This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

VÝŇATEK

z knihovního řádu „Veřejné Knihovny“ v Libni.

1. Knihy půjčují se v ustanovené dny bezplatně; každý vypůjčovatel složí však přiměřenou zálohu, kterou knihovník určí a na zvláštním listě přijem její stvrdí. Potvrzení toto vydá se vypůjčovateli a slouží zároveň jako legitimace pro vypůjčování knih. Bez této legitimace kniha se vůbec nepůjčí.

2. Knihy půjčují se pravidelně na 8 dní; další lhůtu povolí výminečně knihovník.

3. Kdo by po uplynutí lhůty knihu nevrátil, bude o ni upomenut; kdyby i tento krok zůstal bez výsledku, bude kniha pořadem práva soukromého vymáhána.

4. Za jakékoliv poškození knihy neb ztrátu její ručí každý, kdo knihu si vypůjčil; náhradu určí vždy knihovník.

5. Kdo by s knihami nešetrně zacházel aneb je poškozené vracel, tomu může býti další půjčování knih odepřeno.

6. Vypůjčovatel nemá vypůjčené knihy dále půjčovati.

-7. 1.38

13.VII.10

16.XI.42

VEŘEJNÁ KNIHOVNA

24.-2.64
-1.-4.64

1025

VEŘEJNÁ KNIHOVNA
LIBNI

SBORNÍK

G 2807
1898
17
205

ČECHŮ DOLNORAKOUSKÝCH

C I
6

1895

OCHOT. JEDNOTA
OMLADINA
OSVĚTA
V LIBNI

REDAKTOR: Dr. J. KARÁSEK

ILLUSTRACE SPOŘÁDAL A. ŠVIMBERSKÝ

VE VÍDNI

NÁKLADEM NÁRODOPISNÉHO ODBORU DOLNORAKOUSKÉHO

Tiskem F. Šimáčka v Praze

VEŘEJNÁ KNIHOVNA
V LIBNI

DÍL PRVNÍ.

OCHOT. JEDNOTA
OMLADINA
OSVĚTA
V LIBNI

VEŘEJNÁ KNIHOVNA
V LIBNI

OCHOT. JEDNOTA
OMLADINA
OSVĚTA
V LIBNI

ÚVODNÍ SLOVO.

Jdi, kniho milá, do našich krajů, vzbuď zájem pro jednu část českého těla a konej úkol, jemuž jsi byla věnována. Stála jsi mnoho starostí a bolestí, než jsme tě mohli vypraviti do světa. Úkolem tvým není, abys podávala veskrz nových věcí; — máš býti spíše výrazem piety k předcházejícím vlasteneckým pracovníkům na ztracené vartě u Dunaje a zachovati vděčně jejich památku následujícím pokolením; také naše doba má býti v tobě částečně zachycena. Nároků na celost nečiníš; při vší obrovské snaze nemohl redaktor vyplniti obrazu tvého tak, jak si jej sám v duchu maloval. Doufej však, že najdeš laskavého přijetí a mírné kritiky, poněvadž přece mnohému poskytneš dosti nového.

Účel tvůj není bojovný; nemáš se také rozplývati v návrzích a kombinacích, od nichž je k uskutečnění ještě hezky daleko.

Budiž jen ukazováčkem rozumnému čtenáři, by si utvořil sám úsudek. Máš býti klidným, skoro vědeckým příspěvkem k historii jedné »opuštěné větve« našeho národa, která má dle zákonů božských i lidských také právo na existenci.

Při velkém počtu tvých přispívatelů nebylo možno zachovati souměrnosti; za nestejnorodost nemůžeš býti tedy kacerována. Jestliže čtenář tvůj nenajde zde životopisů patriotův, jako J. Osvíc. p. hr. J. Harracha, p. dvor. r. Alberta, Herm. a Jos. Jirečka, p. Rybičky, p. Dr. Špačka, mnohých umělcův atd. — tedy snadno pochopí, že k jménům těmto a jiným nemohlo se ničeho přidati, co by české veřejnosti nebylo již známo. Vody do Dunaje jsme nechtěli nositi.

Škoda, že nebylo možno sehnati redaktoru článků o slovanských osadách v Dolních Rakousích, o jméně Vídni (referát o spise Grienbergerově [W. S. B. Bd. 131.] a Umlauftově »Namenbuch der Stadt Wien«), o staviteli dómu sv. Štěpána, o chrámu sv. Karla Borom., o »Caplirsi«, spojené kanceláři česko-rakouské, o rodině Šemberově atd. — ač se o to staral; — jednotlivá zrnka najde přece čtenář v některých článcích.

Jestliže krajané naši se dovědí z knihy této něco nového, bude nám to hlavním zadostiučiněním za práci, kterou jsme s láskou obětovali svému národu.

Ve Vídni, v květnu 1895.

Redaktor.

VÝŇATEK

z knihovního řádu „Veřejné Knihovny“ v Libni.

1. Knihy půjčují se v ustanovené dny bezplatně, každý vypůjčovatel složí však přiměřenou zálohu, kterou knihovník určí a na zvláštním lístě příjem její stvrdí. Potvrzení toto vydá se vypůjčovateli a slouží zároveň jako legitimace pro vypůjčování knih. Bez této legitimace kniha se vůbec nepůjčí.

2. Knihy půjčují se pravidelně na 8 dní; další lhůtu povolí výminečně knihovník.

3. Kdo by po uplynutí lhůty knihu nevrátil, bude o ní upomenut; kdyby i tento krok zůstal bez výsledku, bude kniha pořadem práva soukromého vymáhána.

4. Za jakékoliv poškození knihy neb ztrátu její ručí každý, kdo knihu si vypůjčil; náhradu určí vždy knihovník.

5. Kdo by s knihami nešetrně zacházel aneb je poškozené vracel, tomu může býti další půjčování knih odepřeno.

6. Vypůjčovatel nemá vypůjčené knihy dále půjčovati.

-7. 1.38

13.VII.10

16.XI.42

VEŘEJNÁ KNIHOVNA

24.-2.64
-1.-4.64

1025

Jak jest živel československý v Dolních Rakousích četný.

Psal JUC. *Josef Urban.*

Vylíčiti, kolik příslušníků národa československého žije v Rakousích pod Enží, jest úkol jak vděčný tak nesnadný. Známo jest sice ze zkušenosti, že počet jejich jde do statisíc, ale pevné číslice nacházíme jen v publikacích c. k. ústřední statistické komise. A i ty mají pro nás jen cenu částečnou, neboť při sčítání lidu nekonstatuje se národnost, nýbrž řeč obcovací, a nikoliv všeho, nýbrž jen usedlého obyvatelstva. Než i dle výsledků konskripčních lze si učiniti obrázek o poměrech národnostních; již z nich vyplývá, že počet českého obyvatelstva v Dolních Rakousích jest znamenitý a ještě rok od roku stoupá.

Především buďtež naznačeny rubriky, pod kterými uvádí c. k. ústřední statistická komise usedlé (einheimisch) obyvatelstvo dle řeči obcovací (Umgangssprache). Jak roku 1880 tak i roku 1890 byly tři, pojmenování však bylo různé. Kdežto r. 1880 stálo v první rubrice »deutsch«, ve druhé »čechoslavisch« a ve třetí »andere Sprachen«, shledáváme v podrobném seznamu míst na základě sčítání z r. 1890 obcovací řeč takto naznačenu: I. Deutsche (Umgangssprache), II. Böhmisch-mährisch-slovakische, III. Andere. Co se v tomto vynálezu česko-moravsko-slovácké řeči asi skrývá, snadno jest si domysliti.

Roku 1880 napočítáno bylo v Dolních Rakousích celkem 2,330.621 přítomných obyvatelů. Mezi těmi bylo usedlých 2,169.032, a to 2,100.874 Němců, 6 1.257 Čechů a 6901 jiných. Ve Vídni se dvěma hejtmanstvími, jež později k hlavnímu městu byla připojena, bylo téhož roku přítomných obyvatelů 1,143.705, usedlých 1,018.801, a mezi těmito 977.747 Němců, 35.694 Čechů a 5360 jiných (2027 Poláků, 1151 Slovinců, 1003 Rusínů, 693 Italianů, 57 Srbo-Chorvátů, 28 Rumunů). Tvořiliť tedy obyvatelé, kteří se přihlásili k české řeči obcovací, v celé zemi skorem 3% a ve Vídni samotné 3½% usedlých. Kdo zná národnostní poměry dolnorakouské, nechybí nikterak, přičte-li z neusedlých 161.589 obyvatelů v zemi a 124.905 v hlavním městě ⅗ k národnosti české.

Do roku 1890 zvětšil se počet Čechů nejen absolutně, nýbrž i v poměru k Němcům percentualně. Téhož roku bylo napočítáno v celém arciknížectví všech obyvatelů 2,661.799, usedlých 2,462.557. Z těchto bylo 2,364.360 Němců, 93.481 Čechů a 4716 jiných. Vídeň proměněná ve Velkovídeň měla r. 1890 již 1,364.548 obyvatelů, z nichž bylo prohlášeno za usedlé 1,213.878, a mezi těmito bylo 1,146.148 Němců, 63 834 Čechů a 3896 příslušníků jiných národů. Počítáme-li dále, shledáme, že při posledním sčítání činilo české obyvatelstvo skoro 4% všeho usedlého obyvatelstva v zemi a 5¼% ve Vídni.

Dejme tomu, že mezi neusedlými 199.242 obyvateli v celé zemi a 150.670 ve Vídni jsou opět jen ⅗ česky mluvící, čili 119.545 resp. 90.402 obyvatelé; tož

přičteme-li k nim výše uvedených úředně napočítaných 93.481 resp. 63.834 Čechů, můžeme s jistotou tvrditi, že v celých Dolních Rakousich žije 213.000 a ve Vídni samotné 150.000 Čechů. Ano, ve Vídni jest jich ještě více, neboť mezi usedlými se mnoho krajanů buď vlastní buď cizí vinou přičtlo k řadám německým.

V jednotlivých okresech vídeňských jest národnostní poměr dle sčítání z r. 1890 následující:

Okres	Češi	Němci
I. Vnitřní město	1.012	54.747
II. Leopoldov	10.786	115.298
III. Landstrasse	4.486	93.713
IV. Vídeňka	1.151	51.406
V. Margareten	3.845	72.276
VI. Mariahilf	1.635	55.712
VII. Neubau	1.476	61 718
VIII. Josefov	1.613	42.692
IX. Alserov	2.022	68.256
X. Favority	12.267	66.253
XI. Simerink	408	25.907
XII. Meidling	3.323	52.245
XIII. Hietzing	607	40.365
XIV. Rudolfsheim	2.129	48.433
XV. Pětidomy	1.354	39.318
XVI. Otakrink	5.246	93.959
XVII. Hernals	4.080	63 925
XVIII. Währing	3.393	58.934
XIX. Döbling	1.203	28 165
vojsko	1.798	12.876

Pokud se týče venkova, uvedu data jak z roku 1890 tak i z roku 1880, ježto v některých okresních hejtmanstvích Čechů ubylo, jinde přibylo.

		1880	1890
Okresní hejtmanství	Vídeňské Nové Město	2.576	3 028
»	Mistelbach	7.638	8 243
»	Bejdov nad Dyjí	5.106	3.041
»	Baden	2.807	5.513
»	Most nad Litavou	3.208	2.125
»	Velký Encerstorf	1.245	1.933
»	Korneuburk	394	1.564
»	Horní Holabrun	516	856
»	Sv. Hypolit	256	847
»	Hietzing	nebylo	647
»	Tuln	»	481
»	Amstetten	236	272
»	Rohy	130	196
»	Kremže	435	356
»	Lilienfeld	103	zrušeno
»	Devítikostelí	287	205
»	Scheibbs	128	105
»	Světlá	490	231

V některých z těchto hejtmanství jest živel slovanský starousedlý, jinde přistěhovalý. Původní obyvatelstvo slovanské shledáváme zvláště v krajinách pohraničných, tak na Vitorazsku v sousedství Třeboňska a na Mistlbašsku v sousedství Břeclavska. Tam zachovaly se nám ještě celé obce přes usilovné snahy germanisační.

První místo zaujímají milí bratří v hejtmanství mistlbašském. Původně to byli Chorváté, z nichž se vlivem Moravy stali Slováci, začínající nyní užívati mluvy spisovné. Nuže, vizme výsledek sčítání z r. 1880 a 1890:

Soudní okres Valčice (Feldsberg)	1880		1890	
Obec	Češi	Němci	Češi	Němci
Poštorňa (Unter-Themenau) .	1.536	132	2.430	128
Nová Ves (Ober-Themenau) .	990	53	1.108	49
Havranohrad (Rabensburg) . .	1.051	778	1.106	690
Hlohovec (Bischofwart) . . .	828	36	947	28
Pernitál (Bernhardsthal) . . .	72	1.355	132	1.336
Valčice (Feldsberg)	3	2.804	133	2.830
Soudní okres Čistějov (Zistersdorf)				
Cahnov (Hohenau)	680	2.238	925	2.331
Lingaštorf (Ringelsdorf) . . .	1.000	210	91	1.206
Přílep (Waltersdorf a. d. M.) .	305	100	13	408
Dolní Opatov (Nieder-Absdorf)	101	768	209	663
Střezemice (Drösing)	—	1.074	24	1.079
Suché Kruty (Dürnkrut) . . .	—	1.572	262	1.045

Dle těchto udání by se zdálo, že obce Lingaštorf a Přílep se již poněmčily; přesvědčil jsem se však na svých cestách po dědinách slovanských, že tomu tak není. V Lingaštorfě mně řekla nejvěrohodnější osoba, že 80% tamějšího obyvatelstva mluví dosud česky, a v Přílepu mi pravil loni učitel, že vstoupilo do školy 14 nových žáků, kteří neuměli ani slova německého. A přece sčítací komisař prý tam nenašel více než 13 (!) Čechů vůbec. Tak se sčítá v Dolních Rakousích.

Na Valčicku sice ve všech jmenovaných obcích Němců ubylo a Čechů přibylo, ale pravda přece na jevo nevyšla. Ku př. v Nové Vsi a v Hlohovci se mluví jen česky, a Havranohrad jest téměř úplně český.

Přejděme na Vitorazsko. Tam, na samé hranici království Českého nám půdy ubývá, a několik starých českých osad jest již docela ztraceno. Jak to možno? Inu snadno: Lid se cítil ještě před desíti lety českým, ale ve škole i v úřadě se mu stále namlouvá, že jest v Dolních Rakousích a má mluviti německy, a z české strany se neděje nic. Sousední Třeboňsko se nestará ani o svou vlastní obec Suchdol. Výsledek sčítání v hejtmanství bejdovském (Waidhofen an der Thaya) jest následující:

Soudní okres Schrems		1880		1890	
Obec		Češi	Němci	Češi	Němci
Německé (Beinhöfen) . . .		590	23	530	67
Švarcbach (Schwarzbach) . .		619	32	—	692
Rabšachy (Rottenschachen) . .		1.628	171	1.390	509
Gundšachy (Gundschachen) . .		287	31	—	298
Lomy (Brand)		9	1.742	24	1.828
Halámky (Witschkoberg) . . .		394	15	—	449
Cmunt	Gmünd	268	2.166	24	2.297
	Böhmzeil	387	1.139	239	1.268
	Unter-Wielands . . .	130	263	552	446

Jak viděti, děly se v končinách těch v letech osmdesátých pravé divy. V obcích, v nichž roku 1880 málokdo slovo německé rozuměl, obcovalo se po 10 letech prý zcela po německu!? Ve skutečnosti jsou Halámky, Gundšachy a Švarcbach ještě dnes právě tak české jako dříve. Německy mluví mezi sebou jen učitelé a židé, jak jsem se za svého cestování po krajině té přesvědčil.

V sousedním okrese vitorazském (Weitra) v hejtmanství světelském (Zwettl) jest obec Tannenbruck, jež má podle sčítání z r. 1890 sama 141 domorodých Čechů a 74 Němců, kdežto přivtělená obec Thiergarten má 11 Čechů

a 110 Němců. Tannenbruck jest přifařen k Německému. Celkem žije na česko-rakouské hranici na 8000 Čechů.

Nyní se dotknu ještě jednou těch obcí, jež jsou ryze nebo většinou české. Správa obecní spočívá v rukou českých, v zastupitelstvu jedná se česky neb i německy, zápisy konají se německy, rovněž podání na úřady. V Havranohradě měli jednu dobu v obecním zastupitelstvu většinu Němci, r. 1894 zvítězili opět Slováci.

Jak bylo kde národní vědomí vyvinuto, pozná se nejlépe dle snahy po dosažení neb udržení českého vyučování ve škole. Až do roku 1875 vyučovalo se ve všech starých osadách slovanských česky a německy, tohoto roku však došel na místní školní rady následující výnos:

»Ve příčině vyučování slovanských dětí na školách obecných zemská školní rada vys yševši ty, kteří jmenované školy vydržují, dle §. 6. zákona z r. 1869 o školách obecných rozhodla, že na veškerých veřejných školách obecných v Dolních Rakousích má vyučovací řečí býti němčina a že dále, poněvadž v Dolních Rakousích mimo řeč německou není žádné jiné řeči zemské, nemá ve škole místo míti ani vysvětlování (Unterweisung) žádným, v jednotlivých osadách se vyskytujícím nářečím slovanským.«

Proti tomuto výnosu a průvodnímu nařízení okresní školní rady mistelbašské podaly toliko obce Poštorňa, Nová Ves a Hlohovec stížnost k ministerstvu vyučování, a když jim v hlavní věci nebylo vyhověno, k říšskému soudu. Tento dne 25. dubna 1877 rozhodl, »že vynesením c. k. ministerstva vyučování bylo porušeno právo obcím stížnost vedoucím, zaručené článkem 19. základních zákonů státních tím, že potvrdilo opatření činěná dolnorak. zemskou školní radou ve příčině škol obecných obcí Hlohovce, Nové Vsi a Poštorně.«

Bohužel, obce naše tak výhodného rozhodnutí nevyužitkovaly, naopak daly se pohnouti ke smlouvání s úřady, a následek toho jest, že česká řeč jest ve školách jejich pravou popelkou.

Ještě jednou bylo Poštorenským a Hlohoveckým (Nová Ves se odtrhla) stěžovati si až před říšským soudem, když zemská školní rada nařídila, aby se i náboženství vyučovalo po německu. Tehdy (dne 20. října 1882) uznal říšský soud za právo, že »nařízením c. k. ministerstva osvěty (potvrdivším výnos zemské školní rady), kterým zavádí se na školách v Poštorni a Hlohovci vyučování náboženství jazykem německým, porušen byl §. 19. základních zákonů státních.«

I obce české v okolí Cmuntu těžce nesly úplné vyloučení jazyka českého ze škol svých, nehájily se však. Teprve r. 1881 podaly na říšskou radu žádost za opětné zavedení českého vyučování. Ostatní obce — Havranohrad, Lingaštorf a Přílep vůbec ničeho k zachování rodného jazyka nepodnikly.

A jak postaráno jest v ohledu náboženském o české obce? Tu jest třeba se zmíniti, že na Vitorazsku jsou dvě české fary: Rabšachy a Německé. Bohoslužby konají se tam po česku (kázání bývá někdy též německé), náboženství vyučuje se česky i německy, ale užívati českých katechismů není dovoleno.

Na Mistelbašsku jsou tři fary, ve kterých se konají bohoslužby po česku: Poštorňa, Lingaštorf a Havranohrad (řádu maltézského). V Hlohovci, který jest přifařen do Valčic, bývají jen čas od času, v Cahnově bylo české kázání znova zavedeno r. 1894; Přílepští jsou přifařeni do Střezemic, kdež jsou bohoslužby německé.

Vedle hejtmanství mistelbašského a bejdovského žije nejvíce Čechů na Badensku, a to dle samého výkazu úředního 5513. Ti jsou pro nás nadobro ztraceni, ježto nemají nikde opory. Ježto toto hejtmanství jest zvláště Čechům vídeňským dosti známo, uvedu všechny obce, kde krajané naši u větším počtu žijí:

I. Soudní okres Baden (1890).

Obec	Češi	Němci
Traiskirchen	456	2.782
Tribuswinkel	56	1.144

II. Soudní okres Mödling (1890).

Obec	Češi	Němci
Biedermannsdorf	253	904
Brunn am Gebirge	270	2.275
Guntramsdorf	495	3.042
Kaltenleutgeben	121	1.287
Mödling	621	9.262
Wiener Neudorf	1.120	1.574
Siebenhirten	299	1.484
Rodaun	77	885
Vösendorf	1.157	1.281
Berndorf	128	2.712

Čechové v Siebenhirtenech domáhali se jednou české školy a založili odbor spolku »Komenského«. Ale odbor ten jakož i odbor pro Mödling již zanikl.

V soudním okrese švechatském (hejtmanství Most nad Litavou) jest

v obci	Čechů	Němců
Hennersdorf	691	639
Neu-Kettenhof	97	900
Ober-Laa	262	1.853
Leopoldsdorf	309	426
Švechat	275	4.612
Ebergassing	—	2.265

Tedy Ebergassing, kdež jest český spolek »Vlastimil«, nemá prý Čechů. Tak se počítá. Zato Hennersdorf je vnitrozemská obec, jež má více Čechů než Němců.

Kolem Vídně jsou ještě následující české menšiny:

Obec	Češi	Němci
Atzgersdorf	128	5.315
Inzersdorf	173	3.603
Liesing	95	4.896
Floridsdorf	1.582	20.864
Korneuburg	350	6.317
Sierndorf	119	474
Gablice	70	968
Tullnerbach	62	1.158
Klosterneuburg	304	8 022
Kremže	174	10.031
Lassee	101	780
Dolní Siebenbrunn	118	364

V ostatních hejtmanstvích jsou usedlí Čechové u větším počtu ve Vídeňském Novém Městě 634, Trumau 469 (N. 1378), Unter-Waltersdorf 82, Weigelsdorf 290 (N. 629), Wipfelhof 203 (N. 173), Erlach 108, Felixdorf 89, Schmiedsdorf, Lilienfeld a okolí 551, Sv. Hippolit 86. V Gramatneusiedl je uvedeno 1578 Němců a 758 Slovanů, což jsou nepochybně Chorváté. V hejtmanství Horní Hollabrunn jsou Čechové ve mnohých obcích, ale v malém počtu

V článku tomto pojednal jsem obšírně o sídlech a počtu Čechů v Dolních Rakousích. Učinil jsem tak proto, aby čtenář sborníku tohoto hned na počátku nabyl přesvědčení, že by se tak silné větvi národní měla věnovati větší pozornost. Jak by se mělo ku zachování jednotlivých osad působiti, to naznačím na jiném místě.

OSVĚTOVÁ JEDNOTA
OKRESNÍ KNIHOVNA
OSVĚTA
V LIBNI

První Vendulka ve Vídni.
Reprodukce akvarelu od *Jana Vilímka.*

Z mého deníku.

Redakce tohoto almanachu přála si, bych jí také nějakým pamětním lístkem přispěl.

I pohřížil jsem se do svého deníku, který od r. 1838 nepřetržitě vedu, a v ročníku 1843 nalezl jsem napsáno, co pro vídeňské Čechy má jakousi zajímavost.

Na den 2. dubna 1843 — jmenin to mého otce — poznamenal jsem si následující:

»O 7. hodině večer sehrán u nás v domě v hlavním sále (s vyhlídkou na Freiungu) česky Klicperův Rohovín čtverrohý.

OSOBY:

Čečetka	hr. Jan Harrach
Čížek	princ Adolf Schwarzenberg
Stehlík	hrabě Rudolf Kinský
Rohovín	Dr. Vendelín Grünwald
Sudí	princ Moric Lobkovic
M. Lelek	hr. Alfred Harrach
Host	princ Alex. Schönberg
Důstojník	p. Laminger
Sklepník	princ Jiří Lobkovic.

60 osob diváků, mezi nimi rodiny Černínů, Lobkoviců, Kinských atd.

Krásné! Velmi dobře hráli: Jiří Lobkovic, já a Laminger. Tleskot a velká všeobecná spokojenost.« —

Představení to připravoval s námi tehdejší můj vychovatel J. E. Wocel, který v tu dobu pak náš dům opustil. Na jeho místo nastoupil Dr. Grünwald, potomní advokát v Budějovicích, říšský a zemský poslanec. Pan Laminger byl naším mistrem v šermování. Ostatní osoby, které účinkovaly — až na hraběte Rud. Kinského — žijí dosud a jsou známy.

Jak úžasný, ba zázračný vývoj prodělal český národ v zemích koruny české, tak ztuha razí si dráhu české obyvatelstvo ve středu říše, ve Vídni. První česká škola »Komenského« na Favoritech zůstala dosud ojedinělou, zápasíc rok co rok o své živobytí, a o náboženské potřeby českého lidu není ve vídeňských kostelích farních nijak postaráno přes všeliké namáhání a nesčíslné prosby u církevních hodnostářů se strany naší. Hlavně spolek Methodějský vší silou se zasazuje o zavádění českých bohoslužeb ve Vídni, a jemu je děkovati, že aspoň několik českých kazatelů je zde našemu lidu získáno.

V tom ohledu je zde Čechů méně všímáno nežli za dob císaře Františka I., za jehož panování pomýšlela vláda na založení československého kostela ve Vídni.

A přece se od té doby obyvatelstvo vídeňské aspoň zdvojnásobilo a také Čechoslovanů zde v tom poměru přibylo.

Jako se společnost civilisovaných států učí spravedlnosti naproti slabým a malým, tak by se obec vídeňská měla učiti spravedlnosti a snášelivosti naproti tak velké části svého obyvatelstva, bez jejíž práce by se Vídeň ani obejíti nemohla. Smutné je, že vláda a církev katolická nemají dosti odvahy býti spravedlivým smírčím soudcem, že němčině nadržují buď z bázně před Němci nebo z ohledu na domnělý prospěch říše. — Nevzdám se však nikdy naděje, že dříve nebo později budou moci zdejší Čechoslované milovati Vídeň jako svůj krásný domov, jako zdroj blahobytu a vzdělání a že jim zdejší Němci ve prospěchu svém a města podají bratrskou svou ruku.

Ve Vídni, v lednu 1895.

Jan hrabě Harrach.

Bedřich Smetana.
Pro foyer Národního divadla od *J. V. Myslbeka.*

Zpěv slovanský a pěstování společenského života ve Vídni od r. 1841 až do r. 1862.*)

Začátek prvních vlasteneckých schůzek ve Vídni padá do r. 1841—1842, neboť před dobou touto nenacházelo se ze všech těch již tehdy asi 200.000 ve Vídni žijících Čechoslovanů na žádném veřejném místě mnoho pohromadě, vyjma při českých službách božích, které se jen v neděli a ve svátek časně ráno u Panny

*) Vzácné paměti tyto sepsal slovutný vlastenec Fr. Bedřich Ševčík Jedovnický a uveřejnil je v Cinertově Věstníku roku 1887 č. 15—28. Po druhé vyšly v Českých Listech r. 1889 č. 3—12.; prof. Ševčík předeslal k těmto článkům zajímavý krátký úvod, z něhož vyjímáme:

Marie na Nábřeží (Maria am Gestade) u Redemptoristů konaly, následkem čehož kostel ten obecně českým (die böhmische Kirche) nazýván.

Teprve když v letech těchto přišlo do Vídně více vlastenecky již probudilých studujících z Prahy a z Brna, jmenovitě však z města posledního, kde tehdy na ústavu filosofickém vyučoval a k lásce k vlasti své žáky povzbuzoval slovutný profesor M. Klácel, tu scházívali se tito v roku 1841—1842 v kavárně IX. Währingerstrasse č. 18 (roh Berggasse) — a tato kavárna bývala tedy první tak zvaná kavárna slovanská ve Vídni. Jelikož však tehdejší vlastenci na prapor svůj napsali heslo: »Pěstovati vzájemnost a bratrské přátelství se všemi kmeny slovanskými«, tu tedy přeložili své schůze do středu města, totiž do nově zřízené kavárny vlasteneckého Chorváta Gerloviće, která nacházela se od r. 1842 až do let padesátých: Bauernmarkt číslo 5 (roh Wildpretmarkt). V městě u Gerloviće bývala tedy druhá slovanská kavárna ve Vídni (od roku 1842 až asi do roku 1852).

Tu u Gerloviće scházeli se Čechoslované, Chorváté, Srbové, Slovinci, jedním slovem všichni vlastenecky smýšlející Slované*) vyjma Poláky, z kterých tak mnohý o nějaké slovanské vzájemnosti aneb docela bratrství nikdy ani slyšeti nechtěl, a kteří ostatními slovanskými vlastenci opovrhovali.

Zatím rozmnožoval se počet vlastenců jmenovitě československých tak, že i v hostincích k obědu a k večeři se scházívali; a když takto pohromadě ve zvláštní světnici se nacházeli, tu »opovážili« se i toho, že sobě i národní českou píseň zazpívali. A do této doby (1842—1843) mohou se první počátky vlasteneckého zpěvu slovanského vůbec a českého zvlášť ve Vídni ve veřejnosti klásti.

Nejprvnější taková hospůdka, kde ve vedlejším pokojíku Slované večer se scházívali a nejen národní, nýbrž i jiné ryze vlastenecké písně při průvodu piana zpívali, bývala v roku 1842—43 v okrese VIII. Florianigasse »zum Ochsen«. Neúhledný hostinec tento býval ve starém dvoupatrovém domě, kde nyní stojí nový dům čís. 29 (naproti Kochgasse).

Sem spěchali každou sobotu vlastenečtí studující slovanští, po celé Vídni roztroušení, aby se tu buď se známými krajany opět uhlídali aneb s novými seznámili a aby se vlasteneckým hovorem a zušlechťujícím zpěvem, při kterém jmenovitě kolozpěv se pěstoval, slušně pobavili. Písně vlastenecké: »Hej, Slované«, »Kde domov můj«, »Zříš-li Slávské šíré kraje«, »Těšme se blahou nadějí«, »Moravo, Moravo«, »Nitra, milá Nitra«, »Hej len vždy veselo« a jiné účinkovaly na cit mladých jinochů tak mocně, že mnohý jen naslouchánim písní těch horlivým národovcem se stal.

Vynikající vlastenci ze společnosti této mohou tu uvedeni býti, a to Moravané † Dr. Jan Dvořáček z Tišňova (advokát), † Petr Bílka z Boskovic a † Frant. Průde z Rakvic (oba učitelé ve vychovatelském ústavu Hermannově), † Dr. Frant. Terebelský z Kyjova, Frant. B. Ševčík z Jedovnic (technik), † Frant. Sankot z Telče (právník), † Edvard Hýbl z Uherského Hradiště (technik), † Frant. Smutka z Bobrové (technik), † Florian Zedník z Unčic (technik), tři bratří Polesnákové z Kostelce (technikové) a Josef Bárta z Topolan (technik); pak Čechové: † Antonín Cebuský ze Zásmuků (úředník), Ludvík Pelcl z Rychnova (úředník), Ludvík Piskáček z Ústí (technik), † Karel Koutecký (úředník) a Václav Koutecký; tento poslední byl vychovatelem a zabýval se hlavně vyučováním hudbě,

---

»Že pak tolikrát jméno mé se vyskytá, za to nemohu; nemohu za to, že bylo mi Prozřetelností boží souzeno, abych vynasnažoval se ze všech svých vrstevníků ve Vídni snad nejvíc, aby něčeho kloudného v našem vlasteneckém účinkování bylo dosaženo. Podávám to veřejnosti jedině z té příčiny, aby nepřišel navždy v zapomenutí značný počet jmen vlastenců šlechetných, kteří .... pro náš národ s úspěchem neobyčejným účinkovali.« Redaktor označil u mnoha nových osob, že již zemřely nebo kde nyní žijí; některé partie pak přizpůsobil do rámce tohoto Sborníku.

*) Budiž zde podotčeno, že slovo »Slované« (Slaven) přišlo v známost ve Vídni ano i u mnohých Čechoslovanů samých teprve v době této. Ve Vídni neznali nikoho jiného nežli »die Böhmen« a »die Krovoten«, kterýmiž posledními mínili Slováky.

VEŘEJNÁ KNIHOVNA V LITVI.

komponoval a vydal již v r. 1844 tři polky, věnované hraběnce Berchtoldové, jakož i valčíky dle slovanských nápěvů, které Miloši Obrenovićovi I., knížeti srbskému, tehdy ve vyhnanství až do roku 1848 ve Vídni bydlícímu, věnoval.

Budiž tu výslovně podotčeno, že nechci na žádný způsob snižovati zásluhy bratrů Čechů tím, že napřed Moravany stavím, ale jelikož Moravanů studovalo v oné době ve Vídni mnohem více nežli Čechů, tedy i v ohledu vlasteneckém vystupovali Moravané ve Vídni vždy ve větším počtu a účinkovali snad i vydatněji nežli Čechové, neb již v době před r. 1848 byl za hlavu Slovanstva vídeňského pokládán Moravan Dr. Jos. Dvořáček, po něm pak Bílka. A také co se zpěvu týče, bývalo tomu též tak. Dále bývala to hlavní zásluha Moravanů ve Vídni, že vynasnažovali se oni nejvíce, aby se co možná nejužší přátelství s ostatními slovanskými kmeny pěstovalo.

Partie z Prateru.

Dle tušové kresby od *Adolfa Liebschera.*

Co se této vzájemnosti slovanské týče, tu jeden dopisovatel (Čech) píše z Vídně do časopisu Květy, tehdy v Praze vycházejícího, v roku 1844 na straně 80 pojednávaje o studentech slovanských ve Vídni následovně:

»Všichni tito jsou jako přátelé vespolek; všickni, ačkoliv k rozličným národům patříce, uznávají a cítí přece, že jsou jedním svazkem krve a osudu spojeni. Následek toho je znamenitý počet přátelských společností, kdežto se našinci scházejí, buď hovoří, buď slovanské časopisy čítají, buď také trochu popíjejí. Duch vzájemnosti je všechny provívá — bohužel, že Čechy nejméně. Co se mi jen tak zdá, a jsem zase na omylu?« — — — — — — — — —

Jest mi též podotknouti, že bývalé schůze Slovanů nelze přirovnávati s nynějšími spolky československými. Za oné doby nejpřísnějšího absolutismu nestávalo a nesmělo stávati žádných spolků, a každý Slovan, který se k národu svému hlásil, byl od tehdejší vlády jako nějaký státu velenebezpečný člověk pokládán, a tedy v kavárnách a hostincích, kde Slované se scházívali, nechybělo nikdy i policejních zřízenců a jiných vyzvědačů, ano i nesvědomitých udavačů, tak že všichni vynikající Slované vídeňští v tak zvané »černé knize« u policie zaznamenáni a každou chvíli k policii k výslechu povoláváni a i zavíráni bývali.

Každým rokem přibývalo nových Slovanů, jmenovitě Moravanů ve Vídni, nejvíce však studujících na polytechnice a na universitě, neboť těchto škol tehdy na Moravě nestávalo, a tu tedy scházívali se Slované v několika hostincích vždy u večer, kde mimo hovor o záležitostech vlasteneckých v domově, totiž v Čechách a na Moravě také v pozdější večerní době i zpěvem národních a vlasteneckých písní, jako v již uvedené společnosti »u vola« ve Florianigasse se bavívali.

Budiž zde podotknuto, že nejvítanějším společníkem býval vždy onen studující, který znal nové buď národní neb vlastenecké písně zazpívati, to jest takové, které ve společnosti ještě známy nebyly a které sobě pak každý pilně opisoval. Hostince známější, kde se vlastenečtí studující v letech 1843—1847 scházeli, byly: na předměstí Vídeň (Wieden) Schleifmühlgasse »zum goldenen Fassel«. A tu v zahradě v salonku vzaly počátek slovanské Besedy ve Vídni v roku 1843—1844.

»U soudku« ve Schleifmühlgasse scházívali se jmenovitě studující polytechniky, mezi nimiž nacházelo se více mladíků ve zpěvu a v hudbě dosti vzdělaných, kteří byli také členy vídeňské konservatoře. Technikové vlastenečtí, kteří kromě svých studií na polytechnice zpěvní školu na konservatoři absolvovali, byli: Král Jakub z Boskovic (Moravan), Piskáček Ludvík z Ústí nad Orlicí (Čech), Ševčík Frant. Bedř. z Jedovnic (Moravan), Smutka Frant. z Bobrové (Moravan), Špindler Frant. z Ústí n. L. (Čech), Zedník Florian z Určic (Moravan). Z těch dobyli sobě před rokem 1848 největších zásluh Piskáček, Ševčík, Špindler, Zedník (zároveň pěvci solového čtverozpěvu).

»U soudku« v zahradním salonku provozovali mladí českoslovanští horliví vlastenci nejvíce v den sobotní vždy nejnovější skladby od tehdy mladistvého a velenadaného hudebního skladatele moravského Hynka Vojáčka ze Zlína, nynějšího profesora na konservatoři v Petrohradě; tak jmenovitě provozovány byly tu řízením Ševčíka ponejprv »Písně Hostýnské« díl I., malé to oratorium, skládající se ze dvou sborů a tří solových písní s průvodem piana jakož i solového čtverozpěvu; později komponoval Vojáček »Písně Hostýnské« díl II., které též »u soudku« řízením Piskáčka ponejprv provozovány byly. Ke všem zpěvům jsou slova od nezapomenutelného básníka moravského, muže velešlechetného, Vincence Furcha (rod. z Krasonic na Moravě), který od roku 1841 jako státní úředník ve Vídni žil, na vlasteneckém podnikání nejvřelejšího podílu bral a příležitostným básníkem až do své smrti (5. ledna 1864) býval. Taktéž byly tu řízením Ševčíka a Piskáčka ponejprv provozovány Vojáčkovy sbory: »Povzbuzující«, »Sláva«, »Vlastenka«, »Hlas z Blanika«, »Modlitba«, »Čechy krásné«, pak písně »Loučení«, »Na Moravu«, »Veselá jízda«, »Slzy lásky« atd., jakož i sbory a písně jiných tehdejších skladatelů českých Jelena, Vašáka, Láblera a jiných.

Na předměstí Mariahilf, v nynější Gumpendorferstrasse č. 47, roh do ulice Kanalgasse, býval v letech čtyřicátých dům starý, jen o jednom patře a v něm hostinec dosti veliký »u červeného kohouta« (»zum rothen Hahn«) a tu scházívali se opět ve zvláštní světnici konservatoristé Cigna Karel z Kojetína (v Rusku) a Gruss Karel z Čech, k nimž docházelo opět několik vlastenecky cítících mužů, jmenovitě řemeslníků, mezi nimiž Ježek Dominik, krejčí z Kojetína, neobyčejnou rázností a dobrým humorem nad jiné vynikal a též ve čtverozpěvu nebo při sboru zpívati pomáhal. »U kohouta« pěstoval se též zpěv solový, s průvodem piana pak čtverozpěv, a když přišli někteří technikové (Piskáček, Ševčík, Smutka, Špindler, Zedník a jiní) na návštěvu, tu si i ve sboru zazpívali; nejvíce pěstovala se tu však hudba umělecká, neboť byli Cigna i Gruss mistři jak na foukací nástroje tak i na pianě, kromě toho byl Gruss i nadějným hudebním skladatelem. Bohužel, zemřel brzy po té v Rusku, kdež jako učitel hudby působil. V této společnosti, kterou i náš velezasloužilý starý vlastenec pan Václav Novák z Rychnova (pasíř a majetník domu ve Vídni) navštěvoval, byl † Karel Cigna, co se hudby týče, osobností vynikající; odešel však i s Ježkem r. 1847 do svého rodiště Kojetína na Moravě, kde oba v duchu vlasteneckém blahodárně dále působili.

Na předměstí Landstrasse v Ungargasse hostinec »u zlaté studně« (»zum goldenen Brunnen«) býval v letech 1843—1845 též střediskem vlastenců slovanských. Tu scházeli se z většiny řemeslníci, ke kterým však i starší vlastenci (Bílka, Průdek, Dr. Terebelský atd.) jakož i vlastenci Ševčík, Zedník a jiní docházeli. Tou dobou nedělalo se ve Vídni žádného rozdílu mezi Čechy a Slovany. Byl-li to člověk poctivý a měl-li cit pravý a lásku pro svůj národ, byl pokládán za přítele, ať byl to jednoduchý řemeslnický tovaryš aneb nějaký vysoce učený muž, byl jako bratr pokládán. Nicméně chovali se řeme-

slníci a nestudovaní k učenějším aneb k vlastencům starším vždy zdvořile a rádi přijímali rady neb nějakého poučení moudřejšího. Tu »u zlaté studně« pěstoval se jmenovitě hovor a pak čtení tehdejších v Praze vycházejících novin Květy a později Včela, jakož i zapůjčování knih ke čtení. V neděli, kdy vlastně větší počet vlasteneckých řemeslníků se dostavil, tu večer zpívali se národní a vlastenecké písně, při čemž »kolozpěv« jakož i konečně přípitek »Hej, vy Tatry synové, věčně věrní Slávové« nikdy nescházely. Ve všech těchto schůzích čili společnostech přednášely se též zábavné a vlastenecké básně od Rubeše.

Arciť že bylo ještě více takových místností, kde zpěv slovanský se pěstoval, ale zde jmenované byly v letech 1843 ty nejznámější.

V čase postním a adventním nesměly se v oné době žádné zábavy taneční konati; čas k zábavám tanečním a plesům býval tedy hlavně jen v masopustě. A tu tedy nedivme se, že i naši slovanští studující zatoužili po zábavě této a že uspořádali dne 4. února r. 1844 taneční zábavu v sálech »u kytky« (Sträussel-Säle), které nacházejí se ještě posud u divadla na Josefově (VIII. okres, Josefstädterstrasse).

A tu tedy konal se, ač skrovný, nicméně přece první ples slovanský ve Vídni. Arciť že nebyl to ples veřejný, poněvadž hosté byli jen osobnosti zvané, mezi kterými přítomni byli: starý kníže srbský Miloš Obrenović, který v letech před rokem 1848 ve Vídni ve vyhnanství žil a všecky větší slovanské zábavy, později se svým synem Michalem Obrenovičem, navštěvoval; dále český hrabě Kolovrat-Krakovský, z Poláků hrabě Zamoyski a z Illyrů hrabě Padzić a pak starý spisovatel a básník srbský Vuk Stefanović s překrásnou dcerou (později provdanou Vukomanićovou, která loni [1894] ve Vídni zemřela).

Poláci tančili »mazur«, Illyrové »kolo«. Češky nesúčastnily se mnoho, tím více Polačky a Chorvátky; mezi těmito posledními vynikala jak krásou tak i národním vlasteneckým smýšlením nad jiné manželka vlasteneckého chorvátského národovce Nováka, úředníka při uherské dvorní kanceláři. Z dam českých byly tu přítomny a nescházely při žádné slovanské zábavě nikdy sličné a velehodné manželky dvou tu žijících horlivých vlastenců Čechů, totiž úředníků † Ant. Cebuského ze Zásmuků a J. Laušmanna z Bydžova, ke kterým o něco později přidružila se ještě paní Zoufalová, manželka poctivce a obětavého vlastence Aug. Zoufala, též horlivého zpěváka, úředníka u severní dráhy. Jmenovitě však první dáma, paní Cebuská (první manželka tohoto poctivce českého), sice rozená Vídeňanka, přiučila se od svého manžela tak dobře řeči české, že se Slovany pouze česky mluvila, a mohla tedy tato šlechetná paní a matka vzorná tak mnohé dámě z nynějších slovanských kruhů za vzor sloužiti, neb jsou tu mnohé rozené Češky, které za žádnou cenu slova českého promluviti nechtějí.

O zařízení tohoto prvního plesu slovanského ve Vídni, který asi od 300 hostů navštíven byl, získali sobě zásluh největších Dr. Terebelský a Fr. Průdek z Rakvic, jakož i jmenovaný přehorlivý vlastenec J. Novák ze Záhřebu.

Podobným způsobem a týmiž výbory byl uspořádán a konal se roku následujícího, dne 20 ledna 1845 druhý ples slovanský ve Vídni, při kterémž mladý Strauss (syn) hudbu řídil. Hostů bylo o mnoho více nežli roku předešlého (4. února 1844), tak že místnosti sotva již dostačovaly.

Obšírnější zprávu o plesu tom podal ve Květech z r. 1845 na str. 47 poctivý vlastenec český Čestmír Gutmannsthal z Prahy, který právě v oné době do Vídně jako úředník severní dráhy došel a až do své smrti, jmenovitě však v letech 1845—1848 k nejčinnějším a nejobětavějším vlastencům slovanským náležel. Mnoho prospívaly naší věci slovanské jeho známosti, které Gutmannsthal (komponista) takřka se všemi redakcemi časopisů německých ve Vídni měl.

Zároveň v letech těchto (1844 a 1845), když totiž první a druhý ples slovanský »u kytky« se konal, pěstoval se hlavním přičiněním Piskáčka a Ševčíka umělecký zpěv slovanský »u zlatého soudku« ve Schleifmühlgasse ve Vídni. K takovým produkcím zváni známí a přátelé, mezi nimiž i někteří výborové prvních dvou slovanských plesů (Dr. Terebelský, Průdek, Novák), jakož i jiní starší vlastenci (Dr. Dvořáček, Bilka, Gutmannsthal, Cebuský, Laušmann,

Pelcl) bývali. To byl tedy začátek budoucích tak slavných besed slovanských ve Vídni.

A tu zdála se býti tedy již půda připravena, aby mohlo se vystoupiti i u veřejnost s našimi krásnými zpěvy slovanskými, neboť posud mohly se veškeré ty pokusy pokládati více za věc domácí, totiž posluchači byli dosud pouze slovanští vlastenci. Abychom však i před světem neslovanským a jmenovitě před obecenstvem německým dokázali, že »Slaven« nejsou »Sklaven« a že máme písně krásné, ano nejkrásnější snad ze všech národů ve světě a že tedy nejsme »barbaři«, za které nás tak mnozí nepřátelé Slovanstva líčili, tu rozšířil se komitét pro plesy ještě vlastenci novými a záležel z následujících: Dr. Terebelský, Dr. Grünwald,*) Gutmannsthal, Průdek, Bílka a Dr. Dvořáček. Tento komitét, v němž nenalézalo se ani jediného zpěváka, vzalo si za úlohu zařídíti besedu, a to k ulehčení bídy velkou povodní postižených krajanů v Čechách.

Dne 20. května r. 1845 konal se první veřejný koncert ve Vídni v sále tehdejšího konservatoria, při němž jen síly československé účinkovaly. Koncert tento nabyl tím většího významu, ana ho i matka tehdejšího císaře Ferdinanda Dobrotivého navštíviti přislíbila, vyžádala však sobě, aby se na ni se začátkem nečekalo, a pročež byli všichni účastníci v napnutí velikém.

Program koncertu tohoto byl následující: 1. Koncert na flétnu přednesl p. Hodík, člen hudební kapely knížete Lobkovice. 2. Slečna Grünwaldova zpívala písně Čelakovského »Zmizelá radost«, hudba od Dessaura, pak druhou »Pomilování« od těch samých. Při druhé písni vkročila císařovna matka, jíž přítomné obecenstvo voláním »Sláva« uvítalo. 3. Kvartett na smyčcové nástroje: prof. Jansa (náš krajan), pak Hänsler, Durst a Borzaga, všichni členové dvorní kapely, přednesli od Haydena národní hymnu, po čemž opět nekonečné volání »Sláva« císaři a přítomné císařovně matce následovalo. 4. Zpěv altistky sl. Burry, rozené Moravanky; přednášela arii z »Lukrecia Borgia« ve vlaském jazyku. 5. Pan Anderle (Moravan), který za dva roky stal se prvním tenoristou při opeře pod jménem Ander,**) zpíval českou píseň »Lesní roh« od Arleta, lesním rohem provázenou. 6. Sbor »My čeští manové« od Jelena, asi od 30 zpěváků zpíván, v čele p. Bartha, manžel tehdy nejslavnější operní pěvkyně Hasset-Barthové, jenž byl ředitelem vídeňského zpěvního spolku (Männergesangverein). Sbor ten byl s takovým zápalem a s takovou nadšeností a přesností od vlasteneckých mladíků přednesen, že císařovna matka sama první tleskáním spokojenost svou pěvcům projevila. Zpěváci byli nahoře jmenovaní technikové a konservatoristé ze společnosti »u soudku« ve Schleifmühlgasse a »od kohouta« z Gumpendorferstrasse, kteří sbor ten tak nacvičený měli, že jediná zkouška, řízená p. Barthem, dostačila.

Zpěváci, kteří největšího hudebního vzdělání jak ve vlasti tak na konservatoři ve Vídni sobě osvojili, bývali zároveň vůdci jednotlivých hlasů; Zedník býval vůdcem prvních, Ševčík druhých tenorů, Piskáček prvních, Smutka a Špindler druhých basů. V letech 1845—1848 »u zlatého soudku« (Schleifmühlgasse), »u zlatého slunce« (Wohllebengasse), »u zlaté váhy« (Waggasse) na předměstí Wieden, pak »u velkého čížka« (Burgglacis, nyní hôtel »Höller« Burggasse), »u kytky« (Sträussel-Lokalitäten) v Josefovském divadle, »u červeného kohouta« (Gumpendorferstrasse) atd. tu řídili buď Piskáček, neb Ševčík aneb Cigna obyčejně sbory.

O zařízení s tak slavným výsledkem konaného prvního československého koncertu ve Vídni (30. května 1845) vydobili si největších zásluh Dr. Terebelský, Dr. Grünwald a Gutmannsthal; ubohým bratrům slovanským v Uhrách dostalo se podpory z koncertu tohoto přes 900 zlatých.

Tu pomýšlel komitét na to, zařídíti opět besedu, ale větší nežli byla ona první, dávaná k dobročinnému účelu dne 20. dubna 1845 »u kytky«.

Zadal tedy komitét »starších«, v jehož kruhu byli nejpřičinlivější Dr. Terebelský, Průdek, Bílka a Gutmannsthal, o povolení u policie, která, nabyvši již snad dílem přesvědčení, že ti »Slované« nejsou přece tak státu nebezpečni, jak

*) Srv. článek hr. J. Harracha.

**) Loni byl na centrální hřbitov do čestného hrobu přenesen.

OCHOT. JEDNOTA
OMLADINA
OSVĚTA
V LIBNI

Vojtěch Šaff: **Konec písně.**

se myslilo, a jmenovitě i tou okolností, že i sama císařovna matka československý koncert (20. května 1845) navštívila, nečinila tak velikých překážek jako dříve, a udělila žádoucího povolení.

I konala se tedy druhá větší beseda slovanská ve Vídni v době adventní r. 1845. Že vskutku slavně vypadla, není třeba ani tvrditi; vždyť dostavilo se v oné době na začátku studijního roku opět nových bojovníků do Vídně pro svatou věc národní, totiž studujících buď na universitě nebo na technice, kteří buďto že již vlastenecké smýšlení s sebou přinesli, nebo k takovému od nás starších povzbuzeni býti měli. Buďtež tu k těm již nahoře jmenovaným uvedeni ještě následující horlivější pěvci ve slovanských besedách ve Vídni: † Korbelář Josef z Vysoké nad Jizerou (technik), Suchánek Edv. ze Solnice (technik), Tiefrunk Václav z Bělé*) (právník), Tonner Hynek z Ounošti (právník), Winter Adolf (právník z Čech), Jirges Václav (technik z Čech), Hübschmann Jan z Benešova (úředník), † Tomášek Frant. z Rousinova (právník), Tomášek Josef z Rousinova (technik, bratr předešlého), Kremláček L. (právník, Moravan), Zoufal Augustin z Bačkovic na Moravě (úředník), † Žáček Frant. z Čertovic na Moravě (právník).

Jak již nahoře podotknuto, záležel komitét z vlastenců starších (dr. Dvořáček, dr. Terebelský, Průdek, Bilka, Gutmannsthal a pak ještě několik Jihoslovanů), který staral se o povolení ke konání besedy a o zapravení výloh.**)

Vstupné neplatilo se k besedám našim před rokem 1848 žádné a lístky vydávaly se jen jistým osobám, a to vlastencům, kteří nebyli zpěváky, a kteří vždy něčím přispěli; pak vydávaly se lístky osobnostem vznešeným, šlechtě, vyšším úředníkům, umělcům atd, jichžto přízeň jsme získati chtěli a které jsme vždy k besedám osobně zvali. Od osob takových nežádalo se nikdy žádného příspěvku.

Častokráte dostavil se také deficit, na jehož zapravení, byl-li větší, nejen ručící komité, ano i někdy účinkující zpěváci přispívati museli, arcit jen ti, kteří mohli, vždyť většina jich byli chudí studující, již lekcemi svou existenci si zabezpečovali, celý den v kolleji a v kreslení trávili, večer tu nějakou lekci dávali, v noci studovali, a teprve k ránu, když jiní dávno se vyspali, tu naši chudí vlastenečtí zpěváci začali teprv opisovati sbory. A tak stávalo se, že obětaví vlastenečtí zpěváci nesčíslné noci pro svatou věc národní obětovali.

Takto pokračovalo se v zařizování besed slovanských dále; komitét zůstal jen s malými změnami snad dále a míval své středisko ve slovanské kavárně Gerloviče na Bauernmarktu. Ševčík a Piskáček požívali u všech zpěváků veškeré důvěry a úcty; v komitétu byli nejvíce činni Průdek a Terebelský.

Po nabytí tak slavného výsledku prvního a druhého menšího plesu slovanského, pak větších besed a jmenovitě československého koncertu usnesl se komité, dávati příští slovanský ples v roku 1846 v místnostech větších, jelikož pro ples nebyly by místnosti »u kytky« již stačily, a zadalo se opět u policie za povolení.

Po mnohém předvolávání a vyslýchání každého člena komitétu se strany policie, dala tato konečně povolení a konal se třetí slovanský ples ve Vídni dne 10. února 1846, a to v sále »u gracií« (zu den Grazien), který nacházel se v okrese Landstrasse, a to ve dvoře nynějšího známého hostince »u zlaté hrušky« (zur goldenen Birne). Sál tento vysoký volil komitét z příčiny té, an byl o mnoho prostrannější, nežli onen, v kterém konal se první a druhý menší ples slovanský »u kytky« v letech 1844 a 1845.***) Sál byl hosty naplněn a ples vydařil se nad míru skvěle. Mezi přítomnými nacházeli se kníže Miloš Obrenović, jako vždy ve slovanských zábavách tak i tentokráte v národním kroji srbském, knížata Adolf a Bedřich Schwarzenberg, hrabata Leo Thun a Černín, pak umělci a naši krajané: Alex. Dreischock, Ernst a Dessauer, páni z Peche a jiní. Taneční pořádky byly české a ředitel tanců komandoval česky, což před tím nikdy ještě ve

*) Viz jeho samostatný článek.

**) Při poslední besedě platili jednotliví pořadatelé nejméně 200 zl.

***) Popisy těchto a následujících besed viz u Dra. Zibrta: »Jak se kdy v Čechách tancovalo« str. 324—326. Mohu prozraditi, že referáty do Květů psal slov. vlastenec p. Ant. Rybička Skutečský, jak mi sám sdělil. Viz později při r. 1847 značku A. R. S.

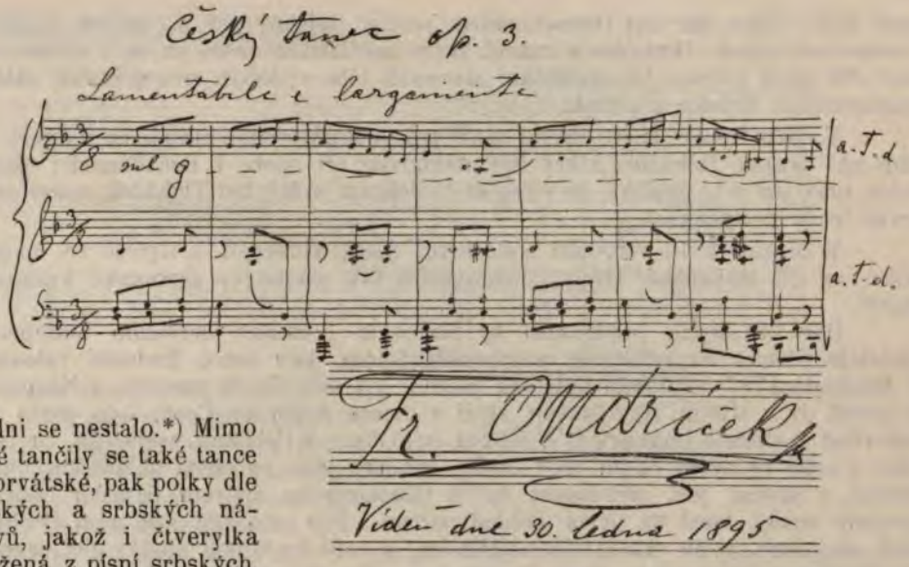

Vídni se nestalo.*) Mimo jiné tančily se také tance chorvátské, pak polky dle českých a srbských nápěvů, jakož i čtverylka složená z písní srbských, známá pod jménem »Serbenkadrille«. Veškeré tance byly s největší pochvalou od přítomných hostů přijaty. Jako již při prvních dvou plesích slovanských v letech 1844 a 1845 objevilo se i při tomto plesu více dám v národním kroji chorvátském a srbském, mezi nimiž paní A. Nováková, manželka přehorlivého chorvátského vlastence Nováka a pak dvě sestry, slečny Novákovy, nad jiné vynikaly. Tak dosáhlo se tímto slavným plesem žádoucího cíle, a to ku všeobecné spokojenosti jak komitétu tak i všech účastníků. Sálu onoho, v kterém konal se třetí ples slovanský ve Vídni, nestává již více.

Velepřičinlivý slovanský komitét ve Vídni používal každé příležitosti, aby vyplnil přání našeho nejslavnějšího básníka Kollára »Slavme slavně slávu slavných Slávů!« a proto uspořádán byl dne 14. února 1846 »u zlatého beránka« v Leopoldově slavnostní večer našemu krajanu Píškovi, dvornímu opernímu pěvci v Štuttgartě a v oné době nejslavnějšímu baritonistovi, právě v roce 1846 pohostinsku ve Vídni zpívajícímu, kde začaly se dávati opery v divadle Pokorného na Vídeňce. Píšek oslavován byl od vídeňských Slovanů nejen snad proto, že byl Čech a slavný umělec, ale Píška oslavovali krajané i pobratimové slovanští na Dunaji proto, poněvadž on, ač v zemi německé jako slavný pěvec ustanoven, vždy národu svému věren zůstal a nestal se odrodilcem, jako se to u tisíce jiných Čechů stává. Píšek byl také první, který na svých uměleckých cestách po Evropě zpíváním našich národních a jiných písní českých cizozemcům krásy českého zpěvu odhalil a náš národ s národy cizími seznamoval; on to byl, který první ve dvorním koncertě v Londýně před královnou naše písně »Kde domov můj«, »Husitskou« a jiné národní písně zpíval.

Při slavnostním večeru dne 14. února 1846 Píškovi uspořádaném byly jemu podány číše stříbrná a exemplář Erbenovy sbírky »Českých národních písní« ve skvostné vazbě. České zpěvy a přípitky na zdraví našeho oslavence, na českého tehdy zeměsprávce arcivévodu Štěpána, na Liebštejna z Kolovratů atd. byly s největším nadšením přijaty.

Podobné pocty od českých krajanů dostalo se dne 28. března 1846 slovutnému umělci na pianě Alex. Dreischockovi, českému vlastenci, v hotelu »u města Frankfurtu«, kteréž slavnosti mezi jinými kníže Miloš Obrenović, hrabě Laurencin, baron Medňanský, baron Lannoy, Vuk Stefanović, starý skladatel hudební Jirovec, Dessauer, Doležálek ml., právě sem z Pešti přicestovavší, atd. pří-

*) Některé taneční pořádky z těchto let jsou vystaveny v Praze.

tomni byli. Jako dar byl Dreischockovi podán stříbrný lev s českým nápisem v bobkovém věnci. Dreischock zahrál svým hostitelům mezi jiným i variace na píseň »Sil jsem proso«. O uspořádání slavnosti této vydobyli si největších zásluh Gutmannsthal, Trůska a Jonák.

V roku tomto (1846) zpíval také pohostinsku vedle Staudigla v opeře na Vídni náš krajan Ticháček, který byl ustanoven při opeře v Drážďanech; podotýkám toto jen z té příčiny, že v celém hudebním světě byl Ticháček znám jako »první tenor německý«.

V březnu 1846 vstoupili bohoslovci čeští, slovenští a ilyrští ve spolek, majíce za cíl slovanské knihy zjednávati a tak základ ke slovanské knihovně položiti.

Dne 26. srpna předevzalo se obnovení pomníku slavného hudebního skladatele Glucka na hřbitově matzleinsdorfském, kde tento hudební veleduch 17. listopadu 1787 pochován byl. Jak známo, byl sice Gluck narozen v Německu, ale přišel již v třetím roce svého stáří s otcem svým do Čech, kde tento byl nadlovčím u knížete Lobkovice. A jelikož byl Gluck v Čechách vychován, tu tedy přijav v sebe ve svém mládí zpěv český, známky jeho ve všech skladbách nikdy nesetřel, a pročež jest příbuznost zpěvu Gluckova se zpěvem českým nepředpojatému znalci hned na první pohled patrna. Pro tuto věc jest nám Čechům Gluck ze všech cizích skladatelů nejbližším, a měli by mladí nastávající dramatičtí skladatelé čeští přede všemi jinými jeho díla studovati a ředitelství českého divadla dílům jeho zvláštní pozornost věnovati a je ku provozování přivésti.

Také první slovanské knihkupectví ve Vídni, které založil o vzájemnost slovanskou velezasloužilý knihkupec pan Vojtěch Wenedikt již r. 1835, a které od založení, jmenovitě však v letech čtyřicátých od odběratelů českých a jihoslovanských pilně navštěvováno bylo, přispívalo nemálo k probuzení ducha národního slovanského obyvatelstva ve Vídni. Knihkupectví toto nacházelo se až do rozbourání velkého starého domu, který patřil měšťanskému špitálnímu fondu, na náměstí Lobkovickém a teprv od několika málo roků přeložil p. Wenedikt svůj sklad do Rauhensteingasse v I. okrese, kde on až dosud tento obchod u vysokém stáří vede. Zajímavo bude snad obecenstvu slovanskému ve Vídni, že Wenedikt, chtěje nejen dle jména, ale i ve skutečnosti slouti knihkupcem »slovanským«, vynaložil mnoho času, duševních i tělesných sil a nešetřil žádných výloh, aby osvojil si i jazyků slovanských, by dočísti se mohl, co ta neb ona slovanská kniha obsahuje. Tak učil se pan Wenedikt tři roky česky u prof. Konečného, dva roky polsky a dva roky srbsko-chorvátsky, což pro rozeného Vídeňáka, tuším, jest dosti. Ale tehdejší doba neznala oné zášti urputné proti všemu slovanskému vůbec a českému zvlášť, jak to bohužel nyní všudy, a také v hlavním městě říše zakoušeti musíme. Nákladem p. Wenedikta vyšla v r. 1846 »Krátká všeslovanská mluvnice«, kterou sepsal dr. Fröhlich. V letech příštích vyšly nákladem p. Wenedikta i jiné slovanské knihy, tak jmenovitě »Slovník« českoněmecký od Konečného (dva svazky) a jiné. Wenedikt, který na všech našich větších slovanských zábavách, jež konaly se před r. 1848, upřímného podílu brával, a tak jakoby k národu slovanskému patřil, vypravoval teprve v poslední době, kdo bývali jeho nejpilnějšími navštěvovateli a odběrateli v době před r. 1848. Byli to dva vzorní vlastenci, a to první Jan Emanuel Doležálek (starší), výtečný hudebník, narozen 22. května 1780 v Chotěboři; studoval v Jihlavě a ve Vídni, důkladný znatel hudby, vzdal se započatého studia práv a věnoval se vyučování zpěvu a piana.*) Druhý nejpilnější odběratel knih byl

*) V řadu vynikajících Čechů vídeňských plným právem zařaditi nutno zajímavou postavu J. E. Doležálka, jenž i v historii literárního našeho obrození čestné zmínky zasluhuje.

Životopisná data nejsou při něm té důležitosti jako ocenění jeho významu, a možno omeziti je na den jeho narození (22. května r. 1780 v Chotěboři) a na den jeho úmrtí, dne 8. července r. 1858 zde ve Vídni, v níž téměř půl století žil.

Hudební talent již z mládí prorážející stal se rozhodným činitelem v jeho životě, zjednav mu na Dunaji v brzku lichotivého uznání uměleckého světa a hojné přízně knížete Czartoryského, u něhož pak po mnohá léta byl pořadatelem proslavených kvartet. Doležálek byl znamenitým

dr. Frant. Terebelský, rodák z Kyjova na Moravě, jeden z nejslavnějších jazykozpytců tehdejší, ano i pozdější doby, neboť neméně nežli 22 řečí znal on docela dobře, jmenovitě co týče se jazyků slovanských byl mistrem ve všech; následkem toho obraceli jsme se se všemi překlady z českého nebo německého na jazyky jiné na mistra Terebelského. Kdo jej znal, přisvědčí, že byl nejšlechetnější, nejobětavější, při tom všem nejskromnější z celého toho množství vlastenců. Dr. Fr. Terebelský, který z příčin jeho neobyčejných vědomostí jazykozpyteckých stal se úředníkem c. k. dvorní bibliotéky, byl však následkem udavačství, že totiž na pohár pro Karla Havlíčka též částkou přispěl, ze služby oné propuštěn a musel nastoupiti dráhu vědomostem svým ne zcela přiměřenou, stav se vojenským lékařem. Zemřel jako plukovní lékař dne 21. října 1875 ve Vídni, dosáhnuv stáří teprve 56 let. Jest pohřben na hřbitově centrálním.

V roku 1846 zařídil také Wimmer & Comp. druhé slovanské knihkupectví ve Vídni, které však brzy zaniklo, tak jako i třetí, knihkupcem Leo-em zařízené, jen tři roky trvalo.

Začátkem studijního roku 1846—1847 dostavil se opět velký počet nových bojovníků pro Slovanstvo do Vídně, mezi nimi Vojta Náprstek, právník

---

znatelem klassické hudby slovanské i neslovanské a zvláště neobyčejným ctitelem našich písní národních a staročeských církevních, jichž zanedbávání se strany mladších umělců ostře kárával, opíraje se obyčejně o Mozarta — vedle Beethovena nejmilejšího svého mistra — jehož kdysi v Jeníkově viděl při tklivých zvucích »Otče náš, milý Pane« a »Svatý Václave, vévodo české země« pohnutím slzeti, a o němž tvrdil, že žádný neporozuměl duchu naší národní hudby tak, jako on. Reelním projevem tohoto jeho hudebního přesvědčení jsou i »České písně v hudbu uvedené«, jež jediné z mnohých svých komposicí tiskem vydal vedle »klavírní školy«, která Dlabačem v Künstlerlexikonu I. str. 334. velmi příznivě je posouzena.

Vylíčenou inklinaci k slovanstvu a českosti, v hudbě tak zřejmou, pozorovati i v celém ostatním jeho životě. V řadě oněch tak známých a často až neuvěřitelně ideálních a nadšených bytostí, jež v době literárního vzkříšení našeho svou typičností vynikají, Doležálek zaujímá místo ne poslední. Svědčí o tom jeho výtečná, bohatá knihovna, jediná toho druhu tehdy ve Vídni, z níž i dvorní bibliotéka zakoupila po jeho smrti mnoho jí se nedostávajících svazků; svědčí o tom i způsob, jímž tuto stále rozmnožoval, kupuje každou českou knihu a odebíraje každý český časopis, svědčí o tom i jeho přátelské, důvěrné styky se všemi vynikajícími českými literáty a umělci této doby, z nichž většina osobně ho navštěvovala ve Vídni, často i rady i pomoci u něho vyhledávajíc. Byl laskavým mecenášem všem, pokud to prostředky dovolovaly, a byl jím rád, těše se upřímně vždy, podařilo-li se mu pochlubiti se novou »známostí«. Nejvíce však vážil si Dobrovského, jenž mu též nemálo nakloněn byl. Dobrovský byl jeho miláčkem, a jenom této lásce jeho děkovati můžeme za podobiznu tohoto patriarchy slovanského, již Doležálek na své útraty zhotoviti dal, dosáhnuv posléze dlouho odpíraného svolení svého přítele. I jako Čech vídeňský má své zásluhy, jmenovitě o zřízení českých služeb božích v městě tomto v r. 1820.

Dle Ant. Rybičky (Mikovcův Lumír) *Krcha.*

Poznámka. Dobrovský, Kopitar a Doležálek scházeli se ve Vídni obyčečně »u Wolfa« na Bauernmarktu, kde bydlili a dosud bydlí bohatí srbští kupci. V korrespondenci své ke Kopitarovi vzpomíná Dobrovský několikrát Doležálka, jenž pro něho schovával a sbíral rozličné věci, zvláště knihy. V jednom, dosud nevydaném dopise, nazývá Dobrovský Doležálka »der beste Boehme« — cituji po paměti.

Dr. *J. Karásek.*

z Prahy, který po svém příchodu ihned stal se nejčinnějším údem komitétu slovanského, nejvíce však studujících z Moravy, jmenovitě z Prostějova a od Kroměříže, tak že místnosti »u soudku« ve Schleifmühlgasse již nedostačovaly a společnost větší pod jménem »Hanáci« ubytovala se na Vídni »u červeného koníčka« naproti Pavlánům, kdež i v témž domě kavárna Mayerova se nacházela, a tato bývala kromě kavárny Gerlovićovy druhou, event. třetí slovanskou kavárnou ve Vídni.

Nyní, když počet Slovanů ve Vídni dosti velice vzrostl, byla již poněkud cesta, na kteréž se dál a dále, ač namáhavě, kráčeti mělo, přece již jaksi urovnána; pronásledování a týrání vlasteneckých Slovanů se strany policie nebylo již tak urputné, a povolení ke konání besed nekladly se tak veliké překážky; nabylať policie i vláda toho přesvědčení, že my Slované, kteří besedy ve Vídni zařizujeme, jsme nejloyalnější občané této říše. Nicméně musela se přece o povolení ke každé besedě, ano i sebe menší zábavě písemní žádost podati. A tak konaly se besedy v sálech větších nežli »u soudku«, a to »u modrého pštrosa« (zum blauen Strauss), VI. Gumpendorferstrasse 25, »u zlaté váhy« (zur goldenen Waage), IV. Waaggasse, v letech pozdějších také »u zlatého slunce« (zur goldenen Sonne), IV. Wohllebengasse, »u velikého čížka« (zum grossen Zeisig) v VII. okrese, kde stojí nyní nově vystavěný veliký hôtel »Höller«.

V roce tomto, totiž dne 10. prosince 1846 byla »u kytky« v Josefově uspořádána opět jedna větší beseda slovanská, která se jako dřívější dvě pěvecko-hudební zábavy skvěle vydařila a při které kromě jiných umělců i v oné době slavný horvátský operní tenorista Stazić písně chorvátské, jakož i Olschbauer,*) rodem Čech a tehdy právník, solo v písni »Husitská« zpívali; dr. Olschbauer byl od dávných roků předsedou vídeňského mužského zpěváckého spolku (Männergesangsverein).

Pak se dostavil rok 1847, kterýž můžeme naznačiti jako nejvýznamnější mezi všemi roky od 1841 až po dobu nynější, co týče se totiž pravého, ano idealního vlasteneckého snažení všech pobratimů slovanských ve Vídni. Besedy, které se r. 1847 konaly, byly slavné a nával k nim tak veliký, že besední místnosti jak koncertní tak i vedlejší bývaly přeplněny, a to přes to, že k besedám tehdejším měli přístup jen hosté zvaní a nemohl sobě ledakdo lístek zaopatřiti.

Komitét staral se vždy o získání nejlepších sil slovanských; jakmile některý slovutný umělec do Vídně zavítal, tu použil komitét hned příležitosti této, žádajíc umělce takového o spoluúčinkování, a zařídil besedu. V době před r. 1848 zpíval často slovutný tenorista Moravan Ander, člen opery ve Vídni a Strakatý, basista při opeře v Praze, slovutný houslista Laub hrál v besedě »u Šperla« již jako 14letý mladík, též slavný operní tenorista Walter a j.

Práce největší měli arciť při zařizování besed dříve již jmenovaní pěvci, kteří starali se o sbor zpěvácký, bez kterého se nikdy besedy nedávaly. S jakou potíží děly se přípravy k besedám v době tehdejší, kdy zařízení poštovní nalézalo se v plenkách, nelze si ani domysliti. Pořadatelé byli nuceni pozvání ku zkouškám a besedám osobně obstarávati.

Zkoušky k velikým besedám konaly se r. 1847 nejvíce v sále klavírníka pana Schweighofra (Mariahilferstrasse, roh Breitegasse), kterýž také větším dílem klavíry ku produkcím dodával. Zpěváků, kteří ve velkých besedách před r. 1848 účinkovali, bývalo 40—60, ano později i více mužů; byli to většinou studující na universitě a polytechnice. Dle kmenů slovanských bývali to Čechové a Moravané, 2 Slováci z Uher, asi 3—4 Jihoslované, větším dílem Slovinci a pak v několika besedách Polák, technik Džinbiński. V roce tomto 1847 rozmnožil počet nejhorlivějších vlastenců ve Vídni také velectěný pan dr. Ant. Rybička Skutečský, který hned po svém příchodu podával věrné zprávy o poměrech Slovanů vídeňských do časopisů českých, tehdy v Praze vycházejících.

Činnost vlastenecká Slovanů ve Vídni v r. 1847 započata byla velikým slovanským plesem, totiž čtvrtým (dva menší plesy konaly se v letech 1844

*) Nedávno zemřel.

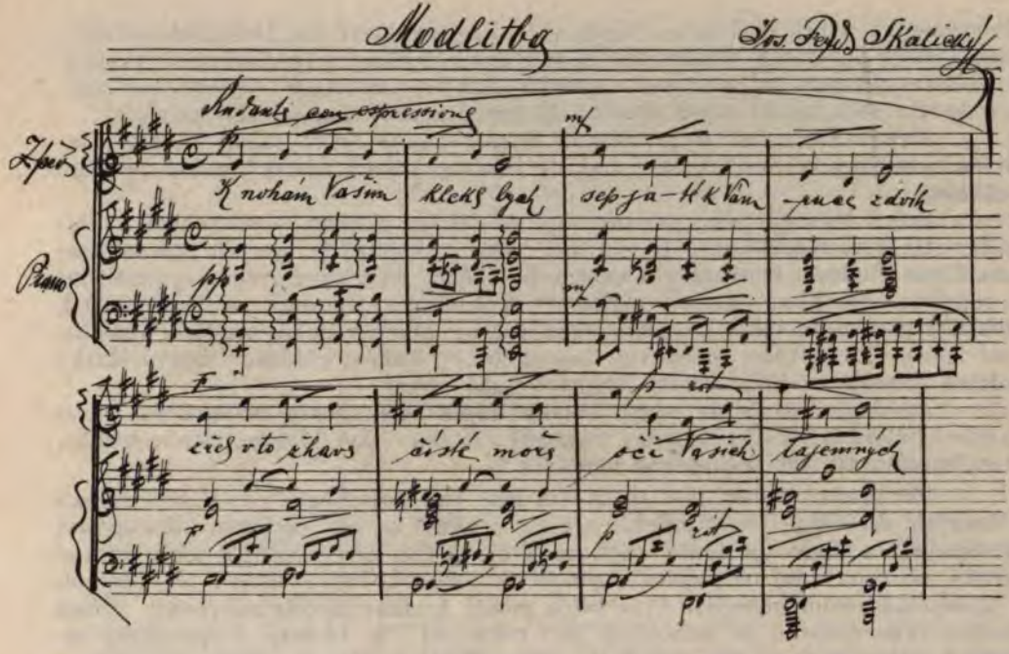

a 1845 »u kytky« v Josefově a třetí již větší »u hrušky« na Landstrasse). Jelikož již v roku 1846 sál »u hrušky« malým se ukázal, volil tedy komitét sál největší a zároveň nejkrásnější ve Vídni, totiž sál v Žofínských lázních (Sofiensaal). Tento dosud nejkrásnější sál vystavěn byl dle návodu až do podrobností nejmenších — od muže docela slepého, který nazýval se Moravec a byl nejen rodem, nýbrž i smýšlením upřímný Čech. Moravec, jak se vícekráte vyjádřil, počítal ony večery za nejblaženější, v kterých konali Slované plesy v jeho místnostech, neboť bývala to vždy společnost nejvybranější, do které se nejen z Vídně, nýbrž i z dalekých končin říše dostavilo mnoho šlechty a jiných vysoce postavených mužů, jmenovitě však slavně vynikajících vlastenců slovanských.

V sále žofínském konal se dne 27. ledna 1847 čtvrtý ples slovanský ve Vídni. Pozvánky k plesu tomu byly v řeči české, srbsko-chorvátské a německé. Byly tu téměř všecky stavy a kmeny Slovanstva zastoupeny. Tak dostavili se vladika Černohorský a kníže Miloš Obrenović v národním kroji, veškerá ve Vídni bydlící česká i jiná šlechta, učenci, umělci jakož i mnoho dam a pánů v obleku národním chorvátském a srbském. Taneční ples otevřen o 8. hod. srbským tancem »Ljepa Maca«. Kromě jiných národních tanců tančilo se i kolo chorvátské a kolo slavonské, kterému krásnému národnímu tanci vyučoval nás neohrožený a rázný chorvátský vlastenec dr. Čajć, tehdy vojenský lékař. Hudbu řídil Strauss (otec nynějšího Strausse) a hrál mezi jinými komposicemi také dvě nové polky »Miladinu polku« od Gutmannsthala a »Kochančinu polku« od Tieftrunka. Pomněnky, jež se rozdávaly, byly národní písně v rakouské říši bydlících Slovanů: české, moravské, chorvátské, srbské a krajinské i nápěvy obsahující.*)

Dne 6. března 1847 konala se opět slavná beseda »u kytky«, mezi většími čtvrtá, s nejskvělejším výsledkem. Program obsahoval osm čísel, a to dvě instrumentální, totiž »Montiere de la Fontain« na pianě a koncert mladistvého Lauba na housle, pak šest pěveckých, a to: operní pěvkyně Svatošova (Hellwikova) zpívala »Sekáče« od Orebského a čtyři národní české písně, operní zpěvák Stazić tři chorvátské písně; dále utěšený čtverozpěv chorvátský »Složno, Složno« s průvodem piana od Rusana, »Spi má zlatá« od Vašáka, konečně dva sbory

*) Jeden taneční pořádek jest na výstavě v Praze.

»Povzbuzující« od H. Vojáčka a »Pocestný« od Jelena, které řídil Doležálek (mladší). Všecka čísla programu musela býti opakována a účinkující mnohokráte vyvoláni. V oddělení druhém hrála kapela vojenská skladby slovanské. Obecenstvo záleželo opět z osob téměř všech stavů a hodností jakož i kmenů slovanských.

Mezi hosty cizími byli přítomni Kaspar Fejerpataky, známý horlivý vlastenec slovenský ze sv. Mikuláše, pak dr. Demetz, básník illyrský, právě ve Vídni meškající.

Dne 7. března 1847 provozována ve farním chrámu Josefovském u Piaristů o 10. hod. vokální mše pro mužské hlasy, skladba to výtečná našeho krajana Piusa Richtra, hudebníka u knížete Kinského; při tenoru prvním vyznamenal se nejvíce Ferd. Klos, úředník rakouské spořitelny (z Bernatic na Moravě) jak překrásným hlasem tak i mistrnou přednáškou, který v době pozdější o pěstování zpěvu slovanského, jmenovitě kostelního, v českém chrámu Páně u Matky boží na nábřeží ve Vídni zásluh velikých sobě získal.

Již delší čas dávala se na divadle Josefovském, jehož majetníkem býval v letech čtyřicátých Čech, Alois Pokorný, fraška »Der Wiener Schusterbub«, která obsahovala věci náš národ hanobící.*)

Při zprávě o věci této do Květů činí pan dopisovatel (A. R. S.) zmínku o českých, do Vídně přicházejících učních, s nimiž se zde »zvláštní lidokupectví provozuje«, a projevuje tento poctivec vřelé přání, aby vídeňští Čechoslované upustili od dosavadní netečnosti a ujímali se těchto ubohých otroků, aby alespoň v ohledu duševním nenechali tyto svoje mladé krajany docela zahynouti. Přání tomuto vynasnažovali se jednotlivci již v roku 1847, ač bohužel s výsledkem záporným vyhověti, nicméně buďtež tu jména těchto poctivců, pokud mně známa, uvedena; jsou to: dr. Ant. Beck (nynější dvorní rada a člen panské sněmovny), † Petr Bilka, † Ant Cebuský, Luděk Pelcl, Martin Pouchlý (nynější dvorní rada), dr. Ant. Rybička (nynější vrchní rada zemského soudu), † dr. Fr. Terebelský, jakož i v době pozdější prof. Fr. B. Ševčík, který r. 1861 zadal zvláštní pamětní spis obchodní a průmyslové komoře vídeňské, jež v oné době nad nově zařízenými průmyslovými školami dohlídku měla, »aby totiž československým učenníkům dostávalo se křesťanského cvičení v jazyku mateřském a aby tito v opakovací škole byli ve zvláštních odděleních vyučováni němčině pouze na základě jazyka mateřského, totiž od učitelů českých, by i čeští učenníci, nabyvše potřebné přípravy, mohli také do skutečné průmyslové školy přijati býti.« Ale veškeré namáhání jednotlivců a byť ono i ty nejmírnější požadavky bylo obsahovalo, osvědčilo se býti marným. Tu jen spolek k účelu tomu zařízený, s vytrvalostí houževnatou, mohl by se něčeho prospěšného pro ty ubohé československé učně dopracovati.

Po slavném výsledku čtvrtého velikého plesu dne 27. ledna 1847 v sálech žofínských konaném pomýšlel komitét slovanský zaříditi opět velikou besedu slovanskou, která pak, jelikož se již při poslední čtvrté besedě místnosti jako malé ukázaly, konala se jako pátá veliká slovanská beseda dne 27. března 1847 v sálech »u Sperla« v Leopoldově. Zpravodaj o besedě této do Květů pražských pan Ant. Rybička Skutečský nazývá ji korunou všech dosavadních besed, dle jednohlasného mínění všech přítomných. Program besedy této byl následující: 1. Srbský pochod: »Rado ide Serbin u vojnike« ve sbor uvedený a řízený Pichovským, skladatelem a vychovancem našeho mistra Tomáška v Praze. 2. Pius Richter (žák Prokšův) přednesl na pianě vlastní skladbu, fantasii dle slovanských národních písní (Náš tatíček nebožtíček, Slováci, Slováci atd.). 3. Slečna Kolínská, roz. Polka, dvě polské písně od Novakovského: »Gwiazdka a Swawolnica« a pak jednu národní ruskou »Nechodi Hričynin na večernicu«. 4. »Povzbuzující«, sbor od Hynka Vojáčka opět opakován. 5. Náš tehdy mladistvý Laub: »Elegii« od Ernsta a variace na »Sil jsem proso« a pak pověstný »Karneval benátský«; mladý, 14letý umělec byl nesčíslněkráte vyvolán. 6. Slavný tenorista A. Ander, operní zpěvák ve Vídni, zpíval píseň »na Milku« od Hynka Vojáčka, pak již

*) Jednotlivosti z demonstrace vídeňských Čechů viz v článku p. Tieftrunka.

znárodnělou »Kde domov můj«. 7. Závěrek činila známá husitská píseň, již z předešlých besed chvalně známý zpěvák zdejší opery pan Křikava s rázností a uměleckou nadšeností přednesl, a zdařile sborem doprovázen, píseň tu opakovati musel. Po té účinkovala v druhém oddělení kapela mladého Strausse, kteráž mezi jiným též dvě srbské čtverylky a směs ze 26 slovanských národních písní, Straussem sestavenou a Slovanům věnovanou přednesla. Obecenstvo přes 1500 hlav čítající záleželo opět ze všech stavů a čítalo mnoho údů zde se zdržující slovanské šlechty, mezi kterou i známý německý básník Anastasius Grün (hrabě z Auersperků) se nacházel. Besedy tehdejší docházely den ode dne většího účastenství a obliby, že nejen všecky zdejší beletristické časopisy o nich co nejchvalněji a téměř vždy s obzvláštní úctou a nadšeností se zmiňovaly, nýbrž i ve vyšších salonech předmětem konversace se stávaly, tak že náleželo to i k dobrému tónu, býti účasten utěšených národních těchto zábav.

Začátkem dubna 1847 započal prof. Jakub Heger, upřímný národovec a rodák z Poličky, přednášky o československé stenografii na universitě vídeňské.

Dne 11. června 1847 konala se v dolních síních »u Sperla« v Leopoldově slavnost, Palackému na rozloučenou přichystaná, kteréž účastnili se mezi jinými hrabě Lev Thun, Vuk Stefanović, prof. dr. Neumann a Zlatarović, dr. Miklosič, dr. Dvořáček, dr. Grünwald a více jiných mladých doktorů jakož i četných zástupců ostatní společnosti slovanské. Přednášky byly dílem zvlášť ku večeru tomu připravené, dílem již známé sbory. Přípitek první pronesl prof. Zlatarović na císaře Ferdinanda, po té dr. Grünwald na Palackého, načež podána jemu báseň od V. Furcha, po té Vuk Stefanović ve jméno všech jižních Slovanů, jeden z Poláků ve jménu Poláků, pak Doležálek (starší), starý přítel Palackého, na Lva Thuna, dr. Grünwald Doležálkovi, tomuto před 25 lety téměř jedinému pravému Čechoslovanu ve Vídni a vůdci celého hnutí českého, který zvláště pekunierně besedy a slovanské plesy podporoval, dr. Kuratič, neohrožený chorvátský vlastenec pronesl zdravici pp. Miklošičovi a Zlatarovičovi, dr. Dvořáček všem mladším nadějeplným Slovanům vůbec a V. Furchovi zvlášť. Pak přednášel Vojta Náprstek ve jméno zdejší československé mládeže díky a úctu Palackému za jeho zásluhy o národ a osvětu československou. Byltě to večer, jejž zdejší Slované k nejkrásnějším počítali. (Po té vzpomíná p. prof. Ševčík besed na Moravě, jež byly pořádány jeho působením.)

Po ukončených prázninách na začátku měsíce října 1847 navrátili se většinou všichni národní bojovníci do Vídně, kde nastal opět život čilý, ano ještě mnohokráte čilejší nežli léta předešlá, neboť dostavilo se zase ze všech končin říše nových studujících slovanských do metropole, mezi kterými i mnoho zpěváků se nalézalo.

Tu počali vůdcové pěvců cvičiti opět nové sbory a čtverozpěvy, jmenovitě od pilného a nadaného skladatele Hynka Vojáčka, kterýž toho času za učitele hudby v Sedmihradsku u hraběte Bethlena byl ustanoven. Tehdy znali nejen všichni vlastenci ve Vídni, nýbrž i ve vlastech našich H. Vojáčka Vsackého, rodáka ze Zlína na Moravě, dle jeho vskutku krásných, v duchu čistě národním komponovaných prací slovanských; jakmile však jeho upřímní přátelé, kteří skladby jeho zejména ve Vídni provozovali, z dějiště veřejného působení odstoupili a Vojáček později na vždy do Ruska odešel, kdež dosud jako profesor na konservatoři v Petrohradě působí, tu také přicházelo jméno Vojáčkovo jak ve Vídni, tak i ve vlastech českých ponenáhlu v zapomenutí, ač tento poctivec v pilnosti skladatelské ne-

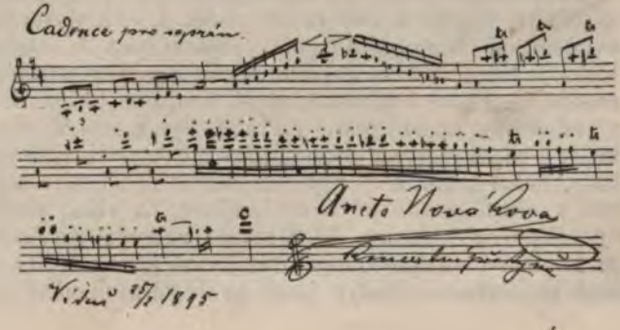

ustal, a krásné skladby jeho počtu několika set dosáhly i on sám svým vlasteneckým smýšlením slovanským jakož i charakterem nejšlechetnějším nám Čechoslovanům v Rusku k největší cti a všem do Ruska přicestovalým krajanům ku prospěchu slouží.

Období podzimní r. 1847 započal slovanský komitét velikou šestou besedou, která se konala dne 6. listopadu v prostranných sálech »u Sperla«. Program besedy té byl následující: 1. Sbor vojenský k českému textu Jablonského od Wintra. 2. P. Tedesco (Čech) na pianě variace na české národní písně: »Furiant« a »Šly panenky silnicí«. 3. Pan Vach zpíval »Děvy slovanské« a »Przepioneczka« od Lešetického. 4. Sl. Svatošova (Hellvíkova) »Ach, není tu není«, »Žalo děvče žalo trávu«, »Zelená se louka«, »Žežulinka kuká«, pak jednu píseň k této příležitosti od Dessaura na slova Čelakovského komponovanou. 5. Pan Prokop, bývalý úd pražského divadla, píseň slováckou: »Bože můj« a moravskou »Holky, hoši věřte mně«. 6. »Jakého bych nerada«, deklamovánka od Rubeše, přednesla sl. Krákorova (roz. Pražanka); byla to první deklamace, kterou jsme na velikých besedách slyšeli, a tedy tím zajímavější. 7. Pan Bělčický zpíval »Slzy milenců« od Aug. Růžičky, »Kde domov můj«, illyrskou od Wisnera k textu Vukotinoviče. 8. P. Heindl (Čech) variace pro flétnu: národní píseň srbskou, českou »Žežulinka« a »Karneval benátský«. 9. Sbor illyrský od Rusana. Veškerá čísla byla hřímavou pochvalou vyznamenána a většinou opakována. Sbory řídil tentokráte † Frant. Suchánek, rodák z Vamberka, učitel hudby, který solisty v besedách na pianě doprovázel a o zdárné provedení slovanských koncertů nemalých zásluh si získal. Po koncertě, totiž v oddělení druhém, hrála vojenská hudba polského pluku hr. Nugenta, řízena kapelníkem Slabým, mezi jinými: »Lepa maca«, Wintrovu »Slavonskou kadrilu«, Tieftrunkovu novou »Přátelskou« a »Kochanka-Polka«, kolo illyrské, krakoviáka, druhý mazur Slabým komponovaný, »Milada-Polka« od Gutmannsthala, kolo horvátské a ke konci »Bože, zachovej nám krále.« Besedu navštívili: kníže Michael Obrenović, tři knížata Czartoryjská, knížata Trubecký a Galicin, hrabě Mniszko, hrabě Vojkfi (horlivý zastance illyrské národnosti), generál Simunič a jiní vysocí státní úředníci a velmoži, pak bylo přítomno množství slovanských a německých literátů, profesorů, umělců a vynikajích mužů vůbec, mezi nimiž i stařičký krajan náš Jírovec, hosté z Prahy a Záhřeba, jmenovitě záhřebští poslanci k sněmu uherskému, pp. Rieger, Gaj a j. v.

Skvělým výsledkem, jakého docíleno besedou šestou, povzbuzen byl jak komitét tak i sbor pěvců k činnosti takřka zimničné, a ku všestrannému přání obecenstva usneseno zaříditi ještě před koncem roku opět a to sedmou velikou besedu, která konána vskutku dne 11. prosince 1847 opět »u Sperla« a nejslavnější naznačena býti může. Obecenstvo skládalo se většinou z osobností již při besedě šesté přítomných, mezi nimiž nalézal se opět kníže Miloš Obrenovič i se synem Michalem, knížata Czartoryjská, ruský státní rada a spisovatel Naděždin atd. Jelikož se roznesla zpráva, že slavný basista pražský Strakatý při besedě této účinkovati bude, hrnulo se i zpěvumilovné obecenstvo německé, by uslyšelo světoznámého pěvce toho, ale mnohému nedostalo se toho požitku, místnosti »u Sperla« ač veliké, nebyly s to účastníky pojmouti. Program besedy této byl následující: 1. »Hlas z Blaníka« od Klácela, šestihlasý sbor od Hynka Vojáčka. 2. Fantasie na pianě od Hackensöllnera, přednesena komponistou. 3. Sl. Rosetti zapěla tři polské a dvě ruské písně. 4. »Na vlast« od Macháčka, ve sbor se solem uvedena od Skroupa, díl solový zpíval pan A. Ander, slavný operní tenorista ve Vídni. 5. Humoristické deklamovánky v jazyku polském slečnou Thüllerierovou přednesené. 6. Písně krajinské, zapěl Krajinec Legat. 7. Strakatý, nejslavnější basista v oné době a operní pěvec v Praze, byv k besedě této zvlášť pozván, vystoupil dvakráte a zapěl nejprve »Kde domov můj« a »Husitskou«; nadšení, jaké vzbudil Strakatý, nelze popsati. 8. Solo na harfu, přednesl s největší bravurou Pratte, krajan náš a učitel slavné pěvkyně Lindové. 9. »Kde vlast je má« od Skroupa, zpíval operní pěvec A. Ander. 10. Strakatý zazpíval při druhém vstupu národní: »Koulelo se koulelo«, »Kdyby moje milá samé pentle byla«, »Hněvej ty se na mne«, »Zelená se louka« a »Když jsem já k vám chodívával«. Triumf, jakého písněmi

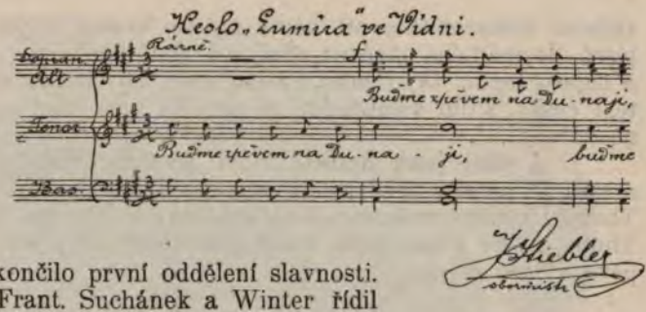

těmi dosáhl, byl neočekávaný, a že jest Strakatý pěvec par excellence národních českých písní, toto mínění proneslo i zdejší hudby milovné obecenstvo neslovanské. 11. Dvěma národními chorvátskými písněmi ve sbor Wintrem uvedenými ukončilo první oddělení slavnosti. Průvod na pianě obstaral Frant. Suchánek a Winter řídil sbory. Po koncertě v oddělení druhém vystoupila kapela Straussova a přednášela skladby mistra toho, většinou na nápěvy slovanské komponované.

Dne 14. prosince uspořádán ku poctě Strakatého přátelský večer, k němuž mezi jinými i hrabata Nugent, Laurincen a stařičký Jírovec se dostavili. Tu zpíváno opět dílem zdejšími zpěváky, dílem Strakatým několik vlasteneckých písní.

Jak šťastně začal, též tak šťastně skončil rok 1847 pro Slovanstvo ve Vídni. Takový pokrok učiněn ne docela ve čtyřech letech v pěstování uměleckého zpěvu, v buzení a opevňování vlasteneckého uvědomění slovanského! Neboť uvážíme-li, že bylo to teprve v letech 1843—44, kde jen několik vlasteneckých mladistvých techniků počalo pěstovati zpěv slovanský a společenský život v ledajakés malé komůrce, a přirovnáme-li tyto skromňoučké začátky s velikou sedmou besedou dne 11. prosince 1847 »u Sperla« konanou, musíme to nazvati pokrokem ohromným, jakého podnikatelé prvních besídek »u soudka« nikdy netušili. Uvážíme li dále, že německé obyvatelstvo Vídně, aspoň třída vzdělaná, čím dále tím více tvořila sobě docela jiné náhledy o Slovanech, než jaké dosud měla, a k těmto již s jakousi úctou pohlížela, tu nabude pokrok, jakého se slavnými besedami docílilo, tím většího významu.

(Do článku p. prof. Ševčíka vkládáme několik statí, které se týkají r. 1848 a následujících let.)

První a poslední moje sejití se s hrabětem Lvem z Thunu a Hohensteinu.

V měsíci dubnu r. 1846. přišel jsem do Vídně, byv jmenován akcesistou a českým translatorem při c. k. spojené kanceláři dvorské. Odbyv české expedice k tehdejším sněmům postulátním do Čech a na Moravu, přidělen jsem byl k českému departementu, abych tam vedl tak zvané skontro čili zápisník všech kusů departementu tomu k vyřízení náležitých.

Jelikož tehdejší dvorní rada rytíř Höniger i jeho sekretář dvorský Walisch byli odešli na delší dovolenou, povolán byl mimořádný dvorní sekretář hrabě Lev Thun, aby v jich nepřítomnosti řídil departement český. I byloť tím vyplněno jedno z mých nejvřelejších přání: poznati totiž osobně muže, jejž tehdejší vlastenecká omladina (k níž i má maličkost času toho příslušela) za příčinou jeho spanilomyslného a obětovného počínání v příčině vzdělávání jazyka a národnosti československé vůbec velebila, ano zbožňovala. S jakým blahým citem jsem se tudíž uvázal v novou svou funkci, nelze mně téměř ani vylíčiti, a to tím méně, když hrabě Lev Thun, vyrozuměv, že jsem důkladně znalý jazyka českého a nad to i všestranně zkoušený jurista, se mnou po celý čas jenom česky hovořival a mimo vedení skontra i drobnější referáty mi přiděloval a takto oběma tamním koncipistům jaksi za rovna mne pokládal.

Jednoho dne zavolal mne hr. Thun do svého pokojíka a oznámil mi, že chce své nastávající nevěstě — hraběnce Karolině Martinicové způsobiti

večerní zastaveníčko, při němž by se kromě jiných kusů přednášela zvláštní píseň dle známého nápěvu: »Spi, má zlatá boubelatá . . .« (text to Vojt. Nejedlého a nápěv, tuším, Dr. Helda), i žádal mne, abych mu, možno-li to, opatřil příslušný text český, s tím usmíváním, že nevěsta jeho není sice boubelatá, což však není na závadu . . .

I slíbil jsem hraběti Lvovi, že text příslušný obstarám, maje na mysli u věci té našeho tehdejšího hofpoetu Vinc. Furcha, ve Vídni žijícího a hraběti Thunovi osobně známého.*) Já vyhledav V. Furcha, přednesl jsem přání hraběte Thuna, načež Furch ještě téhož dne složil nový text český k nadepsanému nápěvu v tato slova:

Slunce hasne,
Hvězdy jasné
Svítí na nebi.
Blahý každý,
Kdo v životě
O své hvězdě ví!

Tys našeho
Lva drahého
Hvězda milostná;
Nastane mu
S Tebou doba
Jasná, radostná.

S Tebou bude
Jemu všude
Máj života kvést;
Svit i naší
Drahé vlasti,
Jež má málo hvězd!

Druhý den po té odebrali jsme se oba, Furch i já k hraběti Thunovi a odevzdali mu text žádaný, jejž on, usmívaje se, bedlivě přečetl a velmi vlídně se poděkovav nás od sebe propustil.

Přišed r. 1846 do Vídně, sbíral jsem ihned materialie k sepsání obšírného »Průvodce po Vídni«, ježto dosavadní tak zvané »Fremdenführer durch Wien« byly nespolehlivé a jmenovitě co se Slovanů vídeňských týče, docela ničemné. Ohledával jsem tehda bedlivě všechny vídeňské památnosti historické, umělecké a kulturní a jmenovitě navštívil jsem také s přítelem svým Fr. Sankotem i nedělní školy řemeslnické, jež bylo navštěvovati tolikéž českým učenníkům. Při té příležitosti dva tehdejší učitelé upřímně litovali našich českých učenníkův, kteří neznajíce se v němčině, marně sedávali po dvě hodiny ve škole, z přednášeného učení ničeho nechápajíce a tudíž obyčejně po celý čas vyučování spaním trávíce. I žádali nás učitelé tito, abychom alespoň nějaké české knížky učební chlapcům těm zjednali a vůbec na neblahé to postavení jak žáků tak i jich učitelů zření vyšších pánů obrátili. I koupili jsme po té ihned 10 exemplářů malého katechismu, jenž tehda obsahoval v sobě na jedné stránce text německý a na druhé protější text český, a odevzdali je učitelům těm, aby jimi podělili učenníky české. Já pak jsem po té ihned druhý den podal zprávu o celém tom příběhu hraběti Lvovi Thunovi, který byl jí nemálo dojat a připomenuv: »Ovšem, co se týče českých škol a služeb božích, mělo by více nežli dosavad býti postaráno,« sáhl do kapsy a dal mně 4 dvacetníky s tím doložením, abychom za ně koupili ještě několik malých katechismů a podělili jimi české učenníky, což se také stalo.

Když se na začátku měsíce června 1846 dvorní rada ryt. Höniger a také nedlouho po té i sekretář Walisch ze své dovolené vrátili a v úřad svůj se uvázali, vystoupil hrabě Lev Thun z českého departementu a odebral se po té jako příručí hraběte Františka Stadiona do Haliče, ke spořádání vzešlých tam nedávno před tím výtržností a nepokojů. Po té neviděl jsem hraběte Lva Thuna asi po dvě léta a teprve r. 1849 sešel jsem se s ním jednoho dne u jeho švakra hraběte Jiřího Jaroslava z Martinic (kterého jsem tehdáž nějaký čas cvičil v češtině a který napotom byl okresním hejtmanem v Čechách a později místodržícím v Krakově), ale nemohl jsem tenkráte s hrabětem Lvem Thunem šíře promlouvati.

---

*) Jmenovitě byl nedávno před tím také V. Furch hraběti Lvovi Thunovi představil básníka semitu S. Kappera, který sepsal jak známo české básně: »České listy«, jež chtěl dedikovati hraběti Thunovi a pražskému bankéřovi Lomlovi. Hrabě Thun otázal se tenkráte předem Kappera — poněkud prý pikantně — »jestli pak ale s námi (Čechoslovany) upřímně to míníte?« a teprve když Kapper se zapřisáhl, že on nezná rozdílů náboženských a že věrně chce státi k nám (Čechoslovanům), přijal hrabě L. Thun k sobě onu poloviční dedikaci, jak to s námi V. Furch potom sdělil.

Hádanka života.

Roku 1857 — když jsem byl již sekretářem u nejvyššího soudu — přeložil starý náš vlastenec a právník J. Pelikán známý spis Thunův: »Über den gegenwärtigen Stand der böhmischen Literatur« na jazyk český a chtěl překlad ten Thunovi dedikovati a tiskem vydati. I požádal mne, abych překlad ten hraběti Thunovi odevzdal a za vyplnění přání Pelikánova důtklivě se přimluvil, což neopomenul jsem ihned učiniti. Byv po té asi třetí den do ministeria kultu obeslán, dostal jsem tam z úst hraběte Thuna tuto odpověď: »že sobě toho nepřeje, aby překlad spisu jeho byl uveřejněn, ježto o věci té již také jiní spisovatelé důkladněji byli promluvili a jej — Thuna — daleko předstihli, »Ich bin diesfalls

schon weit überholt« — a vrátil mně překlad ten i propustil mne milostivě a vlídně od sebe, ale tenkráte nemluvil se mnou již jenom česky, nýbrž naskrze německy.

Po té neměl jsem již žádné příležitosti s hrabětem Lvem Thunem osobně se sejíti, a potkal jsem ho toliko několikráte na ulici, když se ubíral do panské sněmovny, jejímž — po svém vystoupení z ministerstva — byl doživotním členem. — Toto povídá sine ira et studio o spanilomyslném a druhdy vším právem zbožňovaném hraběti Lvovi Thunovi z Hohensteinu

Antonín Fr. Rybička.

Vzpomínky notáře pana Tieftrunka.

Můj pobyt ve Vídni trval od r. 1845 do r. 1851.

Od r. 1845 byla shromaždištěm české intelligence a Slovanů vůbec Gerlovićova kavárna na Bauern-Marktu. Zde se spolčili všichni mladí vlastenci přátelstvím a horoucím vlastenectvím k společným vlasteneckým podnikům; byli to nejvíce studující a mladší úředníci: P. Bílka, učitel na priv. ústavě, MUDr. Terebelský, učitel hudby Suchánek, úředník Cebuský, právníci V. Fingerhut, V. Tieftrunk, A. Winter, technikové Mařák a Daněk, soud. Prodek, Gutmansthal, priv. úředník, Pivoda, učitel hudby, Pelcl, Tenner, oba úředníci a j. O směru činnosti rozhodla tehdy mezi námi tato ú v a h a, kterou především hlásal a zastával vynikající, největšího vlivu mající vlastenec advokát dr. Dvořáček.

Poněvadž tehdy žádná národnost neklesla v úctě, ano i téměř v opovržení jako česká, viděla se býti toho především potřeba, aby se veřejné mínění o Češích ve Vídni dle možnosti opravovalo, a to byl původ a příčina skvělých českých besed a plesů. Velký vlastenec dr. Dvořáček shromáždil kolem sebe mladé vlastence, a tak vznikly výhradně české koncerty, besedy a jiné zábavy, k nimž byla zvána všechna intelligence a vyšší společnost vídeňská.

Prvý velký koncert byl uspořádán koncem r. 1845 v Musikverein-sálu ve prospěch povodní poškozených v Poděbradech; v tomto koncertě, jejž navštívila také císařovna-vdova, zpíval Píšek a hrála se poprvé známá slovanská ouvertura od Titla, věnovaná pí. Marii Dvořáčkové. Roku 1846 následovaly dvě české besedy v sále »u zeleného stromu« a v Josefovském divadle. (Porovnej článek p. Ševčíkův.)

Po té následovaly r. 1846 a 1847 slavné besedy u Sperla v Leopoldově, v nichž zpíval z Prahy pozvaný pěvec Strakatý, Ander, pak flétista Teršák a Haindl, p. Král na violu d'amour atd. Po koncertě byla zábava při hudbě vojenské kapely. Besedy tyto dosáhly veliké a příznivé pověsti po celé Vídni jako pěkné zábavy co do výkonného umění tak i co do vznešené společnosti a elegance. Pozvání do české besedy bylo vyznamenáním. Zábavy tyto byly pak dovršeny uspořádáním slovanských bálů r. 1846, 1847 a 1848 v Žofínském sále. Ve výboru účinkovali kromě shora jmenovaných mladší vlastenci, také patrioti Chorvaté, Srbové a Slovinci.

Poláci se nikdy nesúčastnili. Plesy tyto byly velikolepé; návštěva čítala 1600, pak 1800 a konečně až 2000 osob; byl to vždy nejskvělejší ples ve Vídni. Zásluha velkolepého výsledku musí se připisovat hlavně dr. Dvořáčkovi, on nebyl toliko velitelem a rádcem výboru, nejvíce z mladíků se skládajícího, nýbrž i finančním základem celého podniknutí. Značný čistý výtěžek byl pak rozdělován mezi vlastenecké spolky ve výboru zastoupených slovanských národů. V každém plesu byly provozovány Straussovou kapelou české skladby od Gutmansthala, Tieftrunka, Wintra a j. — Nejvelkolepější, nejskvělejší a nejživější ples konal se dne 9. února 1848, již jaksi v předtuše blížících se událostí. —

Zde budiž ještě vzpomenuto r. 1847; v divadle Josefovském dávali »Der böhmische Schusterjunge«, kus plný hanlivých nájezdů na Čechy. Abychom provozování překazili, dostavili jsme se četně do divadla a způsobili jsme ukrutánskou vřavu, načež nás bylo asi 20—30 zatknuto a ráno z Josefova do města (v neděli) na direkci eskortováno; ale pak nás poslali domů.

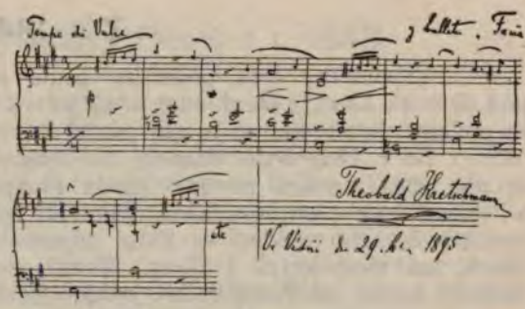

Dne 13. března 1848 vypukla ve Vídni revoluce. První dny, když trvaly ještě líbánky svobody, byli jsme všichni za jedno, byli jsme svobodní občané bez ohledu na národnost; my čeští studenti byli jsme členy akademické legie a čeští živnostníci v národní gardě. Teprve poslání Palackého do Frankfurtu, zvláště však počínání výstředních německých a maďarských živlů vyvolaly rozdíl a spory národnostní. Přes to se Čechové súčastnili v celém hnutí až do 15. května, když se stavěly pro rozličné hrozící pověsti barikády; jedna z nejvyšších barikád byla barikáda slovanská na začátku Biskupské ulice od biskupského paláce k primasovi; ta byla obsazena skoro výhradně od českých dělníků a studentů zpívajících české vlastenecké písně. Následující dni přišla do Vídně maďarská deputace s Košutem a od té doby stranili se Čechové, jsouce podezříváni a osočováni, všeho hnutí. Spokojili jsme se shromažďováním v kavárně u Gerloviče.

První pražskou deputaci doprovázeli jsme zpět do Prahy. V kavárně a na podnět vlasteneckých kruhů bylo usneseno, aby se svolala schůze Čechů, a to do zahradních sálů hostinského Sperla v Leopoldově; stalo se a dostavilo se veliké množství Čechů, přišel také Palacký a Šafařík. Po ohnivých řečech bylo usneseno, že má být zaražena »česko-moravsko-slezská« jednota a že se má vydávat politický týdenník »Vídeňský poutník«.

Do této schůze dostavili se Poláci z Kufsteina na svobodu puštění, mezi nimi Smolka, který měl řeč uchvacující. Hurban také mluvil. — »Vídeňský poutník« skutečně byl pak vydáván za redakce p. Pytlíka; redakce a administrace se nacházela v bytě p. Dvořáčka. Další schůze jednoty konaly se v sále pivováru u Najlingu, na Landstrasse, každou neděli ráno.

Zde se objevil český vídeňský živel ve své mohutnosti a četnosti; sál i zahrada byly každou neděli přeplněny vídeňskými Čechy; ne na sta, na tisíce se jich dostavilo, a k těm zástupům mluvili řečníci starší a rozvážní: dr. Dvořáček, dr. Bek, dr. Grünwald, dr. Terebelský a Bílka, ale pak i řečníci mladší, ohniví, hýbající celými zástupy; byli to pp. V. Tieftrunk a V. Fingerhut (Náprstek). Mluvilo se o poměrech a postavení našeho národa, o české a slovanské politice atd. Často jsme viděli slzící posluchače; po schůzi nastaly soukromé rozhovory, vysvětlování, povzbuzování atd. a prodával se »Vídeňský poutník«, který byl v okamžení rozprodán.

Schůze tyto trvaly až do měsíce října a zajisté byly účinky tam promluvených řečí k vídeňským Čechům trvalé.

V měsíci říjnu 1848 počala německo-maďarská revoluce ve Vídni zavražděním ministra Latoura, kteréž učinilo dalšímu jednání a účinkování vídeňských Čechů prozatím konec.

Menší dodatky:

1. Vojta Fingerhut (Náprstek) opustil Vídeň před říjnovou revolucí. Před jeho odjezdem do Ameriky uspořádali jsme si na Mariahilf na rozloučenou přátelský večírek; přítomni byli Tieftrunk, Pelcl a Tenner.

2. Kromě dr. Dvořáčka vynikal vřelým vlastenectvím mezi vídeňskými Čechy stavitel Šebek, muž to nade všechny vroucí a šlechetný. Veleznámý kněz P. Fessl byl po celou dobu internování ve Vídni každý čtvrtek hostem u pana Šebka, u něhož jsme našli poslední vlastenecký útulek za nejtěžší reakce. Také inženýr Kazda býval u něho hostem.*)

*) Viz článek p. J. Hory.

Z r. 1848.

Vzpomínky tyto podávám podle rozmluvy se šlechetným vlastencem p. A. Dvořákem,*) který od r. 1847 již ve Vídni bydlí a všeho národního ruchu se podnes zúčastňuje, ač je mu již 83 let.

Do r. 1848 bylo vídeňské obecenstvo velice zaujato proti Čechům, kteří se zde netěšili dobré pověsti; každá hloupost a krádež šla na útraty Čechův, a harfenisté se v odrhovačkách vysmívali českým »Wenzelům«. Musili tedy první buditelé českého vědomí ve Vídni zápasiti s nesmírnými obtížemi, a to jak na venek, tak mezi svými krajany. Tvořily se zvláště kroužky, které si vzaly za úkol, že budou pěstovati rodný jazyk. Mezi tehdejšími vlastenci v brzku vynikl p. A. Dvořák, který svým přátelům Suchánkovi (právníkovi a jeho bratru hedvábníkovi), Vlkovi a j. navrhl, aby se předplatili na Havlíčkovy Národní noviny, což se také ještě r. 1847 stalo. Tento kroužek známých scházel se v Rudolfsheimu (tehdy v Reindorfu zvaném), v Neugasse v hostinci Schulzově, který jim s počátku dal zvláštní čtyři stoly jen pro ně určené. Noviny docházely na Grofa. Čechové tito scházeli se obyčejně v sobotu, v neděli a v pondělí, a poněvadž tenkráte mnozí neuměli vůbec čísti nebo jen švabach, četl tedy jurista Suchánek noviny nahlas celé společnosti. To prý byla nelíčená, upřímná radost! Ale brzo se vidělo, že pouze čtyři stoly nestačí, proto se také častěji podnikaly výlety do krásného okolí vídeňského, při nichž se přátelé jen česky bavili. Ve chvílích nadšení říkali známí p. Dvořákovi: »Tohle bychom si nebyli nikdy myslili, to je chvalitebné, to nás těší.« Mimo jiné v článcích pp. Ševčíka a Tieftrunka jmenované vlastence súčastnil se zvláště českého života ve Vídni Vojta Náprstek, který často mezi Čechy přednášel, řečnil a s velikou zálibou červený kabát nosil.

Jednou čekali naši vlastenci u Schulze na Vlka, který měl přinésti české noviny, ale Vlk nepřišel. Bylo totiž prohlášeno obležení Vídně, a tu strážník zatkl Vlka u linie a odvedl na policejní úřad. Druhý den ráno v 5 hodin přišli policejní dozorci k Suchánkovi, sebrali ho a odvedli do města; tak se také stalo jeho bratrovi. A když se Dvořák tázal na policii, proč byli zatknuti, řeklo se mu, že jsou udáni, »že sbírají na Košuta«, kdežto přece se sbírky dály na noviny. Rozumí se, že také u Schulze komisse vše důkladně prohlédla, ba i Schulze vzali do vyšetřování, ale nic se nedokázalo. Vidouce tedy čeští vlastenci, že u Schulze nemohou obstáti, »přestěhovali se« do hostince »Kohlkränze« (dosud tak zvaný v nynější ulici Fünfhauské). Pokud mohli a bylo dovoleno, scházeli se zde Čechové ze všech končin i z Leopoldova a vzdálených okresův.

Zatím trvalo vyšetřování se Suchánky a Vlkem celých 18 neděl, ač o ně přátelé jejich zadali a ač pan Suchánek obdržel dobré vysvědčení. Ve vězení musili chudáci nositi želízka na rukách a nohách; p. Dvořák docházel k nim častěji, a zvláště jim nosil jídlo, jinak by nebyli této strašné doby přečkali. Po 18 nedělích byli oba Suchánkové a Vlk uznáni za nevinné, pouze právník Suchánek za to, že četl noviny nahlas, dostal 14 dní vězení, a když si trest odpykal, byl odveden k vojsku (do Josefova). Tam však zemřel za 14 dní na horečku.

Ale naši známí neměli při své nevinné zábavě klidu; za krátký čas po té následovala nová persekuce. Celou společnost českou udal falešně policii jeden mistr tesařský ... (de mortuis nihil — řekl Turgeněv), který — jak se Čechové po jeho smrti dověděli — za to obdržel 27 zl.! Než vyšetřování skončeno, spadl onen ničema s lešení a zabil se!

Od Kohlkränze přestěhovali se pak Čechové k Lubrovi a Kohoutkovi, a tak se stalo, že v západních okresích vídeňských se vypěstovalo stálé české obecenstvo, z něhož vznikl spolek »Slavoj«.

Dr. *J. Karásek.*

---

*) Ant. Dvořák, viz jeho fotografii v »Kalendáři Čechů vídeňských« 1895, str. 33, narodil se dne 29. června 1812 v Náchodě; skoro celé půl století tráví již ve Vídni, kde je tento dosud neobyčejně čilý a horlivý vlastenec ve všech kruzích znám a oblíben.

P. Dvořák náleží k zakladatelům mnoha českých spolkův, ku př. Komenského, Klubu rak. národností atd., zvláště pak »Záboje« a »Slavoje«, kteréž spolky ho jmenovaly za jeho zásluhy čestným členem. P. Dvořák neschází podnes při žádném českém podniku, a proto mu přejeme ještě mnohá léta pobytí mezi námi.

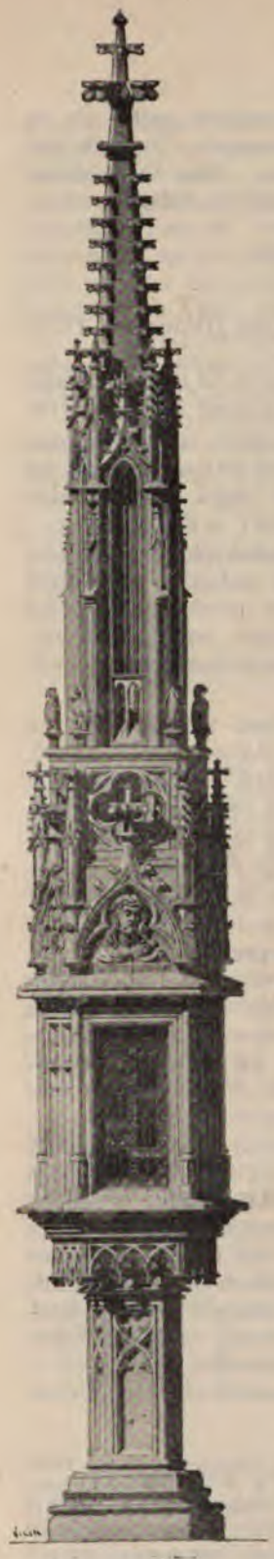

Sanctuarium.
Komp. Václav Knop.

Vídeňský Posel z r. 1848.

Mnohého z krajanů našich zarazí, až se doví, že již r. 1848 vycházel ve Vídni český denník. Ale jak se teprve podiví, když mu prozradíme, že již r. 1761 vycházely ve Vídni české noviny, aspoň nějakou dobu, vzácné zajisté prvotiny českých novin. »Říšský kněhtiskař Kalivoda, chvalně známý muž, usiloval ve Vídni české noviny zaraziti, a obdržel i r. 1761, 1. dubna k tomuto cíli výsadu; než dle dopisu prof. Zlobického, jemuž Dlabač co do zpráv mnoho děkovati měl, přestaly již 27. června t. r. vycházeti«. (Víd. Věstník 1868 str. 68. Redaktor, bohužel, tohoto časopisu dosud neviděl.) Ovšem, životu se tento denník dlouho netěšil; ale sluší přece existenci jeho českým literátům připomenouti na pamět.

Že ke konci 18. století a za válek s Francouzy nemohly ve Vídni vzniknouti české noviny, lze snadno pochopiti. Za to nastala v druhém desetiletí slavná perioda pro Vídeň, a to nejen pro žurnalistiku, nýbrž i pro literaturu, a to jak českou, tak slovanskou. V době, kdy bylo i v Praze smutno, vydával Hromádko, professor české řeči, od r. 1812—16: Cís. kr. povolené Vídeňské Učené Noviny. Tyto Učené Noviny byly velice rozšířeny a přinášely první čas také zábavné články a byly jaksi orgánem »pojišťovací společnosti«. Ve »Vídeňské české novinárně« (Johannesgasse) mohly se také dostati jiné listy.

Hromádkovy Vídeňské Listy čili Prvotiny pěkných umění patří spíše do literární historie. Při časopise tomto bylo na 70 spolupracovníků, a mimo jiné dovoluji si upozorniti na dvě zajímavé otázky: poměr Hanky k Hromádkovi a pak sběratelskou činnost Šafaříka národních písní.

Když uvážíme, že ve Vídni vycházely také srbské noviny (Davidovićovy), dále že zde rozvíjel svou činnost Karadžić, účinkoval tu Slovinec Kopitar pod šlechetným direktorem dvorní bibliotheky hr. Ossolinským, že sem dojížděl patriarcha slavistiky Dobrovský, pak musíme doznati, že v těchto letech byla Vídeň nejdůležitějším centrem slavistiky vůbec.

A znova následuje pausa jak v žurnalistice, tak v české literatuře ve Vídni; ba možno říci, že následkem nepochopitelného chování Kopitara povstává dlouholeté řevnění a přímé nepřátelství mezi literární Vídní a Prahou.

Vídeňský Posel, listy pro osvětu a národní vzdělání, vydávané redakcí Jana B. Pytlíka, činí šťastný počátek k dalším letům. O vzniku Vídeňského Posla a jeho rozšiřování píše již p. Tieftrunk. První číslo vyšlo 26. července r. 1848, 4°. Časopis tento je velice interessantní a zároveň charakteristický pro celou tehdejší dobu; vycházel každou středu a sobotu.

V úvodě se praví, že když se vlastenci po »oněch velikých, nepředvídaných březnových událostech trochu vzpamatovali,« pomýšleli na to, utvořiti nějaký střed, kterým se také stala »Jednota slezsko-moravsko-česká«. »Po osudných událostech pražských cítili jsme tím více

nutnou potřebu nějakého prostředku, zachrániti lid náš, u velikém počtu zde ve Vídni meškající, od bludu a lží německými časopisy roztroušených... a tak povstaly listy tyto.« Jednota tato vydávala pak sama V. Posla. List tento určen nejen pro Vídeň, nýbrž i pro Moravu. Redaktor Pytlík končil provolání heslem:

»Svoboda a národnost budou naším heslem,
pravda a právo naším veslem.«

Zásilky, týkající se V. P., adressovaly se na redaktora (Bräunerg. 1127) ve »Slovanské čítárně«.

Časopis tento musel od alfa poučovati své čtenáře, co je to na př. konstituce, o »té svobodě« atd., tedy o věcech nám dnes na první pohled tak známých.

Zajímavé jsou také výklady jednotlivých slov a pojmů, na př. otčina, »české korunní země,« Čechoslované, co jest »národnost« (vy se budete ptát, co to znamená?), význam sněmů zemských. Byla to skutečně těžká práce uvědomovati náš lid, zvláště ve Vídni! Jména měst psána německy a česky atd.

Pilně se referovalo o událostech pražských i vídeňských. Že mnohé články, zvláště »desatero přikázání pro každého svobodného občana« byly dosti radikální, dá se již z této doby tušiti. »Politický slabikář« pilně poučoval lid o změně poměrů. »Kopřivy« sekaly do četných zastaralých copův. Stájský (pseudonym redaktorův) staví se na rozhodně národní stanovisko, které podporuje J—cký (p. Ševčík).

Pozoruhodné je, že si list všímá také bedlivě událostí slovanských; na schůzi »Slezsko-moravsko-české jednoty« měli pravidelně slovo: V. Fingerhut, Tieftrunk, Dr. Grünwald a Terebelský. Cebuský, Pytlík, Bílka; ve schůzi dne 10. září 1848 bylo na př. více než 800 Čechoslovanů. Stanovy jednoty se nalézají na str. 49, kde je V. P. prohlášen za orgán její. Tato jednota měla »dopisovní oddíl výboru«, jehož »přednostou byl P. Bílka, sekretářem Fr. Ševčík.«

Když přijela do Vídně deputace maďarská a vydala tu »hanebný plakát proti Slovanům,« bránil se proti ní V. P.

Redakce vydala také provolání na »první příspěvek pro válečné potřeby uherských Slovanů«; ihned se sešlo 45 zl. stř. Císaře Ferdinanda Dobrotivého zastal se list proti Maďarům velice rozhodně (Drahotín Moravský). V neděli dne 1. října sloužil děkan Vinařický, poslanec z Boleslavska, v chrámě »Mariastiegen« zvaném (»böhmische Kirche«) slavné služby boží ke cti sv. Václava. Cebuský,*) často jmenovaný již vlastenec, napsal do V. P. článek o českých školách.

Číslo 23. z 8. října obsahuje bouřlivou zvěst, »že se lid srocuje, národní stráž se chápe zbraně, všechno se hrne na ulici.« Číslo 24. od 11. října bylo poslední; Pytlík již opustil Vídeň; číslo toto vypravili do světla Pouchlý a Sankot u Dra. Dvořáčka. Vypravuje se tu o posledních krvavých bouřích, jež se strhly mezi vojskem a Vídeňáky, a končí zprávou, že Hornbostl se poděkoval, císař odjel z Kremže snad do »Holomouce«, Jelačič stojí s vojskem u samé Vídně.

Tím také zajímavý Vídeňský Posel, velmi dobře na tehdejší dobu redigovaný, zašel. Přispívateli jeho byli všichni tehdy působící vlastenci čeští ve Vídni.

První čtvrtletí se tiskl u Überreutera, pak u Mechitaristův.

O dalším novinářství ve Vídni podává zprávu p. sekční chef Dr. Herm. Jireček.

*) Pěknou vzpomínku věnoval Cebuskému p. prof. Ševčík v Českých Listech 1889, str. 293 (článek vyšel již dříve v Našinci). Cebuský horlivě přispíval do V. P. pod pseudonymem Zásmucký; narodil se totiž v Zásmukách (23. května 1816). R. 1839 přišel do Vídně, kde byl ve vojenské účtárně jako praktikant ustanoven. R. 1848 byl nejen ve Vídni velice činný, nýbrž také dopisoval do Květů, Včely a Týdenníku moravského. Mimo to sepsal Českou mluvnici pro Němce r. 1849, která se dočkala šesti vydání (1877). V aristokratických kruzích byl oblíbeným učitelem češtiny a do poslední doby horlivým členem několika vídeňských spolků; zvláštních zásluh si získal o české bohoslužby.
Zemřel dne 16. března 1884 ve Vídni jako vrchní rada vojenské účtárny.

V letech sedmdesátých a osmdesátých vycházela ve Vídni celá řada českých listův, z nichž mnohým popřán jen krátký život. Nejdéle se drží Cinertův Věstník (13. rok).

Mnohé z českých listů měly směr socialistický, ač také národní: na př. Vídeňský Věstník 1868. Red. Müller byl také předsedou Československého dělnického spolku. Spolek tento měl na př. 16 srpna 1868 schůzi navštívenou 2000 osob, v níž přijata resoluce, týkající se potřeby českých škol. Téhož roku zavedeny ve Vídni také české protestantské bohoslužby.

Zvěsti Slovanské 1876—77 (vycházely u Hoffmanna za redakce Srbeného) měly belletristickou přílohu a zvláště se zajímaly horlivě zprávami o povstání Slovanů na Balkáně a o válce rusko-turecké; byl to dobrý list.

Dále vycházely ve Vídni Lev a Český lev, Ohlas od Dunaje, Tribuna Skrejšovského a Živného Parlament, ač jest psán německy, Prapor Svobody, Vídeňský Slovan (vydavatelé: Hovorka a Maruška, red. V. Vávra), Kučerův Slovan, jenž byl také v Čechách horlivě čten, Orel a nyní Věstník, Volné Listy a Dělnické Listy.

Také studenti měli dříve své psané časopisy.

Dr. *J. Karásek.*

Fr. Pivoda.

(Vyňato z dopisu zaslaného redaktorovi.)

S úmyslem, oddati se výhradně umění, opustil jsem své místo pomocného učitele v Zábřeze na Moravě v září roku 1844 a odebral se do Vídně. Tam započal jsem svá hudební studia v ústavu »pro zvelebení církevní hudby«, kde Ludvík Rotter, pozdější kapelník v c. k. dvorní kapli, přednášel harmonii a kontrapunkt. Roku 1846 započal jsem studovati vyšší hru na klavíře u proslulého mistra Bedř. Halma, po něm k vůli skladbám Beethovenovým u slavného Karla Maria Bockleta. Rok 1848 prožil jsem celý ve Vídni.

Blesk vlasteneckého probuzení a nadšení, jenž tenkráte se objevil, zachvátil také mě tou měrou, že jsem napořád neměl smyslu než pro věci národní. Stesky na to, že zpěv lidový hyne a se tratí, vedly mě k prvním pokusům, příslušným harmonisováním lidových písní zjednati těmto přízeň ve vyšších kruzích hudebních. — V mém bytě (starý Bürgerspital v Korutanské ulici) umluveno vedením člena dvorní opery, pana Svobody, první české představení v divadle Josefovském. Účastenství bylo tak hojné, že jsme asi po třech představeních museli přesídliti se do divadla na Vídeňce. Současně vydržoval jsem pěveckou školu pro české řemeslníky, kteří zpívávali pak při českých službách božích pod farářem P. Fürstem v kostele »Maria am Gestade«. Ředitelem kůru byl p. Ferd. Kloss. O této záležitosti jest pojednáno v Hudebních Listech z r. 1875. — R. 1851 složil jsem ku pohřbu Jana Kollara sbor. Sbor ten proveden asi 40 pěvci českými nejprve v domě smutku, po té na hřbitově St. Marx. — Rokem 1853 změnily se mé poměry tak dalece, že jsem ve Vídni žil jen v době zimní. Čas letní trávil jsem na Komorním hrádku u knížete Khevenhüllera. V r. 1861 umístil jsem se v Praze. — —

Fr. Pivoda.

Vídeňský Denník, list politický. Veliké hnutí politické r. 1848—49 minulo i zůstavilo značné ochabení myslí. Jevilo se to brzo v novinářstvu. Kromě úředních novin nestávalo ve vlastech našich žádného orgánu veřejného mínění. Tento neutěšený stav věcí pohnul několik osvícených a o věc národní pečlivých mužů, aby ve Vídni založen byl denní list jazykem českým vydávaný. První peněžitý základ (8000 zl.) zjednán jest obětovnými dávkami předních šlechticů českých. V čele byli oba knížata ze Schvarzenberka Adolf a Karel, Bedřich

kníže arcibiskup Pražský, knížata z Lobkovic Jiří, Jan a Ferdinand, kníže z Lippe-Schaumburka na Náchodě, kníže Alois z Lichtensteina, hrabata z Thun-Hohensteina Leo, Bedřich a František, hraběnka Leopoldina téhož rodu, hrabě Eugen Černín, kníže Paar, hrabě Harrach, hrabě Trautmannsdorf a Robert baron Hildeprant.

Víd. D. začal vycházeti počátkem měsíce července 1850, v redakčním výboru zasedali p.: Dr. J. A. Helfert, Dr. Ant. Beck, spolu administrator, Josef Jireček a redaktor Jan Votka. Předplatní cena listu, denně ve velkém foliu z tiskárny OO. Mechitaristů vycházejícího, byla 10 zl. Ke konci prvního půlletí rozesílalo se okolo 400 výtisků. Předplatitelů bylo z Čech 184, z Moravy 70, z Uher 38, ze Slezska 3, z Vídně 10, z jiných zemí 20.

Z předních předplatitelů buďte jmenováni: Kardinál arcibiskup Pražský, spišský biskup Ladislav Zaboyský, biskup budějovský Val. Jirsík, biskup djakovecký Jos. Jiří Strossmayer, probošt Václav rytíř Václavíček, velmistr řádu křižovnického Jakub Beer, opat rajhradský Schlossar, nadinženýr Fr. Kazda, Dr. Josef Hamerník, major Mauric Fialka, setník Emanuel z Friedberka, vrchní státní zástupce V. E. Hikiš, děkan Ant. Marek, gen. prokurator Frant. Hanrich v Prešpurce, Františkáni ve Hlohovci (Fraštáku), v Nitře, v Kremnici a j. a j. Také i řada spolků čtenářských a besed dostavila se.

Po vypršení prvního roku, t. j. počátkem měsíce července 1851 přešla redakce na Hermenegilda Jirečka, jenž od 1. ledna 1851 byl redaktorem přílohy Vesna.

Tiskový účet (bez papíru) vykazoval v I. čtvrtletí 1522 zl., v II. 2097 zl., v I. čtvrtletí 1851: 1840 zl., ve II. a III. 3510 zl., ve IV. 1159 zl.

Vlastního příjmu docílilo se 5068 zl.

Víd. D. přestal vycházeti koncem r. 1851, po půldruhém roce svého trvání. Pro paměť buďte zde jmenováni spolupracovníci: Kromě členů redaktorského výboru V. Vojáček, Herm. Jireček, Terebelský, Vašátko, Kandrnál, stálí dopisovatelé: Dr. Čejka, Dr. V. Svoboda, prof. Tomek, B. Peška v Praze, Dr. Kański v Krakově, Pytlík v Brně, Dollhopf v Záhřebě, dr. Klun v Lublani, Barvicius ve Vídni, kněz K. Šmídek, far. Škorpík, Bílý, všickni tři na Moravě, Pok-Poděbradský, V. Tieftrunk, Dunder ve Lvově.

Vesna. List pro beletristiku, umění a literaturu. Jakožto samostatný list vytvořila se Vesna z feuilletonu Víd. Denníka. Vycházeti začala dnem 1. ledna 1851 týdně třikráte po půl archu v malém foliu. Předplatné 5 zl. Tiskem OO. Mechitaristů. Redaktor Hermenegild Jireček. Odběratelů shledalo se 250, a to z Čech 122, z Moravy 49, ze Slezska 3, z Uher 54, z Vídně 7, z jiných zemí 14. Přednější spolupracovníci byli: Dr. J. A. Helfert, Ant. Rybička, Dr. Jireček, Prokop Chocholoušek, Dr. Kański, Ivan Macun, Smoleň z Budišína, J. Müller z Třebíče a j. Z předplatitelů buďte jmenováni: Krouský Jan v Katusicích, Ondřej Radlinský, Jan Polzárik a Martin Hamuljak z Pešti, C. Lelek z Bavorovic u Hulčína, F. Klimeš z tepelského kláštera, gen. Zach z Bělehradu srbského, ředitel akad. gymnasia Vil. Podlaha ve Vídni, dr. Moser ve Vídni, kanovník Pfeiffer z Litoměřic, hrabě Hanuš z Kolovrat, nadinženýr Fr. Kazda, Ig. Wurm, biskup Strossmayer, biskup St. Moses, prelát Schlossar, bisk. seminář spišský, svob. pán z Vlkanova, dr. Kamenník, ev. farář Samuel Chalupka, kníže arcibiskup Pražský, seminář pražský (4 ex.), prokurator Hanrich, kanovník Tvrdý z Nitry, biskup Jirsík, setník Friedberg, Eug. Tupý v Krakově, major T. Burian, Michal Godra z Vrbásu, Mat. Procházka, Vintíř Kalivoda, státní zástupce Uhérek, Ant. Musil, prof. Šohaj, Hugo Karlík, Karel Storch, kníže Jan z Lobkovic, hrabě Bedřich Sylva Taroucca, professor Vocel, Tomek, Zap, Wenzig, Špatný, Krejčí, Rozum, K. J. Erben, Pospíšil, Vrťátko, Fabian, Vinařický.

Vesna může v pravém slova smyslu slouti časopisem slovanským, neboť všímala si slovanských věcí a zvláště literatur více nežli který jiný list před ní i po ní.

Slovenské Noviny. Jakožto vládní orgán pro uhersko-slovenské končiny založeny jsou r. 1849 Noviny řečené Slovenské, jež za redakce Daniela Licharda vycházely denně a tištěny jsou v tiskárně OO. Mechitaristů. Když Denník Vídeňský přestal vycházeti, byly Slovenské Noviny jediným československým listem ve Vídni, i potrval zde jako takový až do r. 1860, kde se věci politické v Uhrách úplně proměnily. Stálým spolupracovníkem Slovenských Novin, a to při části zábavo-literární, byl dr. Hermenegild Jireček. Část tato měla název Světozor; z té pak vytvořila se r. 1859 samostatná příloha: Světozor. List pro zábavu a literaturu, vycházející ve velké osmerce dvakráte za měsíc.

Světozor. List pro zábavu a literaturu. Redaktorem slul D. Lichard, ale vlastně byl jím dr. Herm. Jireček. List tento dočekal se čtvera ročníků 1858, 59, 60 a 61. Hlavními spolupracovníky byli: Jos. Jireček, Ant. Rybička, prof. Jan Lepař, prof. Jan Křížek, Ctiboh Zoch, Jiří Slota. Světozor pěstoval dějepis, historii literatury, životopisy, život národní, zábavu. Nejvíce pozornosti vzbudily články o Rukopise Kralodvorském, i obrana této vzácné památky naší literatury proti útokům Fejfalíkovým. Zmínky zasluhuje také, že Světozor hnul otázkou poutnického domu českého v Římě, což v dalším průběhu vedlo k zachování starého nadání a k postavení nového domu. Přičiněním Herm. Jirečka pořízena také nákladem Slovenských Novin sbírka slovenských listin z věků 15., 16. a 17., pod názvem »Ukázka listináře uhersko-slovenského«, kterážto knížka vyšla roku 1865.

Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury. Roku 1860 pokusili se bratří Jirečkové Josef a Hermenegild, jsouce povoláním svým vázáni na Vídeň, o vydávání samostatného orgánu historicko-literárního, i vydali r. 1860 ročník první tiskem OO. Mechitaristů ve velké osmerce. Vynikající články tohoto ročníku byly: Paměti turecké M. Konstantinoviče z Ostrovice (J. J.), Biblí Králická a překladatelé její (H. J.), Dědictví Sv. Václava (J. J.), Zpráva o právních věcech (Jan Lepař), O účincích přídechu v řeči české (J. J.), Srovnalost starého práva slovanského (H. J.). Netečnost tehdejšího obecenstva, nyní až nepochopitelná, nedopustila tomu podniku dalšího rozkvětu a takž vydán toliko ročník první.*)

* * *

Památný rok 1848, který začal pro Slovany ve Vídni šťastně, skončil nejen pro vídeňské, nýbrž i ostatní Slovany rakouské smutně.

Dne 9. února 1848 konal se pátý ples slovanský opět v sále Žofínském, ke kterému, jako k velikému plesu v roce minulém dostavilo se nejen z Vídně, ale i z dalekých končin říše mnoho šlechty a jiných vysoce postavených mužů neb slavně vynikajících vlastenců slovanských. Veliký sál Žofínský byl nejvybranějším obecenstvem přeplněn; velká část jak dam tak i pánů dostavila se v krojích národních, nejvíce v kroji chorvátském a srbském, někteří i v kroji polském a českém. Hudbu řídil Strauss a přednášel jen s malými výminkami skladby dle slovanských nápěvů, pak komposice od Gutmannsthala a Tieftrunka. Pomněnky, jež se dámám rozdávaly, byly malé vějíře, skládající se z dvanácti dílů. Na každém z desíti prostředních dílů vykreslen byl tančící pár v malebném kroji národním všech v říši rakouské přebývajících Slovanů: Čech, Moravan (Hanák), Slovák uherský, Polák, Rusín, Krajinec, Chorvát, Slavonec, Srb a Dalmatinec. Kromě toho nalézal se ještě na každém dílu znak oné země, kterou tančící pár představoval. Výkresy tyto zhotovil A. Daněk a v kámen ryl Kolář. Na díle prvním stálo velikými písmenami vytisknuto »Slavjanski bál 18 $^{9}/_{2}$ 48« a pod tím vykreslen byl císařský orel, kdežto na posledním díle nalézal se

*) Zajímavá data tato zaslal laskavě redaktorovi p. sekční chef dr. Hermenegild Jireček.

taneční pořádek.*) První oddělení plesu otevřeno bylo polonézou a druhé srbským »Ljepa Maca«; kromě jiných národních tanců tančilo se »kolo chorvátské« a »kolo srbské«. Tento pátý slovanský ples, ke kterému dne 9. února již ani lístků nebylo lze dostati, byl slavnější nežli všichni jeho předchůdci.

Ale nebylo ve hvězdách osudu určeno, že má se takto i dále pokračovati. Vypukla v měsíci únoru 1848 revoluce ve Francii, na niž následovala všeobecná západoevropská a tedy i revoluce v Rakousku, která počátek vzala v měsíci březnu 1848 ve Vídni.

Tuto revoluci pokládali mnozí, hned jak vypukla, za veliké neštěstí pro Evropu vůbec a pro nás Slovany rakouské zvlášť. Neboť počali jsme se teprv ze stoletého národního spánku probouzeti a přirozenou cestou vyvíjeti. Vláda, ač absolutní, viděla, že jsme občané loyální, měla k nám důvěru a nekladla nám již tak příkrých překážek jako dříve. Nemohu zapomenouti onoho okamžiku, kde tisíce lidu, jmenovitě však dělníků, ozbrojeno motykami a podobným nářadím a vedeno nějakým židovským studentem, táhlo třídou favoritskou do města k universitě, jen aby se těm »černožlutým«, t. j. lidem, kteří revoluci neschvalovali a císaři věrni byli, nahnalo strachu. Tu stál jsem s Furchem na kolišti (glacis) a smutně pohlížel na to množství lidu, z nichž snad ani jediný nevěděl, proč vlastně vyburcovali ho z jeho tiché práce a vedou jej do města — a tu v prorockém tušení pravil Furch: »Revoluce tato jest přehrozné neštěstí Slovanstva« — a vskutku měl on, jak se později ukázalo, docela pravdu.

Když vypukla revoluce, tu bylo úlohou vlasteneckých slovanských studujících, by poučovali své soukmenovce ve vlasti, co vlastně znamená ta revoluce a oč se jedná. Tu jako apoštolové jmenovitě o svátcích velikonočních rozjeli se studující do vlasti, hledíce na Moravě zabrániti volby do parlamentu frankfurtského.

Když tedy židé zaplavovali nejen Vídeň ale i všecky země německými časopisy, usnesli se českoslovanští vlastenci ve Vídni vydávati též časopis, kterýž měl za účel, poučovati nejen náš lid ve Vídni ale i na Moravě se všemi nejdůležitějšími událostmi a býti jeho rádcem, jak by se v každém případě zachovati měl. Časopis tento nazýval se Vídeňský Posel, první číslo vyšlo dne 26. července a poslední v první polovici měsíce října; v celku vyšla 24 čísla. Redaktorem Vídeňského Posla byl Jan Pytlík, studující polytechniky, rodák ze Stáje na Moravě, který také pod jménem »Stajský« jako spisovatel znám byl. Jeho zásluhou jest, že tak mnohý našinec nevrhl se do náručí revolucionářům vídeňským aneb jejim náhončím. Jelikož však po hrozné říjnové revoluci a po zavraždění ministra války Latoura žádný Čech, který nerevoltoval, tím méně redaktor českého časopisu životem jist nebyl, musel Pytlík z Vídně utéci; vydání posledního čísla Vídeňského Posla obstarávali, jak se podobá, František Sankot z Telče a Martin Pouchlý ze Zdounek. Pytlík stal se v letech 50tých supplujícím profesorem na škole reální v Brně; odpočívá již právě jako i Fr. Sankot (místodržitelský rada) na hřbitově v Brně.

Jelikož v revolučním roku 1848 bylo německé obyvatelstvo židovskými novinami, brožurkami a hanebnými obrázky proti Čechům již tak rozdrážděno, že nebylo možno na mnohých místech v hostincích a kavárnách beze strachu česky promluviti, odhodlal se † Dr. Jan Dvořáček, dvorní a soudní advokát ve Vídni, rodák z Tišňova, který za vůdce Slovanů ve Vídni pokládán byl, propůjčiti ve svém bytě (I. Bräunerstrasse č. 9, v III. patře) zvláštní velký pokoj, aby tam zařídila a umístila se »Slovanská čítárna«. Byla to od Dvořáčka odvaha nesmírná, neb žádnou chvíli nebyli navštěvovatelé jisti, že nepřepadne je nějaká lůza a nepotluče a nezničí vše, co v čítárně této se nalézalo. Také i Vídeňský Posel udával adressu svou na obydlí Dra. Dvořáčka.

Když již revoluce v prvních dnech října vysokého stupně dosáhla a Čechové tím větší příčiny měli před revolucionáři se strachovati, odstraněna byla

*) Také vystaven na Národopisné výstavě. Jeden exemplář chová také »Slovanská Beseda« ve Vídni.

malá tabulka s nápisem »Slovanská čítárna III. patro«, která ve dvoře připevněna byla, ano konečně, několik dní před vyjítím posledního čísla Vídeňského Posla čítárna zavřena, a kdo mohl, prchl z Vídně.

Po udušení revoluce vídeňské bylo pronásledování revolucionářů přísné a mohlo by se mysliti, že Slované vídeňští, ani věrně při vládě a císaři stáli, pronásledováni nebyli. Ale nebylo tomu tak; neboť policie a přísné soudy nedělaly mezi občany nejloyálnějšími a revolucionáři nejhoršími žádného rozdílu, a tak mnohý slovanský studující byl buď nevinně do žaláře uvržen aneb do vojenského kabátu jako sprostý voják oblečen.

Když pak tato přehrozná přísnost přestala, počali se Slované opět v hostincích a kavárnách scházeti; ale nejvíce shromažďovali se Čechové v neděli a ve svátek ve chrámu Páně na nábřeží (Maria am Gestade). Zde ustanoven byl za ředitele kostela vdp. P. J. B. Fürst (zemřel loni), jemuž ku pomoci dva kooperátoři přiděleni byli, a kde každou neděli a svátek konaly se slavné služby boží, jimž české kázání předcházelo.*) Při některých částech mše svaté přednášel dosti četný sbor zpěváků nábožné zpěvy umělecké, při ostatních částech zpívána lidem některá píseň mešní, provázená varhany. Chrám Páně nemohl nikdy pojmouti veliké množství nábožného lidu ze všech končin Vídně sem spěchajícího. Otcem chrámu, jak to zde zvykem bývá, zvolen vzorný vlastenec † Ant. Cebuský, kterýž úřad ten od r. 1849 až do r. 1854 k největšímu prospěchu lidu zastával.

Co se však zpěvu českého a hudby v chrámu tomto týče, tedy nehynoucích zásluh vydobyl sobě † Jos. Ferd. Kloss, rodák z Bernatic, úředník u rakouské spořitelny, který cvičil a řídil zpěváky. V solovém čtverozpěvu zpívali: Kloss první tenor, † Ant. Kremláček druhý tenor, Fr. Smutka první bas a Ignát Rosa druhý bas. Ale neměla dlouho trvati radost naše nad těmito krásnými službami božími; neboť v r. 1854 byli redemptoristé kardinálem Rauscherem opět do Vídně povoláni, a tu, ač chrám ten českým se nazývá, pouze v neděli a svátek časně z rána a hned po poledni služby boží české se konají, kdežto mezi týdnem a v hlavní části dne sváteční jsou zde bohoslužby německé.

Také se zařizováním besed a bálů slovanských počalo se v letech padesátých opět. Komitétu starého již nestávalo. Bílkovi, který převzal ředitelství ústavu vychovávacího, již nebylo možno starati se o besedy a bály, a podobně bylo i u ostatních, kteří hodlajíce zabezpečiti sobě nějakého postavení, museli neunavně pracovati a nebylo jim možno ve veřejnosti činně působiti. Většina zpěváků odebrala se za rozličným povoláním do všech končin říše, a tu tedy zcela jiné osobnosti působily při zařizování besed a plesů slovanských, ačkoliv u mnohých nebyla pozorovati ona obdivuhodná vytrvalost, jakou vyznamenávali se vlastenci v době předbřeznové. Několik roků ujímali se besed Ferd. Heller, Frant. Pivoda, Frant. Hošek a pak i Frant. Hlaváček a jiní. Jmenovitě oba prvnější a pak i Hlaváček vydobyli si zásluh s cvičením a řízením sborů a vůbec hudební části besed; Rosa zařizoval česká divadelní představení, která konala se nejvíce v divadle Josefovském a několikráte i v divadle na Vídni. V divadle tomto hrála také v letech padesátých v době letní nějaký čas divadelní společnost ředitele Prokopa.

Besedy zařizované v letech padesátých nehonosily se již onou původností a teprve 1. března 1859 uspořádán dosti četně navštívený »bál slovanský« v sále Žofínském, při kterém i pěkné pomněnky, totiž v červeném aksamítu vázané knížečky, obsahující národní básničky rozličných kmenů slovanských s přiměřenými výkresy a podobiznami básníků, dámám se rozdávaly.

Roku 1860 utvořili předrevoluční vlastenci nový komitét pro Slovanskou besedu, jež se skládala z Dra. Terebelského, Gutmannsthala, Suchánka a Dra. Cašpara, a požádali i jiné vynikající vlastence, aby spojili se s námi k dílu veledůležitému, a tak utvořil se následující komitét: Bílka, Dr. Cašpar, Dr. Dostal,

*) Již v 18. století byla učiněna v Černínské ulici (II. okres) nadace pro české bohoslužby v Černínské kapli. Pak r. 1818 domáhali se Čechové ve Vídni znova českých bohoslužeb.

malíř Grotger, Gutmannsthal, hrabě Zdenko Kolovrat, Dr. Löbel, prof. Ševčík, Napoleon Spůn, učitel hudby Suchánek a Dr. Terebelský. Pisatel tohoto požádal zároveň přítele svého prof. Förchtgotta, by ujal se osiřelých zpěváků a vůbec řízení celé hudební části besedy, která se jmenovaným komitétem v době nejbližší dávati měla. Förchtgott, jenž teprve nedávno vyvázl z těžké nemoci, ochotně uvázal se v namáhavou práci tu, a spojením všech nejvýtečnějších sil ve Vídni konala se opět slavná beseda 18. prosince 1860 u Sperla, ke které jen hosté zvaní přístup měli, v tomtéž duchu jako besedy veliké před rokem 1848; výsledek byl skvělý a dobrá pověst někdejších slavných besed tím opět obnovena.

Aby však také, co se velikých slovanských plesů týče, pokračovalo se v duchu a ve směru předbřeznovém, usnesl se komitét zaříditi veliký slovanský ples, který konati se měl 10. února 1861. Ku plesu tomu konaly se hned po odbytí slavné besedy nejrozsáhlejší přípravy, pozvání rozesílala se do všech končin říše. Ve Vídni zvali se osobně ministři, šlechta slovanská neb ona, která statky své v zemích slovanských má, a jiní vysocí hodnostáři. A vskutku dostavilo se tolik vznešených hostí jak z Vídně tak i z korunních zemí, že všecky místnosti Žofinského sálu přeplněny byly; mezi přítomnými nalézal se i tehdejší státní ministr ryt. Schmerling. Pomněnky, které se dámám rozdávaly, byly opět slovanské vějíře, podobné oněm z r. 1848, na nichž nalézala se však na místě znaku podobizna nejslovutnějšího básníka toho kterého národa. Tak nalézal se tu Čelakovský, Sušil, Kollár, Mickiewicz, Vodnik, Preradović, Dědicki, vladika Petr II. a Kačić. Na prvním díle byl opět titul: »Slovanský bál ve Vídni 1860« a na posledním nacházel se taneční pořádek a pak v dolní části »10. února«. Velikým a skvělým tímto plesem obnovena tedy opět dobrá pověst bývalých plesů.

Musím zde podotknouti, že plesy tyto neměly snad za účel, aby se tu hosté hodně vytančili, nýbrž účel slavných zábav těchto byl ten, aby obecenstvo slovanské jak ve Vídni tak i z naší vlasti mělo příležitost seznamovati se, a aby pohovořiti mohlo o věcech národa slovanského se týkajících, konečně aby dokázalo se ostatnímu světu, že Čechové a Slované vůbec nezáležejí jen ze samého chudého dělnického lidu, nýbrž že i vysoká šlechta, lidé učení a vznešení hlásí se k národu slovanskému, a aby i lid náš, který jen u národů neslovanských viděl vznešenost, bohatství a umění, přestal styděti se za národ svůj a stal se takto lidem vlasteneckým. Jelikož však v době té nesmělo stávati spolků žádných, tedy používali vlastenci starší besed a bálů jako jediného prostředku k probouzení svých krajanů ze spánku národního a oslavovali tím zároveň i národ před národy neslovanskými.

Koncem r. 1861 počali vynikající vlastenci ve Vídni: pp. A. J. Kalandra, J. Lenoch a † Fr. Ptačovský konati poradu o zařízení zpěváckého spolku slovanského, o jehož povolení žádost podpisy pp.: † Dra. Jos. Dvořáčka, prof. Arnošta Förchtgotta, † Jovanoviče, Dra. Cašpara a † J. F. Klosse opatřená začátkem r. 1862 se zadala a místodržitelstvím schválena byla.

František Bedřich Ševčík z Jedovnic na Moravě, emeritovaný profesor mathematiky na vyšší realní škole v I. okrese města Vídně, docent mathematické theorie soustav tónových na c. k. vysokých školách technických ve Vídni. (Podle článku p. Fr. Urbánka v Slovníku naučném XI. str. 212—213.) Fr. B. Ševčík, mathematik, proslulý jmenovitě v theorii tónových soustav, narozen 13. října 1824 v Jedovnicích na Moravě. V 12. roce dán byl do Brna do německých hlavních škol, na nichž tehdy Žák jako katecheta působil, který svým žákům po česku odříkávati dovoloval a také české knihy ke čtení půjčoval. Ševčík odbyl v Brně dále reální školy a kurs pedagogický a mohl již o místo učitelské žádati. Ale nyní, kdy u cíle svých mladých snů se nacházel, poznal, že mu to nedostačuje. Odebral se proto r. 1842 na polytechnický ústav do Vídně. Mimo studie na polytechnice navštěvoval a s vyznamenáním odbyl zpěvní školu na vídeňské konservatoři. V době této, kdy vlastenectví průchod nacházelo jenom v oněch tehdy tak slavných besedách, vynikl Ševčík brzo svým hudebním vzděláním nejen mezi českými vlastenci ve Vídni, nýbrž i ve svém rodišti. Jeho snahou a zásluhou stalo se, že první velká beseda na Moravě roku 1846 konala se řízením Ševčíkovým v Jedovnicích, jeho rodišti; také při druhé besedě na Moravě v Kroměříži byl přítomen. Ve Vídni přišel Š. v přátelské styky se všemi ve Vídni žijícími slovanskými vlastenci, jmenovitě s Furchem, Bílkou, Průdkem, Dvořáčkem, Cebuským, Vukem Karadžićem, Milošem Obrenovičem, Terebelským, Zedníkem a j.; zemřeli již všichni. R. 1849 jmenován byl Š. assistentem mathematiky na polytechnickém ústavě ve Vídni a zároveň suplentem na realních školách při polytechnice zřízených. Tím získal Ševčík pravé pole pro svou vědeckou činnost, na kterém s tak znamenitými úspěchy se potkává.

Roku 1854 přihlásil se Ševčík **první** u nově zřízené komise škol realních k státní zkoušce z mathematiky a lučby a prokázal se při ní takovými vědomostmi, že když ze Švýcarska došlo prof. Salomona vyzvání, aby pro novou polytechniku v Curichu profesora mathematiky navrhl, Ševčík od něho k přijetí tohoto místa vybídnut byl. Ale Ševčík volil zůstati ve Vídni, a proto pobyv jeden rok suplentem na realce schottenfeldské, přijal opět na technice místo assistenta pro deskriptivní geometrii, vyučuje zároveň samostatně veškerému kreslení v přípravně tohoto ústavu, z něhož roku 1855 v hodnosti profesora mathematiky na novou realku gumpendorfskou ve Vídni odešel. Po celou onu dobu šesti let účastnil se horlivě v různých mathematických pracích profesorů vídeňské polytechniky.

Na realce gumpendorfské potrval Ševčík 10 let, v kterémž čase osmerých prázdnin po sobě užil k cestování po Karpatech a tyrolských Alpách, pak po Německu, Švýcarsku, Italii, Francii (roku 1867 byl na výstavě pařížské), Belgii, Anglii (roku 1862 na výstavě londýnské) a Irsku; o cestách těchto pak veřejně přednášíval. Na jedné takové přednášce r. 1863 učinil Ševčík návrh, **„aby ve Vídni byl zařízen permanentní vzorní sklad všech vynálezů průmyslu a umění se týkajících, podoben onomu v Londýně, tak zvanému museu kensingtonskému“** a dal takto první podnět k zařízení nyní tak blahodárně působícího **„Rakouského průmyslového musea ve Vídni“.**

Z gumpendorfské realky přešel na realku rossavskou, kde byl až do roku 1877 profesorem mathematiky. Ševčík, pilen jsa své vědy, navštěvoval také po několik let přednášky slavného mathematika **Petzvala** (zemřel 17. září 1891) na universitě vídeňské, jmenovitě o nové jím vynalezené **theorii tónových soustav.** R. 1871 se habilitoval za docenta této theorie na polytechnice vídeňské a novou onu **mathematickou theorii soustav tónových a chvěním se napnutých strun** zdokonalil.

Mathematickým spisovatelem osvědčil se Ševčík, sepsav: **„Arithmetik für alle Abtheilungen der Wiener Gewerbeschulen“** k vyzvání vídeňské obchodní komory, pak **„Decimalrechnen“, „Der arithmetische Theil zu der von Hinterberger herausgegeben chemischen quantitativen Analyse“, „Elementar-Mathematik (I. Band — Algebra) von Dr. Jos. Salomon, neu herausgegeben von Franz B. Ševčík, vierte gänzlich umgearbeitete Auflage“,** do níž tyto nové tři partie vložil: **„Konvergenz und Divergenz der unendlichen Reihen“, „Grundlehren der Wahrscheinlichkeitsrechnung“** a **„Das Wichtigste über die arithmetischen Reihen höherer Ordnung“.** Velmi pilně bádá v theorii tónových soustav a chystá o ní mezi jiným pojednání do **„Čas. česk. math.“** Českým jazykem psal do četných, hlavně pedagogických časopisů pod šifrou **J—cký** (Jedovnický), neb **Z—mil** (Zpěvomil) neb **(xyz).** Ve Vídni je znám Ševčík jako jeden z nejznamenitějších profesorů mathematiky. Tak on to byl, jenž na vyšší vzdělávací škole pro dívky, výrobním spolkem vídeňských paní zřízené, vyučování dívek mathematice (arithmetice, algebře, geometrii a geometrickému kreslení) **první** v Rakousku zavedl; on to byl, jemuž po návrhu ryt. z Arnethů, presidenta výboru pro vydržování průmyslových škol ve Vídni, řízení průmyslové dívčí školy svěřeno bylo; on to byl, jenž tuto první jen »na zkoušku« zřízenou školu tak zvelebil, že zmíněný výbor i druhou průmyslovou a zároveň kupeckou školu pro dívky v okrese Leopoldově zříditi se usnesl, již 20. října 1872 v přítomnosti ministrů vyučování a obchodu do rukou Ševčíkových odevzdal. Vedle učence a pedagoga nacházíme v Ševčíkovi také upřímného Čecha a lidomila. Když r. 1858 na realce gumpendorfské, kde Ševčík profesorem byl, první průmyslová škola pro německé učně zřízena byla, a Ševčík blahodárnost tohoto ústavu ze své vlastní zkušenosti seznal, podal r. 1860 vídeňské obchodní komoře pamětní spis, ve kterém stav českých učňů ve Vídni vylíčiv, za zřízení českého oddělení na průmyslové škole gumpendorfské ve způsobě přípravny neb opakovací školy žádal. Když později vídeňští vlastenci, kteří v poměru k svému počtu a svým prostředkům již dávno nějakou aspoň průmyslovou školu českou míti mohli, k tomuto účelu sbírky po Čechách a Moravě zaváděti se jali, objasnil Ševčík tuto věc článkem v **„Poslu z Prahy“** již v r. 1870 (dne 26. a 28. dubna): **„Máme-li posílati učně do Vídně a máme-li sbírati peníze na jakési školy ve Vídni“.** V článku tomto vylíčuje Ševčík velesmutný stav českého učně ve Vídni.

Štědrým podporováním téměř všech literárních a vzdělávacích spolků v Čechách, na Moravě a ve Slezsku stojí Ševčík vedle Bílky († 1881). Zvlášť na Moravě, zejména ve svém rodišti a v okolí získal si velikých zásluh již za svých studijních let o povznesení národního ducha a osvěty hlavně zakládáním a podporováním knihoven (až do r. 1890 založil a rozmnožil takových na Moravě a ve Slezsku více nežli 100).

V roku 1874 zařídil Ševčík na polytechnice vídeňské přednášky z mathematiky pro dámy, které pod jménem: **„Mathematisches Damen-Collegium“** šest roků a to **tři** léta na technice a tři léta na realní škole v I. okrese (Schottenbastei) asi od 800 paní a dívek s nejlepším prospěchem navštěvovány byly. Ševčík jest tedy v celém vzdělaném světě **první,** který mathematice **ženské pohlaví** v **kollegium** vyučoval, čehož před ním ani po něm ještě nikdo se neodvážil a který takto dokázal, že i ženské jako mužští jsou způsobilé, mathematické vědy pochopiti, když jen methoda učitele pravá jest. — Roku 1880 udělila Ševčíkovi obecní rada města Vídně, uznávajíc jeho mnohostranné zdárné, jak v oboru školském, tak i v společenském životě vůbec mnohdy pochvalně uznané účinkování, **právo měšťanské.** Kromě toho dostalo se mu při vzdání se jeho profesorské činnosti na škole realní od téže obecní rady města Vídně ještě **zvláštního uznání** jeho vynikajících zásluh.

Ševčík do nedávna přednášel o **mathematické theorii soustav tónových na c. k. vysokých školách technických** v zimním pololetí. — Že paměti tohoto váženého, slovutného a nad jiné zasloužilého vlastence tvoří důležitou část našeho Sborníku, o tom je zajisté každý čtenář přesvědčen.

1860.

Přišlo jaro, pominuly mrazy,
réva zlatá nalévala v květy,
zelenal se dub a lípy, vazy,
rostliny vše, sázené i sety.
Volným stal se lidstva zrak i dech,
k rolníku se družil kněz i lech.
Nevanul už těžký vzduch ten kolem,
co prv dusil, káznil, zakazoval;
Vídně Čech jen chvěl se dosud bolem,
v sebe nedůvěru posud choval.
Jaro však i jemu vzňalo hruď,
když čas velel: Vstaň a žij a buď!
Jitro. Chlum kde v údolí se sklání,
jasný potok k Vrbníku kde běží,
podivný se lid tam kupí, shání,
starci, matky, děvy, hoši svěží.
První Čechů vycházka to dnes,
zpěvem českým zašuměl zas les.
Klidu mír a radost vládnou krajem,
klidu mír a radost září z očí,
a jak opojeni věků tajem
táhnou v dál, kam cesty se jim točí.
Květ kde pažit do palouku stře,
na věnec jej děvám mladěc rve.
Kol nich krouží, snad se o ně boje,
strážce bezpečnosti lesklý bodák —
Vrbník! a co hlav, vše druhy svoje
čítá vůdce Špaček, žďárský rodák:
zde má Lidumila, Zdeňky tu,
a tam hotují zas hoši hru.
Co se stalo, on zas nepočítá?
Hosti noví polední teď dobou
přicházejí, jichž vše zdraví, vítá:
ona ve průvodu Zdeněk obou,*)
včera ještě děckem, dívka dnes,
se tu blíží, za kloboučkem vřes.
Kolem úst jí bolný úsměv kyne,
brvy temné oko její vroubí;
v jezeru jak obraz hvězdy plyne,
dna tak není v oka její hloubi.
Otilka to, miláček jich všech,
dnes tak skromná, zítra chlouba Čech.
Pět a třicet let, co první byli,
padesát jich devět načítáno —
dnes už tolik spolků zbudováno
myšlénce, již tehda probudili.
Oněch většinu už kryje hrob.
Co jich závěť? Zora nových dob.

Jan Lenoch.

*) K porozumění této básně slovutného vlastence našeho třeba věděti, že centrem mladé dámské generace v letech šedesátých byly rodiny Šemberova, Kollárova, Kuzmányiho, Rajevského; m. p. Sklenářová-Malá, Fikeisova atd. Viz více v mém článku Kollár ve Vídni (náš Sborník vídeňský Jan Kollár) a články v Opavském Týdenníku 1894. (Česká Vídeň před 35—30 lety.)
Red.

Upomínka na p. Petra Bílku,

majitele a ředitele vyššího ústavu vychovávacího.

Bylo to v polovici června 1860, když veleobětavý majitel školního ústavu p. Petr Bílka prostřednictvím přítele Karla Nováka — zemřel jako ředitel ruského gymnasia města Věrnoje v Turkestanu —, kterýž byl u něho učitelem, dal sezvati nás několik universitních studentů pěkné písmo majících, abychom u něho na rychlo pořídili deset opisů památné petice, již pak dne 18. června p. JUDr. F. L. Rieger s p. Macháčkem osobně podal císaři pánu, a v níž hlavně též žádáno za povolení k vydávání českých novin politických. Byloť opisů těch třeba pro jednotlivé tehdejší ministry, jimž je taktéž odevzdali jmenovaní petenti, a bylo žádoucno, aby se o věci nedostalo nic do veřejnosti dříve, pokud všechny audience příslušné nebyly odbyty.

Asi 13. nebo 14. června ráno po 8. hodině sešli jsme se tedy polotajně v tělocvičně vzorného ústavu Bílkova, kdež jsme byli s obvyklou přátelskou vlídností přivítáni, a nám účel jakož i postup našeho psaní vyložen. Střídavě jeden vždy diktoval a ostatní psali na ministerském papíru zvolna a s hojnými přestávkami, občerstvení tělesnému věnovanými.

Jak na nás působilo znění dlouhého promemoria, v němž otevřeně a důstojně vylíčeny byly poměry národní v Čechách a žádáno konečné provedení rovnoprávnosti, nelze ani vypsati. Byliť jsme sice českými novinami, pokud tehdáž vycházely, poučeni o proudech národních dopodrobna; nelišili jsme se zajisté v ohledu vlasteneckém od kollegů svých pražských — nosiliť jsme i čamary i slovanské kloboučky zcela okázale —; představovali jsme v životě vídeňských Slovanů, jak se veřejně jevil v besedách (»u zelené brány«), koncertech (u Šperla), bálech (v Žofínských sálech) a celodenních hromadných vycházkách (do Weidlingau atd.), živel nejen četný a vzdělaný, ale i čilý a obětovný, avšak neobvyklá otevřenost, cituplná výmluvnost a sebevědomá důstojnost těch slov, jež naším písmem měla se dostati na vědomí tehdejším kruhům vládnoucím, rozehřívala a unášela nás tak mocně, že často jsme si ulevovali voláním »Výborně! Sláva!« péra odkládajíce a vzájemně si nadšení sdělujíce.

Čas od času přicházel domácí pán s úsměvem líbezným, který jej vždy tak dobře zdobil, jakmile se mu podařilo něčím přispěti na prospěch Slovanů, především Čechů vůbec a svých krajanů Moravanů zvlášť. Poslouchal pozorně, co se právě diktuje, dohlížel bedlivě, čeho kde třeba, a staral se všemožně, aby naše klausura byla nám co možná příjemnou.

Nemalou měl asi třetího dne radost, když ho navštívil starý přítel Fr. Zach, tehdáž právě do srbského Bělehradu po druhé povolaný ředitel vojenské akademie tamější. Uvedlť ho ihned mezi nás a vyložil účel naší improvisované kanceláře, načež nám představil přítele a krajana svého, jakož i vylíčil úkol jeho v Srbsku tak čestný i trudný. Následovaly přípitky velmi vřelé, při čemž ohnivý velitel srbský vyslovil přání, jak rád by si před ukončením pohnutého života svého »ťuknul s Turkem« — dožil se okamžiku toho, ale byl při tom, jakož známo, nebezpečně na těle koněm poškozen —.

Když byly opisy naše odevzdány na příslušná místa a ukončeny s úspěchem mnohoslibným příslušné audience, uspořádal večer náš ode všech ctěný a milovaný Bílka na počest p. dra. Riegra zábavu toho vzácného druhu, jakými se jeho soirée pokaždé vyznamenávalo, když do Vídně zavítal nějaký Čech vynikající, na př. historiograf Palacký, biskup Jirsík a p. Sešla se tu nejvybranější společnost československá, aby se pobavila způsobem nenuceným a srdečným, jakož i osvěžila k dalšímu působení na národa roli dědičné. Že při tom bylo výborného jídla a pití hojnost, netřeba ani připomínati; byltť náš hostitel i v této příčině štědrým a nešetřil peněz při takovýchto příležitostech, kde dům jeho byl středem české elity vídeňské.

Největší pak veselí zavládlo pokaždé kolem dvanácté hodiny, když obyčejně odešli již hosté vzácní, jimž na počest byl takový přátelský večer uchystán. Počalo se zpívati, na piano hráti, ba v rozjařenější náladě i tančiti, arci bez dam, jichž sem nezváno, obyčejně krátké tance národní, při čemž se náš hostitel z plna srdce účastnil milerád. Vzpomínám si často, jak přítel můj Matěj Kovář — zemřel v nejlepším věku jako professor reálky pardubické — s nadšením tu zpívával a tančil své zamilované »Ty šalounský šafáři«, což i často, vraceje se s námi přes tehdejší vojenské glacis na Landstrasse, na této pláni třeba i ve sněhu v zimě, v noci rád opakoval.*)

Dr. *F. J. Stđ.*

Upomínka na celodenní vycházku letní do Dornbachu, podniknutou vídeňskými Čechy dne 9. června 1860.

Nejoblíbenější zábavy poskytovaly kolem r. 1860 v dobách letních Čechům vídeňským společné vycházky celodenní, jež podnikány podle určitého, napřed dobře promyšleného a připraveného programu do krásných krajin severozápadního okolí města Vídně. Napřed smluven den, kterýž by dovoloval co možná

*) Podobně jako p. prof. Dr. F. J. Studnička popisuje se toto promemoria v Opavském Týdenníku 1894. Dále třeba připomenouti k zasloužilé činnosti p. prof. Studničky ve Vídni, že tam vydal 1861 spolu s F. Kubíčkem a F. Peškem almanach Dunaj.

Jako ukázka zábav z let šedesátých stůjž zde krátký referát p. prof. Studničky; básně, jež byly přednášeny, pocházejí většinou od Dra. Brzobohatého (Slanovodského) a většina jich vyšla v Švingulantu a v Zápiskách ze života starých študentů, které vydával Burgerštein.

Petr Bílka, majetník a ředitel vychovávacího a vyučovacího ústavu ve Vídni, narozen 4. května 1820 v Boskovicích na Moravě, studoval gymnasium v Moravské Třebové a filosofii v Brně, kdež po 2 léta (1839—40) byl žákem Klácelovým. Již tenkráte bylo mu zakoušeti pronásledování pro vlastenecké smýšlení. Ukončiv studia filosofická odebral se roku 1840 do Vídně a jako kandidát učitelství gymnasialního oddal se se vší pilností studiím paedagogickým, načež stal se roku 1844 vychovatelem a učitelem ve chvalně známém tehdáž vychovacím ústavě Hermannově, kdež vyučoval ve vyšších třídách gymnasialních až do r. 1850. Když pak tohoto roku majetník ústavu Hermann, přijav místo zemského školního rady v Hradci Štyrském, ústavu se vzdal, převzal B. k výslovnému jeho přání ústav ten a stal se jeho ředitelem. Od té doby povznesl jej neunavnou činností, neobyčejnou způsobilostí paedagogickou a svědomitou správou tím způsobem, že byl prvním ve Vídni. Nejvzácnější rodiny netoliko vídeňské, ale i ze všech zemí rakouských i cizích, nehledíce k národnosti, dávaly děti své na vychování a vzdělání do ústavu Bílkova. Jako majetník takového učiliště byl B. v úzkém svazku téměř se všemi vychovatelskými, vědeckými a lidomilnými ústavy a učitelskými jednotami vídeňskými a buď

četným rodinám českým účastenství míti v takové vycházce; po té sestaven program směrem dvojím, a to stran zpěvu, deklamace a hudby, jež by sloužila zábavě, a stran zastávek restauračních, kdež by dobře postaráno bylo o pohodlí tělesné; konečně vyslán zvláštní komitét, aby celou cestu s vyhlídnutými místy prošel a všude smluvil, čeho tím neb oním směrem by bylo třeba. A když bylo tak vše připraveno, rozeslány všem známým národovcům, pánům i dámám, pozvánky.

Že vycházky takové, jichž podílu beroucích čítalo se na sta, v dobách zvláštních, kde událost nějaká rozčilovala krajany naše vídeňské, zvláště bývaly rozjařené a veselé, netřeba ani tvrditi; na př. jen budiž uvedena tu doba, kde nájezdy Fejfalíkovými na Rukopis Královédvorský byla roztrpčena celá česká Vídeň, a při vycházce připomenuté vytáhl přítel Slanovodský (Fr. Brzobohatý) z kapsy písničku, šátek uvázal k hůlce, aby měl prapor, a v čele kráčeje stinným lesem předříkával, jak se při venkovských processích děje, verše, jež jsme podle známého nápěvu sborově po něm zpívali. Byla to scéna velmi zajímavá, ana se pak odpoledne opakovala při účastenství ještě hojnějším.

Std.

Začátek let šedesátých a p. Josef Hora.

Hora přijel na sv. Václava r. 1859 do Vídně, kdež přijal místo vychovatele u vysokého úředníka při dráze Alžbětině, a po celé tři roky, tedy až do 30. září 1862 zde setrval.

Ze známých p. Hory uvádíme pana Fikeyse, jenž znám byl jako poctivý a svědomitý národovec; p. Hora chodíval k němu do Penzingu. V rodině této seznámil se Hora s Lenochem, který toho času ještě studoval práva na universitě vídeňské. Dále seznámil se Hora u Fikeysů též s rodinou Šemberovou. Navštěvoval často Zykána a Burgersteina; posledního v úřadě, který ho též seznámil s p. Josefem Jirečkem, později též s Ant. Rybičkou. —

---

jich členem nebo podporovatelem. Zvláště slovanské spolky vídeňské těšily se vesměs jeho účastenství. Týmž způsobem byl jednak zakladatelem, jednak údem mnoha vědeckých a humanitních ústavův a spolků v Čechách, na Moravě a na Slovensku, jmenovitě Českého Musea, Svatobora, Matice české, Besedy Umělecké atd. atd. Ve Vídni byl všech spolků slovanských zakladatelem, z většího dílu i čestným jich členem. Mimo to byl členem obchodní akademie vídeňské a čestným členem spolku Schubertbund. Též byl B. dopisujícím členem Slovanské knihovny v Oděse. Neméně spanilomyslným osvědčil se od dlouhých let jako napomahatel literatury české, a nejedna kniha užitečná vydána jest jeho pomocí nebo nákladem; na př. výtečná Řezáčova a Bulířova *Štěpnička* čili *První učení a cvičení mládeže československé* (v Praze 1866), druhé, předělané vydání Šemberových *Pánů z Boskovic* (ve Vídni 1870), Stoklasův krásný *Obraz Telče*, vydaný v 2. vydání v Urbánkově *Fotogr. album* (č. 8.) ve formátě visitkovém, jehož 1. vydání, jemu věnované, dav ve velkém formátě na útraty své vytisknouti, věnoval fondu pro školy v Telči. Pro tyto zásluhy o ústavy a spolky národní, o mládež vůbec a o literaturu jmenován byl B. od mnohých měst jemu vděčných čestným měšťanem, zejména od rodného města Boskovic pro hojná dobrodiní, prokázaná tamější škole, obecním ústavům a chudým; též od měst Dačic, Frenštátu, Jedovnic, Lysic, Žďáru, Přerova a ještě od více, hlavně od četných učitelských spolků, celkem více než 200, zvolen byl za čestného člena. Nejkrásněji pak dána mu na jevo úcta a vděčnost v 50. den jeho narozenin dne 4. května 1870, jak v jeho otčině Boskovicích, tak i ve Vídni uspořádáním slavných besed, básněmi a vroucím blahopřáním odevšad. Jménem moravských učitelův odevzdal Bílkovi redaktor *Učit. Listů* Brněnských, učitel Fr. V. Urbánek, 14. října 1870 *slavnostní album*, obsahující jména a podobizny 92 zasloužilých učitelů moravských — B. byl muž vzorný, vlastenec horlivý, přítel laskavý a přívětivý, podporovatel obětivý a po všech vlastech slovanských co nejchvalněji známý. Po smrti Dra. Dvořáčka byl vůdcem vídeňských Čechův, které zvláště hmotně podporoval. Oženil se roku 1850 v Moravské Třebové s dcerou měšťanského lékaře Wiesingera. Zemřel dne 11. října 1881 byv raněn mrtvicí po krátké nemoci k bolu a žalu všech těch, kteří šlechetnou tuto duši znali. Při pohřbu zpíval zpěvácký slovanský spolek a Schubertbund v kostele. Nesčíslné množství lidu doprovázelo drahou mrtvolu k rodinné hrobce. O pohřbu psaly veškeré české a německé vídeňské listy.

Veškeré zábavy Rosou a Burgersteinem jakož i plesy pořádané tak zvaným »stálým výborem besedním« navštěvoval pilně a takřka nikdy při nich nechyběl.

Když Rieger přijel do Vídně, aby předložil petici u císaře pána za vydávání velkého českého časopisu, opsal ji také ve třech exemplářích.

Hora přispíval do některých tehdejších časopisů, jako: Poutník od Otavy (delší pojednání), Lada, Obecné Listy, a když r. 1861 Národní Listy vycházeti počaly, byl první na poště ve Fünfhause, který je odebíral.

Ve Fünfhause »u bílého kohoutka«, šikmo proti »Stadtgut« (nyní Sechshauser Hauptstrasse čís. 10) se scházel p. Hora s p. Dvořákem, A. Hlaváčkem, Tejnorou a j., jimž předčítal noviny. Kromě Dvořáka byli to pp. Petr Wondrák, Suchan, Svatoš, Novák, Zykan a mnoho zámožnějších a uvědomělých průmyslníků a dobrých našinců, delší čas ve Vídni usedlých, z kterých už jen Dvořák, Novák a Petr kromě Hory ještě na živu jsou.

Návštěvníků »u bílého kohoutka« denně přibývalo, a Hora už nebyl ani s to, aby mohl zábavy a čtení časopisů sám vésti. Protož mu bylo milo, když na podzim r. 1861 do Vídně přišel jeho mladší bratr František, nyní professor na reálce v Plzni.

První velká řemeslnická beseda byla pak konána »u bílého kohoutka« 31. října 1861, na den narozenin Havlíčkových. —

Do zábav zde pořádaných chodíval též Bílka a později, když se sešla říšská rada, i někteří páni poslanci, hlavně Kostelník. Studující, kromě Lenocha, nebyli příliš horliví.

Jich vůdcem byl Vrat. Kazimír Šembera, který později jako renegát Viktor Karel Schembera stal se největším hanobitelem Čechů. Při jedné příležitosti v kavárně nazval Šembera našeho nejslavnějšího muže, Palackého, historickým lhářem, z čehož povstala strašná hádka a tím nejkrutější nepřátelství mezi Horou a Šemberou, jež mělo za následek novinářskou válku, která až do odchodu Horova z Vídně trvala. —

Mezi účastníky »u bílého kohoutka« patřil též harmonikář Suchan, k němuž Hora častěji docházel a slyšel od něho, že jeho dva pomocníci jsou údy »spolku katolických tovaryšů« (katholischer Gesellenverein), jehož předsedou byl kanovník G*. (nyní vysoce postavený kněz ve Vídni). Hora si přál zařízení a účel toho spolku seznati a proto šel masopustní neděli (r. 1862) odpoledne s oněmi dvěma pomocníky Suchanovými do zmíněného spolku. Bylo tam 26 údů při kreslení, a to 23 Čechů a 3 Němci! Učitel mu sdělil, že by se mělo tovaryšům přednášeti česky, ač to na předsedovi, kanovníkovi G. závisí. Hora chtěl totiž zdarma vyučovati technologii česky. Odebral se tedy ke kanovníku G. a přednesl mu svůj úmysl, načež dostal následující odpověď: »Die čechischen Gesellen sind darum da, dass sie deutsch lernen, und darum werde ich, so lange ich Vorstand des katholischen Gesellenvereins bin, nie erlauben, dass dort böhmisch gesprochen, vielweniger böhmisch unterrichtet werde.«

Touto odpovědí rozhořlen, běžel H. rovnou cestou k Bílkovi. Když mu vše sdělil, odvětil Bílka: »Tak dobře, zařídíme si řemeslnickou školu sami.« Vytáhl padesátku z tobolky a dávaje ji H. pravil: »Zde máte a zaveďte sbírku na českou školu pro řemeslnické tovaryše.« Rozjařen tímto darem ubíral se H. rovnou cestou k Petrovi, jemuž zase vše vyprávěl. Petr řekl: »Udělejte sběrací arch, já přidám hned 20 zl. k tomu.« Sbírky se vedly dále, až po několika letech česká škola pro řemeslníky povstala. — Bohužel, zase zanikla, ale Komenskému místo připravila! — H. radil bratru Františkovi, aby sepsal technologii českým jazykem, k čemuž mu veškerou podporu přislíbil. Frant. Hora pracoval skutečně dnem i nocí a dokončil

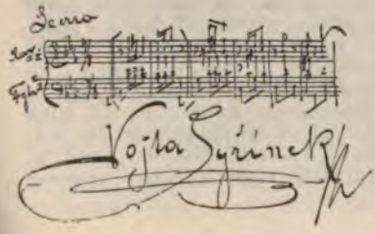

spis ten v dosti krátkém čase. Technologie tato má i svou »historii«, která tehdejší literární poměry určitě charakterisuje. Ubohé dílo co zkusilo, než se dočkalo světla božího! Nejprve je dal nakladatel Gorischek Vojt. Šafaříkovi k posouzení, a když se ten o práci té pochvalně zmínil, musela technologie vandrovati ještě k ministerialnímu sekretáři Josefu Jirečkovi, jenž dle svého rozumu vytkl hrůzu toho, co by se mohlo v příčině slohu i gramatiky upraviti. Rukopis musel tedy býti opilován a strašlive začmáraný byl odnesen k nakladateli. Byl konečně přijat a honorář 80 zl., za dílo 302 strany obsahující, vyplacen.

Že v tiskárně nebylo sazeče Čecha (faktor byl také Němec), snadno si pomysliti, jakou práci stála Frant. Horu korrektura! —

Společnost »u bílého kohoutka« se množila stále, takže počátkem r. 1862 už na 350 stálých mužských členů čítala. A když Opavský Besedník v čís. 51. od 21. února r. 1862 článek »Společné pokladnice« přinesl, pomýšlel H. též hned na zařízení české záložny pro řemeslníky ve Vídni a neváhal hned psáti na mnoha stran do Čech o stanovy, takže v krátké době 26 stanov rozličných měst obdržel. Když všechny prostudoval, sestavil z nich pro poměry vídeňské hodící se stanovy.*) Čtyřikráte byly stanovy vráceny pro malichernosti, ano i údové prozatímného výboru pp.: Beneš, tkadlec, Duran, hostinský, Novák, broncíř, Petr, kloboučník, Poddaný, soustružník, Przina, tkadlec, Rašánek, sedlář, Suchan, harmonikář, Svatoš, prymkář, Vondrák, zlatník, Zajíc, kloboučník, a Zykán, továrník, byli na policejní ředitelství voláni, kdež se podrobiti museli výslechu, co vlastně se tímto spolkem obmýšlí, a musel každý úd udati své finanční poměry.

Záložna, »Včela« zvaná, byla konečně — povolena, čehož se už H. ve Vídni nedočkal; neboť byl zatím (an 20. října 1862 ku dráze Alžbětině v služby nastoupil) 3. dubna 1863 z Vídně na venkov (Amstetten) přesazen. Za svoje zásluhy o záložnu byl H. od výboru záložny »Včela« zvolen jako první čestný úd.

Zábavy »u bílého kohoutka« byly řízeny dle vzoru, jak je Rosa a Burgerštein vedli, a poněvadž stále účastníků přibývalo, konaly se besedy této společnosti »u zelené brány« (v Josefově), anebo »u velkého čížka« (Neubau).

Aby se též vychovali řádní zpěváci pro besedy širší, sestoupili se počátkem r. 1863 pp.: Frant. H., Stocký, Lederhofer, Petr a j. a počali se ve zpěvu cvičiti, která cvičení, když už více zpěváků pohromadě bylo, p. Jahoda vedl, což vedlo k pozdějšímu založení zpěváckého spolku »Lumír«, z něhož se pak »Slavoj« zrodil. — Když 3. prosince 1866 Jos. H. zase, ale jen na $^3/_4$ roku, do Vídně přesazen byl, společnosti »u bílého kohoutka« už nestávalo, za to tu bylo už kromě Česko-slovanského zpěváckého spolku a Slovanské Besedy více povolených spolků, jako: »Lumír«, »Pokrok« a j., které se z bývalé společnosti »u bílého kohoutka« v rozličných okresech vídeňských utvořily.

*) Original těchto prvních stanov »Včely«, psaný vlastnoručně p. J. Horou a opatřený podepisy nejprvnějších členů, nalézá se na výstavě v Praze.

Ke konci třeba podotknouti, že všechny časopisy, které se předčítaly, kupoval sám p. J. Hora a rovněž hradil výlohy spojené s opisováním stanov, kolky atd. sám ze své kapsy.

DÍL DRUHÝ.

Hlavní rysy dějin rodiny hrabat z Harrachu.

Zajímavo jest stopovati vznik a vývoj slavných rodin. Nechť nynější doba o přednostech šlechty jinak soudí nežli minulé století, nelze přece popříti, že starošlechtický rodokmen je vzácný strom, který mohl jen za zvláštní přízně osudu vyrůsti. Nežli se vyhranily ze jména původně méně známého všecky hodnosti a důstojenství, jimiž jména ta teď se honosí, nežli přemohla ta rodina žárlivost svých starších, již uznaných soupeřů, nežli se aklimatisovala na vzduchu dvorském a nežli si na stupních trůnu vyseděla místečko a — co je nejhlavnější — nežli nejprve prací a spořivostí, pak vdavkami a dědictvími, pak dary zeměpanskými, ba někdy i násilnou hrabivostí nahromadila a zajistila nynější své velké statky, muselo obyčejně více století uplynouti a v nich mnoho dobrých příhod a náhod se shluknouti.

Také dějiny rodiny Harrachovské poskytují obraz dlouhé a namáhavé práce rodiny velikými tradicemi proniknuté a svého vysokého povolání si dobře vědomé.

Harrachové náležejí k prašlechtě české a byli původně v jižních Čechách okolo Krumlova a Vyššího Brodu usedlí. Shledáváme jméno jejich na listinách ze 13. a 14. století ve spojení se jmény mocných Vítkovců, pánů z Rožmberka.

Na listině Jindřicha a Vítka z Rožmberka ze dne 19. března 1272 čteme poprvé jméno toto mezi svědky. Uvádějí se totiž na prvním místě dva páni ze Schaumburga, pak Oldřich z Hradce, Ojíř z Klokot, pan Záviš, pan Vítek, pak synové Vítka z Krumlova, Vojtěch a Beneš z Poršova, Jindřich z Hořice (Huritzh, nyní Höritz), vesměs Vítkovci, a hned po nich »dominus Benysius de Horach et fratres sui Johannes, Johann Bohuzlaus,« po něm teprve »dominus Zwatemirus miles (rytíř, nebo druh) a ostatní Rožmberští ministerialové. Z toho lze souditi, že byl pan Beneš z Harrachu tehdáž ještě nezávislý pán a soused, snad i příbuzný Vítkovců. Teprve později někteří členové rodiny Harrachovské vstoupili do služeb pánů z Rožmberka a přijali od nich za příčinou ochrany statky své v léno.

Dle jména a svědectví listin musíme za to míti, že byla tvrz Hora původním sídlem rodiny; ale tvrz tato byla snad již na sklonku 14. století opuštěna. Nyní rozkládá se v těch místech osada Harrachy, německy Hora. Víska tato leží na staré silnici z Rožmberka po pravém břehu Vltavy do Krumlova vedoucí.

Hned jak se v dějinách objevuje, byla rodina Harrachovská rozvětvena a obývala rozličná místa. Víme aspoň, že byli Harrachové sezením na Slavkově (Laggau) a v Mezipotočí (Nespoding), jihozápadně od Krumlova, na Petrovicích u Třeboně, na tvrzi Hřebeně (blíže vsi Netřebic, fary velešínské), na Zvíkově

(Zvíkovci) okresu lišovského, ležícím na silnici asi uprostřed mezi Třeboní a Budějovicemi atd.; pak se šířili přes české hranice do Horních Rakous, zvláště okolo Cahlova (Freistadt) a okolo Haslachu. V druhé polovici 14. století sahají výhony rodiny té přes Dunaj do Krummnussbaumu (okresu persenbeugského) a do Haagu (okres. města) v Dolních Rakousích. Na konci 14. století nalézáme jednoho Harracha, který je pokládán za praotce nynějších hrabat z Harrachu, pana Oldřicha z Harrachu na severu Dolnorakouska ve světelském okrese usedlého na tvrzi »Otten« (nyní Kleinotten), ač on i jeho syn pan Bernard drželi ještě některé zboží v Horních Rakousích. Pan Oldřich byl pochován r. 1401 v Glocknici (nebo Globnici) u Allensteigu, jeho syn Bernard r. 1433 v klášteře gerasském — v krajinách, které byly obývány dříve od Čechoslovanů a kde snad ještě v 13. století lid mluvil česky. Synové Bernardovi z druhé manželky Jan a Osvald z Harrachu drželi statek a tvrz Gogatsch (snad Kukač anebo Kokač) u kláštera geraského, potomstvo jejich vymřelo Leopoldem z Harrachu r. 1547.

Bernard z Harrachu byl radou vévody rakouského Vojtěcha, a to bylo snad příčinou, že i syn z jeho první choti, rozené z Volckrä — pan Linhart z Harrachu u dvora štyrských Habsburků služby hledal a se potom i ve Štyrsku zakoupil.

Kdežto Harrachové v Horních Rakousích a v Čechách sestupovali a až na linii Hřebenskou vymírali, ujalo se jejich sémě znamenitě na půdě štyrské, a Linhart, toho jména první z Harrachu, stal se původem slávy potomního hraběcího rodu svého. Byl důvěrníkem císaře Bedřicha III.; r. 1436 doprovázel ho, tehdáž ještě jako vévodu rakouského, také na jeho pouti do Palestiny, a byl tam také na rytíře svatého hrobu pasován. Tento upsal mu již r. 1443 zámek Mannsberk pro věrné služby, r. 1448 jmenoval ho svým radou a r. 1451 správcem hejtmanství zemského v Korutanech. Linhart I. zemřel r. 1461 a byl pochován ve farním kostele sv. Pavla pod Hornburgem (nedaleko Althofen) v Korutansku, pod oltářem sv. Panny Marie, kde dosud velký náhrobní kámen z červeného mramoru, představující rytíře s Harrachovským znakem a nápisem, ve zdi stojí. Pan Linhart I. z Harrachu počal již r. 1430 kupovati rozličné statky ve Štyrsku, nejdříve u Obdachu, hlavně léna hrabat z Montfortu a Bregence, s kterými i potomstvo Linhartovo muselo býti v přátelském poměru, poněvadž ještě r. 1525 od nich koupil pan Linhart III. z Harrachu panství roravské.

Pan Linhart I. se dvakráte oženil, po druhé zvláště výhodně s vdovou Voršilou po Jiřím ze Seffnerů, dcerou Děpolta z Palleutrů r. 1444 a s ní zplodil tři syny: Bernarda, Linharta II. a Děpolta.

Bernard zahynul s mnohými šlechtici r. 1475 při srážce s Turky blíže vesnice Ramini na dalmatské hranici.

Pan Linhart II. z Harrachu obdržel od císaře Bedřicha III. r. 1476 statek v Silberbergu (Srebernik) ve Štyrsku a ještě jiné v hrabství Celjském a v Gorici v léno, pak od hrabat Montfortských tvrz Grünberg u Ebersteinu v Korutanech a statky okolo Obdachu ve Štyrsku, r. 1479 od Vavřince biskupa Kerkského některé zboží v Korutanech a r. 1492 přijal od hrabat z Schaumburgu hrad a panství Ehrenhausen na Muře ve Štyrsku v zástavu za 5334 uherských zlatých. Roku 1494 přehlížel z nařízení císařova jeho proti Turkům u Radkersburgu shromážděné vojsko. Roku 1479 udělil mu císař Maxmilian I. za věrné služby vyhořelý zámek Rabenstein s příslušenstvím (ve Štyrsku) v léno. Pan Linhart II. byl radou císařským a členem dolnorakouské zemské vlády. Roku 1511 nalézáme jeho jméno mezi císařskými vyslanci k uherskému sněmu v Soproni. Zemřel r. 1518 a byl v Adriachu ve Štyrsku ve farním kostele sv. Jiří vedle svého bratra Děpolta, — který byl také r. 1501 »regentem,« t. j. místodržitelem dolnorakouských zemí, a téhož roku zemřel, — pochován, kdež také nadání na každodenní mši svatou učinil. Jeho choť Markéta, vdova po Linhartovi z Aspachu, rozená Pernerova zum Schachen, s kterou r. 1479 se oddal, porodila mu šest dítek. Nejstarší Linhart III. z Harrachu vedl rodinu dále, kdežto ostatní bez potomstva zemřeli. Mezi těmito zasluhuje zmínky Jiří z Harrachu. Týž byl přijat od svatého Františka de Paula do jeho nového řádu »nejmenších bratří«

VEŘEJNÁ KNIHOVNA V LIBNI.

a zemřel v pověsti velké pobožnosti v klášteře talheimském blíže Vöcklabrucku v Horních Rakousích roku 1514.

Pan Linhart III. z Harrachu pokračoval na skvělé dráze svých předků, slouživ arcivévodskému rakouskému domu, zvláště arcivévodovi Ferdinandovi I., potomnímu králi českému a uherskému a císaři německému v rozličných postaveních věrně a úspěšně, roku 1511 jako zemský rada v Štyrském Hradci, r. 1517 jako zemský správce Štyrska, r. 1520 jako regent (místodržitel) dolnorakouských zemí a r. 1526 jako nejvyšší dvorský kancléř. Roku 1522 píše se o něm na stránce 999: »Naratio de dissensione provincialium Austriae anni 1522: $^{25}/_{5}$ venerant Vienae oratores imperii, quibus princeps noster illustrissimus adjecit viros hercle haud imprudentes: Leonardum de Harrach et Georgium de Herberstein.« Roku 1527 byl jako cís. nejvyšší dvorský kancléř poslán od krále Ferdinanda do Olomouce k vyjednávání mezi králem Sigmundem polským a mezi stavy království Uherského.

Když r. 1524 koupil od Jiřího hraběte z Montfortu zámek a panství roravské, téhož roku udělil mu císař Ferdinand právo »pánů rakouských« a právo, aby se mohl psáti »na Roravě«.

Pan Linhart III. následoval poměrně záhy svého otce ve smrti; skončil r. 1527 svůj život a byl pochován v Roravě.

Ačkoli v Rakousích a Štyrsku činným a usedlým, znal se přece k svému českému původu, neboť když roku 1519 založil menší nadání farnímu kostelu sv. Jiří v Adriachu, uvedl v nadační listině svůj rodokmen až na Bohunka, Buzka a Přibyslava z Harrachu a dal také na kazatelně v kostele kláštera vyšebrodského opis rodokmenu z této listiny — jako »Betzettel« zavěsiti, aby i tam za tyto předky konalo se modlení.*)

Za manželku pojal r. 1510 paní Barboru rozenou z Gleinitzů a zanechal 11 dítek, tři syny, z nichž dva v mládí zemřeli, a osm dcer, z nichž Anna byla abatyší v klášteře goesském ve Štyrsku a ostatní za rozličné pány rakouské byly provdány. Pouze Voršila z Harrachu, dvorní dáma císařovny, rozená r. 1522, vdala se do Augsburgu r. 1540 za Jana Jakuba pána z Fuggerů, jehož rodina tehdáž bohatstvím v Německu slula. Zemřela tam také r. 1555 a leží v tamním klášteře dominikánském, kdež náhrobní kámen o jejích ctnostech hlásá.

Velká plodnost v rodině Harrachovské zasluhuje povšimnutí; úkaz, že rodina pana Linharta z Harrachu čítala 11 dětí, nezůstal ojedinělým. Syn pana Linharta III. pan Linhart IV. zplodil 15 dětí s touže chotí, a syn tohoto pan Linhart V. čítal 20 dětí ze dvou chotí. A opět v 17. století hrabě Ferdinand Bonaventura Harrach měl 9 dítek, jeho syn Tomáš 13 dítek ze tří paní, a syn tohoto hrabě Bedřich Gervas zase 16 dítek z jedné choti. Zajímavo je, že zároveň s touto tělesní plodností vzmáhal se také vnější rozkvět a lesk rodiny.

Nejstarší syn Linharta III. svobodný pán Linhart IV. z Harrachu, vedle hraběte Karla a Ferdinanda Bonaventury z Harrachu nejslavnější zástupce a rozmnožitel moci rodu Harrachovského, hrál důležitou úlohu v dějinách své doby. Jako důvěrník císaře Ferdinanda I. řídil vychování arcivévody Maxmiliana, potomního císaře a krále; když tento nastoupil vládu, zastával u něho úřad nejvyššího dvorního hofmistra a nejvyššího komorníka a po smrti jeho měl závažný hlas i u císaře Rudolfa II. jakožto tajný rada tří císařů a králů. Z mocného vlivu, který mu, jakožto svému bývalému vychovateli císař Maxmilian II. na svém dvoře přál, lze souditi, že byl pan Linhart z Harrachu rovněž tak šlechetný, mírný a dobrotivý jako jeho pán a chovanec, jenž se všemožně snažil smířiti v rozepřích náboženských protivné strany a k oběma jsa spravedliv, náboženské snášelivosti razil dráhu.

---

*) O tom zmiňuje se opat vyšebrodský Jan ve svém dopise z r. 1570 k panu Bernardovi Jörgrovi z Tolletů, blízkému příbuznému Harrachů, který se na pohřebiště Harrachů v klášteře jmenovaném vyptával. Pan Dětřich z Harrachu vystavěl totiž okolo r. 1330 kapli sv. Petra, nyní sv. Bernarda, v ní kryptu pro svou rodinu, a učinil také nadání na denní mši svatou v této kapli. Jak opat Jan psal, byl v ní tehdáž ještě náhrobní kámen s Harrachovským znakem v podlaze před oltářem viděti.

V uznání jeho velkých, platných, arcidomu rakouskému prokázaných služeb propůjčil mu král španělský řád zlatého rouna, které jemu a zároveň panu Vilémovi vladaři domu Rožmberského bylo roku 1585 v chrámě sv. Víta na hradě Pražském u přítomnosti císaře Rudolfa a celého dvora zavěšeno. Na památku tato slavnosti byl také ražen pamětní peníz. Ale již r. 1557 povýšil jej i jeho potomstvo císař Ferdinand I. do stavu říšských svobodných pánů a r 1559 udělil jemu a jeho potomstvu mužskému důstojenství nejvyššího podkoní v Dolních Rakousích. Roku 1563 byl Linhart IV. se svou rodinou přijat mezi magnáty uherské, r. 1566 do stavu panského, r. 1575 do stavu staropanského v Rakousích a r. 1577 do stavu panského v Čechách.

Roku 1564 dal mu císař Maxmilian II. panství Pruggské na Litavě v zástavu a r. 1566 daroval mu dům »in der Burggasse in Wien zwischen unserem Eckhaus an den Platz voraus gegen die Burg.« Roku 1571 koupil pan Linhart IV. od Rudigera Gundackera ze Starhembergu panství Pürrhenstein a Liebenstein v Horních Rakousích, od kterého se pak páni z Harrachu také svobodnými pány z Pürrhensteinu zvali. Roku 1579 učinil první majorátní disposici jakožto statut pro svou rodinu, kteroužto disposici císař Rudolf II. téhož roku schválil.

Ze své choti Barbory rozené z Windischgrätzu zanechal 15 dítek a zemřel r. 1590. Pochován byl v Harrachovské kryptě před hlavním oltářem ve dvorním kostele augustiánském ve Vídni, kde dosud v podlaze náhrobní kámen s nápisem je viděti.

Syn a nástupce Linharta IV., pan Linhart V., narozen r. 1542, byl císaře Maxmiliana II. komoří a rada, r. 1578 zemským hejtmanem v Horních Rakousích, pak nejvyšším hofmistrem arcivévody Arnošta, od roku 1592 velvyslancem císaře Rudolfa II. u papežského dvora v Římě. Roku 1563 pojal Marii Jakobeu, dceru hraběte Karla z Hohenzollern a Sigmaringen a jeho choti rozené Anny markraběnky Badenské za choť, která mu 20 dítek porodila. Zemřel dne 7. února 1597 a byl uložen do rodinné krypty u Augustianů ve Vídni.

Jeho nejstarší syn Linhart VI. svobodný pán z Harrachu zastával úřad rady císaře Rudolfa II., byl plukovníkem, zemřel ve 42. roce svého věku r. 1608 bezdětek v Praze a byl pochován v rodinné kryptě ve dvorním kostele augustiánském ve Vídni.

Druhorozený syn pana Linharta V., Karel, první hrabě z Harrachu, narozen v Praze r. 1570, vynikal mezi státníky na císařském dvoře. Jsa ještě mlád provázel arcivévodu Arnošta jako plukovník a hejtman jeho tělesné stráže do Nízozemska; r. 1600 byl komořím císaře Rudolfa II. a členem zemské vlády dolnorakouské. Během let vykonal mnohá důležitá poselství pro císařský dům k rozličným dvorům, až pak r. 1616 stal se tajným radou celého císařského domu. Zvláštní přízně a důvěry požíval u císaře Ferdinanda II. Týž udělil jemu a jeho rodině r. 1621 důstojenství nejvyššího dědičného podkoní v Horních Rakousích, vyznamenal ho r. 1625 velkým palatinatem a povýšil jeho rodinu dne 2. března 1627 do stavu říšských hrabat a dne 6. července 1627 panství Roravu na hrabství. Na přímluvu císařovu poslal mu r. 1628 král španělský řád zlatého rouna, jehož přijetí se však hrabě Karel nedočkal, zemřev 16. května 1628 na hradě Pražském. Mrtvola jeho byla s velikou slávou do Vídně převezena a v rodinné kryptě u Augustianů pochována.

Hrabě Karel byl povaha velice ušlechtilá, státníkem a válečníkem v jedné osobě, při tom mírný, bodrý a lidumilný, proto ho císař Ferdinand II. ani v tajné radě, ani při sedáních, ani na honbách svých nechtěl pohřešovati.

Ačkoli byl císařskému domu a katolické církvi s celou duší oddán a pro zdar a slávu obou zanícen, byl přece vybíravý v prostředcích k tomu účelu, a bude mu vždy sloužiti ke cti, že nejraději k mírným sáhal. V Slámových dějinách města Prachatic čteme zaznamenáno od starého kronikáře prachatického, že při dobývání města »osvícený baron Karel z Harrachu, jenž jako cís. komisař k vojevůdcovi Buquoiovi přišel, všemi silami neslýchanou bídu lidu v městě ulehčiti se snažil (illustrissimi baronis de Harrach clementissimus arduusque

affectus), že jmenovaného vůdce provázel jako věrný Achates a že vyrval vše, co jen mohl, meči, chtivosti a vzteklosti císařského vojska.« *)

Roku 1611 prodal hrabě Karel panství Pürrhenstein a Liebenstein Vilému a Karlovi bratřím Jörgrovým z Tolletu, r. 1615 svůj dům s několika k němu přistavenými měšťanskými domy v přední Ainfaltsstrasse kardinálu biskupovi Melchiorovi Klesslovi; r. 1624 zakoupil však od kardinála Dietrichsteina panský dům (Freihaus**) na Freiungu, na témž místě, kde nyní Harrachovský palác stojí.

Roku 1620 převzal od císaře panství Uherský Starohrad v zástavu za požadavek 300.000 uher. zlatých. Roku 1625 založil v městě Brucku nad Litavou klášter kapucínský; slavnost položení základního kamene byla konána u přítomnosti celého císařského dvora. Jeho choť Marie Alžběta, rozená ze svob. pánů ze Schrattenbachů, porodila mu 14 dítek. Z manželství toho rozpnula se hraběcí rodina na dvě větve — starší, kterou založil hrabě Linhart VII, nejstarší syn hr. Karla, a mladší, pocházející od hr. Otty Bedřicha mladšího, syna Karlova. Starší linie jmenovala se roravskou, poněvadž zůstala v držení prvního majorátu: hrabství roravského v Dolních Rakousích a panství Aschachu a Stauffu v Horních Rakousích, kdežto mladší linie jmenovala se pruggskou nebo českou, poněvadž sídlela na Pruggu a potom statků v Čechách nabyla. Jak to v mnohých rodech lze pozorovati, předčila i v rodině Harrachovské mladší linie během času linii starší co do energie životní a ovšem pak také co do zevnějšího úspěchu. Česká linie povznesla se ze skromných počátků k velkému lesku a majetku, roravská linie nerozmnožila však ani slávy ani jmění svého rodu. Čítá sice mezi svými členy více tajných rad, dvorských vysokých hodnostářů, tři podmaršálky, mezi nimi také jednoho rytíře řádu Marie Terezie, ale špatným hospodářstvím byla nucena postoupiti statky Prugg a Aschach se Stauffem mladší linii, tak že zůstala pak pouze v držení hrabství roravského až do vyhasnutí svého úmrtím posledního mužského potomka hraběte Antonína Linharta dne 22. září 1886.

Mezi tím co se připravovalo rozdělení rodiny hraběte Karla na dvě větve, vyvíjela se z lůna jejího velká historická osobnost kardinála Arnošta Vojtěcha hraběte z Harrachu, bratra zakladatelů obou linií, syna hr. Karla. Tento dožil se ještě radosti, že viděl svého 25letého syna na arcibiskupském prestolu v Praze, zdobeného r. 1626 nachem kardinálským. Zachovala se v archivu rodinném zápiska hr. Karla, v kteréž poznamenal, jak se s ním císař Ferdinand II. jednoho rána při oblékání radil o obsazení stolice arcibiskupské a jak ho pak zprávou překvapil, že jeho syna na jednohlasnou přímluvu kapitoly pražské arcibiskupem jmenoval. Mladý hrabě Arnošt Vojtěch studoval na jesuitských kolegiích v Krumlově, pak v Jindřichově Hradci, potom v německém kollegiu v Římě, kdež také hodnosti doktorské dosáhl. Za arcibiskupa byl již papežem Řehořem XV. potvrzen; ale poněvadž neměl tehdáž kanonického stáří, byl teprv 2. dubna 1624 od papeže Urbana VIII. na biskupa posvěcen. Jako nosil jméno Arnošta Vojtěcha, tak druží se svými zásluhami o katolickou církev

*) V současném rukopise (z péra benátského vyslance) stojí o něm psáno: »Er hat mit allen Kräften und Vermögen Kaiser Ferdinand II. zu der Succession des röm. Reiches und der Erbkönigreiche und Länder zeitlich und die Verhinderer mit allem möglichen Glimpf und scharfen Mediis zu dem gewünschten End zu bringen sich bemüht. Für seinen Herren und gute Freunde ist ihm keine Müh und Arbeit zu viel gewest. Kaiser Ferdinand II. hat ihn die Treuherzigkeit selbst genannt, seine Freunde haben sich auf ihn verlassen können, der junge Adel hat ihn für seinen Vater und die Fremden für einen Protector gehalten. Höflichkeit, Tapferkeit und Redlichkeit ist ihm eingewurzelt und sein Herz und Mund Eins gewesen. Das gemeine Volk hat ihn geliebt und ihm das Lob, dass er ein Zier und Ruhm des kais. Hofes sei, gegeben.« —

Jaké důvěry u císaře Ferdinanda II. hrabě Karel požíval, lze poznati z jiné zprávy vyslance benátského, jenž píše, že přišel anglický vyslanec ucházet se pro královnu Alžbětu o ruku arcivévody Albrechta, syna Ferdinandova, a císař že mu odpověděl, že se nemůže rozhodnouti »confidente Carolo ab Harrach absente nell suo castello de Prugg.« — Tak mohl jiný kronikář právem poznamenati, že radovánky při korunovaci císařovny a arcivévody Ferdinanda byly úmrtím hraběte Karla Harracha zasmušeny.

**) »Freihaus« znamená dům, který byl od veřejných dávek a břemen a od obecní jurisdikce osvobozen.

a českou vlast k nejpřednějším arcipastýřům dioecese pražské, totiž k prvnímu arcibiskupu jejímu Arnoštovi z Pardubic a k prvnímu biskupu pražskému, svatému Vojtěchovi. Svou dioecesí vládl 44 let 6 měsíců a 12 dní, ve svatém kollegiu zasedal 41 let, posléze jako nejstarší z kardinálů kněží pod titulem sv. Vavřince v Lucině. Byl primasem království Českého, zároveň knížetem biskupem tridentským a velmistrem křižovnického řádu s červenou hvězdou v Čechách, na Moravě, Slezsku a Polsku. Korunoval tři krále a tři královny české a volil tři papeže. Roku 1648 byl ve svém paláci v Praze od Švédů jat a teprv když 15.000 tolarů složil, ač 50.000 bylo žádáno, byl na svobodu propuštěn.

Působením jeho bylo r. 1654 biskupství v Litoměřicích a r. 1659 biskupství v Hradci Králové pozdviženo. Císař Ferdinand III. koupil již r. 1656 skrze kardinála Harracha panství Chrastecké a Úřetické od Anny Eusebie hraběnky Harrachové, rozené ze Švamberka, za tržní sumu 88.000 zl., aby z těchto statků budoucí biskup kralohradecký vybíral své důchody

Vraceje se z konklave z Říma, onemocněl na cestě a ve Vídni skonal dne 25. října 1667 v 69. roce věku svého. Mrtvola jeho pochována v Harrachovské rodinné kryptě, později však do Prahy převezena a ve chrámu sv. Víta na hradě Pražském pohřbena.

Vedle bratří Linharta VII. hraběte Harracha na Roravě a Otty Bedřicha měl kardinál Harrach ještě jednoho bratra na živu, hraběte F r a n t i š k a A l b r e c h t a. Tento, narozen r. 1614, stal se r. 1649 nejvyšším lovčím a sokolníkem na císařském dvoře, r. 1651 nejvyšším podkoním císaře Ferdinanda III. a r. 1655 jeho tajným radou. Po smrti téhož složil důstojenství nejvyššího podkoní; byl pak vyslancem ve Francii a ve Španělsku a r. 1665 císaře Leopolda tajným radou. Zemřel r. 1666 a uložen v kryptě u Augustianů, kdež spolu s hr. Maxem z Waldšteinu zakoupil a vyzdobil čtvrtou kapli (vedle kazatelny) a také jednu každodenní mši sv. založil. Ostatní dva synové hraběte Karla, Jan a Maxmilian zahynuli na vojně, onen v 22. roce věku svého r. 1634 těžkým poraněním v bitvě u Nördlingen — odpočívá v chrámě německého rytířského řádu v Mergertheimě ve Würtembersku — a tento v 18. roce věku svého r. 1633, odpočívá ve farním kostele v Hostinném v Čechách.

Z dcer hraběte Karla jsou známy hraběnka K a t e ř i n a, která se provdala za hraběte Maxmiliana Waldšteina, M a r i e I s a b e l l a, choť slavného válečníka, generalissima císařských vojsk, vévody Albrechta Fridlandského, a hraběnka M a x m i l i a n a, která měla za muže hraběte Trčku a po jeho smrti pana Viléma ze Scherfenbergu.

Zakladatel mladší, české linie hrabat z Harrachu, čtvrtý syn hraběte Karla, h r a b ě O t t o B e d ř i c h narodil se 2. září 1610. Od 18. roku svého sloužil ve vojsku, pod svým švakrem vévodou Fridlandským velel jednomu pěšímu pluku, byl však r. 1632 dne 6. listopadu v bitvě u Lützen těžce raněn a zajat a pak působením Františka Karla vévody Saského na svobodu dán. Z tohoto poranění nezotavil se již docela. Když r. 1633 se svým švakrem vévodou Fridlandským se nepohodl, obdržel od císaře nový pluk, r. 1635 Scherffenbergský a pak Anabergský.

Roku 1636 oženil se s paní Lavinií Teklou, dcerou Dona Camilla Gonzagy a Kateřiny rozené z Avallos, vdovou po hraběti Vratislavovi Fürstenbergovi, praesidentovi cís. říšské dvorské rady. Oddavky vykonal jeho strýc kardinál hrabě Harrach u přítomnosti císaře a císařovny v Ebersdorfě u Vídně. Již churav cestoval r. 1639 v nosítkách, provázen 25 jezdci a 25 mušketýry z Prahy do Vídně, zemřel na cestě mezi Budějovicemi a Znojmem mrtvicí dne 7. května 1639 následkem poranění z r. 1632. Leží u Augustianů ve Vídni.

Od svého švakra vévody Fridlandského přijal darem r. 1632 panství Brannou a Lomnici v Čechách; Lomnici musil však později vrátiti a dostal za ni od císaře statek Vlkavu.

Hrabě Otto Bedřich zůstavil jediného syna hraběte F e r d i n a n d a B o n a v e n t u r u. Tento narodil se 14. července 1636 a byl 25. t. m. od strýce svého kardinála u přítomnosti nejvyš. purkrabí hraběte Adama Waldšteina, paní

Polyxeny ovdovělé kněžny Lobkowiczovy, rozené z Pernšteina, jako zástupců kmotrů, totiž císaře Ferdinanda II. a císařovny pokřtěn.

Nebyv ani tři léta stár, ztratil již svou matku a o několik měsíců později svého otce. Osiřelého ujali se jeho strýcové kardinál Harrach a hrabě František Albrecht z Harrachu jako opatrovníci a vyvedli ho během let na skvělou dráhu života. Již r. 1661 byl hrabě Ferdinand poslán císařem ke dvoru španělskému do Madridu. Tam pojal dvorní dámu královny paní Johanku Terezii, dceru nejvyš. hofmistra císařova hraběte Jana Maxmiliana z Lamberga za choť a přivezl si odtud zároveň řád zlatého rouna. Cestu do Španěl opakoval jako cís. vyslanec ještě r. 1665, pak r. 1673, r. 1689 a posléze jako mimořádný velvyslanec r. 1697. Již v mládí těšil se zvláštní přízni a důvěře císaře Leopolda II. Jak píše o něm dějepisec baron Arneth, byl miláčkem tohoto vladaře, který se s ním nejraději bavil, nejen pro jeho tichou, příjemnou, ušlechtilou povahu, nýbrž i proto, že ho nikdy prosbami nebo přáními pro sebe nebo pro jiné neobtěžoval. Znamenitě rozhlásilo se jeho jméno po Evropě, když poslední potomek starší větve habsburské dynastie ve Španělích svému konci se blížil.

Císař Leopold vyhlédl si hraběte Ferdinanda Bonaventuru z Harrachu za mimořádného velvyslance do Španěl, aby hájil na tamním dvoře dědičné právo císařského domu ke koruně španělské. Ač se hrabě zdráhal, poukazuje na své již pokročilé stáří, podnikl přece obtížnou tehdáž cestu do Španěl. Přišel tam však již pozdě, kdy intrika francouzského dvora si byla všecky důležitější činitele na dvoře královském již zabezpečila. Kromě toho byl od své vlády příliš málo podporován, aby byl mohl svůdné nádheře, štědrosti a úskočnosti politiky francouzské, tehdejším velvyslancem Harcourtem zastupované, s úspěchem čeliti. Hrabě Harrach radil vždy, ač marně, k tomu, aby císař vypravil svého syna arcivévodu Karla do Španěl, by tento jako budoucí dědic trůnu se učinil u národa oblíbeným a aby si také více krále a královnu získal. Když viděl, že úlohy své vykonati nemůže, žádal císaře za odvolání; k tomu však tento až později svolil, poslav za ním jeho syna hraběte Tomáše Raymunda na pole již ztracené. Hrabě Ferdinand B. vyložil a obhájil své chování v memoirech, které pak po jeho smrti de la Torre v Haagu tiskem vydal.

Císař dal mu však při jeho návratu důkaz svého nejvyššího uznání jmenovav ho v první audienci po jeho návratu do Vídně r. 1699 svým prvním nejvyšším hofmistrem a ředitelem tajné rady.

Ferdinand B. Harrach byl výtečným diplomatem ze staré školy, jenž se mnoho učil a mnoho zkusil; proto se staví na slovo vzatým cís. velvyslancům z 15 a 16. století Adamovi z Dietrichšteina, Františkovi Kryštofovi Khevenhüllerovi a Maxovi hr. Trauttmansdorffovi na roveň. Svému potomstvu zanechal památku zřízením druhého majoratu (Pruggského), císařem Leopoldem potvrzeného. Jakožto universální dědic po hraběnce Zuzaně Karolině Slavatové, po strýcích svých, kardinálovi a hraběti Františkovi Albrechtovi a jeho choti rozené svob. paní Jörgrové z Tolletu nabyl značného jmění; nejdříve část statku Stěžer r. 1650, k té přikoupil r. 1651 druhou část s lesem, pak statek Těchlovice, ves Řibsko a statek Radostov s lesem a r. 1704 statky Bohárna a Homile. Roku 1688 převzal od Roravské linie panství Prugg a Aschach se Štauffem. Roku 1689 koupil od kněžny Auerspergové zase zpět palác dříve Harrachovský na Freiungu, — který stavové dolnorakouští r. 1655 od hraběte Linharta Harracha (Roravské linie) byli koupili a knížeti Weickhartovi Auerspergovi darovali — a postavil ho nově ze základu. Domácí kaple v něm byla od jeho syna knížete biskupa vídeňského Františka Antonína hr. Harracha r. 1703 posvěcena. Roku 1708 koupil panství Jilemnici od Pavla Haranta svobodného pána z Polžic a Bezdružic a v témž roce převzal kameralní panství Cahlov v Horních Rakousích. Ze všeho toho zboží, čítaje k němu ještě panství Brannou a statek Vlkavu v Čechách, učinil svěřenství své rodiny. Zemřel v Karlových Varech r. 1706. Mrtvola byla do Vídně do rodinné krypty zavezena. Nejstarší syn jeho hrabě Karel, setník v pluku Scherffenbergském, byl 23 léta stár při dobývání Budína v průkopech zastřelen r. 1686.

Jan hrabě z Harrachu.

Druhorozený syn František Antonín hrabě Harrach zvolil si, ač po smrti svého staršího bratra byl nejbližší majorátu, kněžský stav. Již v 22 letech složil přísahu jako kanovník solnohradský a pasovský. Za čtyři léta jmenoval ho jeho strýc kardinál kníže biskup pasovský hrabě Jan Philip z Lamberga svým generál. vikářem a papež Innocenc XII. propůjčil mu důstojnost probošta kapitolního. Roku 1702 stal se kníže biskupem ve Vídni; brzo po té (roku 1705) byl zvolen od kapitoly solnohradské za koadjutora oslepléhо knížete arcibiskupa Jana Arnošta s právem posloupnouti, pročež se vzdal biskupství vídeňského. Jelikož však tím pozbyl důstojenství knížecího, povýšil ho císař Josef I. pro jeho osobu do stavu říšských knížat s titulem »knížete z Harrachu«. Roku 1709 následoval kníže František Antonín svého předchůdce jako arcibiskup a vládnoucí kníže solnohradský. Vládl osmnácte let, vynikal dobročinností a zbožností ve svém arcipastýřském úřadě. Jako zeměpán vyzdobil sídelní své město mnohými stavbami, jichž krásе a nádheře se dosud cizincové obdivují. Zemřel r. 1727 a pochován v dómě solnohradském.

Jiný syn hraběte Ferdinanda Bonaventury hrabě Jan Josef Philip vpletl zase válečné vavříny do slávověnce svého rodu. Narodil se r. 1678. Byl již r. 1701 podplukovníkem v Solarském pluku a jako plukovník vyznamenal se v boji u Cassano. Zvláštní udatnost osvědčil v bitce reventanské u Calcinato nedaleko Gavardy, kde jako generalmajor se svým a s Herbersteinským plukem a několika granátnickými setninami zadržel na mostě přes Tisu postup nepřátelských vojů. Byv poraněn ubránil se přece nepříteli a porazil ho, když se k opětnému útoku odvážil, na hlavu. Jeho chování komandující generál princ Eugen Savojský ve zprávě k císaři zvláště vychválil. Téhož roku súčastnil se při pověstném osvobození města Turina rovněž s velkým vyznamenáním, tak že ho princ Eugen poslal s vítězozprávou k císaři do Vídně.

Roku 1708 postoupil na důstojenství polního podmaršálka a velel po dobytí Pavie tomuto městu. Roku 1709 bil se s nepřítelem v památném boji u Taniorsu blíže Monsu tak srdnatě, že byl opět těžce poraněn a za mrtvého pokládán. Roku 1711 a 1712 ležel s armádou v Italii a ve Francii. Ve slavné bitvě u Peterwardeinu r. 1716 komandoval jako generální zbrojmistr s princem z Bevern druhému voji; roku 1717 komandoval s Maxmilianem hrabětem ze Starhemberga pod princem Eugenem Savojským při dobývání Bělehradu. Roku 1723 dosáhl povýšení za polního maršálka a r. 1737 po smrti Arnošta Quidona hraběte Starhemberga jmenován praesidentem nejvyšší vojenské rady. Zemřel r. 1764 a pochován v kostele německého řádu ve Vídni, jehož zemským komthurem byl v obvodu rakouském.

V majorátu následoval hraběte Ferdinanda jeho syn Alois Tomáš Raymund hrabě Harrach, narozený 6. března 1669. V 6. roce svém přijat papežskou dispensí do řádu maltézského. Čítaje teprv dvacet sedm let byl jako cís. velvyslanec poslán za svým otcem do Španěl a v dvacátémosmém roce obdržel řád zlatého rouna a rok po té hodnost cís. tajného rady. Po smrti císaře Leopolda I. byl císaře Josefa I. a po smrti téhož opět císaře Karla VI. a po smrti tohoto císaře také císařovny královny Marie Terezie tajným radou.*)

Roku 1715 stál v čele země dolnorakouské jako zemský maršálek. Když císař Karel IV. r. 1723 do Prahy a r. 1728 do Štyrského Hradce se svým dvorem se odebral, předsedal hrabě Alois T. z Harrachu tajné, od císaře dosazené deputaci. Téhož roku jmenoval ho císař místokrálem a generálním kapitánem království Neapolského a Sicilského na tři léta. Vládu v této zemi vedl hrabě Harrach nejen k největší spokojenosti císařově ale i ku vděku obyvatelstva tamního. Jeho rodina byla tam také mezi neapolskou šlechtu »della piazza di porto« přijata. Hrabě Alois Harrach požíval velké důvěry a přízně u císařské rodiny. Dle svědectví barona Arnetha postřehl on a princ Eugen Savojský poprvé myšlénku spojení dědičky cís. arcidomu habsburského s dynastií lotrinskou a na procházce v hraběcím parku pruggském umluvili se oba státníci o uskutečnění tohoto

*) Tehdáž nebyla hodnost tajného rady pouhým titulem jako dnes.

projektu. O jeho zbožnosti a lidomilnosti zachovaly se mnohé památky. R. 1710 založil špitál v Branné pro 6 mužských a 6 ženských starců. R. 1721 založil na svém panství jilemnickém čtyři fary v Jilemnici, Poniklé, Štěpanicích a v Jablonci. Koupiv r. 1728 od císaře Karla VI. panství Keteli (Hatvan) v Uhrách, vystavil tam kapucínský klášter. Také v Aschachu na svém panství založil špitál pro 6 mužských a 6 ženských starců; věnoval jistinu 6000 zl. k nadání pro šlechtické konvertity, jistinu 10.000 zl. na zřízení jednoho beneficiata v Harrachovské kapli svatého Januaria na Rennwegu ve Vídni (tam, kde byl Harrachovský letní palác s velkou zahradou, kde nyní cís. kr. equitace stojí), jistinou 4000 zl. založil mši sv. v zámecké kapli v Aschachu a mnohé jiné anniversarie ve svých patronátních kostelích. Týž se třikráte oženil, poprvé s Marií hraběnkou Šternberkovou (1691), po druhé s Annou Cecilií, dcerou posledního říš. hraběte z Tannhausen (1695) a po třetí r. 1721 s Marií Arnoštkou hraběnkou Dietrichšteinovou a zplodil s nimi 14 dítek; ale jen synové z druhé paní zanechali potomky.

Poněvadž hrabě Alois T. vzal posledního zrozence staré rodiny říš. hrabat z Tannhausen za choť, vymohl si na císaři, by její potomci hrabata Harrachové se mohli psáti »Harrachové na Roravě a Tannhausenách«. Toto svolení dal císař diplomem ze dne 26. srpna 1708. Hrabě Alois Tomáš Harrach zemřel r. 1742 a odpočívá mezi svými předky u Augustianů ve Vídni.

Nástupcem jeho v majorátě byl hrabě Bedřich Gervas Protas August z Harrachu, narozený 18. června 1696. Král polský a královna drželi ho při křtu na rukou. V 21. roce věku svého byl c. k. komořím a říš. dvorním radou a súčastnil se r. 1725 při jednání o mír v Cambrayi. Roku 1726 byl jmenován mimořádným vyslancem při král. sardinském dvoře, r. 1728 cís. tajným radou. Od r. 1732—1740 zastával úřad nejvyššího hofmistra a nejvyššího komořího u arcivévodkyně Marie Alžběty, vladařky v rakouském Nízozemsku a po její smrti vládl této zemi, až převzal vládu vévoda Karel Lotrinský. On a hrabě Starhemberg jediní ze šlechty odepřeli holdování císaři Karlovi VII., když svým bavorským vojskem obsadil Horní Rakousy a v Linci od stavů si holdovati dal. Za to byly oběma jejich hornorakouské statky zkonfiskovány. R. 1742 obdržel od císařovny Marie Terezie hodnost tajného rady a r. 1744 řád zlatého rouna. O rok později jmenovala ho císařovna královským českým dvorním kancléřem, kterýmžto důstojenstvím on poslední byl přioděn. Poněvadž nesouhlasil s centralisačním systémem vládním, který počala císařovna ve svých tak zvaných »rakouských dědičných zemích« na ujmu jejich autonomie zaváděti, a císařovnu od jejího úmyslu všemožně zrazoval, ba jí i překážky kladl, byl úřadu král. českého dvorního kancléře sproštěn, který pak již obsazen nebyl.

R. 1746 uzavřel jako císařský zmocněnec mír drážďanský s králem pruským Bedřichem II. Jsa zároveň konferenčním ministrem v státních a vnitřních záležitostech, administroval také r. 1747 a 1748 úřad nejvyššího zemského maršálka. Císařovna Marie Terezie brala hraběte Bedřicha Harracha v nejtajnějších záležitostech státních a rodinných na dotaz a vážila si vysoko jak jeho povahy tak i jeho schopností, ač ve vnitřní politice, znajíc jeho náhledy, se k němu pak neobracela, nýbrž k novějším svým a ochotnějším rádcům, jako ke hraběti Chotkovi a j.

Když státní kancléř a ministr vnějších záležitostí zemřel a císařovna zamýšlela tento úřad hraběti Bedřichovi Harrachovi svěřiti, protivil se tomu tehdáž velmocný její tajný státní referendár baron Bartenstein a prosadil, že se císařovna pro hraběte Uhlefeldta rozhodla, který pak hrabětem Kaunicem-Rietbergem byl nahrazen.

Zdá se, že hrabě Harrach tuto neshodu mezi svým politickým přesvědčením, které k autonomii zemí směřovalo, a mezi náhledy císařovny, která pro centralisaci dle francouzského vzoru zahořela, těžce nesl, ač tato se všemožně snažila, jej při dobré vůli udržeti. Snad by byl ještě důležitou úlohu v Rakousku vyplnil podle svého vlivu, podle svých vloh a své povahy, kdyby mu bylo dopřáno déle žíti.

Avšak nebezpečné neštovice, které tehdáž tolik obětí žádaly, vrhly ho na lože, s kterého již nepovstal. Císařovna Marie Terezie, uslyševši o jeho povážlivém onemocnění, psala jeho strýci polnímu maršálkovi J. J. Ph. hr. Harrachovi vlastnoruční list, v němž poznamenala »má-li ona kterýchkoli prostředků, jež by nemocnému prospěti nebo ho potěšiti mohly, aby byla na ně upozorněna, by nic nebylo obmeškáno, zachovati tak velkého muže.« — Týž zesnul 4. června 1749 a byl pohřben v rodinné kryptě u Augustianů. Ze své choti Marie Eleonory rozené princezny Lichtenšteinové měl 16 dítek. Jmění své rozmnožil o statek Žďár, který r. 1745 k panství jilemnickému přikoupil.

Z jeho bratří vynikl hlavně nejmladší Ferdinand Bonaventura hrabě Harrach, roz. r. 1708, jenž byl cís. splnomocněným ministrem při všeobecném kongresu o mír v Brodě, pak generálním guvernérem Lombardie a od r. 1751 presidentem říšské dvorní rady, zároveň c. k. tajným radou a rytířem zlatého rouna. Roku 1752 byl do švábského kollegia říšských hrabat uveden, kteréž právo, když žádných synů nezůstavil, na majorátního pána přešlo. Odtud pochází titul »Osvícenost« hrabat Harrachů, kterýžto titul, tak jako stejnorodost hraběcí rodiny s vládnoucími domy, byl také snesením německého spolku z r. 1829 uznán. Hrabě Ferd. Bonav. Harrach zdědil po své macoše rozené Dietrichšteinové panství Šluknov, Velké Březno, Obermarkersdorf v Čechách a Janovice na Moravě, po svém otci panství Náměšť a Ludeřov na Moravě a od svého synovce Arnošta Quidona Harracha koupil panství Cahlov v Horních Rakousích. Na těch statcích přičinil se velice o pozdvihnutí hospodářství a průmyslu, zakládal hutě železné, závody lnářské, vydal také r. 1786 tiskem pojednání »o ovčářství«, kteréžto se tehdáž počalo pěstovati. Veliký hvozd »Freiwald«, zvaný u »Sandlu« na panství cahlovském dal promýtiti a zase osíti, pak nové cesty jím protáhnouti, a připojil ho k panství Harrachovskému. V Sandlu založil faru a postavil kostel.

Ze své druhé manželky Marie Růženy hraběnky Harrachové zůstavil jen jednu dceru Marii Růženu Kateřinu, která si vzala za chotě knížete Josefa Kinského a jemu panství cahlovské a harrachsthalské v Horních Rakousích, panství Inzersdorf na Wienerbergu v Dolních Rakousích, Náměšť a Ludeřov na Moravě a nynější palác knížat Kinských na Freiungu ve Vídni (který byl dříve také Harrachovský) přinesla za věno. Hrabě Ferd. Bonaventura z Harrachu zemřel dne 23. ledna r. 1778.

Jeho bratr Václav Leopold hrabě Harrach byl bailli (komthur) řádu maltezského, komandující loďstva tohoto řádu na ostrově Rhodosu a plukovník Harrachovského pluku, padl v bitvě mezi císařskými a mezi Francouzy u Parmy dne 29. června 1734, teprve 31 let stár.

Jiný bratr Jan Arnošt Emanuel hrabě Harrach zesnul také v mládí 34 let r. 1739 v Římě jakožto cís. ministr u papežského dvora; byl r. 1737 jmenován biskupem nitranským v Uhrách, nedosedl však na tamní stolec biskupský. Odpočívá v Římě v kostele St Maria del Anima pod svým pomníkem.

Nejstarší syn hraběte Bedřicha a dědic majorátu Arnošt Quido hr. z Harrachu narodil se r. 1723.

Jeho bratr hrabě František Xaver z Harrachu vyznamenal se ve vojenské službě. Roku 1732 sloužil v Daunském pluku jako hejtman, pak podplukovník; byl zajat od Prusů u Lysé v Čechách, potom jako plukovník těžce raněn v kříži v bitvě u Torgavy. Od r. 1761 rytířem vojenského řádu Marie Terezie, pak cís. tajný rada a komandující generál v Lombardii, zemřel v Miláně r. 1781. Roku 1761 oženil se s hraběnkou Marií Josefou, dcerou posledního říš. hraběte z Hohenembse, dědičkou říš. dvora Lustnau ve Švábsku, panství Wildenau a Haslachu ve Švýcarsku a Bystré v Čechách.

Jemu náleželo také panství Kunwald na Moravě.

Nejstarší syn hraběte Bedřicha a dědic majorátu Arnošt Quido hrabě z Harrachu byl od r. 1752 zmocněným ministrem na král. sardinském dvoře a r. 1770 cís. tajným radou. Roku 1778 převzal po smrti svého strýce hraběte Ferdinanda Bonaventury panství šluknovské a Velké Březno

v Čechách a Janovice na Moravě. Roku 1755 zřídil železné hutě v Sitové na panství jilemnickém. Zemřel r. 1783. Jeho choť Marie Josefa, dcera knížete Karla Max. z Dietrichšteinu na Mikulově, porodila mu čtyři syny. Dědic majorátu byl prvorozený Jan Nepomuk z Harrachu, narozený r. 1756. Pro velké pokroky ve studiích učinila ho císařovna Marie Terezie již ve čtrnáctém roce jeho c. k. komořím. Roku 1779 stal se dolnorakouským vládním radou a za několik let skutečným říšským dvorním radou, z příčin zdravotních musel se však r. 1792 veřejné služby vzdáti, načež se věnoval správě svých statků, na nichž hlavně průmysl lněný (přádelny a bělidla v Janovicích) a průmysl sklářský (v továrně novosvětské) a průmysl železářský (v Janovicích a na Jilemnicku) k nevídanému rozkvětu přivedl. Byl také veliký znalec a příznivec výtvarného umění, tak že rozmnožil rodinnou sbírku maleb a rytin mnohými koupěmi. Také proslulý park v Pruggu nad Litavou založil. Roku 1823 odměnil císař František II. jeho četné zásluhy o stát řádem zlatého rouna. Jeho manželství s Josefou, dcerou knížete Karla z Liechtenšteina, c. k. polního maršálka, zůstalo bezdětné. R. 1789 prodal majorátní panství Vlkavu knížeti Fürstenbergovi. Roku 1790 prodal majorátní letní palác Harrachovský s velkou zahradou v Ungargasse na Landstrasse ve Vídni císaři Leopoldovi II.; v náhradu za to byly statky Homile a Bohárna v Čechách k majorátu přibrány. Zemřel 11. dubna 1829 ve Vídni velice želen od svých podřízených a poddaných, již ještě dlouho se srdečností vzpomínali jeho velkodušnosti a štědroty, a odpočívá v hrobce, kterou sobě a své choti na hřbitově parndorfském dal vystavěti.

Jeho první bratr hrabě Arnošt Krištof z Harrachu, rozený 29. května 1757, převzal po něm vládu hraběcího domu a zdědil po něm veškeré jmění. Roku 1794 oddal se s hraběnkou Marií Terezií z Dietrichšteina na Mikulově. Koupil r. 1829 panství sádovské se statky Třemešnou a Dohalicemi, r. 1832 statky Kunčice, Trnavu a Hrádek, prodal však statek Obermarkersdorf a České Kamenice Rudolfovi knížeti Kinskému. Zemřev r. 1838 zanechal jednoho syna, hraběte František a Arnošta z Harrachu.

Z jeho ostatních bratří, synů hraběte Arnošta Quidona, proslul hrabě Karel z Harrachu jako veliký lidomil a lékař ve Vídni. Narodil se r. 1761. Po vykonaných studiích byl od státního rady barona Egera pro státní služby připravován a jelikož duchem svým vynikal, jmenoval ho císař Josef II. již r. 1785 guberniálním radou v Praze. Ale hraběte Karla více k sobě poutaly přírodověda a umění a proto opustil již r. 1790 státní službu a odhodlal se žíti pouze vědám, zvláště lékařství, ke kterému ho jeho lidomilnost nejvíce pobádala. Pak cestoval po Německu, Francii a Anglii, seznámil se s mnohými slavnými učenci a umělci v cizině, přede všemi s Goethem uzavřel svazek přátelský. Když se do Vídně navrátil, vyučovali ho soukromě tehdejší předáci na medicínské fakultě professoři Frank Adam, Vilém Schmidt, Procházka a Jacquin, a r. 1803 byl za doktora lékařství a magistra chirurgie promovován.

Po té věnoval se úplně službě trpícího lidu. Roku 1804 převzal řízení špitálu Alžbětinek na Landstrasse ve Vídni. Ve dne v noci navštěvoval chudé nemocné i v nejvzdálenějších čtvrtích města a daroval jim nejen léky nýbrž i potřebnou sílicí stravu, ba zaopatřoval uzdravělým i práci i nástroje. Roku 1806 stal se domácím komthurem německého řádu, čímž se jeho dobročinnost ještě více rozšířila. Za doby obsazení Vídně Francouzy převzal správu nemocnice rakouských zajatců a prokazoval jim tolik lásky a péče, že i císař Napoleon si přál poznati toho vzácného muže. Také spisovatelsky byl činným; v časopise Orient uveřejnil mnoho rozprav, předložil také Vídeňskému kongresu pamětný spis, zasazující se za zřízení karantény proti moru východních krajin; již r. 1798 vydal Goodův anglický spis »O nemocech vězení.«

S povolením arcivévody Antonína, jakožto velmistra německého řádu, odkázal hrabě Karel Harrach veškeré své značné jmění chudým ústavům Vídeňským, zvláště nemocnici Alžbětinek, kde i hraběcí rodina jeho nadační místa pro nemocné založila a kde také jeho bohatá knihovna byla umístěna. Zemřel dne 19. října 1829. Mrtvola jeho byla na matzleindorfském hřbitově u Vídně po-

chována, ale brzo po té na hřbitov parndorfský u Pruggu převezena, až pak r. 1875 do rodinné hrobky v Branné na Jilemnicku uložena byla.

Nejmladší syn hraběte Arnošta Quidona z Harrachu, hrabě Ferdinand Josef, rozený r. 1763, založil linii pruských hrabat Harrachů. Když král pruský Vilém III. r. 1824 dceru jeho Augustu pojal za svou choť, učiniv ji kněžnou Lehnickou a hraběnkou Hohenzollernskou, stal se hrabě Ferdinand Josef pruským státním občanem. On byl potom král. pruským tajným radou a velkokřížníkem řádu červeného orla. Zemřel r. 1841. Z prvního manželství měl jednu dceru, jmenovanou již kněžnu Lehnickou, narozenou r. 1800 († r. 1873, pohřbena v královské rodinné kryptě), a jednoho syna hraběte Karla Filipa. Tento narozen r. 1795 sloužil ve vojště, kvitoval pak a zakoupil si r. 1826 statky v Pruském Slezsku, kdež jeho potomstvo je také usazeno. Toto je však evangelického vyznání.

Hrabě František Arnošt z Harrachu, jediný syn hraběte Arnošta Kryštofa, narodil se 13. prosince 1799. Již záhy hlásil se k státoprávní autonomii království Českého a jakožto dvorní koncipista při spojené dvorské kanceláři netajil své politické přesvědčení před svým chefem, a když proto byl z českého departementu přesazen k tyrolskému oddělení, podal svou resignaci.

Téhož roku 1827 pojal Annu princeznu Lobkowiczovu za choť, paní to velmi vznešeného a vlasteneckého smýšlení, která pečlivě o vychování svých synů dbala. Na českém stavovském sněmu r. 1847—48—49 čteme jméno hraběte Františka z Harrachu mezi předními stoupenci samosprávy království Českého, ba již r. 1845 byl členem deputace vyslané od stavů českých k císaři a králi. Když pak započal ústavní život v rakouské říši, súčastnil se ho jakožto poslanec na sněmu českém a jakožto dědičný člen ve sněmovně panské vždy v řadách zástupců a přátel národa českého.

O povznesení českého průmyslu získal si velikých zásluh. Od roku 1833 náležel jako člen České průmyslové jednotě a předsedal jí pak po mnoho let. Při založení dráhy pardubicko-liberecké byl jedním z předních činitelů a byl také prvním předsedou její správní rady. Jako člen komisse první světové výstavy v Londýně, r. 1850, hájil všemožně zájmy domáciho průmyslu; také roku 1854 zastupoval císařskou rakouskou vládu při mnichovské průmyslové výstavě, při kteréž příležitosti obdržel velkokříž královského záslužného řádu bavorské koruny, byv již dříve pro vynikající zásluhy o domácí průmysl hodností c. k. tajného rady a císařským řádem železné koruny I. třídy vyznamenán. Roku 1862 byl opět do rakouské komisse světové výstavy londýnské povolán a téhož roku obdržel řád zlatého rouna.

Okolo roku 1840 dal vystavěti novou rodinnou hrobku v byzantinském slohu ve Branné na panství jilemnickém a o něco později letohrádek v Harrachově na Jilemnicku. Zem českou vyzdobil novým krásným drahokamem, vystaviv na panství sádovském zámek Hrádek ve slohu windsorském anglické královny Alžběty s velkou nádherou a vkusem. Tomuto skvělému pomníku vlasteneckého umění a průmyslu, na němž pouze domácí síly téměř po 15 let pracovaly, položil slavnostně základ dne 13. června 1841 u přítomnosti tehdejšího nejvyššího purkrabí českého hraběte Chotka, biskupa královéhradeckého a mnoha zástupců šlechty, úřadů a duchovenstva. Slavně ukončena byla stavba vysvěcením zámecké kaple, které biskup královéhradecký dne 17. srpna 1857 vykonal. Také rodinný palác na Freiungu i zámek pruggský s tamními skleníky s velkým nákladem nově upravil a slovutnou rodinnou sbírku maleb ve svém paláci na Freiungu širšímu obecenstvu přístupnou učinil.

Roku 1842 prodal hraběti Karlovi Chotkovi statek Velké Březno v Čechách, roku 1850 přikoupil k panství sádovskému statek Velký Barchov a r. 1854 statek Zvíkov, roku 1856 zakoupil v Praze v Jindřišské ulici dům pro svou rodinu, roku 1861 postavil v Sádové cukrovar. Roku 1862 věnoval s císařským povolením allodialní část panství jilemnického, se statkem Žďárem, panství sádovské s Třemešnou a se statky Kunčicemi, Petrovicemi, Trnavou, Stračovem, Dohalicemi a Velkým Barchovem, roku 1874 statek Zvíkov a r. 1878 dvůr Radikovice českému fideikommissu své hraběcí rodiny. Roku 1876 prodal panství šluknovské.

Tak jako jeho matka založila a nadala v Nechanicích nemocnici, tak založil a udržoval spolu se svou ušlechtilou chotí téměř po 40 let dětskou opatrovnu v Nechanicích.

Nebylo důležitějšího spolku nebo podniku vlasteneckého, uměleckého nebo dobročinného, při němž by se nebylo jeho vlastenecké a lidomilné snažení vynikajícím způsobem osvědčilo. Dosáhnuv 84. rok věku svého, následoval svou milovanou choť († 25. října 1881) ve smrti. Zemřel v Nizze dne 26. února 1884 ctěn ode všech, kdo ho znali, a žehnán a oplakáván ode všech, kdož mu blíže stáli. Dva synové, jež zůstavil, dědičný hrabě Jan a hrabě Alfred, uložili ho k věčnému odpočinku do rodinné hrobky v Branné.

Vládu domu hraběcího nastoupil dědic majorátu, nejstarší syn hraběte Františka Arnošta, hrabě Jan Nepomuk z Harrachu, narozený 2. listopadu 1828. Oženil se poprvé r. 1856 s Marií Markétou, princeznou Lobkovicovou († 2. září 1870) a podruhé r. 1878 s Marií Terezií princeznou Thurn-Taxisovou. Z prvního manželství pochází šest dítek: hrabě Karel (roz. 1857), hrabě Otto (roz. 1863, c. a k. komoří a poručík v záloze, místodržitelský koncipista m. s.) a hraběnky Anna, Gabriela, provdaná markraběnka Marenziová, Marie a Markéta, provdaná za prince Františka z Windisch-Graetzu.

Jelikož dne 22. září 1886 poslední potomek starší roravské linie zemřel, sukcedoval téhož dne hrabě Jan Harrach do prvního majorátu hrabství roravského. Týž jest majetníkem hrabství roravského a velkostatku Pruggu n. L. v Dolních Rakousích, Parndorfu a Neudorfu v Uhrách, velkostatku Jilemnice, Branné a Žďáru, Sádové se Stěžery, Přímem a Libčany, Zelče a Žinkov v Čechách.

Blahodějná vlastenecká působnost hraběte Jana Harracha je po všech oblastech slovanských známa. K němu pohlížejí zvláště Čechové vídeňští jako ke svému ochránci a vůdci; jejich spolkové utíkají se k němu ve všech potřebách a mají ho za svého protektora. Tak je také skutečně protektorem spolku Komenského, spolku Svato-Metodějského, spolku Pokroku, Lidmily, jubilovaný předseda slovanské Besedy ve Vídni atd. Palác hraběcí na Freiungu ve Vídni i velkostatek Prugg-Rorava jsou jako české ostrůvky v německých krajinách, nebo tu i tam ozývá se hlas český jako rovnoprávný německému. V paláci na Freiungu konaly se také mnohé závažné porady o záležitostech Čechů vídeňských a národa českého vůbec. — Doufáme, že veřejné působení hr. Jana Harracha nebude ještě dlouho ukončeno a že se on s národem svým dočká provedení spravedlivých a ušlechtilých tužeb, za které po celý svůj život s mladistvým zápalem bojoval. Hrabě J. Harrach je c. a k. komoří, tajný rada, major m. s., nejvyšší dědičný podkoní v Rakousích pod a nad Enží, dědičný člen panské sněmovny, magnát uherský, velkokřížník královského španělského řádu královny Isabelly, královského saského řádu Albrechtova a velkovévodského toskánského řádu pro zásluhy občanské, čestný rytíř suverenního řádu maltezského, rytíř císařského ruského řádu sv. Anny atd., praesident musea království Českého, starosta okresního zastupitelstva nepomuckého, protektor a čestný plukovník měšťanské gardy granátníků pražských, čestný setník pražských a kutnohorských ostrostřelců, praesident banky Slavie, cís. kr. zahradnické společnosti ve Vídni, správní rady c. k. priv. českých komerciálních drah, čestný měšťan a občan mnoha měst a obcí v Čechách a na Moravě.

Mladší bratr jeho, hrabě Alfred Harrach, narodil se r. 1831. Jest c. a k. komoří a rytmistr m. s., rytíř cís. řádu železné koruny II. třídy a cís. řádu Leopoldova a cís. ruského řádu sv. Anny, majetník velkostatku Janovic na Moravě a velkostatku Ašacha v Horních Rakousích. R. 1869 pojal Annu, princeznu Lobkowiczovu za choť. Tato porodila mu syna hr. Františka (r. 1870) a dcery hraběnky Leopoldinu, Ludoviku a Mariannu, z nichž prve jmenovaná r. 1892 se provdala za hraběte Ottu Serenyiho, říš. a zem. poslance, nynějšího vůdce konservativní strany šlechtické na Moravě.

Dr. *Karel Špaček.*

České školství ve Vídni.

Ústav národní, svého druhu jediný ve Vídni a v celém Dolnorakousku vůbec, jest česká škola spolku »Komenského«. Myšlénka českého školství ve Vídni vzešla následkem všestranně cítěné potřeby již v letech 1860 a konalo se za příčinou tou dne 1. prosince 1868 první shromáždění české společnosti zdejší s usnesením, zavésti všeobecné sbírky pro zařízení vyučování ve velkém počtu zde se nalézajících českých učňů.*)

Sbíralo se pilně pro tento nový šlechetný účel! Když však úřady sbírky již netrpěly, utvořil se »Komenský«, spolek pro zařizovaní a vydržování českých škol pro Dolní Rakousy ve Vídni, jehož stanovy 6. února 1872 čís. 2839 schváleny byly. Již 21. dubna téhož roku konána první valná hromada, ve které zvolen za předsedu pan Václav Novák.

Po odstranění různých překážek započato 1. dubna 1873 s vědeckými a poučnými přednáškami pro dospělé a také s vyučováním českých učňů, které

OCHOT. JEDNOTA OMLADINA OSVĚTA V LIBNI

Budova školy „Komenského“ ve Vídni v X. okresu v roce 1883.

dělo se pravidelně dvakráte týdně do roku 1882. Po důkladné úvaze pustil se výbor téhož roku do stavby vlastní jednopatrové budovy školní, kterou provedl v našich kruzích chvalně známý městský stavitel pan Jan Pecival. První tato česká škola ve Vídni, v X. okrese, Quellgasse č. 72 se nalézající, zasvěcena a otevřena byla okázalým způsobem 16. září 1883, a byl tento den jedním z nejslavnějších u Čechů vídeňských!

Za prvního řídícího učitele ustanoven byl pan Ignát Libíšek.

V nedlouhé době ukázala se škola pro nával dětí nepostačitelná, a proto rozhodl se výbor, že budovu školní o dvě patra zvýší a počet místností rozmnoží. Přístavbu tu provedl o prázdninách roku 1885 městský stavitel pan Josef Němeček.

Otevření opatrovny a vyučování ve škole počalo 18. září 1883 a rozděleno bylo, jak následuje:

Opatrovna:

I. oddělení	53 dětí,	pěstounka	Anna Bernatová.
II. »	64 »	»	Just. Kolářová.
III. »	50 »	»	Em. Kasalická.
	167 dětí.		

*) Srovnej článek o p. J. Horovi.

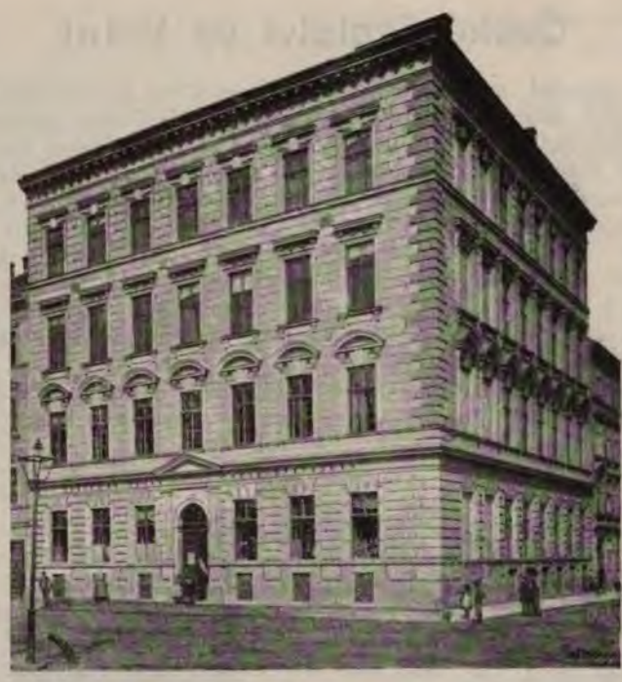

Budova školy „Komenského“ ve Vídni v X. okresu o dvě poschodí zvýšená.

Obecná škola:

1. třída	A chlapců	51	Ign. Libíček, říd. učitel,
1. »	B děvčat	60	Amalie Houžlíková,
1. »	C smíšená	63	Josef Braun.
		174	dětí.

Úhrnem **341** dětí.

Ačkoli veškeré kroky podniknuty byly, nedostalo se škole »Komenského« posud práva veřejnosti! V létě roku 1893 odhodlal se výbor ke zřízení opatrovny pro třetí vídeňský okres, z níž by se později vyvinula nutně potřebná obecná škola.

Velice příznivá nám zemská školní rada nepovolila však zřízení české opatrovny z té příčiny, ano prý »není o to postaráno, aby ošetřovanci se mohli v daném případě s německy mluvícím obyvatelstvem III. vídeňského okresu dorozuměti!«

Proti tomuto rozhodnutí vznesena byla stížnost k ministerstvu vyučování, a když i po dvounásobné urgenci ničeho se nedosáhlo, podal koncem r. 1894 pan poslanec dr. Vilém Kurz v říšské sněmovně proti tomuto zůmyslnému průtahu na ministra vyučování dotaz, »chce-li způsobiti co nejrychleji vyřízení zmíněné stížnosti«, načež v lednu 1895 dotyčné ministerské povolení došlo, následkem čehož školním rokem 1895—96 tato opatrovna české veřejnosti odevzdána bude.

V místnostech těchto, které skoro dva roky prázdny byly, konal pan učitel Jan Ludvíček vždy ve středu a v sobotu odpoledne česká jazyková cvičení se zdarem a prospěchem nevšedním.

Výroční zprávy »Komenského«, tiskem vydané od r. 1872 do r. 1894, vyloženy jsou v objemném svazku nejen v úřadovně spolkové, nýbrž i v oddělení

J. Maixner: **Šárka.**

spolkovém na Národopisné výstavě československé v Praze roku letošního se konající, tvoří kroniku námah a utrpení a poskytují obraz nejen těžkého zápasu, nýbrž i statečné vytrvalosti vlasteneckých bojovníků říšského a sídelního města nad Dunajem.

Třípatrovou školu v X. okrese navštěvuje celkem (r. 1895) **813** dětí, které umístěny jsou v jedné opatrovně a ve 14 třídách po dvou odděleních. Síly na škole působící skládají se kromě nynějšího řídícího učitele pana Frant. Assmanna ze 7 učitelů, 7 učitelek, 1 pěstounky, 1 opatrovnice, 1 katechety a 1 školníka, celkem z 19 osob. Otevřením opatrovny v III. vídeňském okrese přibude letos opět jedna učitelka, tak že učitelský sbor počátkem školního r. 1895—96 skládati se bude ze 20 osob Roční potřeba k uhrazení všech vydání jeví se na 18.000 zl.

Protektorem spolku jest náš šlechetný dobrodinec J. O. pan Jan hrabě z Harrachu.

Po dobu 24leté činnosti spolku byli následující předsedové:

Václav Novák, živnostník	1872—1881,
Josef Krček, úředník	1882—1884,
Karel Šindler, v. lesní rada	1885—1887,
Josef Maruška, obchodník (místopředsedou r. 1885—1887)	1888—1895.

Ve výboru zasedají (od 5. března 1895) následující pánové:

Gustav Bazala, Hynek Fuchs, Karel Doležal, Josef Karber, Josef Kubíček, Josef Kroupa, Karel Mikšík, Kliment Pech, Josef Weisz, Frant. Zíb, Vilém Zahradníček, Frant Zrůst.

Z této krátké zprávy jest zřejmo, jak velikého nákladu a zápasu jest třeba k udržení tak veledůležitého vlasteneckého ústavu, jakým jest škola Komenského.

Doufejme, že spojenými silami se nám podaří, ji ke cti a slávě jména českého i pro dále zachovati.

Josef Maruška.

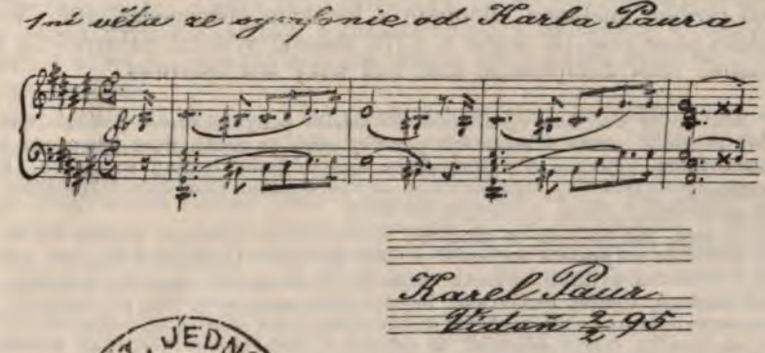

OCHOT. JEDNOTA OMLADINA OSVĚTA V LIBNI

Literatura, vědy a umění.

Čeština na vojenské akademii v Novém Městě za Vídní.*)

Vojenská akademie v Novém Městě za Vídní zřízena byla císařovnou Marií Terezií rozhodnutím ze dne 14. prosince r. 1751 jakožto postulát objevený předchozími válkami s Prusy a jako odměna statečného vojska. Polnímu maršálku hraběti Daunovi svěřeno její upravení v dědičném hradě novoměstském. Náklad ústavu, určeného z počátku pro 200 chovanců, synů nemajetné šlechty, císařských důstojníkův a úředníků, hradil stát. Vedle akademie zřízena ve Vídni přípravná škola, jménem *Pflanzschule*. Když pak oba ústavy 14. března r. 1769 spojeny v jediný pod společným názvem: C. k. tereziánská vojenská akademie, doplněn původní počet chovanců za pomoci zemských stavů na 400.

Toto zřízení akademie podrobeno postupem času hojným změnám, jež nás jen potud zajímají, pokud dotýkají se spolu češtiny.**) Již ve zmíněném rozhodnutí Marie Terezie ustanoven mezi učebnými předměty též jazyk český; zajímavo tu jest, že v původní učební plán nebyla však pojata maďarština. Učitelé češtiny měli sice nižší hodnost nežli učitelé tance a šermu, za to však vyšší nežli učitelé vlaského a francouzského jazyka.

Do r. 1769 nedělo se vyučování dle určitých ročníků. Kadeti zůstávali v ústavě tak dlouho (obyčejně 6 až 8 let), až byli schopni býti vřaděni do pluků. R. 1771 rozděleni chovanci na 10 tříd za účelem vyučovacím a na 4 setniny za účelem vojenské výchovy. Češtině pak vyučováno od 3. do 6. ročníku od dvou učitelův,***) z nichž každý podržel vždy svůj ročník po celá čtyři léta, vyučuje jeden rok v 3. a 5. ročníku, druhý v 4. a 6. Učili oba učitelé denně po 2 hodinách, od r. 1772 pak střídavě každý druhý den; nebyli však z počátku vázáni zvláštní osnovou učební. Teprve po odstoupení jednoho z prvních profesorů, Ant. Prokopa Glovase, vydal tehdejší lokální ředitel akademie, baron Hannig, instrukci pro učitele českého jazyka.

Instrukce tato jest s nejedné stránky zajímava. Konstatuje, že dosavadní vyučování českému jazyku, »tomuto o sobě trochu těžkému jazyku« (tak překládá T. Burian) nevedlo k žádoucím výsledkům, a stanoví, že na příště za základ při vyučování češtině vzíti se má latina. »Vůle nejmilostivější císařovny a zakladatelky jest, aby všichni chovanci tomuto českému základnímu a národnímu jazyku se naučili; nestane-li se tak při některém z nich, za takového zanedbaného nechť zodpoví učitel.« § 1. instrukce žádá, aby se kladl důraz na rozdíl mezi tvrdým, měkkým, dlouhým a krátkým písmenem *i* atd. V »Akademickém řádě«†) ze dne 16. ledna r. 1775 stanoví zvláštní paragraf, že učitelům češtiny přísluší větší disciplinární moc nad žáky než ostatním.

*) Není mým úmyslem vystihnouti do detailů pohyb a vzrůst českého živlu v tomto ústavě, nýbrž nakresliti pouze v konturách portréty několika mužů, jichž jméno jest nerozlučně spjato s vypěstováním vojenské literatury české a s uznáním češtiny ve vojsku. Práce moje [illegible] jest pouze upozorněním na tuto osamělou vedetu českého živlu dolnorakouského, odkazujíc k pramenům podrobného studia, uvedeným na konci.

**) O tom, jak povstala na akademii stolice jazyka českého, vypravoval Fr. M. Pelcl [illegible] první přednášce na pražské universitě r. 1793 asi takto: Císař Josef II., ještě jako kralevic, [illegible] při jedné na vyjížďce nováčka cvičícího se ve zbrani. Instruující kaprál marně se [illegible] klením, nadávkami, bitím i celou svou německou výmluvností, avšak nováček [illegible] že se nesmírně potil, nechápal ničeho. Císař Josef přiblížil se, a obdržev na německou [illegible] česky odpověď, že nerozumí, poznal, kde tu chyba; dal tedy zavolati [illegible] a nováček nyní s chutí se učil a tak za hodinu dále pokročil ve cviku než [illegible]. Arcivévoda vypravoval událost císařovně, jež prý okamžitě ustanovila [illegible] na akademii v N. M.

***) [illegible] první dvojice 23. září 1752.

†) [illegible] jak překládal Burian: Pravidlí pro c. k. tereziánskou [illegible]

Prvotní tato osnova učební nevedla, jak viděti již ze zmíněné instrukce, k praktickým výsledkům; čemuž ostatně netřeba se diviti, uvážíme-li, že to byl vlastně první ústav v Rakousku, na němž počalo se vyučovati češtině v době, kdy tato byla skutečně blízka svému vyhynutí. Učitelům nedostávalo se empirie, nebylo řádných knih, a žáci příliš lásky asi češtině nevěnovali.

Příchodem upřímného Čecha Františka Josefa Kinského z Vchynic a Tetova do akademie 12. července 1779 změnilo se ovšem mnoho. Kinský, jmenován byv r. 1779 lokálním a r. 1781 vrchním ředitelem akademie, nejen že učinil z ústavu, jenž byl dosud vlastně jen zaopatřovacím ústavem pro syny šlechty a úřednictva, skutečný vychovávací ústav, jeho zásluhou položen též na onu dobu velmi praktický základ vyučování češtině. Hned po příchodu svém vydal zvláštní předpisy profesorům, v nichž praví o češtině: »Bezprostředně po německém jazyku následuje ex officio český, protože mocnářova vůle jest, aby mladíci na jeho útraty k vojenskému stavu vychovávaní v tomto ve službě tak rozšířeném a tudíž tak potřebném jazyku se znali. Vyučování ostatním jazykům, latinskému, vlašskému a francouzskému se děje toliko z pouhého dobrodiní císařova k soukromému užitku vychovanců, pročež musí ex officio přednášený jazyk český ostatní tři jazyky předcházeti.«

Jinde klade důraz na to, aby chovanci nezapomněli svých mateřských jazyků, k nimž počítán český, chorvátský, francouzský, vlaský a maďarský. Za tím účelem ustanoveni tak zv. předmluvčí, Vorsprecher, Zungenbrecher, pod jejichž dozorem se chovanci dle pokroku jednotlivců několik hodin týdně cvičili. Tito předmluvčí měli dbáti zejména správné výslovnosti; při českých cvičeních brali za základ Komenského Orbis pictus. Chvíle odpočinku byly výhradně určeny pro řeči neněmecké. Mezi předmluvčími smutně a směšně proslul jakýsi Moravan z Bystřice, Dominik Šrámek, jemuž platí Burianův vzdech: »Bože, uchovej nás budoucně všech jazykoškůdcův i jazykohancův!«*)

Čeština byla tedy vedle němčiny jakousi basí pro jazyky ostatní. Kinský nařizuje v tom ohledu: »Ti, kteří dovedou chorvátsky a česky se vyjádřiti, nechť uvozují se ve francinu v 3. až 5. třídě. S nimi nechť se překládá a čte v českých hodinách střídavě francouzsky. Od 6. do 8. třídy nechť vzájemně se překládá do chorvátštiny a illyrštiny a naopak.« Zde budiž připomenuto, že brzo po příchodu Kinského, r. 1780, rozšířeno vyučování češtině do 5 tříd (od 4. do 8.), r. 1791 pak do 6 ročníků (od 4. do 9.). V každé třídě vyučovalo se dvakráte týdně po $1^1/_2$ hodině.

Také Kinský kladl důraz na podobnost latiny, z níž pak vycházejí všecky románské jazyky, s češtinou a snažil se tak prováděti theorie vyslovené ve svých Erinnerungen über einen wichtigen Gegenstand, o čemž níže. Cituji na tomto místě pouze tato slova: »Jazyk československý, co se týče rozměru slabik a skládání slov jakož i dalšího ústrojí a libozvučnosti s latinským a řeckým velice se srovnává a tudíž na jeho základě jak těmto, tak i jiným jazykům románským lehce lze se naučiti.«

Přes tato jistě praktická nařízení klesala chuť k češtině mezi chovanci, zvláště později za nepřítomnosti Kinského, vždy víc a více. Byla to asi reakce proti znova probouzejícímu se jazyku českému. Krátce před svou smrtí (9. června 1805) musil Kinský ještě s bolestí patřiti na to, jak zamilovaný plán jeho, na němž pracoval s důmyslem muže neobyčejně vzdělaného a srdcem pravého Čecha, se úplně střítil. Ustanoveno totiž, že na příště místo češtiny vyučovati se bude polštině. Odpor Kinského byl marný. Nadarmo poukazoval na to, že počet chovanců z Čech a Moravy čtyřikrát převyšuje počet chovanců z Haliče. Po jeho smrti byla čeština na dobu 17 let nahrazena polštinou. Místo jeho zaujal arcivévoda Jan, a plukovník Filip Faber z Ehrenbreitsteinu stal se místním ředitelem. Roku 1806—1807 vyučovali češtině naposledy tehdejší učitelé Justus Jelínek a Vojtěch Fuchs.

*) Český jazyk ve vojenské akademii v N. M. za Vídní. Časopis Českého Musea, r. 1844.

Spolu se změnou ředitelstva učiněna též změna studijního plánu, jenž nabyl platnosti 3. listopadu r. 1806, a dle něhož počet ročníkův omezen na 8. Na akademii učilo se tedy nyní polštině; zajímavo však jest, že z tehdejších učitelů polštiny nebyl kromě Leopolda Lindemanna, jenž se narodil ve Lvově a učil na akademii od r. 1816 do r. 1825, žádný rozený Polák. Byli to dle slov Burianových pouzí vojenští důstojníci, kteří znali lépe šavli než knihu. Polskému jazyku vedlo se z té příčiny bídněji než českému, což bylo příčinou, že školním rokem 1824—1825 opět se počalo vyučovati češtině, avšak toliko ve 4. třídě. Rokem následujícím rozšířeny české hodiny od 4. do 6. třídy, roku příštího od 4. do 8. a posléze r. 1828 od 3. do 8 třídy.

Nová změna učebního plánu učiněna 11. září r. 1837. Počet ročníků zmenšen byl na 7, za to zařízen tak zvaný vyšší kurs. Češtině vyučováno v 3. třídě 6 hodin, ve 4., 5. a 6. po 4 hodinách, v 7. 2 hodiny a ve vyšším kursu 3 hodiny týdně. Počátkem r. 1850—1851 omezeno české vyučování přičiněním tehdejšího velitele barona z Lebzelternu na polovici chovanců nejvyšších 3 ročníků, což na opětné usilování profesora Buriana zrušeno, když Lebzeltern akademii r. 1851 opustil. R. 1853 podroben ústav důkladné reorganisaci dle návrhu Antonína svob. pána Scudiera. Průprava elementární totiž přeložena do nově zřízených kadetních škol, a odborné vyučování omezeno na 4 vyšší ročníky. Česky učilo se pouze v 3. ročníku $1^1/_2$ hodiny týdně, ve 4. ročníku pak 3 hodiny. Zároveň systemisován pro český jazyk, jemuž do té doby učili vždy dva učitelé, nyní učitel jediný.

R. 1868 za opětné změny studijního plánu ustanoveno, že náklonnosti jednotlivých chovanců má býti ponechána volba jednoho z národních jazyků (českého a maďarského) jako předmětu obligátního. R. 1869 nařízeno, že každý učitel, ať vojenský, ať civilní, podrobiti se musí přísné zkoušce kandidátní, začež se mu dostalo pak titulu řádného profesora. Prvním takovým řádným profesorem češtiny byl Ferd. Čenský. Od r. 1871—1872 učilo se češtině v 2. ročníku $1^1/_2$ hodiny, v 3. ročníku $2^1/_2$ hodiny a ve 4. ročníku $1^1/_2$ hodiny týdně. Nyní obsahuje pak vojenská akademie pouze 3 ročníky, v nichž se vyučuje češtině po $1^1/_2$ hodině týdně.

Tolik jako stručný přehled změn, jichž zakusila čeština ve vojenské akademii novoměstské.

Přesných instrukcí tedy nebylo z počátku pro učitele češtiny. Jako učebnice užívalo se po založení akademie gramatik Jandytovy, Pohlovy a jako čítánek některých knih vydaných nákladem Dědictví Svatovácslavského. Později zaveden jako čítací kniha Šimkův Krátký výtah všeobecné historie přirozených věcí. Vedle toho byl pomocnou knihou německočeský slovník Wiedemannův. V 7., 8. a 9. třídě bylo základem českých hodin Ath. Spurného: České cvičení pro chovance c. k. kadetního domu« atd. Jak již svrchu řečeno, užívalo se k praktickým cvičením též Komenského Orbis pictus. Po opětném zavedení češtiny do akademie byla učebnicí gramatika Nejedlého. V druhé části let třicátých vyučovali tehdejší profesoři T. Burian a J. Hladký dle Burianových pro mluvnici chystaných studií a dle litografovaných praktických rozprav. Roku 1839 zavedena pak právě vydaná mluvnice Burianova, jež zůstala učebnicí až do r. 1871, kdy nahrazena byla učebními knihami Ferd. Čenského. Jsou to: Kurzgefasste praktische Grammatik der böhmischen Sprache für Deutsche atd., vydaná u Kobra 1871, Vojenská čítánka a Vojenský slovník českoněmecký.

Zbývá nyní pověděti něco o učitelích a vynikajících Češích, kteří působili na akademii, a co dříve pověděno, doplniti několika daty biografickými a literárněhistorickými. A tu na prvním místě sluší jmenovati jednoho z prvních organisátorů ústavu a jednoho z nejlepších vlastenců českých té doby: hraběte Františka Josefa Kinského z Vchynic a Tetova.

Narozen v Praze 6. prosince r. 1739, vzdělal se na tereziánské akademii ve Vídni, studoval práva na pražské universitě a stal se záhy radou appellačního soudu v Praze. Vstoupiv pak za válek rakouskopruských do vojska, dosáhl postupně různých vysokých důstojností. Roku 1777 poslán byl do Němec

a Švýcarska, aby prohlédl tamní vojenské vychovávací ústavy, a navštívil zejména akademii štuttgartskou a vychovávací ústav Pestalozziho. Zkušeností nabytých mohl pak prakticky užiti, když byl jmenován r. 1779 lokálním a r. 1781 vrchním ředitelem akademie novoměstské. Roku 1788 bojoval v Uhrách proti Turkům a r. 1793—96 proti Francouzům v Nízozemí, načež r. 1796 povýšen za polního zbrojmistra a r. 1801 obdařen titulem tajného rady. Zemřel ve Vídni 9. června 1805.

Kinský byl mužem universálního vzdělání, plodným spisovatelem*) na poli vojenství, paedagogiky a přírodních věd.**) Jako takový byl členem různých domácích i zahraničných učených společností. Především však, což má pro nás cenu největší — byl vždy horlivým a upřímným Čechem, neboť v době největšího téměř úpadku a opovrženosti jazyka našeho nerozpakoval se přede všemi tehdejšími duchovními i světskými, šlechtickými i měšťanskými, vojenskými i civilními odrodilci zřejmě a slavně přiznati se »jako zdárný a dobrý potomek Slovanů« k národu svému, ukazovati slovy horlivými a důtklivými k potřebě náležité známosti jazyka mateřského a k užitku ze známosti také vycházejícímu a neváhal tu, kde to na něm záleželo, zjednati českému jazyku platného průchodu v životě praktickém . . .***)

Nejlepším dokladem těchto slov jest kniha jeho r. 1773 vydaná s názvem Erinnerungen über einen wichtigen Gegenstand. Vom einem Böhmen. Stačí tu uvésti jen některé myšlénky a věty její:

»Dítě nemělo by se učiti žádnému jazyku cizímu dříve, pokud svého mateřského není mocno.« Jinde dokazuje potřebu znalosti češtiny pro statkáře, ve stavu vojenském a ve školách, klade důraz na podobnost jazyka českého s jazyky klassickými, nazývaje jej harmonickým, a žádá, aby Čech vyučován byl v českém dějepise.

Z dřívějšího již patrno, že zásady své prakticky snažil se prováděti jako ředitel akademie novoměstské. »Jsa muž důvtipný, obezřelý, rázný, věcí vojenských i civilních důkladně znalý a nad to všestranně vzdělaný, zřídil ústav ten v té míře, že ředitelství jeho zůstane navždy památným v dějinách akademie této.«†) A zajisté nejen v dějinách akademie, nýbrž i v dějinách našeho obrození jako jméno pravého českého šlechtice.

Profesoři češtiny.

Jak již svrchu řečeno, byli pro český jazyk systemováni z počátku (do r. 1853) vždy dva učitelé. První z nich byli Antonín Prokop Glovas (Globas, Klobás), Pražan, od r. 1752—1770, a Václav Wiedemann, narozený v Plzni kolem r. 1720, jenž opustil akademii po 23letém působení r. 1774. Po dobu od r. 1770 do r. 1773, kdy totiž místo Glovasovo obsazeno bylo Josefem Zlobickým, vyučoval češtině sám. Roku 1768 vydal Wiedemann k potřebě svých chovanců německočeský slovník Neuverfasstes deutschböhmisches Wörterbuch ve V. N. M., jenž přes epitheton »neuverfasstes« byl vlastně jen snůškou pořízenou z větší části z Veleslavínovy Silva quadrilinguis. Horlivá činnost Wiedemannova na akademii uznána ostatně též v instrukci Hannigově, v níž se praví, »že požívá vznešené důvěry pana polního maršálka a nadředitele.«

Místo Glovasovo nabízeno z počátku F. M. Pelclovi; když pak tento nechtěl Čechy opustiti, obsazeno Josefem Valentinem Zlobickým, českým spisovatelem a pozdějším profesorem na universitě vídeňské. Zlobický působil na akademii pouze do r. 1775. Hlavní význam jeho kotví v jeho po-

*) Sebrané spisy jeho vyšly dvakrát ve Vídni a v N. M. V. r. 1785—87 a 1794.

**) Známo jest, že na př. svou bohatou knihovnu a minerální sbírku daroval pražské universitě, položiv tím základ k mineralogickému kabinetu.

***) Ant. Rybička: Vzpomínka na Františka hraběte Kinského z Vchynic a Tetova, Lumír r. 1861 číslo 48.

†) Ant. Rybička: Vzpomínka na Františka hraběte Kinského z Vchynic a Tetova, Lumír r. 1861 číslo 48.

stavení jako profesora české řeči a literatury na universitě ve Vídni*) a v jeho činnosti překladatelské. Narodil se na Velehradě roku 1742 a zemřel ve Vídni roku 1810.

Jmenovaní profesoři náleželi stavu civilnímu. Jejich nástupci bráni byli po delší dobu z řádu piaristského. První z nich, nástupce Wiedemannův, byl Maxmilian Šimek. Narodil se r. 1748 v Neudau ve Štyrsku. Vstoupiv do řádu, vyučoval na různých školách a r. 1774 jmenován byl profesorem češtiny na akademii, již opustil r. 1780. Vystoupiv po té z řádu, stal se farářem a zemřel r. 1798. Pokusil se jako spisovatel linguistický a ethnografický, napsav několik prací »vzdělaných« na základě rukopisů a studií Zlobického, Friebekových a jiných. Jungmann uvádí ve své Historii tyto: Krátký výtah všeobecné historie světa. Ve Vídni 1778. Krátký vejtah všeobecné historie přirozených věcí mimo přílepek některých pamětihodných příběhů a poznamenání některých českých slov, kteráž se v této knížce nacházejí k všeužitečné potřebě českého jazyka v c. k. tereziánské vojenské akademii v Novém Městě navržený od M. Šimka. Tamže 1778. Příručka pro učitele české literatury. Tamže r. 1785. Kniha tato namířena byla proti Zlobickému.**)

Šimek proslul neslavně tím, že náležel do řady oněch neologistů, kteří za příkladem Pohlovým (dle slov Rybičkových) »jali se v druhé polovici minulého století jazyk náš přemílati a valchovati, chtějíce cizí slova z něho vyloučiti a je novými nahraditi, udávajíce však slova tak nemotorná, že nevíme, máme-li se k jejich nezpůsobilosti spíše usmívati nebo hořiti.«

Nástupcem Šimkovým stal se piarista Athanasius (Aleš) Spurný, Moravan z Uherského Brodu. Byl učitelem češtiny do r. 1791 a vydal, vybídnut byv hrabětem Kinským, českou cvičebnici s názvem: »Kniha ke čtení a překládání pro chovance c. k. tereziánské akademie, pozůstávající v exercitium, službě a adjustirování sprostného muže c. k. pěchoty.« V Novém Městě Vídeňském u J. Fritsche r. 1783 a 1785.

Následujících několik učitelů češtiny nemá žádného zvláštního významu. Jsou to piaristé Alexius Cervelli (r. 1775—1787), Donatus Krvec (Hrbec) 1787—1801, Valentin Jeřábek (1801—1804) a Justus Jelínek, jenž vyučoval češtině do r. 1806, po té pak ještě po pět let polštině. Od r. 1825 učil češtině předchůdce Polákův Karel Krůta do r. 1827.

V druhé posloupnosti byli to piaristé Vincenc Radnický (1791 až 1795) a Leonard Wilf (1797—1800?). Od r. 1800—1807 vyučoval češtině Vojtěch Fuchs, jenž pak až do r. 1824 učil polštině. Po opětném zavedení jazyka českého byl učitelem Václav Vaněk (1824—1831), předchůdce Josefa Hladkého.

R. 1827 stal se profesorem české řeči a literatury na akademii »český Thomson« Matěj Milota Zdirad Polák. Z životopisu jeho rekapitulujeme tato stručná data. Narodil se 14. února r. 1788 v Zásmukách. Od svého 10. roku pobyl delší dobu v Praze, připravuje se na učitelství. R. 1808 vstoupil dobrovolně do vojska jako kadet, dav se strhnouti všeobecným protinapoleonským zápalem. Leže po skončení války posádkou v Královéhradecku, navázal živé styky s Josefem Liboslavem Zieglerem. Súčastnil se po té bojů u Lipska a ve Francii a stal se jako nadporučík adjutantem barona Kollera, jejž provázel na cestě do Italie (r. 1815—1818). Výsledkem této jest jeho Cesta do Italie,***) otištěná v Dobroslavu r. 1820—1822. Pobyv po té na různých místech, zvláště po druhé v Italii, jmenován byl profesorem češtiny na vojenské akademii novoměstské, kdež zůstal pouze do r. 1831. Po 6 letech vrátil se však do akademie jako profesor taktiky a válečného dějepisu a prefekt jazyka českého, francouzského, vlaského a maďarského. Dosáhnuv postupně hodnosti generalmajora, dán

*) Bližší o tom viz ve studii Český jazyk na universitě ve Vídni 84.

**) Viz ostatně i podrobnou studii o Šimkovi a Zlobickém v Památníku vydaném spolkem »Pokrok« ve Vídni r. 1888: »Čeština v Dolních Rakousích« str. 14.

***) Původní název dle úmyslu Polákova zněl »Drožník«.

byl po více než 40leté službě vojenské na odpočinek roku 1849. Poslední léta života svého strávil ve Vídeňském Novém Městě a zemřel tu 31. března r. 1856.

Jméno Polákovo jest nerozlučně sloučeno s první dobou probuzení literatury české. Literární historie charakterisuje ho jako největšího a vlastně jediného pravého básníka této periody. Polák zůstal však českým básníkem jen potud, pokud byl uvědomělým Čechem. A zdá se, že právě pojmy »Čech« a »císařský důstojník« v pozdější době u něho se navzájem vylučovaly. Hlavní jeho činnost literární spadá do doby před rokem dvacátým. Sem patří vedle uvedené Cesty do Italie jeho Vznešenost přírody, otištěná v Hromádkových Prvotinách v 5 zpěvech (V pozdějším samostatném vydání u Josefy Vetterlové obsahuje 6 zpěvů). Prostými slovy ocenil ji Jungmann, napsav do Preslova Kroku (I. díl s. 150), že ve Vznešenosti přírody zanechal Polák po sobě dílo, kteréž svým obsahem a slohem tak výborné jsouc a zevnitřní formou klasičnost jevíc, chloubou národa po věky býti může.

Od své druhé cesty do Italie odmlčel se Polák téměř úplně. Správně postihl příčinu toho Čenský, jenž dí: »V Polákovi během času cit národní odumíral tím patrněji, čím výše v hodnostech vojenských postupoval, protože básník náš nezůstal v nepřetržitém spojení s postupem literatury, čímž se stalo, že zkřehl na stanovisku, na kteréž v letech dvacátých byl dostoupil.« S postupem ve vojenských důstojnostech rostla jeho ctižádostivost, které ovšem nebyly vhod výtky a nevšímavost kritiky, do níž si sám stěžuje. Výtky ty však byly v jistém směru rozhodně oprávněny, pokud totiž se týkaly jeho novotářství, a eo ipso jeho jazykových nesnází. Jeho znalost češtiny čerpána byla přece konečně z velké části jen ze života, nemohl ji vlastně ani síliti a upevňovati z knih, z té jednoduché příčiny, že nebylo řádného slovníka a řádné gramatiky. Byly-li tedy jeho nesnáze jazykové omluvitelny dříve, nedaly se omluviti později, když Matice Česká zahájila svou činnost, po vydání slovníka Jungmannova a po vystoupení Kollára a Čelakovského.

Polák stal se novotářem, poněvadž tehdejší jazyk český nevyhovoval jeho fantasii, odchované četbou k formální dokonalosti vypěstovaného romantismu. Jemu jako improvisatoru a poetovi lehké inspirace tehdejší vývoj češtiny zkrátka nestačil a proto stal se novotářem, a nikoli — reformátorem vědomým svého cíle, novotářem, jenž narážel na odpor kritiky. Byl to takový circulus vitiosus, do něhož se vždy víc a více zapřádal. Když pak k tomu přistoupil sňatek s Němkou, byl Polák pro českou věc ztracen nadobro. Zajímavy v tom ohledu jsou některé věty z dopisů Burianových. Tak píše Burian 30. listopadu r. 1835 Jaroslavu Pospíšilovi: »Polák, pěvec Vznešenosti přírody, byl několikrát u mne . . .; já mu novější české knihy půjčoval, málo co se mu líbilo; litá jen ustavičně po výsostech, s pozemčany ani obcovati nechtěje . . . Kdyby jen tak tuze po zvláštnostech a novotách nedychtil; tak ku př. mi pravil, že mu jest nad míru protivné, praví-li kdos »já řku«; tu že si musí hned uši zastříci a zubami skřípati, tak prý ho to urazí.« Jindy (17. listopadu 1837) píše Burian témuž: »Odevzdávaje list Váš panu Polákovi, nemeškal jsem přičiniti slov podněcovacích, abych zvýšil vlasteneckou lásku jeho; ale velmi málo jsem pořídil . . . Nečetl zajisté po 8 let téměř nic českého. Manželka, dítky (tři po německu vychovaní chlapci a děvče nemluvně) a minulá jeho služba zaujaly všecku tělesní i duševní sílu jeho i všecken čas tak, že se literatuře oddati nemohl . . .« Tak stalo se, že na konci svého života Polák dovedl již jen stěží plynně mluviti česky, a že rodina jeho se odnárodnila.

K doplnění Polákovy literární činnosti budiž ještě řečeno, že napsal vedle některých drobných básní hexametry psanou báseň Listopad o 4 zpěvích, podobnou Vznešenosti přírody, a že přeložil partie z Ossiana, Byrona a j. Znalť francouzsky, anglicky, vlasky i španělsky. Sebrané spisy jeho vyšly u Kobra roku 1862.

Za nástupce svého Polák sám navrhl T. Buriana.

Tomáš Aquinský Burian narodil se 5. června r. 1802 v Praze. Záhy přilnul k svému mateřskému jazyku hlavně návodem rytíře Jeníka z Bratřic,

otcovského přítele svého. Jako 13letý hoch osiřel úplně, a nemaje hmotných prostředků, zanechal studia gymnasijního. Vstoupiv r. 1816 dobrovolně do vojska, byl již v 16 letech jako jeden z nejlepších naddělostřelcův učitelem ve škole setniny. Po pěti letech poslán do Vídně do sboru bombardérského, vyučoval později po tři léta ve štábní škole dělostřelecké a již r. 1830 po neobyčejně rychlém postupu stal se nadohněstrůjcem (Oberfeuerwerker). V té době stýkal se velmi často s tehdejšími »besedáři« vídeňskými (Dr. Fr. Brauner, Dr. Jan Dvořáček, Dr. Fr. Cyr. Kampelík, právník Vaníček a j. Bylo to volné sdružení mladých vlastenců, kteří vzájemně utvrzovali se v svém smýšlení častými schůzemi a rozhovory o národním probuzení, české literatuře atd.). Pobytu svého ve Vídni užil Burian též, by doplnil své vědění v oborech humanitních a klasických návštěvou university.

Když pak Polák, povýšen byv za setníka, opustil akademii, jmenován byl Burian 10. dubna 1831 poručíkem a jeho nástupcem. Pobyl tu pak až do r. 1837 dosáhnuv postupně r. 1837 hodnosti nadporučíka, r. 1843 setníka, r. 1849 štábního důstojníka a r. 1851 majora. Jako praporník (major) dán posléze po více než 40leté službě r. 1857 na odpočinek a žil pak až do své smrti 22. ledna 1874 ve Vídeňském Novém Městě. Mimo svůj učitelský obor byl po nějaký čas velitelem setniny, velitelem nemocnice, prefektem děje- a zeměpisu a ekonomickým dozorcem nad provedením administrativních změn v organisaci akademie.

Hrob Burianův na vojenském hřbitově novoměstském zdobí pomník opatřený nápisem od F(erdinanda) Č(enského): »Byl upřímný Čech a vlastenec horlivý, věrně slouživ mečem mocnáři, slovem vojenské mládeži, pérem vlasti, srdcem národu svému.« Ferdinand Čenský navazuje na uvedená slova tyto poznámky (v úvodě k sbírce Burianových dopisů Z dob našeho probuzení): »Zasloužil-li kdo nápisu onoho, zajisté v míře nejrozsáhlejší jeho hoden jest tento šlechetný vlasti syn, který 41 let byl vojákem ve službách aktivných, který 26 let byl dokonalým učitelem vojenské mládeže a který po celý čas žití svého zůstal věrným synem vlasti a národu, ačkoliv od r. 1819, tedy přes 55 roků za svým zaměstnáním meškal mimo rodnou zemi svou, v pravdě řídký úkaz ryzího patriotismu a národního uvědomění.«

Burian zůstal vždy Čechem a vlastencem. Již v prvních letech svého pobytu ve vojsku musil snášeti častá příkoří od německých důstojníků. Charakteristickou pro něho jest také na př. tato okolnost: Roku 1834 přeložil do češtiny řadu služebních předpisův a nenaleznuv pro ně nakladatele, vydal je sám vlastním nákladem ve 3 dílech. Obětavost jeho pak vynikne v plném světle, uvážíme-li, že měl tehdy jako poručík něco přes 20 zl. měsíčně! A není zásluha jeho pouze negativní, že zůstal Čechem přes svůj více než půlstaletý pobyt mimo vlast, on vykonal též poctivý kus positivní práce. Hlavní význam jeho spočívá v jeho působení na akademii a v jeho literární činnosti.

Jako učitel přispěl velmi mnoho k rozšíření znalosti češtiny mezi chovanci akademie, příštími důstojníky (jeho činnost pochvalně uznána byla i samým císařem), zvláště však působil k tomu, by čeští žáci jeho stali se skutečnými Čechy. Tak oznamuje v dopise ze dne 20. května r. 1836 Pospíšilovi, že několik žáků jeho učinilo mezi sebou čtenářský spolek český, pro nějž pak Burian objednával z Prahy spisy Štěpánkovy, Klicperovy, Macháčkovy, Šnajdrovy, Chmelenského a j. v. V dopise ze dne 17. listopadu r. 1837 píše témuž, že zřídil v Novém Městě českou čtenářskou společnost, »ku které já polovicí všech výloh přispívati budu, ale za to sobě časopisy podržím; mám již 10 oudů, 4 kadety, mé žáky, 1 kapucína, nadporučíka Hladkého, jednoho obchodníka s dřívím, 1 lékárníka, 1 kupeckého mládence a 1 mydláře.« O čtvrt roku později píše opět témuž: »V naší čtenářské společnosti máme už také jednu Češku; sama se přihlásila, abychom ji ve spolek přijali. Časopisy, když je údové přečtou, přicházejí do hostince Čechem Veselým najatého; tam se scházejí zdejší Čechové ze třídy řemeslníkův a rádi se zalíbením čítají . . .« Spolek tento trval asi 5 let.

Mezi žáky Burianovými jest řada mužů, kteří později v českém a slovanském světě zaujímali důležitá postavení. Jsou to spisovatelé čeští Drahotín Marie baron Villani, Emanuel šlechtic z Friedbergu-Mírohorský, chorvátský básník Petr Preradović, Čech Ambrož Told z Wallersbergu, jenž se pokusil též jako vojenský spisovatel, vydav nákladem Němce hrab. Degenfeld-Schönburga český překlad služebního předpisu pro pěchotu.

Více než čtvrt století pobyl Burian na akademii, ačkoli pobyt jeho mu byl často znepříjemňován, zvláště protičeským duchem dýšícím z různých těch reorganisací ústavu. Zajímavo jest, že r. 1848 chtěl místo své dokonce opustiti a súčastniti se bojů v Italii, avšak žádost jeho byla zamítnuta, poněvadž nemohl za sebe nalézti náhradníka.

Co se týče Burianovy literární činnosti, dlužno na prvním místě uvésti jeho českou gramatiku: Ausführliches theoretisch-praktisches Lehrbuch der böhmischen Sprache für Deutsche, jež vydána byla čtyřikrát, r. 1839, 1843, 1850 a 1859. O mluvnici této s velikým uznáním vyslovili se Šafařík, Koubek, Šumavský a jiní. Koubek přednášel dle ní na universitě a Šembera na stavovské akademii v Olomouci. Byla to kniha, na níž dle slov Čenského vzdělávala se řada literátů českých. Výňatkem z této poněkud obšírné učebnice jest Malá chrestomatie, jež obsahuje zejména praktickou část. Kromě prací mluvnických přeložil Burian řadu služebních předpisů vojenských, při čemž obohatil velice vojenskou terminologii českou. V oboru tom pokládal Jungmann jej, tehdy ještě mladého poručíka, za autoritu, převzav ve svůj slovník všecky vojenské názvy, jež Burian ze starých vojenských spisovatelů vybral nebo sám utvořil. Jungmann píše dne 30. dubna r. 1839 Burianovi: »Cesta, kterouž Vašnost kráčeti ráčíte ve věcech češtinu vzdělávajících, líbí se mi naprosto, totiž že méně tvoříte nových slov, ale raději pilně z obyčeje a ze staré literatury přibíráte a čerpáte.« Když pak v letech 30tých učiněn první pokus vydati Všenaučnou encyklopédii českou, svěřeno bylo zpracování článků týkajících se vojenství Burianovi. K podobnému ‚naučnému slovníku' však z příčin na snadě jsoucích tehdy nedošlo.

Burian přispíval též různými články do Květů, Časopisu Českého Musea (Objasnění zastaralých názvů ve válečném umění Čechů XV. století. Ročník 1836 I. 40. — Český jazyk ve vojenské akademii v Novém Městě za Vídní, 1844 s. 515. — České puškařství, 1845 s. 398), do Lumíru (Pomněnky ze staré Prahy, 1861. Jsou to historické a kulturní črty z konce 18. a počátku 19. století) a j. V Oesterreichische militärische Zeitschrift (r. 1836, sv. IV.) zpracoval pak po německu Václava Vlčka z Čenova: Naučení ku králi Vladislavovi, kterak se mají šikovati jízdní, pěší a vozy.

Po celý život svůj byl Burian v čilém styku s předními vlastenci té doby, jak o tom svědčí rozsáhlá korespondence jeho, z níž sestavil Čenský výbor v knize Z dob našeho probuzení.

Burian, zakladatel Matice České, horlivý stálec, »nejčelnější harcovník a průkopník vojenské literatury naší«,*) jest zajisté vzácným zjevem pravého, nezištného vlastenectví. Pravým apoštolem vně vlasti nazývá jej J. Pospíšil; on skutečně byl apoštolem české věci v nejkrásnějším slova smyslu. Je to zvláštní rozmar osudu, že právě Burian byl nástupcem Polákovým. Nazvete třeba naivností tohle měření prvého druhým — připouštím, ale je to spolu velmi poučné. Myslím, že neposlední zásluhu, že Burian zůstal do posledního okamžiku upřímným Čechem, má skromnost povaze jeho vrozená, jež tak pěkně manifestuje se ve slovech z jednoho dopisu jeho, adresovaného Pospíšilovi. »Vy víte, že já sobě nijakého místa mezi učenými Čechy neosobuji; co jsem psal, psal jsem z potřeby a lásky k mateřskému jazyku, jehož květ bych rád ještě spatřil, než své kosti složím. Mé vlohy, mé první vychování nijak mne nepřivedou na stupeň slávy spisovatelské; má známost českého jazyka sama sebou vzrostla, bez učitelův; ve školách vedle němčiny sotva po česku čísti jsme se naučili!« Krásná zajisté slova, a čest památce muže, který je napsal!

*) Ferd. Čenský: Vojenské a vojenskoliterární vzpomínky, Světozor 1873 s. 339.

Vedle Buriana působili na akademii jako učitelé češtiny Josef Hladký (1831—1838), Mořic Fialka (1838—1844), Alexander Knappl (1844—1848) a Ludvík Stenmetz (1848—1854), rodilý Polák a žák Burianův.

První z nich, Josef Hladký, byl rodem Němec ze Šluknova, přilnul však přes to záhy k českému jazyku a obíral se hlavně pomocí Burianovou horlivě českou literaturou. Svrchu již řečeno, že spolu s Burianem napsal praktické rozmluvy o vojenské službě, jež pak pro jednotlivé ročníky byly litografovány. Čenský praví ve svých Vzpomínkách, že se žáci těmto rozpravám velice rádi učili.

Nástupcem jeho stal se Mořic Fialka,*) jenž se narodil r. 1809 v Písku. Studovav několik let v Praze na staroměstském gymnasiu, vstoupil jako kadet do vojska, při čemž dovoleno mu mimořádně dokončiti studia humanitní. Roku 1838 jmenován byl profesorem češtiny na akademii. Opustiv ji r. 1844, meškal na různých místech se svým plukem (v Praze, Terezíně, v Uhrách, Tyrolsku, Bavořích, Italii, Haliči atd.). Přes tento potulný a obtížný život nalezl dosti času pro literární činnost a hojnou korespondenci do různých listů a s přáteli, zvláště s Burianem. Fialka znal dobře několik cizích řečí (francouzsky, anglicky, chorvátsky, srbsky, polsky); vedle toho pěstoval též jazyky klasické a arabštinu. Znám jest jako překladatel z Dickense-Boze (Oliwier Twist, Štědrý večer, Zvony), z polštiny (Dýmka, ve Květech 1840) a jako spisovatel statí národopisných, zeměpisných a cestopisných, zejména v Květech od r. 1840. Obíral se dále sestavením čítánky pro své žáky a pracoval na knize o rakouských Slovanech. Byl též politickým dopisovatelem některých listův a psal r. 1849 do Národních Novin Havlíčkových četné zprávy z uherského bojiště.

Fialka byl muž neobyčejně vzdělaný, pronikavého úsudku, bystré paměti a upřímného srdce. Břitký, jasný rozhled a důvtip jeho vyniká pěkně v jeho rozsáhlé korrespondenci s Burianem, která je spolu vzácným příspěvkem k ocenění let čtyřicátých, zvláště pak revoluční doby. Byl toho všeho očitým svědkem, súčastniv se tažení proti Praze, a stál tu proti svému vlastnímu synovci, studentu revolucionáři Fr. Fialkovi.

Otiskuji některé věty ze zmíněné korrespondence:

»Čechové všichni jsou praví Mithridatové; vždyť jim tolik jedu, co ho kdy pohltiti museli, tak málo škodilo.«

»Nejvíce mně jde o to (při spise o rakouských Slovanech), abych světu dokázal, že bitvy, na nichž sobě Němci tolik zakládají, u Ašprů, u Lipska a jiné od Slovanův byly vyhrány proti Němcům, ale ve prospěch Němců ... Lenau básnil nebo bájil, že u Ašprů Napoleon seznal, ‚wie deutsche Herzen, deutsche Schwerter schlagen.' Poctivá statistika, zpívajíc jinou notu, vykazuje, že na straně Francouzů r. 1809 třetina byla Němců, na naší pak sotva šestina.«

Fialka zůstal až do své smrti r. 1869 poctivým dobrým Čechem. Mile dojímá nás, když na př. s chloubou oznamuje Burianovi, že mladá jeho choť, ač po německu vychována byla, domácí účty a zápisy česky vede. A stejně, píše-li jindy (v říjnu r. 1850) z Tyrolska:

»Jak to nyní s literaturou u nás stojí, nevím, ač se jí nespustím, byť bych čertem se stal či generálem.«

Nástupcem Fialkovým byl Alexander Knappl, mladistvý, nevšedně nadaný nadšenec, jenž odešed z akademie bojoval na vlaských bojištích r. 1848, 1859 a 1866. Ke konci života svého upadl v melancholii a zemřel r. 1871 v pražském ústavě choromyslných.

Z řady ostatních profesorů češtiny zvláště vyniká již jen postava Ferdinanda Čenského. Omezím se proto na stručný náčrtek podobizny tohoto vojína vlastence.

---

*) Fialka byl blízký příbuzný Emanuela Friedberga-Mírohorského, svého žáka z akademie, o jehož národní uvědomění má značnou zásluhu.

Ferdinand Čenský narodil se r. 1829, 29. května v Čechticích v Čechách. Otec jeho byl upřímným Čechem a horlivým čtenářem. Od r. 1840—46 studoval na gymnasiu v Praze a v Německém Brodě. Po filosofických studiích, jež spadala do let 1847—48, dal se strhnouti kypícím idealismem mladých vlastenců v a oddal se žurnalistice jako spolupracovník Vávrova a Knedlhansova radikálního Večerního Listu Pražského. Reakce nastoupivší r. 1851 postarala se ovšem záhy o umlčení radikálních redaktorů Večerního Listu, rozstrkavši je do vojska. Osud tento stihl i F. Čenského; bezprostředním podnětem k tomu byl jím napsaný nekrolog o smrti exkomunikovaného kněze filosofa Aug. Smetany. Vržen byl za tento »zločin« do vězení, vyšetřován plných osm měsíců, a přes to, že byl uznán nevinným, z trestu odveden jako prostý voják. S plukem svým pobýval pak stále mimo Čechy v Německu, Italii, Tyrolích a Horních Rakousích. Z Němec dopisoval od Rýna do Šestákových Pražských Novin pod jménem Vojtěch Hána. Za svého pětiletého pobytu v Mohuči a okolí naučil se od vojáků flámsky a podal do brněnské Koledy některé překlady z flámštiny. Meškaje pak v Italii, kdež se súčastnil bojů r. 1859 a 1866, naučil se stejně vlasky. Stav se r. 1859 poručíkem, vyučoval důstojníky a kadety v plukovní škole češtině, v čemž pokračoval po r. 1866 za svého pobytu v Linci. Odtud povolán byl, ježto působení jeho nezůstalo nepovšimnuto, jako první řádný profesor české řeči a literatury na akademii r. 1869. V předvečer svého odchodu obdržel od důstojníků pluku skvostně vázané exempláře Jugmannova i Naučného slovníku na důkaz vděčnosti.

Činnost jeho na akademii byla velice záslužna a prospěšna rozšíření českého živlu ve vojsku. Nejen že zůstal vždy pravým Čechem na místě, o němž psal kdysi Kollár Burianovi: »Vy stojíte na místě, na němž nám mnoho záleží,« nejen že rodinu svou uprostřed německého živlu vychoval úplně po česku; působil na akademii neunavně k rozšíření znalosti české řeči a literatury mezi žáky i mezi kolegy svými. Půjčoval žákům české knihy a k potřebě jich napsal své vojenské učebnice, kde vedle čistě vojenských requisitů nalezl vždy dosti místa a příležitosti působiti na vlastenecký cit chovanců. Tak vydal u Kobra Českoněmecký vojenský slovník a mluvnici s názvem: Kurzgefasste praktische Grammatik der böhmischen Sprache für Deutsche mit besonderer Berücksichtigung der Militär-Terminologie in den angewendeten Beispielen. Mluvnice tato vydána byla třikrát, naposledy r. 1888. Vedle toho přeložil řadu služebních předpisův a řádů, hledě při tom k správnému názvosloví a šíře tak s k u t e č n o u češtinu ve vojsku na úkor hanebné, zkažené mluvy vojenské, proti níž již Burian se zdarem horlil. Roku 1884 vydal obšírnou, třídílnou Vojenskou čítánku, jež zavedena vedle knih výše uvedených jako učebnice na akademii.

Roku 1873 stal se Čenský učitelem češtiny v rodině arcikníže te Karla Ludvíka, o čemž podává sám bližší zprávy v článku otištěném r. 1886 v Osvětě s názvem Český jazyk v císařské rodině.

V letech 70tých přispíval vojenskými statěmi a pojednáními do Riegrova Naučného Slovníku, do Pokroku, Světozoru (Vojenské a vojensko-literární vzpomínky, 1873) do Osvěty (Válečnictví za našich dob, 1871; M. M. Zd. Polák, životopisná a literární upomínka, r. 1874; vedle řady literárních studií o Nebeském, Amerlingovi, Malém atd.) a do vojenského odborného listu Žižka.

Velkou zásluhu získal si Čenský, vydav r. 1875 pod titulem Z dob našeho probuzení 132 dopisů z pozůstalosti svého přítele a předchůdce Buriana. A. Rybička, jemuž dal nahlédnouti do sbírky před uveřejněním, píše o ní: »Jestiť výbor onen opravdový kaleidoskop národního našeho vyvinování v letech třicátých a čtyřicátých . . .« Otištěním těchto dopisů zachycen a zachován byl mnohý detail k charakteristice oné doby, jenž by býval jinak zapadl bez povšimnutí. — Velmi důležitým příspěvkem k naší vojenské literatuře jest dílo: K dějinám 30leté války, jehož první část vydána v Matici Lidu s názvem Česká válka r. 1618—1622 pod společnou firmou Čenského a setníka Thilla; dílo toto jest však vlastně téměř výhradně prací Čenského.

R. 1885 vzdal se Čenský svého místa v akademii a odebral se s titulem majora a vyznamenán rytířským řádem Františka Josefa na odpočinek do Prahy.

Chtěl žíti mezi svými po dlouhém odloučení a oddati se literární práci na poli, kde s takovým zdarem byl dosud činným. Netěšil se však dlouho z odpočinku, podlehnuv předčasně po necelých dvou letech r. 1887 neočekávané nemoci. Předčasně pro sebe sama a předčasně pro literaturu naši. V pozůstalosti jeho nalezla se bohatá sbírka dopisů*) Havlíčkových, Heydukových, Hálkových, Rybičkových a j.

Čenský byl jednou z oněch typických postav našeho literárního života, jež lze nejsprávněji nazvati buditeli a vlastenci kat exochen, s idealismem věčně mladým a přece s rozvahou a silou práce obětavé a cílů svých vědomé. Bylo právě na akademii takových mužů několik, mužů, vůči nimž každý kritický a analytický skepticismus a každá ironická poznámka o »idylické době, kde prý každý, kdo sepsal básničku nebo koupil českou knihu, veleben býval jako pan vlastenec!« — by byla hříchem. Čenský miloval svou vlast se srdcem nerozděleným. Také on jako Burian strávil více než polovici svého života mimo vlast, z níž vyrván byl násilně dobou nejčernější reakce, a do níž se vrátil již jen na několik měsíců svého života. Končím věty jemu věnované verši, jež napsal přítel jeho Heyduk v epištole »Za Ferdinandem Čenským« v Osvětě roku 1887:

. . . A tak jsi šel i smrti branou,
Tvá nesvírala meče pěst,
vlast v srdci nad vše milovanou
a v ruce lauru ratolest.
Spi klidně, věrný bojovníku,
i Tebou náš se jasnil čas,
a zrádce-li nám chystá dýku,
buď u vítězství s námi zas!

Akademie v Novém Městě za Vídní má tedy svůj význam v historii vzrůstu českého živlu. Jeden z prvních organisátorů jejích byl český šlechtic, působila na ní řada mužů v dějinách našeho znovuzrození a dalšího vývoje zasloužilých, a vznesl se z ní kus znalosti češtiny a kus českého života do vojska, v místa Čechům rozhodně nepříznivá. Tolik na vysvětlenou mých řádků jí věnovaných, jež nechtějí býti ničím jiným než přehlednou snůškou dat z pramenů pokud mi byly přístupny a upozorněním na ně. Jsou to:

J. Svoboda: Die Theresianische Militär-Akademie zu Wiener Neustadt und ihre Zöglinge etc. Vídeň 1894.

Josef Jungmann: Historie literatury české.

Tomáš Burian: Český jazyk ve vojenské akademii v Novém Městě za Vídní. Časopis Českého Musea, 1844 str. 515.

Vzpomínka Frant. Jos. hraběte Kinského z Vchynic a Tetova. Od A. Rybičky. Lumír, r. 1861 č. 48.

Sebrané spisy Polákovy: Národní bibliothéka, r. 1862.

M. M. Zd. Polák: Životopisní a literární upomínka od Ferd. Čenského. Osvěta, 1874.

Vojenské a vojensko-literární vzpomínky. F. Čenský: Světozor 1873.

Životopis Fialkův od J. J. Kořána. Světozor 1869.

Z dob našeho probuzení. Sbírka přátelských dopisů, které z pozůstalosti Burianovy vyňal F. Čenský. Praha 1875.

Životopis Čenského od V. V. Zeleného: Osvěta, 1887.

Vedle toho drobné zprávy ve Květech, Lumíru Mikovcově, Osvětě, Naučném slovníku a j.

Roman Rössel.

---

*) Čenský odkázal je Českému museu.

Vzpomínka pana Ignáce Libíčka,

odborného učitele měšťanské školy v Napajedlích, bývalého ředitele školy »Komenského« ve Vídni.

. . . Po mém soudě bylo . . . naprosté opovrhování pravidly zdravotními a přílišná práce při tom, k tomu ve vzduchu vídeňském, příčinou jeho předčasné smrti, jejíž věštcové se jevili již ve Vídni — chrlení krve.

Braun byl mladík velmi krásného vzezření, milého obličeje, jenž vrouben byl hustými kadeřemi tmavokaštanových vlasů; výrazné, ohnivé oči a první chmýří, jež vroubilo jeho ret, jevily účinek na mnohé vídeňské krásky . . .

Já jsem měl Brauna velmi rád jako člověka pro jeho milé a nenucené chování, pro jeho dobré srdce — byl by se s každým o poslední sousto chleba rozdělil, byl velmi úslužným ke svým přátelům a známým, nabízel jim svých služeb a nelitoval žádných obětí a práce. —

Žil svým literárním pracím, ale podivuhodný byl přece ten zjev, že výsledky v jeho třídě nebyly špatny. Vysvětluji si to tím, že jej měli žáci velmi rádi, a to proto, že jejich svobodu obyčejnými kázeňskými prostředky neomezoval, nýbrž ponechával jim volnost jako v Tolstého Jasné Polaně . . . Udržovali si samovolně pořádek a zjednávali si ticho, aby jim pan učitel zas něco vypravoval z dějin. S takovou pietou a zápalem sotva kde v Čechách pěstoval se u žáků dějepis ve třídě . . . K vůli vypravování, aby se na ně pan učitel nehněval, snažili se žáci v učení vůbec. Domnívám se, že asi žádný z učitelů nezůstane v paměti žáků tak dlouho a neměl na ně takového vlivu, zvláště vzhledem vlasteneckého vědomí, jako Braun . . .

Ve Vídni líbilo se Braunovi nad míru a nijak nechtěl na venkov, ač jsem mu to vždy radíval vzhledem k jeho zdraví a k tomu, že práce ve škole vídeňské byla mnohem obtížnější než jinde, a tudíž mu zbývalo málo času i sil k jiné činnosti. Příčinou toho byla jednak jistá růžová pouta, jednak že v císařské knihovně měl přístup ku pramenům dějin českých. Přístup ten mu velice usnadňoval pan Ferd. Menčík, s nímž byl po dobu svého pobytu ve stycích. Mimo s učiteli velmi často pobýval též u pana G. Eima, jenž ho měl velmi rád. —

Když byl odveden k vojsku, nechtěl-li nastoupiti tříletou službu (škola »Komenského« neměla a nemá dosud práva veřejnosti), nucen byl přestoupiti na školu veřejnou, což i učinil, dostav místo v Buštěhradě. (Ve Vídni pobyl as 2½ roku.) Do hostinců Braun velmi málo chodíval, jen z přinucení, do kavárny občas, na noviny.

Vzpomínka sestry Braunovy, sl. Marie Braunové.

Jest mi naň vzpomínati jako na nějaký krásný a smutný sen. Vidím jej, dokud byl v ústavě — studentíka plného horoucích citů pro vlast a její práva. — Vidím jej potom, když vyšel z ústavu učitelského a nastoupil místo ve Vídni: byl pln zdraví, síly, života . . . A pak? zádumčivého — nemocného.

Již jako student reálky a ústavu učitelského čítal mnoho. Nic ho netěšilo tolik, jako český sloh a literatura. Jako kandidát učitelství psal do studentského hektografovaného časopisu »Vesny«, již i redigoval. Pokud byl studentem, psal pod pseudonymem a tak přispíval do menších časopisů. Z let studentských jest povídka Kutnohorský kat a Pan Mikeš Divůček. Po maturitě (1883) si přál, by nepřišel na vesnickou školu. Bál se, že následkem nedostatečného styku se světem vzdělaným na duchu zakrní. Přání jeho došlo uskutečnění. Prvé jeho místo bylo na »Komenského« škole ve Vídni. Bylo mu 19 let, když přišel do víru a ruchu cizího města (narodil se 11. července 1864 v Kutné Hoře). V době pozdější rád vzpomínal na pobyt svůj ve Vídni. Byla to nejlepší doba

jeho života. Z četných přátel miloval nejvíce jednoho, akademického malíře Viléma Vondřejce ve Vídni. Když přijíždíval v tu dobu domů, bývalo u nás veselo. Jeho lehký vtip a žert nedal nikomu smutným býti. Celý dům takřka zněl jeho přítomností.

V té době napsal nejlepší své dílo: Paměti krevních písařů. Psal též politické články do Našich Hlasů v Českém Brodě pod značkou B. z Vídně. Z Vídně k své žádosti dán jest do Buštěhradu a nedlouho potom dostal se na Smíchov, poslední své působiště. I zde byl spokojen, dokud ho zdraví nepokoušelo. V době té odbyl zkoušku pro školu obecnou i měšťanskou (odbor gramatický). Jsa členem spolku českých spisovatelů »Máj«. stýkal se ve schůzích s mladými i staršími literáty. Jen štěstí mu nikdy nedalo seznámiti se s pí. Karolinou Světlou. A přec si toho tolik žádal. Byl jejím ctitelem. A když jednou u Pečírků zas na to toužil, našla paní Pečírková (jež vydává kalendář) příležitost, která jej zavedla k paní Světlé. Byl šťasten. Pak častěji jeho návštěva u ní se opakovala.

Smíchovský dusný vzduch nějak mu nesvědčil. Postonával, churav jsa na nervy. Bál se této nemoci a netušil, že v jeho prsou klíčí semeno smrtelné choroby — souchotin — která jej ubije. Pokašlával. Nebral věc na velkou váhu. Myslil, že to obyčejný kašel z nastydnutí. Na domluvu šel k lékaři. Léčil jej prof. dr. Thomayer. Řekl: »Katarh plic«. Od té doby byl úzkostlivý. Bál se smrti. »Vždyť musím teprv pracovati,« říkával. Počítal každodenně zakašlání. Kašlání se množilo, množila se úzkost jeho. Pomýšlel na lázeňské místo nějaké. Radili mu Rožnov. Kašel mu nějak polevil, ano zdálo se, že se ztrácí. Jak kašle ubývalo, tak veselé mysli přibývalo. Kašel ustal, by větší měrou nastal. Přijel z Rožnova. Učil čtrnáct dní (o prázdninách r. 1890 byl v Rožnově), a krev se mu ukázala. K velkému domlouvání žádal o dovolenou. Dostal po druhé podporu od Svatoboru, na cestu na jih.

Po vánocích (r. 1891) ubíral se na jih s většími obavami než bylo do Rožnova. Byl v Gorici. Psal odtamtud, že jest mu lépe. Četla jsem po jeho smrti, co napsal do jedné knihy. »Mrazí mne v údech a v dlaních cítím palčivost. Snad není to horečka k souchotinám? Bože, chraň mne souchotin.« Přijel z Gorice (v květnu 1891). Sestaral o dvacet let. Postava jeho trochu sehnutá, rysy tváře ostřejší, nos špičatější. Myšlénky stále chmurné, těžké. Co teď? Šel zas k Thomayerovi, by ukázal, co vytěžil na svém zdraví. Nic, pranic!

Když přišel z Gorice, věděl, že má souchotiny, že se mu kazí plíce. Slyšel, že někomu tuberkulosa zvápenatěla, a doufal, ano pevně věřil, že i jemu tak se stane. Byl pak se mnou na výstavě. V průmyslovém paláci viděl vyloženy své knihy. Byl tomu rád.

Nyní jel na poslední místo — do pruského Slezska. Byl v Gärbersdorfě v ústavě dra. Römplera. Tam souchotináři jako stíny plížili se po parku. Působilo to děsně na jeho duši. Prušáci mu řekli: »Nepřestanou-li vám horečky, jste ztracen.« Každým dnem měřil teplotu své horečky a pilně zapisoval, by mohl srovnání činiti. Však doufal stále v uzdravení, doufal . . .

Byl tam do srpna téhož roku. Počátkem srpna přijel domů. Vracel se smutně, bled, nemocen, jel domů zemřít! Smutné shledání! — —

Jen bál se, chudák, abych se od něho nenakazila. Matka musela vše odnésti a ukliditi, co přivezl s sebou z ústavu. — Po celou nemoc svou psal. Ještě na týden před smrtí poslal do redakce Naší Mládeži část rukopisu s připojením, aby mu rukopis uschovali, neboť že lpí na něm kus jeho života. Byla to povídka Vítův robenec. Nedokončil jí. Smrt mu nedala dopsati. Lékaře prosil, by mu ještě tři — dva — rok daroval. — »Teď bych psal,« říkával. »Má hlava si odpočinula, ale tady to nejde (ukazoval na prsa). Jen dvě léta mi dejte, bych mohl aspoň v koutku sedět, a já napíši román krásný o bitvě na Bílé Hoře. To bude román!« Doufal — doufal v uzdravení do poslední chvíle před smrtí. Na půl hodiny před smrtí mi povídal, komu ráno bude psáti, a ne-

tušil, že smrt tak blízka jest!! — Snad v posledním okamžiku nevěděl, že přišla smrt — on jí ještě nečekal — chtěl ještě žít — a zatím již skončila se tragedie jeho života! — — — Žel! — — —

Zemřel 28. srpna 1891.

Město mu dalo pomník na hřbitov — zlomený sloup, ověnčený bobkovým věncem — a dne 26. října 1892 pamětní desku na rodný jeho dům.

Vincenc Furch.

Vzpomínka od **.

V letech padesátých a šedesátých byl to především básník Vincenc Furch, který nás probouzel k vědomí českému a slovanskému. — Furch se stránky umělecké nemá již dnes té přitažlivosti jako básník moderní; jeho struny dávno již nehlaholí a vlny času spláchly mnoho pelu s jeho básnických děl — za to však Furch jako člověk, jako vzor ideálního vlastence a neohroženého zákopníka žije mezi námi stále a budí v nás obdiv a úctu neobmezenou. Jeho zápal pro myšlénku československou je nám tím světější, uvážíme-li, že Furchův otec byl vlastně původu německého. Furch narodil se 18. srpna 1817 v Krasonicích na Moravě, kdež jeho otec byl purkrabím. Matka pocházela z Telče a nejvíc asi působila na jeho myšlení a životní směr. V Telči dostalo se Furchovi prvního vychování školního. Roku 1829 byl dán na gymnasium v Jihlavě, kde zvlášte professor Enk probouzel v něm zájem pro studium děl klassických. Opustiv gymnasium jihlavské odebral se Furch do Brna, kde až do roku 1837 studoval filosofii. Učitelem jeho tehdy byl známý básník Mat. Klácel. Konečně odešel Furch na právnickou akademii do Olomouce, kdež se opět setkal s Vojtěchem Šemberou.

Chceme tuto stručně nastíniti jeho básnickou činnost a přihlédnouti k jeho významu v našem životě veřejném.

První báseň Furchovu »Vidění dne 25. června 1841« otisknul Šembera ve svém »Vpádu Mongolů do Moravy«. Touto básní jednou pro vždy označen byl Furchův směr; nechceme říci, že zúplna, ale směr ten u básníka valně převládá. Nehodláme také pouštěti se do rozboru jeho básnických sbírek — běží nám pouze o vytknutí nálady některých kněh a částečně o to, co leží mezi jejich řádky.

Furch byl povaha v sebe uzavřená, samotářská, přístupná velkým dojmům; prozrazoval všady mysl přetíženou, zaujatou pro vše tajemné, romantické, pro bezejmenné kouzlo minulého a vzdáleného. Místa, kde prožil svoje mládí, dýchají tklivou náladou; Veselíčko u Přerova, kde u zámku na zalesněném svahu s vyhlídkou na malebný Hostýn psával Furch svoje »Písně Hostýnské«, bylo jaksi utvořeno pro jeho srdce nešťastnou láskou zraněné. Odtud také snadno si vysvětlíme jeho chorobný smysl pro barvy a vůně, jeho náchylnost k melancholické poesii Máchově. V Máchově »Máji« nalezl Furch ohlas svých citův, a tudíž pochopitelno, že šel po jeho stopách. První jeho básnické sbírky (vydané r. 1843 a 1844) vykazují se hojným počtem reminiscencí, připomínajíť jednak Klácela, jednak Čelakovského, nejvíce pak Máchu. Jeho »Plané růže« silně připomínají kontemplativní směr »Růže stolisté«. Básník tu přijal i její formu a libuje si v reflexi podobně jako Čelakovský. Na jiných stránkách naleznete rovněž básně, které vznikly pod širým nebem. Je to několik motivů kreslených dle přírody rukou ještě nejistou, ale prozrazující nevšední nadání. Teprve později, kdy u něho se ohlásil tuhý a přísný zápas životní, prodral se Furch z marnivého šera a na svět počal se dívati jinými, pravdivějšími skly. Tu již také věnoval se více poesii vlastenecké. Zdá se, že v tomto oboru dařilo se básníku nejlépe. Zde již nepozorujete ony nejisté třesavé kroky, hledající cizí stopy, jako v básních předešlých. »Písně Hostýnské«, jež poprvé otisknuty byly v Časopise českého

musea r. 1845, jsou pravými perlami v tomto oboru básnictví. Básník ve formě jednoduché a průhledné podává čtenáři svoje myšlénky, zbarvené ušlechtilou tendencí — láskou k vlasti. Všecka čísla mají jednotnou náladu, jsou plnozrnná, není to řemeslné básnění, pouštění barevných bublinek pro efekt a cizí pochvalu. Čas a móda ovšem mnoho jim vzaly, mnoho vůně vyvanulo z těchto veršů, zde jest však třeba postaviti se na stanovisko objektivní a vžíti se slušně do doby, ve které povstaly. Furch přišel do Vídně r. 1842 a zde, jako praktikant při hlavní komorní účtárně, vydal své básně.

Chlum u Králové Hradce.
Dle tušové kresby od Jindřicha Tomce.

Mnohé jeho verše mají formu tak ohebnou a plynnou, že se podobají písním národním. To také bylo příčinou, že mnozí výteční naši komponisté se zálibou k nim hudební provod skládali. Podobně »Hlasy Velehradské« vznikly z podnětu čistě vlasteneckého.

Bouřlivý rok 1848 tvoří jejich pozadí. »Hlasy Velehradské« opěvují »slovanský Betlem a Jerusalem v troskách ležící«. »Písně a balady z války uherské« (vyd. 1850) mají rovněž politickou tendenci. Ještě ve sbírce »Barvy a zvuky« ozývá se onen tón, s jakým Furch vstoupil na pole lyriky, ale později dal se strhnouti politickou náladou a tvořil pouze v jejím duchu. Odtud známy jsou básně »Domov moravský«, »Morava nevěsta«, »Slovan a Němec« a jiné. Všecky vyšly ve Vídeňském poslu. Za tyto básně bylo snášeti Furchovi nepřízeň vlády. Furch súčastnil se veškerých manifestací politických mezi Čechy vídeňskými, v říjnové pak revoluci pro své smýšlení politické musel

z Vídně utéci. Útulku nalezl u své sestry Anny v Telči. Po útěku svém počal Furch nebezpečně churavěti. Ani v Telči neměl pokoje. Byl odtud vyštván přičiněním několika občánků, kteří nedůvěřivě pohlíželi na českého rebella. Po odchodu z Telče trávil Furch nějaký čas ve Veselíčku na panství hraběte Podstatského. Hrabě Podstatský zamiloval si Furcha nevšedně, kteroužto lásku také mu Furch vděčně splácel. Výraz své vděčnosti ke svému příznivci dal tím, že mu dedikoval r. 1842 svoje básnické prvotiny.

Dlužno zmíniti se ještě o dalších cyklech Furchových, a to o »Polských dumách« a »Ukrajině«. Vidíte již na titulech, jakého rázu jsou ony sbírky. Furch záhy ve svém dětství zaujat byl myšlénkou československou. Procházeje se v letech 1830 po Jihlavě a Telči, se zálibou sledoval polské emigranty, kteří se sem po krvavé revoluci uchýlili. Viděl v nich národní bohatýry a nadšen byl pro jejich mluvu, ač jí málo rozuměl. Tato láska k národu polskému, tak časně v jeho srdci vzbuzená, provázela ho po celý život. A nebyla to pouze básnická bolest, kterou projevoval nad jejich osudem. Čtěte právě zmíněné sbírky a poznáte, jak hluboko cítil s nešťastnými Poláky . . .

Furch žil stále ve Vídni a jevil živou účast při všem, co zde Čechové podnikali. Časem dojížděl do Telče ke své sestře Anně, ale krátké tyto pobyty nenavrátily mu ztraceného zdraví. Churavěl stále a roku 1862, kdy se stal účetním radou, pozbyl téměř hlasu. Naposledy v Telči pobyl roku 1862. Roku následujícího měl v úmyslu putovati na Velehrad a odtud do některých lázní. Ale zákeřnická nemoc podlomila jeho síly úplně. Žil nějaký čas v Krummnussbaumu, kde celé dni trávil v lesích a psal své drama »Poslední boje baltických Slovanů«.

Za rok po té, a to 5. ledna 1864 zemřel ve Vídni. Pochován byl na hřbitově sv. Marka. Mrtvola jeho byla fotografována a připojena k souhrnnému vydání jeho spisů.

Duší, jakou byl náš nedoceněný Furch, je na světě málo . . .

Vynikající lékaři vídeňští, Čechové rodem.

Vypisovati účast lékařů vídeňských, rodem Čechů, na národním životě vídeňském jest pramenem pocitů trpkých i radostných. Než nebývalo tak, jak dříve se vůči národnímu životu zachovávali lékaři vídeňští, velcí i malí, a jak se chovají nyní, nebývalo, pravím, podobně neb zrovna tak i ve vlasti naší samé?

Veškerá trpkost, která se nás zmocňuje, přemítáme-li v mysli o této své minulosti, záleží v tom, že osud uštědřil nám řadu v pravdě velikánů lékařských těsně před rozbřesknutím národního osvícení našeho, kteří píšíce dle zvyku tehdejšího jazykem nečeským, nezůstavili v písemnictví našem po sobě památky rovnocenné s významem svým vědeckým, mezinárodním. Jsouť mezi oněmi vídeňskými lékaři v průběhu toho století muži, o nichž bez nadsázky vysloviti možno, že celému světu, celému lidstvu náležejí. Každý větší národ pořídil si převody hlavních jich děl, jen my, jimž rodem svým náležejí, my Čechové dosud nikoliv. Že psali jazykem jiným než rodným, to nedává ovšem nikterému národu jinému právo, muže ty sobě přivlastňovati, neboť jest to pouhá náhoda, která je přinutila užívat k sdělením svým němčiny. Mysleme si činnost jejich o dvě, tři desítiletí uspíšenu a viděli bychom, že snad vedle němčiny neb třeba i výhradně byli by mluvili jazykem jim nejlépe po rodném příslušícím, latinským.

Však by za našich dnů též jinak se zachovali a své rodné zemi, řeči mateřské a v ní psaného písemnictví nezapomínali, ba nesměli a nemohli! Poměry právě vylíčené, jak koncem předešlého století se vyvinuly a začátkem tohoto věku se změnily, dobře lze stopovati na literární činnosti jednoho zprvu pražských, pak vídeňských lékařů, rodem rovněž našince.

Prochásk a Jiří 10. dubna 1749 v Lišpicích(?) na Moravě narozen, studoval gymnasium v Znojmě, filosofii v Olomouci, medicinu v Praze, odkud

1808 v Plzni, † 1886 ve Vídni), profesora chorobopisné pitvy v Praze do r. 1848, pak státního lékařství ve Vídni; konečně Frant. svob. pana Pitha (nar. 1810 v Rakovníku u Klatov, † 1875 ve Vídni), od roku 1843 profesora chirurgie v Praze, od r. 1854 profesora téhož odboru na Josefské akademii ve Vídni.

Vědecký význam tří těchto mužů, zvláště Pithův, jest dosti značný; Kuřák zjistil, že tannin jest protijedem strychninu; Dlouhý stal se nositelem vědeckých ideí Rokytanského na universitě pražské, kamž, byv assistentem Rokytanského, odebral se jako profesor pathologické anatomie. Pitha pak proslavil se po řadě menších prací v pražské Vierteljahrschrift, tehdy skoro nejváženějším sborníku středoevropském, vzorným pojednáním o nemocech končetin, vzbudovaným hlavně na základě materiálu pražské chirurgické kliniky. Na jeho podnět zavedena narkosa etherová a chloroformová na pražské klinice, a Pitha uložil své zkušenosti s oběma prostředky získané ve dvou obšírnějších pojednáních v onom sborníku (r. 1847, 1848). Jím sepsána ve Virchowově Handbuch der speciellen Pathologie und Therapie známá stať o nemocech mužského traktu urogenitiálního.

Národně byli všichni tři jmenovaní lékaři lhostejní, ačkoliv v době, kde Pitha v Praze studoval, obrozovací činnost jednotlivců byla již započala. Pitha byl žákem J. L. Presla v mineralogii a zoologii, Jungmannův v porodnictví. První záchvěje nové doby však duše Pithovy se nedotkly, ačkoliv, jak Weiss podotýká, nikterak ani v pozdější době nezapíral, že v něm krev matky české proudí.

Těmito muži také ono smutnější období v životě krajanů našich ve Vídni jest zakončeno, a utěšenější doba novověká jest zahájena.

Počíná ji rodák potštýnský Alois Bednář (naroz. 3. června 1816). Gymnasium studoval v Litomyšli, filosofii v Praze, kdež i studium lékařské započal. S bratrem svým Františkem, který na učitelství se vzdělával, bídně se životem protloukali, až Alois per pedes apostolorum do Vídně doputoval a tu r. 1843 na doktora lékařství promovován byl. Na latinskou svou inaugurační dissertaci dal vytisknouti následující sloky Kollárovy:

Blaze, kdo si jeden čistý smělý
Účel místo mnohých představí,
V němž by jako v centru měňaví
Pableskové všech dnů žití tleli:
A v něm myslí, cítí, žije celý,
V slasti, v slzách, v přízni, v bezpráví,
Až se šťastně k němu doplaví,
Byť i přes bouř, plamen, hrom a střely:
Pevné vůli, tužbě ušlechtilé,
Nerozdílné srdce žádosti
Rádo nebe dává dojít cíle.

Ve Vídni pod vedením Rokytanského věnoval se studiu nemocí dětských a po více desítiletí byly knihy jeho »Die Krankheiten der Neugeborenen und Säuglinge (1850—53)« a »Lehrbuch der Kinderkrankheiten (1856)« jedinou vědeckou kodifikací všech zkušeností v tomto oboru lékařství. Okolnosti neznámé překazily dráhu jeho jako akademického učitele, i věnoval se tudíž výhradně činnosti praktické. V r. 1875 popřál si odpočinku a vyhověl známé a vždy osvědčené přitažlivosti rodné půdy a chtěl se usaditi v ústraní všech povinností a obdělávati lada otcovská, a to v Kostelci nad Orlicí. Příliš byl však šumu městskému přivykl a proto přesídlil do Prahy, kdež v zimě ve vlastním domě na Malé Straně bydlil; pro léto vystavěl si skromný příbytek v Potštýně. V rodné obci pak jest také pochován, byv tam z Prahy dle přání svého převezen († 28. ledna 1888). V závěti své značným darem obmyslil Ústřední Matici školskou, příslušnost svou k národu svému i tím prokázav.

Následuje doba žáků Rokytanského bezprostředních neb žáků vrstevníků jeho. Počet jich jest skrovný, však tím určitější jich národní uvědomělost,

že nám netřeba již pracně prokazovat původ a smýšlení jednotlivce. Jmenujeme tu Chvostka, Hofmanna, Alberta, Mráčka, Šídlo, Drozdu, pomíjejíce ostatních, jež osud zavál do končin vzdálenějších.

Pyšně i přes svůj dvojbarevný kabát hlásil se k národnosti české Frant. Chvostek (narozen r. 1835 v Místku na Moravě, † jako vrchní štábní lékař r. 1884 ve Vídni), bývalý assistent Duchkův na Josefině, vojenské škole lékařské, nyní zašlé, druhdy takořka semeništi rodákův našich, věnovavších se studiu lékařství ve Vídni. Po rozpuštění Josefina stal se představeným oddělení vnitřního v nemocnici vojenské č. I., ve kterémž úřadě až do své smrti setrval Byl horlivým spolupracovníkem Časopisu českých lékařův a Odborná pathologie a therapie Eiseltem vydávaná uvádí jej již na prvním sešitě jako svého přispívatele.

Platil za diagnostika virtuosního a byl každým způsobem pozorovatelem neobyčejně bystrým. Obdiv u odborníků vzbudil hlavně popisem phlegmony žaludeční a pozorováním tak zvaného, dle něho pojmenovaného zjevu, Chvostkova phaenomenu, při tetanii, nervové to nemoci dříve nepopisované.

Nadanost pro vnitřní lékařství zdědila se na syna jeho, kteréhož však nedovedl zachrániti pro národnost svou, a jenž ve vídeňském ovzduší připojil se k Němcům.

Tímto vynikajícím lékařem zakončena jest řada mužův, nás na tomto místě zajímajících, kteří pozemskou pouť svou již skončili. Ostatní svrchu jmenovaní žijí mezi námi a obtížno tímtéž vyslovovati se o vědecké jich činnosti a národní horlivosti s onou bezpečnou objektivností, která přehlédajíc c e l o u činnost jednotlivce spolehlivý soud pronáší. Posuzovati živé, tudíž kusou dosud činnost, nedokonanou dráhu jest věc choulostivá, ana by výtka dojista nerada slyšána a pochvala za lichocení pokládána býti mohla. Zásluhy i nedostatky živoucích pak tak před očima našima leží, že jich podrobné vypisování pro současníky naše není nutné. Spokojíme se tudíž s charakteristikou jmenovaných pokud jim společná, odříkajíce se podrobného vyličování jednotlivců.

O tom, že všichni jmenovaní, akademické hodnosti na vídeňské universitě neb vynikající postavení odborné zabírající, k národu svému nepokrytě se hlásí, nemůže být pochybnosti, jedni okázaleji, druzí zdrženlivěji. Všickni skoro zapsali se mezi první spolupracovníky našeho velkého literárního podniku, Odborné pathologie a therapie, vydávané zasloužilým veteránem pražské fakulty, Eiseltem.

Vynikající nad jiné sociální postavení zaujímají ze svrchu jmenovaných dva, Albert (* v Žamberce 1841) a Hofmann (* v Praze 1837), oba řádní profesoři vídeňské university, prvý chirurgie, druhý soudní mediciny. Prvý nad to vyznamenán titulem dvorního rady a řádem Leopoldovým, povolán byl r. 1894 do panské sněmovny, čest, která v posledních desetiletích dostala se pouze mužům významu prvého řádu, jako Rokytanskému, Brückeovi, Billrothovi. Hofmann pak byl na základě uděleného mu řádu železné koruny III. třídy povýšen do stavu rytířského, jest rovněž c. k. dvorním radou a od mnoha let stálým předsedou nejvyššího zdravotnického gremia rakouského, tak zvané nejvyšší zdravotní rady, poradního to orgánu c. k. ministerstva záležitostí vnitřních.

Oba jmenovaní učenci strávili nějaký čas na universitě inšprucké jako učitelé na vysokých školách, a byli povoláni: Hofmann na místě Dlouhýho, Albert na místo Dumreichra do Vídně.

Pověst vědeckou založili sobě oba rodáci zmínění sepsáním příručných knih svého odboru: Albert díla čtyřdílného, Hofmann pak dvoudílného. O užitečnosti knih těchto svědčí i několikeré vydání obou v jazyku německém i mnohé překlady jich do všech skoro řečí moderních.

Vypočítávati četné a důležité spisy odborné obou autorů leží mimo hranice stati této; stačiž poznámka, že oba učenci nalézají se stále ještě v nejpilnější odborné činnosti spisovatelské, která zajisté literaturu obdaří leckterým dílem vynikajícím.

I Alberta i Hofmanna čítáme mezi spolupracovníky Odborné pathologie a therapie, ne však již jen de nomine, nýbrž de facto, rovněž i mezi horlivé, zvlášť v dřívějších dobách, přispívatele Časopisu českých lékařův.

Kdežto Hofmann volné chvíle své feriální tráví na svém statku v Iglsu u Inšpruku, záliba to patrně z dob pobytu na tyrolské universitě zůstavší, vrací se Albert, jakmile povolání mnohonásobné toho připouští, vždy do vlasti, do Tuscula, které si byl nad rodnou chaloupkou v Žamberce vzbudoval. Tam uprostřed přátel z dob mladických, vyzíraje na malebné zátoky křivolaké Orlice Divoké koncipoval Albert myšlénku, seznámiti širý svět s českou básnickou tvorbou novověkou, aby tak vzbudil živou účast a pokud zasloužено i uznání pro tento odbor umění, jak v jiných směrech světu vynutili pochvalu Dvořák, Smetana, Myslbek, Wagner, Brožík, Hynais a j. výmluvnými výtvory hudebními, sochařskými, malířskými. Básně k tomu cíli potřebovaly převodu na některý jazyk světový, a úkolu toho zhostil se Albert mistrným způsobem, překládaje buď sám ukázky nejvyspělejších básní nebo přijímaje do sbírky své překlady již jinými zrobené. Tím povstala dosud třídílná anthologie, kterouž literatuře německé v pravdě my sami můžeme záviděti, a která v jazyku původním vydána i u nás zajisté všeobecné by vyhovovala potřebě. Sbírka ta ještě 4. a posledním svazkem má býti doplněna.

I jinak jest Albert horlivým spisovatelem českým, napsav spolu s farářem žamberským dějiny Žamberka, přispívaje do Osvěty atd.

Tak k seznámení se Evropy s básnickým tvořením českým přispěl Albert v míře neobyčejné, a byli-li sousedé naši překvapeni bohatostí básnické produkce naší, zaznívá-li s obdivem a uznáním jméno Nerudy, Sv. Čecha, J. Vrchlického, Machara a j vedle umělců téhož odboru cizojazyčných, Albertova to po výtce a ne snadno ocenitelná zásluha. Věk budiž mu za to povšechný, zvlášť nyní v panujících dobách pro nás nepříznivých!

S vypsáním tohoto zářivého příkladu, jak Čech i v cizině prospívati může národu svému, věren mu zůstav, nejraději bychom stať tuto zakončili. Lehýnké hnutí sobecké nutí nás však ještě k několika slovům. I my, totiž Mráček, Drozda, Pawlík, Maydl a Nevinný patřili jsme po drahná léta k lékařům Čechům vídeňským. A věru, že i my s radostí vždy a všude přiznávali jsme se k původu svému. Osud rozvál nás po širých vlastech, část nás ideálu svého, samostatného postavení akademického, nedosáhla, a tráví čas v příkladné vědecké činnosti ve Vídni; dva z nás povoláni na vysoké učení pražské oddávají se s chutí a nadšením odborné výchově akademické mládeže, jiný témuž úkolu dostává na universitě inšprucké. Všichni však s radostí vzpomínáme na vídeňskou dobu svou přípravnou, kdež jsme se hleděli vzdělávati, až nás potřeba v Čechách k výkonné službě povolá. Těšili jsme se tehda, že tolik nás krajanů hodlá se povolání akademickému věnovati, že tolik jest české vědecké zálohy na učení vídeňském. Věci se podstatně změnily, naším odchodem z postavení assistentských dorost vědecký, mladší, český ve Vídni vymřel. Přáli bychom si toho nápravu; nechť jen výbor studentův našich, ti nejnadanější, nejpilnější putují do Vídně, svědomitá česká pracovitost i v našich vídeňských kruzích vždy vysoce byla ceněna; dospět k postavení, s něhož vyhlídky jsou dobré, není nesnadno; jen soutěží dospíváme k výbornému. Již nyní pociťujeme při obsazování jednotlivých stolic nesnází, není tu vědecké reservy ani v Praze ani ve Vídni. Pokud poměry nynější přehlížím, jest vyššího snažení mezi mládeží naší poskrovnu; vyhlídky z Prahy jsou tak skrovné, a bezvýsledné snažení poměry našeho studentstva po většině zapovídají. Co nám však brání založit českou vědeckou kolonii ve Vídni? Podpora krajanů tamějších jí zajisté nemine odtamtud vyhlídky na všechny university jsou otevřeny. A což důležitého: Nechtějmež znova zažiti oněch nesnází, jakých nám bylo překonati při rozdělení university pražské, až jednou nadejde doba zřízení university moravské, dávno kýžené a pro nás nezbytné! Pak ať žáci vídeňští závodí s žáky pražskými, národnosti jsouce jedné. A učení moravské, byť i z počátku utraquistické, musí býti jednou naše! Nebudeme-li připraveni v daném okamžiku, jest ztracena pro nás aspoň doba jedné generace. Protož buďmež v čas bdělí svých úkolův budoucích!

Maydl.

Antonín Wagner

Kreslila Zdeňka Vorlová.

OCHOT. JEDNOTA
OMLADINA
OSVĚTA
V LIBNI

Zemřel 26. ledna 1895.

Z řady velkých duchů, kteří stojí v čele širokého rozvoje umění sochařského, dlužno jmenovati u nás Antonína Wagnera hned po Myslbekovi. Jako všecky bohatě nadané povahy umělecké, tak i Wagner vyniká ohnivými fantasiemi a inspiracemi. Sledujíce jeho evoluci, shledáte, že má pohyblivou tvář. Tu jeví jemně vytříbený smysl pro formy klasické, jinde lne k čistému realismu a jako realista sestupuje až k naturalismu (na př. studna Engelova ve IV. okrese vídeňském, »Svatý Severin«). Na každém výtvoru, který roste pod jeho dlátem, jest jiný a přece nikdo jiný než sám Wagner. I tam, kde byste mu chtěli vytýkati vliv školy italské, uplatňuje Wagner to svoje »já«, do díla vkládá tolik své duše a nálady ze svého, že reminiscence přestává býti reminiscencí. Wagner je vždy mužný a vážný, dokonalý formou a zajímavý látkou. Jeho komposice, ať již v motivu jednoduché či rozčleněné, prozrazují mistra duchaplného a sympatického. Jako básník jemných nuancí psychologických místy je meditativní, postavám svým vdechuje výraz hlubokého zamyšlení a bolu. Z jiných postav hovoří poesie nevinnosti a přívětivosti, prozrazují mysl klidnou, nezatíženou. Pathosu, šablonovité affektace nemiluje. Vedle epika rozlehlých linií naleznete v něm snivého lyrika, vedle malíře spletených mass intimního genristu

(»Pasačka«, »Bosé děvče«). A když už přirovnáváme, řekněme, že mnohá jeho díla působí jako mohutná skladba Wagnerovská, jiná měkce dojímají jako národní popěvek, slyšený v poli za letního soumraku. Wagner jest slovem celý umělec, který dovede oduševniti hmotu a má v moci veškeré prostředky k docílení velikých dojmů, zná svůj cíl i své síly, je malebný, na každém místě dovede dáti výraz své myšlénce a náladě. V rozsáhlé jeho produkci ovšem naleznete práce, kde váš úsudek vyzní střízlivěji — ale čím jest několik těchto zákazkových děl proti celé řadě výtvorů eminentní ceny umělecké? Těch se netkne ani čas, ani moda, ani zloba nepřátel.

Wagnerův význam sahá daleko. Jeho jméno má dobrý zvuk, ozývá se po celé Vídni, po našich vlastech, i za hranicemi vyslovováno bývá s obdivem. Zvláště Francouzi zapsali si je u vděčnou paměť. Wagner byl vytrvalý, smělý a plodný pracovník; jako takový súčastnil se všech větších konkurencí, jak u nás, tak i ve svém sídle. A že konkuroval vždy s úspěchem, o tom ani jeho nejzarytější nepřátelé pochybovati nebudou. Ve Vídni není jedné monumentální budovy, veřejného místa, jež by ruka Wagnerova vně neb uvnitř nedekorovala. — Chceme jíti po stopách našeho genialního mistra a ukázati na čelnější jeho díla. Než přijdeme k věci samé, ohlédněme se po jeho životě.

Antonín Pavel Wagner narodil se dne 3. července 1834 ve Dvoře Králové. Když si odbyl hlavní školu, byl dán na kupectví. Jako učeň jevil neobyčejný smysl pro techniku, rád kreslil a ve svým pokusech prozrazoval kus zdravého nadání. Jsa si vědom těchto vlastností záhy znechutil si plahočení se za kupeckým pultem a toužil po jiném, jemu přirozenějším zaměstnání. Toho času starší jeho bratr František zaměstnán byl v dílně proslulého sochaře pražského Jos. Maxa; Antonín mu několikráte psal, že se mu obchod hnusí a že by se rád stal sochařem. Bratr nebyl proti tomu, smluvil se s Maxem a tak také Antonín stal se sochařem.

Po šesti letech, tedy v roce 1858, odcestoval Wagner do Vídně a dal se zde zapsati na akademii výtvarných umění. Jako student neměl ustláno na růžích. Zkoušel bídu, nedostatky. Ale jeho neunavný, pronikavý duch, jeho železná píle, neohroženost přinesly mu záhy skvělé ovoce. Wagner byl jako žák dvakrát vyznamenán, a to obdržel cenu Heulingovu, později Gundelovu. V roce 1864 absolvoval akademii a o 4 léta později vydal se na studijní cestu do Italie. Téhož roku se oženil, pojav za manželku Vídeňačku Amalii Scharnerovou.

Soukromý jeho život byl jednoduchý a tichý. Na vrcholu svého života náhle skonal. Bylo to letos 1895 v sobotu 26. ledna. Jako obyčejně trávil Wagner večer v kruhu svých milých dítek. Před šestou hodinou si vzpomněl, že má jíti na přednášku architekta A. Bayera, která se konala v domě umělců. Před odchodem pocítil bolest na levé straně prsou, náhlý záchvat slabosti, tak že mu raděno bylo, aby raději zůstal doma. Wagner nedovedl si odříci přednášky a šel. Po přednášce stavěl se u známého lékaře, ale ani ten nekladl váhy na jeho nepatrné onemocnění. Předepsal mu cosi a poslal jej domů. Wagner na cestě k domovu chtěl se ještě podívati do kavárny ve hlavní třídě III. okresu č. 97, ale tam na schodech se skácel a již nepovstal — — —

* * *

Že zpráva o jeho náhlém úmrtí vzbudila v nás trapný pocit a udivení, netřeba ani podotýkati. Milovali jsme Wagnera jako umělce i jako člověka. Imponoval nám vším, co vyšlo z jeho rukou, i povahou a celým svým zjevem. Byl konstrukce pevné, tváře výrazné a mužné. Upřímnost, ochota ve službách přátelských, příjemné chování byly charakteristickými rysy v jeho povaze. — Krátce po jeho smrti udělali jsme si malou procházku do Prateru, kde za rotundou nalézá se atelier našeho milého mistra. Je to milý kout, jaksi od ostatního světa odtržený; od rotundy již spatříte střechy dvou pavillonů, z nichž severní patřil mistru Wagnerovi. Za letních dnů potkávali jste v těchto místech hloučky mladých umělců s dlouhými vlasy a sametovými kabáty, s cigaretou, jak to káže

moda a tradice. Tu a tam mihla se dívčí postavička s veselým, koketním výrazem — na první pohled poznali jste v ní vídeňskou krev a modelku. A čím blíže jste přicházeli k pavillonu, tím jasněji pronikalo k vám zvonění oceli o tvrdý kámen, zaslechli jste melodii odněkud již známou, tu časový popěvek, tu českou národní, už tak dávno neslyšenou . . . Ocitli jste se na pomezí »umělecké republiky praterské«. Úder kladívek a dlát stával se intensivnějším, ve dveřích pavillonu zjevila se vám postava oděná dlouhým režným hábitem, s papírovou čapkou na hlavě. A hřálo vás, když jste zaslechli český hovor z jejích úst. Bývalo zde veselo a zvláště v dílně Wagnerově, kde bylo zaměstnáno více českých umělců. Již od basinu při cestě zahlédli jste otevřenými dveřmi pavillonu celou řadu sádrových modellů, známých vám z vídeňských budov. Vešli jste do rozsáhlé předsíně atelieru, a rázem vás zaujaly modely kolem rozestavené. Tu Schiller, tu Goethe, onde Tegetthof — díla vesměs umělecká, návrhy pomníků cenou při konkurenci poctěné, ale — neprovedené . . . Při zadní stěně vystupovalo velkolepé sousoší »Asie« a »Afriky« v onom imposantním dojmu, jak je spatřujete na dvorním museu vídeňském. Vedle »Afriky« upoutala vás sádrová socha životní velikosti, postava Michel-Angelova — — —*)

Prometheus.

* * *

V době, kdy jsme se ubírali k pavillonu nedávno zesnulého mistra, bylo kolem smutno. Cesty byly zasypány umrzlým sněhem, všady s námi šla vzpomínka na milou duši, záhy nám vyrvanou. A pak to ticho všady! . . . Dílnu nalezli jsme v onom půvabném neladu, jak ji mistr před svou smrtí opustil. Dláto nezvonilo již dlouho v těchto vysokých stěnách; Wagner v zimě nepracoval. Naposledy zde prodléval v měsíci říjnu. Již ten nápis na dveřích: »Má dílna — můj domov« poučil nás o tom, že nejsme na místě všedním, ale ve chrámě umění, a vskutku zdálo se nám, že v těchto prochladlých stěnách vane duch velikého génia. Místo, kde do mrtvé hmoty vtěloval mistr své myšlénky,

*) Část tato vyňata z obšírného, zajímavého článku, který redakci zaslal p. Hlaváček, sochař v Strakonicích. Bohužel, nemohli jsme z jeho stati pro vytknutou velikost Sborníku více uveřejniti.

zvláště dojímalo. Odložená hrouda hlíny, špachtle, vosk atd., všecko zdálo se čekati na svého mistra.

Úprava atelieru ukazovala na ruku umělce dekoratéra. Sebe blaseovanější oko, které se shání jen po rafinovaném, muselo by zde okřáti. Chvílemi jsme se nemohli odtrhnouti od některých předmětů. Neobyčejně zajímavými byly některé skizzy a modely prací starších, veřejnosti známých. Je jich tu celá řada. Kdo by chtěl stopovati krok za krokem celou duševní evoluci mistrovu, pak tyto předměty byly by mu nezbytnou, znamenitou pomůckou. Vedle návrhu na pomník Václava Hanky, který postaven byl v rodišti Wagnerově, najdete zde téměř všecko, co kdy vyšlo z rukou slavného mistra. Ale to již pro nás má cenu více historickou. Daleko lákavější jsou jeho práce poslední, o kterých doposud širší veřejnost neví. Tak jsme se nemohli dostatečně nasytiti pohledem na »Promethea«. Model je úchvatný. Vedle »Promethea« stojí skizza »Sedláka se řetězy«, pro císařský hrad projektovaná. Přímo vzrušujícím dojmem působí »Sv. Severin«. Mohutná postava světce opírá se o těžký kříž — motiv tak jednoduchý, nicméně působivý, talent mistra promluvil tu celou svou ohromnou silou. »Sv. Severin« měl státi na příkré straně vrchu Leopoldského u Vídně, odkud se rozkládá široká daleká vyhlídka. Jako »Sv. Severin« tak i návrh na skizzu Komenského, komponovanou pro konkurenci, vypsanou zemským výborem pro království České, má eminentní cenu uměleckou a byl I. cenou v Praze vyznamenán. Ani »Bosé děvče« nezapře svého mistra. Mluvíme-li již o posledních výtvorech českého koryfea, tož stůj zde ještě zmínka o fontáně do dvora vídeňské university. Model její spatřili jsme již v bytě rodiny Wagnerovy a nese název »Kastalia«.

Čtenáři našeho sborníku mohou si už nyní učiniti představu o plodnosti Wagnerově. Dotknuli jsme se jen letem několika jeho děl. Je tu ještě nekonečná řada výtvorů zajímavých a neocenitelných. Už s počátku jsme řekli, že Vídeň honosí se imposantním počtem Wagnerových děl. Kritickému rozboru je podrobovati nebudeme a nemůžeme, ale slušno, abychom zde některá díla zaznamenali.

Především jest to »Pasačka« na studni blíže schodou Rahlových, která pro svou líbeznost a poetické pojetí stala se populární a tak na vždy pojistila budoucnost svému tvůrci. O původu »Pasačky« vypravují si Vídeňáci pohádky. Koluje několik versí. Uvádím jednu: Dokud Wagner bydlil na IV. okrese (Wieden, Mittersteig 601) pozoroval častěji na malé zahrádce děvče, kterak hladovým husám přináší ve klíně oves. Nedočkavé husy natahovaly k ní krky, škubaly za šaty a to Wagnera přivedlo na myšlénku, podobnou scénu vyjádřiti v kameni. Nápad byl šťastný. »Pasačka« při konkurenci mezi 18 modely byla nejefektnější a dostala první cenu. Pokud víme my, přišel Wagner na tuto myšlénku, když se jednoho dne procházel husím trhem na Wiedenu. — »Pasačku« byl by málem zastihl nezasloužený osud. Když se bouralo »Brandstätte«, byla »Pasačka«, aby se neporouchala a nezaprášila, uložena do dřevěné kůlny, v jejímž přítmí odpočívala skorem šest roků. Teprve po důkladné výzvě několika přátel byla opět vynesena na světlo.

Vedle »Pasačky« jest to studna Engelova na IV. okrese vídeňském, která proslavila našeho mistra. Je to komposice smělá, silně naturalistická. Studnu postaviti dal šlechtic Viktor Engel. Zbudována byla v r. 1893.

Vedle kolosálního sousoší »Asie« a »Afriky«, o nichž jsme se zmínili při návštěvě atelieru Wagnerova, sluší jmenovati sochy »Rudolfa zakladatele« a »Františka Josefa I.« pro akademické gymnasium ve Vídni; na façadě radnice sochy »Lékaře« a »Právníka«, v sále radnice pak sochy »Liebenberga« a »Svob. pána z Chaosu«, dva mramorové reliefy »Spravedlnost« a »Výmluvnost«; mramorovou postavu »Soudce«; »Kněžství« a »Astronomie« (na parlamentě); na balustradě klubovního domu c. k. společnosti lékařů vídeňských sochy »Apollona«, »Aeskulapa«, »Minervy« a »Hygiey«; na façadě historicko-uměleckého musea dvorního sochy »Michel-Angelo«, »Tizian«, »James Cook« atd.; kolosální socha »Michel-Angela« na domě umělců; socha »H. Auersperga« na c. k. arsenále; nejzdařilejší jeden ze čtyř »Herkulesů« při nové bráně vídeňského hradu; čestné zmínky zasluhují »Orfeus«, »Medea«, »Circe«, »Herkules« a dvě lunety na c. k.

universitě; na dvorním divadle ve Vídni zajímají sochy »Molière«, »Calderon«, »Carrick« a »S. de Prato«.

V Praze rovněž spatřujeme mnohá díla mistrova. Nejznámější jsou sochy »Lumíra« a »Záboje« na hlavním průčelí Národního divadla, skupiny »Opera« a »Drama« s pobočnými allegorickými postavami »Hudby«, »Tance«, »Historie« a »Poesie« na západním risalitě téže budovy. Pro budovu nového musea v Praze provedl Wagner relief v nadživotní velikosti »Vzdělávání věd za vlády Přemyslovců, Lucemburků a Habsburků«, na tympanon kolosální skupinu »Čechie, ochranitelka věd a umění«, dále velkolepé sochy »Filosofie«, »Ethnografie« a »Mythologie«, »Labe a Vltava«, »Čechy«, »Morava« a »Slezsko«. Počet to zajisté výmluvný. Vedle těchto čelnějších děl, je tu ještě celá řada jiných, mimo Vídeň roztroušených Přidejme k tomu i poslední práce mistrovy, o nichž zmínka se stala hned na počátku, a tu shledáme, že Wagner byl jedním z nejplodnějších umělců naší doby.

A teď si posviťme na to, jak se chovala vídeňská veřejnost i páni umělci vůči našemu rodáku.

Čtenáři zajisté se pamatují na rok 1888, na zprávy po výsledku konkurence na Mozartův pomník před Operu vídeňskou. Antonín Wagner dostal za skizzu první cenu, druhá cena připadla Rudolfu Weyrovi, třetí opět Čechu, sochaři H. Rathouskému. Tento výsledek poroty, ve kteréž zasedali přední vídeňští odborníci a znalci umění, způsobil ve Vídni veliký poplach a největší překvapení v komitétu pro zbudování pomníku Mozartovi. Aby Čechu svěřeno bylo provedení pomníku, za každou cenu chtělo se překaziti, i bylo užito při tom násilí: Výbor usnesl se o změně místa a tím zároveň o »modifikaci« udělení cen! Provedení pomníku svěřeno bylo vídeňskému sochaři Tilgnerovi. Tu máte jeden pěkný obrázek, leč derou se mi na mysl ještě jiné.

Poslyšme, co o tom všem soudí vídeňský referent Schmidt. Týž praví na jednom místě: »Wagner byl všady odstrkován, od svých protivníků v pravém smyslu slova ubíjen; následkem této nespravedlnosti upadal častěji v melancholii. Stále mu bylo přemáhati dva mocné podvratné živly tohoto století: protekci a korrupci. K svému boji volil Wagner zbraň čestnou. Měl mnoho protivníků, kteří ho sice často materialně poškodili, ale za to nemohli mu vyrvati nesmrtelnost, kterou vdechl do svých děl.«

Na pomník Schillerův na př. sešlo se celkem 32 návrhů; mezi těmito bylo od umělců šest čísel za nejlepší uznáno; přiřknutí ceny spočívalo v rukou odborného soudce. Jeden juror z Drážďan dával přednost méně vážnému projektu č. 18. Po třídenní debatě dal kníže Auersperg návrh (jako president juri), aby projektu č. 3, který zaslal Ant. Wagner, byla udělena první cena a zároveň aby pomník proveden byl v jeho dílně. Tu se profesor Hähnel vytasil s návrhem, aby přijetí návrhu do protokolu bylo odloženo na druhý den. V nejbližší schůzi pak kníže Auersperg odvolal své slovo zpět, ačkoli ze všech stran bylo již Wagnerovi gratulováno.

Podobné neštěstí pronásledovalo Wagnera při konkurenci na pomník budovaný na památku vyhoření Okružního divadla ve Vídni. Tenkrát bylo možno pozorovati prapodivný úkaz — první cena vůbec nebyla udělena! Druhou cenu obdržel Wagner, provedení pomníku zadáno bylo sochaři Weyrovi. A proč? Wagner prý podal rozpočet větší o dva tři tisíce nežli jeho kollegové — tak aspoň se prohlašovalo v novinách, ve skutečnosti však rozpočet Wagnerův byl daleko mírnější nežli umělců vídeňských . . .

A tak jde to dále. Wagner byl mnohokráte poškozen hmotně, nesmrtelnost mu však nikdo nevyrval. Wagner náležel k vynikajícím členům vídeňské obce umělecké, která mu zejména v r. 1875 podala důkaz důvěry, zvolivši jej za svého zástupce při velkolepé slavnosti čtyřstaletého jubilea Michel-Angelova ve Florencii. Wagner účastnil se všech výstav a konkurencí jak ve svém sídle, tak i doma i za hranicemi. Měl mnoho soupeřů, ale morální vítězství bylo vždy na jeho straně. Průběhem své umělecké činnosti došel mnohého čestného vyznamenání. Už prve jsme se zmínili, že jako žák akademie vídeňské obdržel dvě ceny. V roce 1873

vyznamenán byl na světové výstavě ve Vídni; v Paříži r. 1878 dostalo se mu medaile III. třídy; dne 3. dubna 1880 jmenován byl členem akademie výtvarných umění ve Vídni a 29. října 1890 mimořádným členem české akademie císaře Františka Josefa.

Sborník náš přináší podobiznu slovutného mistra a dvě jeho vynikající práce veřejnosti dosud neznámé. Jest to především »Prometheus«, pro císařský hrad projektovaný. Na druhém obrázku spatřujeme návrh pomníku, jenž měl

Fragment dle kresby pomníku komp. k památce uhořelým v Okruž. divadle ve Vídni.
Od A. Pavla Wagnera.

býti zbudován na památku uhořelým v Okružním divadle ve Vídni. Něco z nálady obrazů Böcklinových skanulo do této skizzy. — Přičiněním komitétu národopisného odboru dolnorakouského dostalo se na výstavu pražskou několik skizz, fotografií a odlitků, jež k vystavení s nevšední ochotou propůjčila rodina Wagnerova. Jsou to práce vesměs české a zvláště »Sv. Václav«, připravovaný ke konkurenci pomníku na Václavské náměstí, dýše pravou poesií českého ducha. Rovněž tak zajímá »Šárka«, »Jan Žižka z Trocnova«, »Založení university Karlem IV.«, výtečné jest »Vypravování« atd. Právě se dovídáme, že Wagner obdržel první cenu na návrh pomníku »Komenského« od zemského výboru. Škoda, že již se mistr náš této radosti nedočkal . . .

Budiž mu věčná paměť!

P . . .

Förchtgott Arnošt aneb Arnošt Bohaboj Tovačovský,

jak se sám psal, tvoří s Pavlem Křížkovským, Frant. Pivodou a Hynkem Vojáčkem krásný čtverlístek hudebních skladatelů českých, na nivách moravských z doby našeho národního vzkříšení. Narodil se dne 28. prosince roku 1825 v městě Tovačově na Moravě; odtud se psával Tovačovský. Otec jeho byl tamějším učitelem a zároveň ředitelem kůru. Již v mládí prozrazoval Arnošt pod moudrým vedením svého otce neobyčejnou lásku k hudbě, tak že již v jedenáctém roku dovedl při figurálních mších z listu cifrovaného na varhany hráti a otce svého zastupovati. Tuto dobu, do níž první jeho pokusy v komposicích padají, nazýval Förchtgott »svým krásným blaženým časem«. — Vedle piana a varhan pěstoval však i hru na smyčcové nástroje a zvláště milým byl mu zpěv, kterým se později, jakož i svými výtečnými skladbami hudebními proslavil. — Na podzim r. 1838 byl dán do Olomouce, kde 3. třídu školy hlavní, gymnasiální, filosofická a právnická studia odbyl a kde až do r. 1851 zůstal. Na gymnasiu patřil k nejvýtečnějším žákům. Zbývajícího volného času užíval k tomu, aby své spolužáky v hudbě a zpěvu cvičil, s nimiž se jako jejich sbormistr a ředitel soukromě i veřejně slyšeti dával. V době té slavil Förchtgott své prvé triumfy. O slavnostním koncertu, při kterém někteří z nejznamenitějších hudebních umělců vídeňských, jak Plasselt-Barth účinkovali, provozována i jedna ze skladeb jeho mladistvého věku, dvojsbor »Die Macht des Gesanges«, který byl přijat s velkou pochvalou. V Olomouci komponoval Förchtgott také velkou vokální mši s mnohými vložkami a slavnostní kantátu. Seznámiv se s profesorem Aloisem Šemberou, který českou řeč a literaturu na tamější akademii přednášel, stal se jeho žákem a od té doby přilnul celým srdcem k české řeči a začal české sbory skládati, z nichž čtverozpěv pro mužské hlasy »Dívčino pozdravení« (věnovaný prof. Šemberovi) jest jedna z jeho nejkrásnějších skladeb, jakož i neméně krásný sbor »Přijde jaro, přijde,« kterážto píseň v pravém smyslu slova znárodněla, tak že její zvuky se až dosud všude po Čechách a Moravě rozléhají. — Roku 1851 přesídlil se Förchtgott do Vídně, kde i na právnické fakultě inskribován byl. Nemaje z domova žádné podpory, živil se vyučováním hudbě a zpěvu. — Oddav se pak úplně hudbě, přijal r. 1852 místo učitele v Šubrtově vychovávacím ústavě. R. 1856 stal se učitelem hudby v domě hraběnky Terlago. Zde se seznámil s vychovatelkou Sofií Bergauerovou, kterou později za manželku pojal. Vzdav se tohoto vyučování, přijal místo profesora ve spolku pro pěstování pravé, církevní hudby — »Verein zur Beförderung echter Kirchenmusik« — kde až ke konci roku 1861 činným byl.

Do českých kruhů vídeňských uveden profesorem Fr. Ševčíkem a Ferdinandem Heilerem, po jehožto přesídlení do Prahy řízení slovanských koncertních besed ve Vídni převzal. — Hlavním přičiněním Förchtgotta založen roku 1862 Zpěvácký spolek slovanský ve Vídni. Sbormistrem spolku tohoto, ano jeho hlavou a duší zůstal Förchtgott až do své smrti a přivedl jej k takové dokonalosti, že se mu málo který podobný spolek vyrovnati mohl. — Od té doby skládal a harmonisoval Förchtgott pouze slovanské, hlavně české sbory pro mužské nebo smíšené hlasy. Jak plodným byl Förchtgott u věci té, vysvítá nejlépe z toho, že těchto skladeb bylo 56. — K nejznamenitějším plodům ducha jeho náležejí (kromě nahoře již uvedených) sbory: »Na Krkonoších«, »Orle, pestrý orle!« »Žene mrak se«, »Tichá noc«, »Husitská«, »Vlasti«, »Svorný duch«, »Zvuky slovanské«, »Naše písně« — poslední dva cenou poctěny — »Stráž na Vyšehradě«, »Bože, živi«, »Památce Jungmannově« a j. — Posledním dílem Förchtgotta byl sbor na slova Elišky Krásnohorské složený: »Na oslavu Komenského«, a jest jednou z jeho nejkrásnějších a nejzdařilejších skladeb. Církevních skladeb v počtu nahoře uvedeném obsažených bylo osm, mezi nimi velká vokální mše — o níž již řeč byla — dvě »offertoria«, dvě »Tantum ergo«, »Čtvero zastavení k Božímu tělu«, »Requiem« a »Libera«. — Kromě dvou posledních nenalezena po smrti Förchtgotta žádná z těchto skladeb. Kam se poděly, nebylo možno vypátrati. —

Nejvíce litovati jest arci ztráty mše, práce to vskutku umělecké. — Skladby Förchtgottovy vyznamenávají se ryzí původností, provátou duchem národním, melodickou jednoduchostí, důkladným propracováním, na nichž dlužno podivovati se správnosti tonické, rhytmické a souměrné, jakož i správnosti ve vedení hlasů. Skladby jeho mají tu přednost před jinými, že jich nastudování není spojeno s velkými obtížemi a že i menším sborem provedeny býti mohou.

R. 1864 stal se Förchtgott ředitelem pěveckého sboru v kapli císařského ruského vyslanectví ve Vídni. V této hodnosti obohatil církevní zpěvy pravoslavné mnohou zdařilou skladbou, začež vyznamenán r. 1871 od cara Alexandra II. velkou zlatou medailí pro umění a vědy na stužce řádu svato-anenského. Také od rakouské vlády dostalo se mu uznání a vyznamenání tím, že mu r. 1872 udělena nadace pro umělce. Förchtgott vydobyl si nejen jako skladatel, nýbrž i jako umělec vůbec, zvláště však jako zpěvák »ballad« — nemaje v tom oboru žádného soupeře — ve Vídni jména velmi čestného. Byl zván do nejvzácnějších kruhů vídeňských. Největší vážnosti požíval pak u baronky Sinové, u níž se žádné soirée nekonalo, aby Förchtgott za spoluúčinkování požádán nebyl. Ano i kruhy nejvyššími byl vyznamenán. Jmenovitě arcikníže Maxmilian, pozdější císař mexický, pozval jej, aby na zámku Miramare koncert pořádal, a arcikněžna Žofie žádávala jej za spoluúčinkování při svých večerních zábavách. Nejznamenitější hudební umělci ve Vídni, jako profesoři: Epstein, Helmesberger, Durst, Smietainski a j. vážili si Förchtgotta jako všestranně vzdělaného kolegy a umělce v míře veliké, a i cizí umělci, do Vídně přišlí, neopomínali Förchtgotta navštíviti a k spoluúčinkování při koncertech jimi pořádaných zváti. — Známý švédský hudební skladatel »ballad« Löwe obracel se k Förchtgottovi s každou svou novou »balladou«, dbaje rady jeho a úsudku velice. Žel Bohu, že tento náš nadaný umělec, zpěvák a skladatel byl zdraví velmi chatrného. Od r. 1858, kdy zhoubným tyfem stižen byl, z něhož se choroba prsní vyvinula, horšil se zdravotní jeho stav den ode dne. V srpnu r. 1874 jel Förchtgott s arcikněžem při ruském vyslanectví ve Vídni, Michalem Rajewskim k slavnému zasvěcení ruského chrámu Páně do Prahy. Odtud, cítě se povážlivě churavým, odebral se do Teplic blíže Hranic na Moravě. Dne 23. srpna přítomen byl ještě slavnostnímu odhalení pomníku Komenského v Přerově, kde řídil četně shromážděný pěvecký sbor a kde se i poslední jeho skladba, kantata: »Památce Jungmannově« zpívala. Sbor tento byl jeho zpěvem »labutím«. Nenaleznuv žádoucí úlevy v Teplicích, vrátil se Förchtgott v stavu beznadějném zpět do Vídně, kdež ulehl na lože, s něhož již nevstal. V noci ze 17. na den 18. prosince 1874, tedy o 10 dní dříve nežli dosáhl stáří 49 let, zesnul. Pohřeb jeho byl velkolepou, ač truchlivou manifestací Slovanstva nejen vídeňského nýbrž i venkovského. Za zvuků krásných jeho »Libera« a truchlozpěvu »Vzhůru k nebi hvězdnatému«, které Zpěvácký spolek slovanský se spolky »Lumírem« a »Slavojem«, jejichž čestným členem Förchtgott byl, zazpíval, odevzdána rakev milovaného muže, věnci přátelství a lásky posetá, hrobu na ústředním hřbitově ve Vídni, kde mu vděční jeho přátelé a ctitelé pěkný žulový pomník postavili, na němž čteme:

ARNOŠT FÖRCHTGOTT TOVAČOVSKÝ.

Narozen 28. prosince 1825, zemřel 17. prosince 1874.

a na němž i první dva takty z jeho znárodnělé písně: »Přijde jaro, přijde, zase bude máj«, vyryty jsou.

J. A. Kalandra.

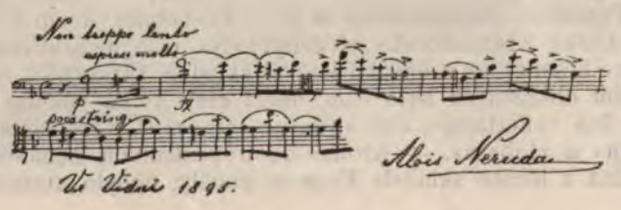

Slovo o českém malíři J. Führichovi.

Podává *H.*

Již za pět roků slavíme stoletou památku narozenin slovutného mistra J. Führicha. Doba, kdy náš krajan tvořil svá nejlepší díla a zakládal novou školu, byla dobou hlubokého úpadku politického v Německu i Rakousku. Vliv neutěšeného tohoto prostředí všady zanechal stopy na tvorbě současných umělců. Právě toto šero politické, neblahá krise byly příčinou, že někteří dědici palety jali se hledati protivu k šedivé banálnosti a stagnaci přítomné doby, a tu nalézali v dávné minulosti, hlavně v bohatém středověku, jeho zápalu náboženském a velkolepých manifestacích národních a politických. Rovněž tak svoje vzory, na nichž by se vzdělali, hledali na půdě antického klasicismu a daleko ve století 14. a 15. Náklonnost k romantismu středověku brzy těmto umělcům vtiskla jednotný ráz, odlišila je od ostatních patrně. A tak mimoděk povstala zvláštní škola, jejíž přívrženci známi jsou pod jménem Nazarenů. Byla to škola romantická, mysticko-náboženská, prapor jejíž vztýčil sám Führich. Díla umělců, kteří sdíleli tento čistě ideální směr, mají právě tolik předností co nedostatků. Hlavně v ohledu koloristickém nalezne moderní oko povážlivé trhliny. Nazareni houževnatě lpěli na zděděných zkušenostech chovajíce se zarytě ke každé novotě, vymoženosti technické. Stali se jednostrannými a podnes, ač neprávem, znamenají reakci v umění. Ušlechtilá, akademicky správná komposice mírnící každou ostřejší, neobvyklou linii zúmyslně, aby snad nikde neurážela příkrostí, stávala se právě touto snahou méně rázovitou, ale za to byla vždy a ve všem plna harmonické ladnosti. Při této jednostrannosti až nepochopitelné vytvořili Nazareni díla znamenitá a vyvinuli se tak, že i moderní malířství musí jim ve mnohém ustoupiti. Zvláště před Führichem stanete v neobmezené úctě. Je to veliký, vážný charakter, charakter umělce, který po čtyřicet let v naddunajské metropoli vytrvale bojoval za svůj ideál.

Ant. Rybička,
nestor českých spisovatelů.

Führich byl velmi plodný. Mezi uměleckými památkami vídeňských kostelů naleznete mnoho prací, které vyšly z jeho rukou. Jmenuji jen kostel sv. Jana Nepomuckého a presbyteř kostela lerchenfeldského, kde Führich maloval na obmitce pověstnou Křížovou cestu. Práci v kostele lerchenfeldském podnikl společně s malířem Kupelwieserem. K velikým cyklům, které Führich se zálibou komponoval, patří »Vítězosláva Kristova«, »Tajemství růžencová«, »Parabola o marnotratném synu« atd. Z počátku věnoval se Führich výhradně oboru romantickému. Meškaje za účelem studií v Římě, súčastnil se s některými malíři německými při

výzdobě villy Massimi, kdež Führich zobrazil tři scény z Tassova Jerusaleme liberata. Tato náklonnost k romantismu zračí se hlavně v illustracích, jimiž provázel díla velkých mistrů. Tak Führichem illustrován jest Götheův »Král duchů« a »Hermann a Dorothea«, pěkné komposice připojil k Tieckově »Genovevě« a »Fantasu« od téhož. K prvním jeho pracím náležejí komposice z české historie, jež sám na kameně kreslil. Listy tyto vycházely společně s Machkovými v Praze u Bellmannů. Pozdější práce obsahem svým náležejí historii středověku a hlavně umění náboženskému, jež obé Führich za jediné důstojný obor malby pokládal.

Jedním z neznamenitějších děl Führichových a vůbec v duchu této školy v 19. století povstalých jest parabola o marnotratném synu z evangelia Lukášova. Cyklus obsahuje 8 listů. Žádný z Nazarenů nedovedl komponovati s takovou nenuceností jako právě Führich vypravování o marnotratném synu; nikdo neprojevil tolik citu lineárního a nedopracoval se k podobné samostatnosti ve mluvě formové. Führich dovede vypravovati příběh za příběhem tak prostě a srozumitelně jako bible sama. Každou scénu vypoví do slova, nepomine ani nejmenšího, naivního detailu, při tom jest pravdivý a životný. Jeho kresby jsou pouhými tahy, konturami bez provodu barev a světelných efektů — ale jak to je podáno! Kreslíř par excellence, jehož znamenitou jistotu ruky nikdo nepřestihl. A pak ta původnost! Ani jediný list cyklu nepřipomíná vzory, které Führich studoval. To není Dürer ani Overbeck ani nikdo z quatrecentistů vlašských, pro něž Führich horoval celou duší. —

Ohlédněme se ještě po životě našeho mistra. Führich narodil se 9. února r. 1800 v Chrastavě, nepatrném to městečku nedaleko hranic hornolužických. Rodiče jeho byli Němci. Prvního vzdělání v oboru kreslířském dostalo se mu na akademii pražské. Roku 1827 podnikl obvyklou cestu do Italie, kdež v Římě delší čas pod Overbeckem studoval. Po návratu z Italie usídlil se v Praze, záhy však r. 1834 odebral se do Vídně, kdež dokončil svá studia a také se stal profesorem na akademii malířské.

Obsáhlá práce jeho života skládá se z četné řady obrazů nástěnných (al fresko), z maleb tabulových a kreseb, jednotlivých i cyklických, z nichž nejdůležitější na počátku jsme vyjmenovali. Führich byl pilný pracovník a získal si velikých zásluh o naše umění i náš umělecký život. Führich žil ve Vídni přes 40 let, a také zde zemřel. (13. března 1876.)

Tolik vidělo se nám poznamenati k uctění jeho památky.

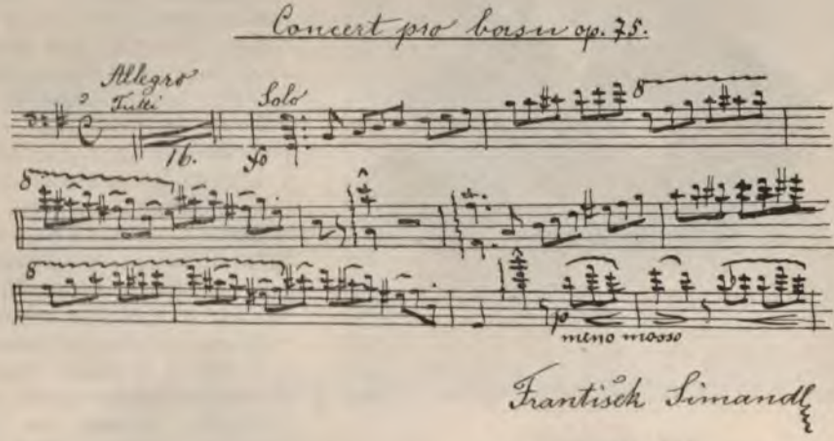

František Schmoranz.

Životopisný nástin, podává *Gustav Schmoranz.*

Bratr František narodil se dne 19. listopadu roku 1845 ve Slatiňanech u Chrudimi v Čechách, kde otec, architekt a c. k. konservátor František Schmoranz sídlí.

Prvního školního vzdělání dostalo se mu doma a v Poličce, kde otec velký děkanský chrám Páně stavěl. Realné školy absolvoval v Kutné Hoře a technické v Praze, kde byl jako posluchač architektury žákem profesora Zítka.

Během pětiletých technických studií pracoval pilně pro kancelář otcovu, o prázdninách i přímo na staveništích. Dále kreslil pro pražskou Sieburgerovu továrnu na čalouny a štuttgartský odborný časopis Gewerbehalle a vykonal mezi tím několik větších a menších studijních cest do Němec, Belgie a Francie. Také o několik konkurencí architektických se již tehda pokusil.

Po absolvování studií na pražské polytechnice (tehdy byla jenom jedna) r. 1868 podnikl studijní cestu do Severního Německa, po které minil na podzim pokračovati ve studiu architektury na vídeňské akademii výtvarných umění. Ale v Hamburku se seznámil při sjezdu architektů, který se tehdy tam konal, s berlínským architektem C. von Diebitschem, který toho času měl v Kahýře velkou stavební kancelář a pro khediva Izmajla pašu četné a rozsáhlé stavby prováděl. Diebitschovi se bratrovy cestovní studie tak zamlouvaly, že ho vyzval, aby ho následoval do Egypta a tam pracoval pro jeho zamýšlenou publikaci o arabské architektuře. Nabídl mu za to celé zaopatření, náhradu cestovních útrat a 3000 franků ročně. Otec přivolil, aby František nabídnuti Diebitschovo přijal, a tak se bratr na podzim 1868, když byl před tím ještě krátký čas u Diebitsche v Berlíně pracoval, vypravil poprvé do Egypta, stár sotva 23 léta.

Architekt v. Diebitsch byl hned po té pracemi tak zasypáván, že musil bratr i ve stavební kanceláři nejen při dekoračních, ale i při stavebních pracích vypomáhati, pro kterážto práce si přinesl z domova dostatek porozumění a znalosti.

Na jaře r. 1869 vypukly v Kahýře neštovice, kterým Františkův chef padl za oběť. Bratr byl po té vrchnoporučenským úřadem berlínským jmenován poručníkem Diebitschových dvou dítek a generálním plnomocníkem jeho pozůstalosti, a svěřeno mu skoncování rozsáhlých obchodních záležitostí zemřelého chefa.

Nedlouho potom, v létě 1869 byl František vyzván »Společností suezského průplavu« zároveň se dvěma francouzskými architekty k užší konkurenci na návrhy a dekoraci paláce, který se měl ku slavnostnímu otevření průplavu v Ismajliji při jezeře Timsah (Krokodilí jezero) zříditi. Veškeré jeho návrhy a oferty byly Společností přijaty ku provedení. Byla to práce objemná a vzhledem k úžasně krátké době (6 neděl), tehdejším pracovním poměrům lokálním a vysokému poenale velice riskantní. Ale bratru, který se pro tento podnik spojil s jedním v Kahýře usedlým švýcarským inženýrem, se šťastně podařilo práci v čas a s velkým materielním i uměleckým prospěchem dokonati, ač jim bylo zápasiti s vydíračskou stávkou dělníků, kterou zlomili jenom telegrafickým povoláním několika set dělníků z Livorna, již se po pětidenní plavbě bez zastávky dostavili.

Prostředky materielní a jazykové vědomosti, kterých bratr takto nabyl, umožnily mu potom, že mohl svému dávnému přání vyhověti a úplně se uměleckým studiím oddati.

Až do jara r. 1872 konal skoro výhradně umělecké studijní cesty po Egyptě, Palestýně, Syrii, Mesopotanii, Malé Asii, Anatolii, Balkáně, Řecku a celé Italii. Na zimu se vždy vracel do Kahýry, kde kreslil hlavně architektonické studie. Ale vedle toho se tu zaměstnával také původními komposicemi, a to nejen architektonickými, nýbrž i umělecko-průmyslovými. Z prvních uvádím projekt na palác tehdejšího ministra financí Mufetiše-paši Mubarka, z druhých návrh na stříbrné stolní nádobí ve staroegyptském slohu pro krále Viktora

Emanuela. Tento druhý návrh prováděl společně s Mariethem-pašou, tehdy ještě beyem.

Téhož jara (1872) dostalo se mu khedivem Ismajlem vyzvání, aby vypracoval návrh na egyptskou stavební skupinu k vídeňské světové výstavě 1873, kterémuž vyzvání musel takořka přes noc vyhověti. Návrh se však za to khedivovi velmi líbil, byl přijat ku provedení a bratrovi svěřeno nejen vedení a zařízení »egyptské stavební skupiny«, nýbrž i instalování »egyptsko-sudanského« oddělení v průmyslovém paláci.

Svým výkonem dobyl neobyčejného uměleckého úspěchu. Mezinárodní umělecká porota přisoudila 27letému umělci následující vyznamenání: Především čestný diplom, jakožto nejvyšší vyznamenání, které přiznáno jen ještě jednomu architektu; dále zlatou medaili za »umění« a medaili za »dobrý vkus«. Císař jej vyznamenal rytířským křížem řádu Františka Josefa a khediv hvězdou řádu Medžidije. Khediv dal své obzvláštní spokojenosti ještě také tím výraz, že umělci, který původně požádal jen velmi skrovný honorář, přiřkl 25.000 franků bakšiše a slíbil mu i stavbu nové budovy musejní pro egyptské starožitnosti v Bulaku.

Všeobecný umělecký zájem, který egyptská stavební skupina na světové výstavě 1873 vzbudila, byl bratru a egyptskému generálnímu komisaři výstavnímu Bruksch-pašovi (tehdy beyovy) pomůckou k získání přízně khedivovy starému domácímu umění islamskému. I podařilo se jim myšlénku zřízení národního musea v Kahýře nejen vzbuditi, ale i uskutečniti.

Na podzim r. 1873 vrátil se bratr opětně do Kahýry, ale seznal záhy, že pro valem nastupující finanční tíseň v zemi nelze v žádnou větší architektonickou činnost doufati. Proto již z jara 1874 opustil Egypt znova a jal se v uměleckých studiích pokračovati na delší cestě v Jerusalémě, Damašku, Balbeku, na Cyprech v městě Larnaca, na Rhodu, v Cařihradě a Brusse.

V srpnu toho roku navrátil se do Vídně, aby ve spolku se svým dávným přítelem ze studijních let, architektem Janem Machytkou, zahájil novou činnost. Oba architekti provedli napotom následující práce společně:

Ku vyzvání c. k. ministerstva kultu a vyučování návrh na residenci pravoslavného biskupa, spojenou se seminářem v Žadru; dále disposiční skizzy pro tehdy zamýšlené sloučení obou polytechnických ústavů pražských v nové nákladné budově, která měla státi na místě staré části nynější české techniky; potom disposiční skizzy a úplný projekt pro pouze českou techniku a chemickou laboratoř k ní na témž místě; návrh a vedení stavby budovy státních škol na Rudolfově nábřeží v Praze (nynější c. k. umělecko-průmyslová škola, malířská akademie a dívčí učitelský ústav); návrhy na lampy, lustry a kandelábry pro residenci pravoslavného biskupa v Černovicích, kterou stavěl stav. r. Hlávka. Tyto návrhy prováděl proslulý umělecký zámečník vídeňský V. Gillar, Hanák. Práce ty byly slohem i provedením tak dokonalé, že ještě po letech (r. 1884) byli autorové z Rumunska dožádáni, aby svolili k reprodukci jich pro slavný, znovuzřízený chrám pravoslavný v Argesu.

Z vynikajících privátních prací vídeňského období uvádím: Plány na přestavbu »Vlašského dvora« v Kutné Hoře. Měly v něm tehdy býti umístěny střední školy. Návrh na »turbu« (hrobní mešitu) šecha Gyl-Baby v Budapešti, v arabském slohu, na kterouž práci přiřknuta autorům na pařížské světové výstavě r. 1878 stříbrná medaile II. tř. — Návrh na novou stavbu gymnasia ve Vysokém Mýtě, práce konkurenční, vyznamenaná II. cenou. — Návrh a vedení stavby loveckého zámečku barona R. Drasche z Wartemburka na úpatí Kunětické Hory u Pardubic. Tato práce jest prvním moderním upotřebením slohu české chalupy (provedena r. 1882). Jest věru čeho litovati, že nevešla v širší známost alespoň odborníků. Ale zdejší umělecké kruhy, bohužel, všechno, co ve Vídni vzniká, rádi pomíjejí mlčením, i když se tím upřímným vlastencům nejtrpčí křivda činí.

Dále provedli oba architekti: Návrh na přestavbu Wiesnerova domu a rodinné hrobky v Chrudimi, kteréžto objekty jsou vedle starých památek města

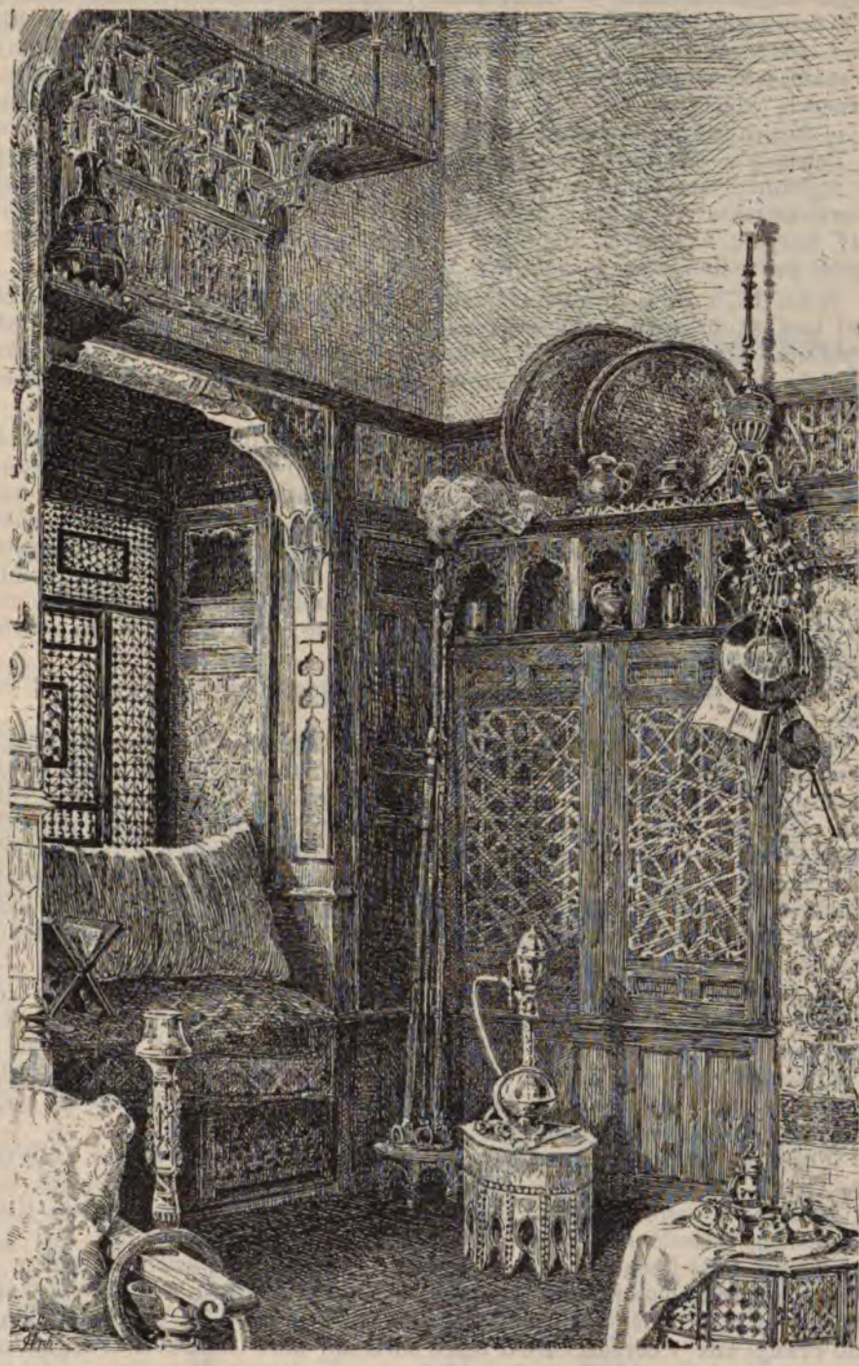

Část arabské komnaty v c. k. rak. museu ve Vídni v r. 1883.
projekt. † Frt. Schmoranz a Machytka.

OCHOT. JEDNOTA
OMLADINA
OSVĚTA
V LIBNI

jeho nejpřednější ozdobou. — Četné návrhy na emailovaná orientální skla pro světovou firmu vídeňskou J. & L. Lobmeyer, která zvláště na pařížské světové výstavě r. 1878 se dodělala jich provedením velikého uměleckého úspěchu. — Ornamentální a architektonické kresby illustrační pro Ebersovo dílo Egypt slovem a v obrazech, kteréžto kresby do všech pozdějších publikací o arabském umění přešly. — Návrh na veliký obchodní a skladní dům firmy E. Geyer v Lodži (ruské Polsko). — Návrhy a vedení stavby pěti činžovních domů ve Vídni, několik privátních staveb na venku a adapci nynějšího paláce hraběte Harracha na Favoritenstrasse ve Vídni a konečně návrh a instalaci »ka'á« (t. j. hlavní komnaty harýmu arabských domů) v c. k. rakouském museu na Stubenringu. Tuto práci provedli umělci bezplatně.*)

Roku 1875 došlo bratra pozvání od khediva, aby se do Kahýry vrátil a založil tam školu pro pěstění národního umění. On však předvídal tamější blízké politické převraty a proto se za toto čestné pozvání poděkoval, následkem čehož tehdy k založení zmíněné školy nedošlo. Ale úřad bratrovi oficielně reservován.

Roku 1876 vystavil bratr veškeré své cestovní studie z islamského Orientu na c. k. rakouském museu a byl po té jmenován členem tohoto ústavu. Výstava trvala 3 měsíce. Během této poměrně krátké doby činěny mu nejen rak. museem a vídeňskou akademií krásných umění, nýbrž i několika zahraničnými ústavy nabídky k zakoupení veškerého vystaveného studijního materialu.

Při světové výstavě v Paříži r. 1878 byl činným jako vládní komisař a instalatér rakouského uměleckého oddělení. V uznání dobytého skvělého uměleckého úspěchu výstavy (která mimochodem řečeno, byla jediná v den otevření úplně schystaná), jmenován c. k. stavebním radou.

Od roku 1882 zastával úřad uměleckého inspektora průmyslových škol textilních.

Roku 1883 přestaly společné práce s churavícím architektem Machytkou. Od srpna toho roku pracoval bratr opětně sám. Do tohoto období spadá súčastnění se na velké konkurenci o plány na nové Museum království Českého. Jeho projektu přiřknuta druhá cena. Dále spadá do toho období projekt a provedení monumentálních lázní ve slovenském lázeňském místě Trenčínské Teplici, které majitelka pramenů, ovdovělá vévodkyně de Castries (nyní hraběnka d'Harcourt) dala zbudovati v ryze arabském slohu. Tento objekt jest od roku 1873 jediná monumentální památka, při které bylo bratru popřáno využiti svých dlouholetých studií arabské architektury.

Vedle této monumentální úlohy stavěl bratr v arabském slohu ještě také galerii vídeňského Orientálního musea (nyní k. k. österreichisches Handelsmuseum) na zemské výstavě v Budapešti. Potom pokračoval v pracích pro firmu Lobmeyerovu a pro Gillara. Pro pravoslavný chrám v Corgesu, pro který byly reprodukovány jeho lampy, lustry a kandelábry černovické, dodal potom i detailní návrhy veškerého ostatního vnitřního zařízení.

Práce na projektech pražských polytechnických škol a Musea království Českého vedly jej na několikery studijní cesty do Němec, kde studoval nové stavby musejní a vysokých škol, najmě v Drážďanech, Lipsku, Berlíně, Kolíně n. R., Cáchách, Düsseldorfu, Bonnu, Kasselu, Heidelberku a Mnichově.

V roce 1884 jmenován byl dopisujícím členem c. k. ústřední komise pro zachování umělecko-historických památek a r. 1885 svěřeno mu jako prvnímu řediteli zřízení c. k. umělecko-průmyslové školy v Praze. Za tou příčinou přel sídlil do Prahy, kde v červenci 1886 těžce chrlením krve ochuravěl. Vzpamatovase sice ještě z tohoto těžkého ochuravění, ale síla jeho byla podťata. Jako by se byl bál, že se úplného naplnění jím vypracované organisace mladého ústavu nedočká, věnoval mu svoji činnost skoro výhradně, posiluje se k tomu několikaměsíčním každoročním zimním pobytem na jihu. Až v zimě, která předcházela

*) Viz illustraci, k níž cliché nám ochotně zapůjčil autor tohoto článku. *Red.*

jubilejní výstavě 1891, nechtěl se pro přílišný nával práce vzdáliti, a to strávilo poslední zbytek jeho životních sil Vypravil se na jih až teprve v září toho roku. Cestou se stará katastrofa hrozivě znova připomněla. Krátce před vánocemi ulehl a 12. ledna 1892 skonal v 47. roce věku svého, právě když ústav, který on stvořil, vysílal do světa své první absolventy.

Jak mnohý seje a nesklízí! — Smrt jest vždy smutná; ale klade-li do předčasného hrobu hlavu tak bystrou, mysl tak ušlechtilou a tak vlastenecké velké srdce — jest ukrutná.

VÝKAZ*)

studujících české národnosti na c. k. technice ve Vídni od roku 1870—71 až do roku 1893—94.

Rok	Počet posluchačů české národnosti			Počet všech immatrikul. posluchačů		
	řádných	mimořádných	celkem	řádných	mimořádných	celkem
1870—71 . . .	47	5	52	741	141	882
1871—72 . . .	176	9	185	850	122	972
1872—73 . . .	67	4	71	961	115	1076
1873—74 . . .	82	2	84	1072	131	1203
1874—75 . . .	79	4	83	1169	120	1289
1875—76 . . .	88	3	91	1270	136	1406
1876—77 . . .	114	—	114	1391	119	1509
1877—78 . . .	128	—	128	1440	105	1545
1878—79 . . .	118	—	118	1441	94	1535
1879—80 . . .	105	—	105	1434	85	1519
1880—81 . . .	82	2	84	1341	77	1418
1881—82 . . .	72	—	72	1317	39	1356
1882—83 . . .	59	2	61	1239	43	1882
1883—84 . . .	42	2	44	1049	55	1104
1884—85 . . .	31	—	31	928	50	978
1885—86 . . .	18	—	18	820	55	875
1886—87 . . .	21	2	23	746	56	796
1887—88 . . .	19	1	20	752	57	809
1888—89 . . .	15	1	16	695	54	749
1889—90 . . .	21	2	23	619	72	791
1890—91 . . .	23	1	24	767	69	836
1891—92 . . .	23	2	25	792	70	862
1892—93 . . .	21	1	22	832	97	929
1893—94 . . .	17	—	17	946	70	1016

Vídeň, 13. března 1895.

Czuber, t. č. rektor.

*) Slovutnému a ochotnému rektorovi vysokých škol technických vzdáváme tímto za jeho laskavost srdečné díky. *Red.*

VÝKAZ*)

akademiků české národnosti, kteří v označených letech navštěvovali c. k. Akademii výtvarných umění ve Vídni.

Roku	1876—77	1877—78	1878—79	1879—80	1880—81	1881—82
Zimní semestr .	15	19	19	37	29	29
Letní semestr .	16	18	27	30	25	22
Roku	1882—83	1883—84	1884—85	1885—86	1886—87	1887—88
Zimní semestr .	19	19	19	24	23	22
Letní semestr .	20	21	20	24	25	21
Roku	1888—89	1889—90	1890—91	1891—92	1892—93	1893—94
Zimní semestr .	16	20	14	11	13	12
Letní semestr .	15	15	14	10	12	12

Poznámka, Před r. 1876 nelze podati počet žáků české národnosti, poněvadž teprve od tohoto roku se vede v onom ústavě rubrika »Muttersprache«.

STATISTIKA

českých posluchačů na umělecko-průmyslové škole c. k. rak. musea ve Vídni od založení ústavu r. 1868/9—1894/5.

Rok	Počet žáků	Kreslení a malířství	Sochařství	Architektura	Z nichž bylo hospitantů	Z nichž bylo stipend.
1868—69	3	2	—	1	1	—
1869—70	6	2	2	2	—	—
1870—71	7	4	2	1	1	—
1871—72	17	14	2	1	5	—
1872—73	15	10	3	2	4	3
1873—74	18	13	2	3	4	2
1874—75	19	15	1	3	3	2
1875—76	33	28	4	1	—	—
1876—77	29	23	4	2	3	—
1877—78	43	37	4	2	—	—
1878—79	34	29	3	2	—	—
1879—80 ve sbírce matrik schází.						
1881—82**)	22	12	5	5	—	—
1882—83	21	11	6	4	2	7
1883—84	23	14	5	4	3	10
1884—85	20	11	4	5	1	15
1885—86	19	14	3	2	1	3
1886—87	20	12	5	3	2	5
1887—88	15	9	4	2	—	8
1888—89	26	10	9	7	1	4
1889—90	28	9	11	8	—	6
1890—91	19	7	6	6	—	5
1891 - 92	17	7	5	5	—	15
1892—93	18	8	4	6	—	13
1893—94	14	7	3	4	—	9
1894—95	13	6	3	4	—	7

*) Slov. p. řediteli Akademie, cís. r. p. Lothovi vzdáváme za jeho laskavost srdečné díky.
**) Roku 1881-82 Zdeňka Kalašova zapsána v oddělení malířském.

Podrobnou statistiku jmen pp. Knop a Švimberský zpracovali, ale pro nedostatek místa uveřejňuji tuto pouze číselný přehled posluchačův. *Red.*

OCHOT. JEDNOTA
OMLADINA
OSVĚTA
V LIBNI

Zasloužilí mužové.

A. J. Kalandra.

A. J. Kalandra.

Osobnost v českých kruzích velice známá a oblíbená, která se interessuje pro vše ušlechtilé a dobré, vtělený repraesentant Slovanské Besedy, ač také v jiných spolcích je jméno jeho dobře zapsáno! Navštěvovatelé Národopisné výstavy znají ho z četných rukopisů ve vídeňském oddělení a z dějin Slovanské Besedy, které letos sepsal.

O tomto velezasloužilém vlastenci stůjtež v našem Sborníku tato data: Narodil se ve Vysokém Mýtě dne 7. dubna 1826. V útlém mládí přišel k strýci svému, F. Munzarovi, faráři ve Volfířově na Moravě, kde a rovněž i v Slavonicích a Telči nabyl prvního vzdělání. V Telči působil na něho zvláště blahodárně ředitel J. Tobiášek, u něhož také roku 1843 prodělal »praeparandii« pro učitele. Obdržel sice ještě téhož roku místo »pomocníka učitelského« v Lipolci, ale touha po dalším vzdělání přivedla ho na techniku do Vídně a do Prahy, kde se věnoval zcela studiím technickým, která r. 1852 také dokončil. Navrátiv se do Vídně, stal se úředníkem při »Společnosti Luizinské silnice« v Karlovci v Chorvátsku. Roku 1855 byl povolán jako officiál k centrálnímu ředitelství téhož podniku do Vídně, kde až dosud bydlí. Po dvaatřicetileté službě byl dán jako centrální ředitel jmenované společnosti do výslužby, při čemž mu ještě byla svěřena správa pensijního fondu, kterou posud vede.

Roku 1860 se oženil s Idou Starou, s kteroužto šlechetnou dámou žije dosud v šťastném manželství.

Pan Kalandra chová u sebe literární pozůstalost Förchtgotta Tovačovského, se kterým stál mezi prvními zakladateli Slov. zpěváckého spolku. Zvláštních zásluh si dobyl o Slovanskou Besedu, v jejímž výboru zasedá od r. 1867 a od r. 1874 je skoro nepřetržitě místopředsedou. Slovanská Beseda má v něm nejčinnějšího člena svého, který se originelním způsobem stará o zábavy její a vůbec veškeren vnitřní život.

Ale nejen Slovanská Beseda, nýbrž i jiné spolky české, zvláště Česká záložna, »Komenský« a »Jednota sv. Methoděje«, »Sokol« mohou vydati nejlepší svědectví o vlastenecké činnosti tohoto obětavého našince.

Ke konci musíme zvláště připomenouti také jeho mnohé příležitostné básně a veselohry (»Šábes« a »Po volbách«), které byly provozovány v Slovanské Besedě. Mnohé jeho básně sloužily za podklad k písním Tovačovského, Simandla, Jahody, Buchty, Kretschmanna atd. Z básní jeho odkazujeme na prvním místě k »Siemandlu a Simandlu«.

Přáli bychom naší české společnosti více »Kalandrů«, a slovutnému vlastenci ještě mnohá léta v té společnosti, která si ho vysoce váží.*)

Josef Maruška.

Nebylo tak snadné dostati určitých dat a podobizny pana Marušky, neboť ve své skromnosti známý, pro naši národní věc ve Vídni úsilovně činný a zasloužilý, do popředí se nevtírající Josef Maruška všemožně se bránil, aby se jeho »portrait« na papír dostal. Museli jsme si tedy obé »za jeho zády« opatřiti, pročež se na nás snad nebude horšiti. Narodil se roku 1852 v Hodkovicích v Čechách. Po odbytí reálních studií zatoužil po vědě lučební a pobyl za tou příčinou v Mühlhausenu v tehdejším francouzském, nyní německém Elsasku, kde při lučebných výzkumech na zdraví utrpěl, následkem čehož k továrním velkozávodům přešel. Všude, kde byl zaměstnán, a to vesměs u německých velkotováren, ve vynikajícím postavení jako disponent, ředitel a prokurista, nezapíral svého smýšlení a rozvíjel vlasteneckou činnost. Pro své zásluhy jmenován byl čestným členem Řemeslnické besedy v Mladé Boleslavi, která ve dnech 13. a 14. července t. r. slavila své 25leté jubileum a ve svém slavnostním památníku toto uvádí: »Když pan Josef Kober předsednictví dne 22. dubna 1875 se byl vzdal, převzal vedení spolku pan Josef Maruška. Působnost muže tohoto, jenž od prvních počátků spolku nešetřil obětí peněžitých ani osobních, věnovaných pro zdar ideí, kteréž si byl pro život a blahodárné působení života spolkového utvořil, byla dalekosáhlá! Se vší energií pracoval, aby spolek pevně postaven byl na stanovisko vytknuté, aby čestně obstál v plnění povinností, v závazcích k členstvu a českému národu. Snaha ta viditelna jest ze zápisníku správního výboru.« Dále jmenován čestným členem Vlasteneckého kroužku v Broumově, Humanního a podporujícího spolku v Štyrském Hradci a spolku »Komenský« ve Vídni; jest majetníkem zlaté zásložné medaile vědecké společnosti »Promotore« v Neapoli, mnoho roků samostatným obchodníkem a deset let předsedou spolku »Komenský« ve Vídni. Jak velká jest jeho láska a ochota k chudým školním dítkám a pro českou školu vídeňskou vůbec, dokázal tím, že na své vlastní útraty na Národopisné výstavě pražské dal zbudovati pavillon »Tábor lidu«,**) jehož výtěžek připadne spolku »Komenský«. Čím nám Maruška ve vlasteneckých kruzích jest a jakých zásluh o rozvoj a rozkvět českého školství ve Vídni si získal, o tom netřeba se zde

Josef Maruška.

*) Podobiznu p. Kalandry přinesl také Kalendář Čechů Vídeňských r. 1894.
**) Zrcadlové bludiště nové soustavy.

rozepisovati! Postačí před lety veřejně pronesený výrok jednoho z našich prvních a zasloužilých vlastenců: »Kdybychom neměli předsedy pana Marušky, nebylo by dnes již ve Vídni české školy!« — Také v našem ethnografickém odboru zastával více než rok málo vděčnou úlohu pokladníka.

Dr. Viktor Moser.

Vyňato z Vídeňského kalendáře roku 1892.

JUDr. **Viktor Moser.**

Přinášíme zde svým krajanům podobiznu muže, který mezi obyvatelstvem českým ve Vídni jest osobností známou. Jest to dr. Viktor Moser.

Narodil se roku 1826 v Sušicích v Čechách; otec jeho František byl advokátem, matka jeho slula Aloisie, podle rodu Battista. V desátém roce svém dán byl (1836) na nižší gymnasium v Klatovech; vyšší gymnasium jakož i filosofii studoval v Plzni, která právě v době té působením profesora Vojt. Sedláčka k českému vědomí byla probuzena. Studia právnická konal na universitě v Praze, kde také pobyl po celý ruch, který národa našeho se zmocnil. Teprve na podzim roku 1849, když ve Vídni povstání bylo povaleno a účastníci jeho potrestáni, odebral se do Vídně a vstoupil jako praktikant do kanceláře dra. Jiřího Fingera. Zůstal v kanceláři této jako koncipient a to i když odbyl rigorosa právnická, jež složiti musil, maje stipendium, s jednohlasnou pochvalou.

Roku 1853 pojal dceru svého principála, Marii, za manželku. Od r. 1862 usadil se ve Vídni jako samostatný advokát, těše se pro právnický svůj rozhled důvěře občanův. Avšak i mimo praktické zaměstnání své nezapomněl Moser na literaturu právnickou a od roku 1862, kdy založen byl český časopis Právník, přispíval nejen vědeckými pojednáními do něho, ale i ukázkami z praktického života soudního.

Jako Čech zůstal věren národu, zastávaje se jeho práv kdekoli mohl; když pak po smrti Skrejšovského v politickém ruchu nebylo ve Vídni vůdce, i tu nabídl síly své a již řadu let jest obezřetným předsedou »Klubu rakouských národností«.

Životopis školního rady p. Vinc. Prouska.

Prousek Čeněk (podepisuje se dle starého pravopisu Prausek), školní rada a spisovatel, narodil se 13. prosince 1823 v Litni v Berounsku. Hlavní třídy odbyl na Týně v Praze, studia gymnasiální započal v Písku, dokončil pak v Plzni, kdež i absolvoval bývalé dva roky filosofických studií. Náklonnost ke školství přiměla jej, že si přál vstoupiti do řádu premonstrátů v Teplé, aby tím dříve mohl se státi profesorem. Ale prof. Smetana ho poučil v tento smysl: »Nechoď do chrámu Páně pro pecen chleba; viz, dva andělé ti kynou, mravnost tvá a pilnost, oddej se jim jak vždy zcela, dovedou tě k žádoucímu cíli.« Slova ta rozhodla, a Prousek stal se r. 1840 právníkem. Na universitě pražské ovšem byl poukázán k soukromému vyučování, aby získal potřebnou výživu; brzy však obdržel místo vychovatele v domě rytíře z Bergenthalu, kterýž té doby byl zemským výborem.

Roku 1847 vstoupil po skončených studiích právnických do praxe u fiskálního úřadu. Ale bouře r. 1848 vytrhly jej opět z tohoto postavení. Hlavně jeho přičiněním zdržela se ve dnech svatodušního týdne téhož roku chudina malostranská hrubších výstupů. Byl zvolen za deputovaného Malé strany na Staroměstskou radnici, ke knížeti Windischgrätzovi, ku generálu Khevenhüllerovi, vůbec byl velmi činným členem tehdejšího hnutí, začež i poctěn byl skvostnou adressou městské rady. I tehdejší guvernér vládní hrabě Lev Thun povolal jej následkem petice četných vážených měšťanů malostranských, žádajících pro Prouska za přiměřenou odměnu, k sobě, tázaje se, čím by mu mohl býti užitečným, což Prousek odmítl. V této době byl pilným opisovatelem rozličných politických listů, zvláště pak stálým spolupracovníkem německých Pražských novin (Prager Zeitung) pod redaktorem Hasnerem. V dubnu roku 1849 převzal redakci vládních Pražských novin českých s takovým úspěchem, že počet odběratelů v době jednoho roku vzrostl ze 67 až na 1600. Jako konceptní praktikant v presidiu zavdal Prousek podnět k sestavení komise pro určení českého úředního názvosloví, jejímž členem se stal. Od r. 1850—54 byl komisařem v Karlíně. V celé této době posílal články do Prager Zeitung i do Pražských Novin. Po čtyřletém působení v Karlíně byl přeložen ke krajské vládě do Prahy, kde vedl samostatný referát jakoby byl radou, ano byla mu tam z části svěřena revise jistého odboru.

V únoru r. 1854 byl povolán k pražskému místodržitelství. Měl tam opět samostatné postavení. Sestavil a redigoval ministerní a místodržitelská nařízení počínajíc od r. 1850, zpracoval pro organisační komisi instrukce k odevzdání okresních hejtmanství a krajských vlád nově zřízeným okresním a krajským úřadům a řídil zhotovení úřední mapy země České. Tato vedla jej k tomu, že ustanovil k usnadnění činnosti nových úřadů »Alphabetisches Bezirks- u. Kreis-Register der Verordnungen über den Wirkungskreis der neuen Behörden (v Praze, nákladem Tempského). Roku 1854 sepsal spis: Einige der wichtigsten Tagesfragen betreffend das österr. Volksschulwesen (v Praze, nákl. Haase). Posléze v březnu r. 1855 byl jmenován krajským komisařem a přikázán ke krajskému úřadu v Praze. V několika dnech po tom povolán byl do ministerstva vnitra. Již na konci r. 1855 po návrhu dvorního rady Krombholze ministrem hr. Thunem jmenován zemským školním radou a inspektorem realních a národních škol v rakouském Slezsku. K názornému vyučování důrazně přihlížel; od r. 1857—61 vydával ve prospěch čekatelských konviktů Slezský školní kalendář. Když byl r. 1861 za příčinou zrušení zemské vlády v Opavě přeložen do Brna, byl Prousek zbaven dozoru na vyšší realku v Opavě, vedl však nyní sám jediný dozor na školy obecné a ústavy čekatelské na Moravě a ve Slezsku, úkol to zajisté veliký. Roku 1863 byl vyslán vládou na mezinárodní výstavu v Londýně, o kteréž pak podal zprávu.*) Roku 1864 přesazen k místodržitelství do Vídně, což mělo býti, jak se mu dalo na srozuměnou, jednak vyznamenáním, jednak výstrahou. Od tohoto roku byl pilným spolupracovníkem Osterreichischer Schulboten. Ve Vídni musel i nadále slyšeti časté výtky, že jest českým národovcem, ale byl jmenován předsedou komise k revisi německých čítanek pro školy obecné. Prousek jest hlavní příčinou toho, že byly do dívčích škol uvedeny učitelky, což připravoval jednak svou knihou Verbesserung der Volksschule, jakož i skutečným uvedením učitelek do zreorganisovaných škol v Korneuburku a v Ober-Döblingu.

Velikou přízeň věnoval zakládání dětských zahrádek ve Vídni a na venkově.

Trapné postavení měl Prousek v nově zařízené zemské školní radě, ve které zasedali Dr. Weitlof, Dr. Hoffer, Dr. Koph, Dr. Lustkandl a pod. Tu mu bylo trpce vytýkáno, že se zapsal r. 1880 při sčítání lidu s obcovací řečí českou, že při slavnosti svěcení školy v české obci Poštorné (Unter-Themenau) v Dolních Rakousích po skončených německých řečech vysvětlil žákům význam slavnosti, oč se přece jednalo, v jediné jim srozumitelné řeči české.

*) Roku 1863 a 1866 vyučoval malé arcivévody Bedřicha a Štěpána češtině.

Prousek byl vedle namáhavé úřední práce neustále literárně činným. Jeho podnětem a spolupůsobením vydávají se u Hölzla zeměpisné charakteristické obrazy.

Roku 1882 byl opět náhle přesazen na Moravu. Začátkem roku 1884 vstoupil do výslužby.

V srpnu 1883 vrátil se Prousek do Vídně; jsa dosud úplně zdráv, účastňuje se národního ruchu vídeňských Čechů. Byl po několik roků členem a pilným pracovníkem v ústředním výboru spolku »Komenského«, vedl paedagogický dozor na jeho školu snaže se ji zvelebiti, byl několik let pracovitým jednatelem a nyní jest místopředsedou a čestným členem »Jednoty sv. Methoděje«, obstarávající ve Vídni české bohoslužby. Též vystupuje při volbách jako početní kandidát český. Prousek je dosud literárně činný. Sepsal r. 1890 do Jahrbuch des österr. Volksschriften-Vereines obšírnou stať: Einiges über Volkserziehung (též v brožurce), psal do časopisu Komenského, Zeitschrift für die Gesundheitspflege stať: Barfüssige Schulkinder atd., do časopisu (Weimar) Frauenberuf, do Kalendáře vídeňských Čechů, do vídeňského Věstníku atd.

Některé z jeho prací jsou přeloženy do několika jazyků, na př. Ein Bild aus dem Schulleben, školská to novella, a der Lautier-Schreiblese- u. Buchstabierunterricht (tato práce dospěla již k 8. vydání), pojednání o hláskovací tabuli atd.

Posléze sluší učiniti zmínku o Učivě obyčejném při vyučování v počtech, Winke u. Rathschläge für den praktischen Schulmann, O sedadlech školních atd. Prodloužení půlletního kursu učitelského ve dvouroční (nyní jest o 4 ročnících) bylo jeho dílem. Neméně záslužné bylo zavedení realií na ústavech čekatelských (zeměpisu, dějepisu, přírodopisu a přírodozpytu), což způsobilo v tehdejší době rozruch neobyčejný.

Posléze staral se o zlepšení platův učitelských a pečoval výhodnějšími zákony o vdovy a siroty po učitelích. Prousek byl prvním světským školním radou, klestícím si rázně a sebevědomě zastaralými zvyky a šablonovitostí zarostlou dráhu k modernímu školství. Nepopíratelný jest jeho talent organisátorský a reformátorský. Účinky jeho neunavných snah o zvelebení školství byly znáti i v širších kruzích. Svojí výmluvností nadchl učitele i občany svěžím duchem pokroku. Nadšení pro povolání učitelské, vroucí láska k dětem a k vlasti, obětovné oddání se pro blaho lidstva, úcta pro vše, co je člověku drahým a svatým, zbožnost — toť asi jsou ozdobné rysy jeho přímé, otevřené a šlechetné povahy, jež snažil se Prousek vtisknouti i všem učitelům, kteří ho ctí jako osvíceného vůdce a dobrotivého, láskyplného příznivce. Též dítky, jejichž srdce dovedl si Prousek obzvláště nakloniti, lpěly na něm s láskou velikou. »Kdy pak přijde zas ten hodný český pan inspektor?« ptaly se děti v české škole »Komenského«. — Prousek byl vyznamenán ruskou vládou řádem sv. Anny, pak italským řádem korunním a dánským řádem Danebrogovým. — Česká škola spolku »Komenského« vystavila ve vídeňském oddělení jeho podobiznu, u příležitosti jeho 70tých narozenin zhotovenou.*)

Dr. **Rupert Přecechtěl.**

(Vyňato z Kalendáře Čechů vídeňských 1894.)

Když navštívíme besední místnosti po městech venkovských, nalezneme tam jistě na stěnách několik obrazů, které nám představují československé výtečníky. Obrazy tyto nám utkvívají v mysli a naplňují nás uspokojením, a my neptáme se již na jich původce. Nyní, kdy platí více slovo, které mnohdy rozlétá se, aniž by trvalého dojmu zanechalo, zapomenuto jest jméno Ruperta Přecechtěla, které v letech šedesátých vyslovováno bylo všude s pochvalou

*) Upraveno podle obšírného životopisu a ocenění slov. p. školního rady Prouska od p. Asmanna, ředitele školy »Komenského.«

a jehož obětavé práci každý se obdivoval. Tenkráte, když literatura naše teprve počala se vyvíjeti, náležel Přecechtěl mezi nejpilnější, nyní když literatura obsahem i rozsahem zmohutněla, zapomenuto jméno jeho docela. A přece se nám zdá, že větší zásluha toho, kdo pracoval pilně, když ještě suchopár proměňován byl v políčko, než toho, kdo v připravené pole zasívaje hojnou má žeň. Proto obnoviti chceme pověst muže, který mezi námi ve Vídni dlouhá léta žil a čas volný na užitečné práce vynakládal.

Rupert Maria Přecechtěl narodil se dne 22. ledna r. 1821 v Lobodicích u Kojetína na Moravě. Gymnasium studoval v Kroměříži, filosofická studia v Mikulově, načež roku 1840 odebral se do Vídně, a vstoupiv do řádu servitského roku 1845 na kněze byl vysvěcen. Roku 1849 dostal se do Fraknova (Forchtenau), asi tři hodiny vzdálí od Vídeňského Nového Města, kde nalézal se na nedaleké hoře sv. Rosalie poutnický kostel. Byv pozván tehdy od správce císařského statku, Maximiliana Guillaumeho, kázal tu dne 4. října o jmeninách Jeho Veličenstva, a v kázání svém politicko-nábožném vykládal, že císař František Josef I. nejen říši, ale celou Evropu od anarchie vysvobodil. Kázání toto bylo příčinou, že ho tehdejší převor kláštera ve Fraknově očernil jako buřiče proti vládě, aby ho potrestal za to, že odvážil se jej napomenouti. Přecechtěl hned byl přeložen do Jeutendorfu do diecese sv.-hipolytské, a suspendován, že nesměl církevní obřady vykonávati. Aby mohlo býti proti němu alespoň formálně zakročeno, žádal převor v Jeutendorfě, aby se Přecechtěl alespoň k něčemu přiznal, což učiniti nemohl a neučinil. Nenalézaje nikde ochrany, odebral se pak Přecechtěl k tehdejšímu ministrovi vyučování hraběti Thunovi a předloživ mu své kázání, dosáhl na něm toho, že záležitost jeho od úřadů ve Fraknově znova byla vyšetřena, a když na něm viny neshledáno, byl na rozkaz ministra rehabilitován. Hned pak přeložen byl do Pešti, kde stal se nejprve kazatelem nedělním; složiv roku 1853 rigorosum z hebrejštiny a chaldejštiny, jmenován byl od primasa Scitovského lektorem starého zákona; — roku 1863 povýšen byl na doktora bohosloví.

Vzdav se po osmi letech svého úřadu, jmenován byl kazatelem svátečním. V Pešti seznámil se s některými Slováky, jako s Palarikem a Viktorinem, a počal přemýšleti o tom, kterak by národní život na Moravě mohl býti roznícen. Přišel k tomu přesvědčení, že jen tehdy se tak stane, když se přiměřeným způsobem na ducha lidu moravského bude působiti. Jsa zručným kresličem a obeznámen s dějinami vlasteneckými, jimiž obíral se, počal illustrovaná díla historická vydávati. Již roku 1858 vyšel jeho Svatopluk a synové, načež roku 1860 následoval jeho sv. Cyrill a Methoděj, z něhož čistý výnos věnoval na opravu basiliky velehradské. Týmže směrem nese se jeho Československý Plutarch, obsahující ve dvou dílech krátké životopisy českých spisovatelů a mužů znamenitých a k tomu jako doplněk osm obrazů, obsahujících spisovatele seřaděné dle jednotlivých století. Mimo tuto knihu, která byla svého času jedinou toho druhu v české literatuře, vydal dějepisný obraz: Národ českomoravský, vítěz nad Tatary, a počal r. 1874 vydávati Rozbor české literatury, dílo velmi široce založené, jež ovšem pro nedostatek odběratelů zůstalo nedokončeno. Roku 1876 přesídlil R. Přecechtěl do Vídně, kde až do r. 1891 žil v klášteře Servitů, jsa zaměstnán až do r. 1888 jako katecheta a kazatel. I zde pilně pracoval v knihovnách a vydal r. 1876 Obrazárnu císařů domu habsburského, obsahující dobře provedené podobizny, začež vyznamenán byl dne 11. února 1877 zlatým záslužným křížem s korunou. K podobiznám těmto vydal i historický text v jazyku německém (Die Geschichte der Kaiser aus dem Hause Habsburg), kterýžto spis doporučen pro vlasteneckou tendenci pro veřejné školy.

Vůbec byl buditelem ryzího vlastenectví a přispěl valně k tomu, že roku 1883 odstraněny byly ze škol, zvláště německých, knihy nevlastenecké, o nichž se sám v knihovně školské přesvědčil.

Roku 1891 v říjnu vystoupil Přecechtěl z řádu servitského a přijal místo duchovního správce ve vídeňském zaopatřovacím ústavu v Liesingu, kdež až dosud žije, aniž by mohl se nadíti, že na stará kolena s jeho beder spadnou trampoty a starosti. Ovšem, kdo v popředí se nedere a slávu svou před sebou

troubiti nedává, zůstane opomenut, a tak téměř ani nevzpomenuto na Přecechtěla, jenž na literaturu věnoval všecky skrovné své úspory, zapomenuto na něho, když dosáhl již krásného stáří. Však přes to věrného syna vlasti české sílí vědomí, že ne vždy skutečné zásluhy jsou v čas oceněny, a těší se, že jako jemu tak i mnohým jiným se děje.

Autobiografie p. Ignáta Rosy,

člena c. k. dvorní opery vídeňské ve v. v Moravské Nové Vsi (u Břeclavy na Moravě).

1. února 1818 uzřel jsem v Kloboukách (městys u Brna) v tmavé noci světlo světa. — Při křtu svatém jsem prý velmi plakal a naříkal, až mě babka tím utišila: že nejsem Ignác Lojola, nýbrž Ignác mučedlník. Jako chlapec učil jsem se, jak to za starých kantorův a praeceptorů bývalo, hudbě na všelijakých nástrojích: klaviru, houslím, flétně, klarinetu, valdhorně, a že jsem i na fagot pískat uměl, dokázal jsem před několika lety v Břeclavě, při provozování »Kaňhala«.

R. 1830 šel jsem do Brna na gymnasium, ale již v druhém roce sdělil mně můj otec, že jej veliké neštěstí potkalo, a že nemůže na mne dále nakládat, abych šel k panství za písaře. Ale já jsem přece chtěl dále studovat a vyhledával jsem výdělek hudbou, chodil jsem s kvartetem »Leonhard« po hospodách hrát. — Každodenně do půl noci a i déle v hospodě, nemohl jsem se vyspat, neměl jsem času ani chuti ke studování, a tak se stalo, že jsem dostal z řečtiny velikou 3. Ta měla za následek opakování! To se mně již nechtělo; nechal jsem studií a chytil jsem se hudby, studoval jsem u kapelníka a skladatele »Gottfried Rygra« generalbass, a chodil jsem do kostelů zpívat. Jednou jsem u sv. Jakuba spíval sólo; tam mne slyšel kapelník od divadla a vyzval mě, bych šel k divadlu; a tak se stalo, že jsem byl r. 1838 u brněnského divadla přijat.

Bylo tehdy u divadla v Brně mnoho Slovanů, režisér Ruber, herec Syneti, oba z Brna, Fišer, herec z Prahy, slečna Rošerova, Češka, slečna Dopplerova, Polka, a mnoho jiných.

Usnesli jsme se každou neděli odpoledne české divadlo hráti. — Já jsem se dal při tom dobře upotřebiti, a měl jsem také jako český herec i benefici. Jelikož každý beneficiant si musel kus, který chtěl ke svému prospěchu dáti, sám zaopatřiti, tedy jsem přeložil pomocí Matěje Mykšíčka kus »Rataplán, malý bubeník«, v kterémž kuse byla úloha pro mne se hodící. (Přiložený originál má pro mne obzvláštní upomínku, neboť celý kus psal vlastnoručně můj přítel spisovatel Mykšíček, a písně ve verších překládal, též vlastnoručně psal pan P. Matouš Klácel, profesor a český spisovatel.*) Poněvadž jsem čistý příjem s divadelním ředitelem děliti musel, nebyl velmi vydatný.

Hráli jsme každých čtrnáct dní, později jsme dávali i zpěvohry. Dva Češi, výteční pěvci, Bělčický (tenor) a J. Píšek (baryton) byli angažováni, k tomu se přidružil p. Jos. Dvořák, basista a ředitel sboru na dómě. České pěvkyně tu nebylo, musel jsem české partie studovat s Němkyní slč. Tomaseli, později provdanou Gallmayerovou a matkou znamenité herečky Jesefiny Gallmayerové, kterouž po dlouhá léta Vídeňáci zbožňovali.

Hráli jsme: »Josef a jeho bratří« od Mehula, »Drátenníka« od Škroupa, »Normu« od Belliniho, pak se dávaly jednoaktové kusy, k tomu zlomky z oper i písně.

R. 1840 jsem šel do Vídně v naději, že se dostanu ke dvorní opeře, ale nešlo to tak lehce; po dlouhém čekání přijal jsem engagement u Dra. Karla. Tam se dávaly samé frašky; to mne netěšilo, studoval jsem barytonové operní partie, a r. 1842 na podzim byl jsem jako barytonista v Olomouci.

Tam jsem v zimě uspořádal české představení »Divotvorný klobouk« od Klicpery, »Berounské koláče« od Štěpánka a též i zlomky z oper.

*) Je na Národopisné výstavě v Praze.

Ve stříbře tepaný relief od Jos. Maliny.
(Majetek firmy Weidman.)

V září 1843 jsem se dostal konečně ke dvornímu divadlu ve Vídni; tam jsem setrval až do r. 1880. Ten čas již začalo mezi studenty a mladými úředníky slovanské národní hnutí. Navštěvoval jsem jejich schůze a seznámil jsem se s výtečnými národovci toho času.

Roku 1850 jsem se odhodlal hráti české divadlo; scházeli jsme se u pana Františka Pivody,*) který tenkráte za příčinou zdokonalení v hudbě ve Vídni se zdržoval.

Zpěvák operního divadla, p. Svoboda,**) rozený Čech, hrál s námi »Divotvorný klobouk«. Byl tenkráte ve Vídni stav obležení a muselo se o všechno povolení ku generálu Veldnovi zadati. Tak i já jsem učinil a šel s Drem. Dvořáčkem k audienci. Generál seděl v křesle. »Vatermordy« měl až po nos — my přednášíme svou prosbu, on beze všeho hned povolil.

Při odchodu Dr. Dvořáček pronesl, že jsme očekávali překážky. On však: »Warum denn, Wien zählt wenigstens 60 Tausend Slaven, mir ist lieber, die Leute haben an solchen Unterhaltungen Vergnügen, als sie setzen sich einige Stunden ins Wirthshaus und stiften dann Unruhe.«

První české představení ve prospěch chudých ve Vídni, ke kterému pan ředitel josefovského divadla bezplatně divadlo přenechal, bylo 29. prosince 1850 v neděli o půl třetí hodině odpolední. (Farář Fürst měl tenkráte dříve požehnání, by Čechové mohli jíti do divadla. — Sdělení p. Rybičky. Red.)

Kapelník dvorního divadla p. Emil Titl (Moravan) na moji žádost napsal k tomu představení všeobecně známou ouverturu z národních písní, která se velmi líbila. Od doby té jsem uspořádal v sálech »u zelené brány«, »u velikého čížka«, »u kytky« zábavy, besedy, masopustní švandy i plesy, záležející ze zpěvů solových i sborů, deklamací a hudby. Jak se dalo dělat, sehnal jsem ob čas herců i ochotníkův a dával jsem české představení.

Podotýkám ještě, že pí. Eliška Pešková s námi hrála pohostinsku a při té příležitosti seznala slečnu Malou (nyní Sklenářová-Malá), která též jako ochotnice s námi hrála; shledala v ní veliký talent, požádala mne, bych ji s jejími rodiči seznámil, a přemluvila slečnu Malou i její rodiče, aby ji dali k divadlu.***)

---

*) Viz výňatek z dopisu p. Pivody.

**) Lituji, že jsem nemohl dostati obšírnějších zpráv o tomto Svobodovi a rovněž profesorovi Svobodovi.

***) V ústavě P. Bílky působil pan Rosa 25 let jako učitel hudby, dále připomínáme, že byl p. Rosa ředitelem představení »Pan Čapek« od Fr. L. Riegra a »Tajné psaní« od H. Jirečka. (Divadelní cedule z té doby se nalézají na výstavě.) Velice zdařilý a rozmarný popis zábav pořádaných p. Rosou uveřejnil redaktor ve své brošuře »Z Vídně o Vídni«; v poslední chvíli se rozhodl a uveřejnil dotyčný kus také v tomto »Sborníku«. A starý pán tento jest dosud velice činný na hranicích moravských.

K. Svoboda.

Článku o † K. Svobodovi se nám, bohužel, nedostalo, proto vyjímáme několik řádek ze soukromého dopisu.

... Význam Svobody pro Čechy vídeňské neleží ve Svobodovi umělci, nýbrž ve Svobodovi člověku a vlastenci. Seznal jsem ho blíže a intimněji teprve rok před jeho smrtí, a ač jsem ho vysoko cenil jako umělce — mělť svůj nepopiratelný význam v době, kdy žil — přece ho stavím mnohem výše jako řídký vzor poctivého, nefalšovaného, nezištného vlastence, nejen slovem — a to mnohem více — i skutkem. On se jevil vždy a všude tím, čím v nitru svém byl: upřímným, obětavým Čechem. Takým ho znali nejen naše kruhy intelligence vídeňské, nýbrž i řemeslníci, do jichž zábav nejen sám, ale i s rodinou svou rád zavítal; a v tom leží jeho význam a veliká zásluha pro češství ve Vídni. Nebo když takový český řemeslník, jehož si »bodrý« Vídeňák při každé příležitosti dobírá, vidí, kterak profesor a umělec se neostýchá veřejně česky mluviti a ku svým rodákům bez rozdílu stavu se veřejně hlásiti, tu i on dostane kuráž a zajisté tak snadno nepropadne poněmčení. Tuto vlastnost † Svobody mají zajisté tisícové Čechů vídeňských, zejména mezi řemeslníky, ve vřelé paměti. O jeho dobročinnosti k nuzným krajanům ovšem méně se asi ví — šlo to z ruky do ruky a z podělených málo který se asi pochlubil, a Svoboda sám nikdy o tom nemluvil.

Tuto činnost † Svobody po zásluze oceniti a vypsati, jeho dlouholeté styky s různými spolky českými ve Vídni vylíčiti a takto podati obraz jeho sociálního působení mezi krajany jeho — k tomu patří povolanější péro někoho, kdo měl příležitost po léta tuto jeho činnost sledovati...

Upominka na † Frant. Šebka.

(Podle feuilletonu uveřejněného ve Věstníku 1894, č. 38, 6. října.)

Magistrát vídeňský vydal pod čís. 35.613 od 12. srpna 1894 vyhlášení, že všeobecný hřbitov ve Währingu, na němž se už od 1. listopadu 1874 mrtvoly nepochovávaly, od 1. července 1897 úplně zrušen bude.

Čta toto provolání, vzpomenul jsem si, že na zmíněném hřbitově odpočívá též jeden šlechetný vlastenec a obětavý národovec, totiž Frant. Šebek.

Odebral jsem se tedy ihned na hřbitov währingský, abych navštívil stánek odpočinku drahého lidomila.

Nemaje úmyslu umělecký pomník Šebkův, vlastně mramorový obraz na něm popisovati, chci jen uvésti, že nese následující správné české nápisy: »Dokonáno jest! Kdo věří ve mne, má život věčný. Já jsem vzkříšení a život.« Dole pak: »František Šebek, vídeňský stavitel, poslanec království českého v radě říšské, nar. ve Vlašimi 15. dubna 1814, † 9. března 1862 Anna Šebková, rozena Hillorova, narozená v Praze 6. června roku 1813, zemřela ve Vídni 22. srpna 1857.«

Kdo byl Šebek? budou se mnozí z naší mladší generace ptáti, a proto uvádím zde stručně jeho životopis, aby se obnovila jeho památka.

Šebek se narodil, jak tuto již udáno, dne 15. dubna 1814 ve Vlašimi v Čechách, kde byl jeho otec panským zahradníkem. Po smrti své matky odebral se do Prahy na studie. Odbyv tehdejší IV. třídu na Malé Straně, započal r. 1829 technická studia, oddal se pak praktickému stavitelství a stal se r. 1832 obyčejným učedníkem zednickým u pražského stavitele Zobela, u něhož po tři léta pracoval. Dostav se roku 1835 jako chudý zednický tovaryš do Vídně, byl zaměstnán nejprve u stavitele Hoppe, kde se brzy stal stavitelským kreslířem a po několika nedělích druhým polírem, načež brzy samostatné řízení staveb mu bylo svěřeno. R. 1840 dne 17. ledna oženil se v Praze, pojav za manželku Annu Hillo-

rovou, a několik dní po té uvítali jej ve Vídni naši krajané prvním veřejným českým zastaveníčkem.

Od stavitele Hoppe šel k staviteli Majerovi, při němž svůj mistrovský kus, dům na Štěpánském náměstí »Zwettelhof« zvaný, r. 1843 a 1844 provedl. Rok po té byl za stavitelského mistra zde ve Vídni uznán, a ozdobil pak město mnohými velikolepými a vkusnými stavbami.

Roku 1850 zařídil si na své útraty zvláštní stavitelskou školu ve svém domě, a vydržoval ji až do své smrti. Jmenovitě řemeslníci československanští ve Vídni nalézali v něm nejupřímnějšího podporovatele, tak že jako k otci na radu a podporu k němu se utíkali, a obého v hojné míře u něho nalézali.

Neunavnou prací svou nabyl Šebek značného jmění, tak že mu možno bylo krajany své všemožně podporovati.

Na c. k. české reálce v Praze založil nadace na nejlepší práce žákův a ustanovil v poslední své vůli, aby úroky z nich dávány byly jako odměna každý rok dvěma chudým výtečným žákům. Nadání toto uděluje ředitelstvo jmenované školy ve srozumění s celým sborem učitelským, a propůjčuje se vždy na tři léta.

Šebek učinil nadání toto na důkaz vděčné upomínky na učitele a přítele svého P. Františka Schneidra, ředitele c. k. německé reálky v Praze. Učitelům a přátelům svým Dr. B. Bolzanovi a Schneidrovi postavil na olšanském hřbitově krásný a velebný pomník; v rodišti svém Vlašimi postaviti dal vkusnou kašnu.

Kromě jiného věnoval Šebek r. 1861 značnou část řemeslnické škole ve Vysokém Mýtě, a na statku svém v Čechách podnikl rozsáhlý závod ku zvelebení průmyslu českého k dobru pracující třídy okolní, jakož i učinil před smrtí svou značnější odkazy některým ústavům národním. Roku 1861 zvolen byl v Leopoldovském předměstí vídeňském do obecní rady; téhož roku zvolily jej Vysoké Mýto, Hlinsko a Skuč za poslance na sněm zemský, který jej vyslal do říšské rady. On náležel tehdejší pravici a byl velmi horlivým přívržencem Dra. Riegra.

Zemřel ve Vídni 6. března 1862 a pochován byl způsobem velmi slavným na hřbitov währingský.*)

Jako účastník tohoto pohřbu, kterým jsme poslední proukázali poctu zasloužilému a šlechetnému národovci, chci též, jak mi posud utkvělo v paměti, krátkou o tom podati zprávu.

Pohřeb tohoto věrného syna vlasti naší, obětavého a podnikavého podporovatele všeho vlasteneckého snažení, konal se dne 8. března 1862, a byl velmi důstojný, aspoň zde ve Vídni téhož času zcela

*) Viz illustraci pomníku.

neobyčejný. Dokázalit jsme opět, že si dovedeme vážiti mužů svých, kteří nedbajíce ohledů vedlejších, vždy a veškerým počínáním svým směřují ke šťastné budoucnosti národa svého.

V čele průvodu z domu kráčela nejprve školní mládež se svým praporem černě zastřeným, chudí osady leopoldovské, milosrdní bratří, farní duchovenstvo a přímo před rakví nejdůstojnější biskup budějovický, t. č. říšský rada Valerian Jirsík s četnou assistencí.

Za rakví, kterou nesli polírové, kráčeli někteří čeští, polští a slovinští říšští radové (Dr. Rieger, P. Řezáč, Smolka, Zyblikiewicz, Dr. Toman) a nepřehledné množství Slovanů vídeňských. Ve farním kostele sv. Leopolda, kde se církevní obřady vykonávaly, čekali na průvod ministři Schmerling a Lasser, president a vicepresident dolní sněmovny, valný počet říšských poslanců, několik členů panské sněmovny, zemští poslanci z Čech a Moravy, obecní radové, stavitelští úředníci, zastupitelé předměstí, spořitelny, stavitelové, řeholníci a množství ctitelů zvěčnělého.

Chýlilo se již k večeru, když jsme dojeli s drahou nám mrtvolou na hřbitov währingský. Zde byl zvěčnělý pochován ve zvláštní hrobce vedle choti své, od r. 1857 tam odpočívající. Když se rakev spouštěla do hrobky, zazněl dojemný Nesvadbův sbor »Sladce dřímej«, jejž zdařile provedli členové tenkráte tvořícího se Slovanského zpěváckého spolku.

Krásný pomník Šebkův, zdařilá práce umělecká, byl zhotoven ve Vídni dle nákresu p. stav. rady J. Hlávky; deska skulpturní je dílem F. Mělnického. Pozůstatky Šebkovy budou převezeny na hřbitov v Trhové Kamenici, blízko Svobodných Hamrů, které mu patřily.

Jos. Hora.

Vychovávací ústav Petra Bílky ve Vídni.

Náleží již minulosti, ale často naň vzpomínáme, zvláště pak na jeho majetníka a ředitele, jemuž již na jiném místě tohoto spisu věnována jsou slova zaslouženého uznání.

Bílka byl jako ke každému, kdo s ním měl činiti, tak zvláště k nám učitelům velmi vlídný a upřímný. Měl k nám takovou důvěru, že kromě nevyhnutelné potřeby do vyučovacích hodin ani nepřicházel. Jen časem zahlédli jsme jej s kolegou V. St. Kouteckým, s nímž jsem společně vyučoval kreslení, kterak pokuřuje z dlouhé dýmky skrze skleněné dvéře se dívá chvilku do kreslírny. Proto také obmezoval své »paedagogické pokyny« při nahodilém setkání se s ním na pouhé minimum. Konferencí měsíčních nebo dokonce čtrnáctidenních jsme neměli; já alespoň v letech 1862—64 do žádné porady pozván nebyl. A šlo vše dobře.

Ústav byl v předměstí Josefovském v Jezdecké ulici čís. 17. Z předdvoří, od ulice odděleného mřížemi, vešlo se do přízemí, kde byly učebny; v 1. patře bydlil ředitel, ve druhém chovanci a někteří učitelé. Školní místnosti, světlé, prostranné, vzorně zařízené tak jako ložnice chovanců, měly okna do veliké zahrady náležející k ústavu.

Vyučovali jsme tam Češi i Němci, a poměr mezi námi byl srdečný, přátelský. Stýkali jsme se nejvíce ve čtvrthodinné přestávce o 10. hodině v zahradě. Na dané znamení zvoncem vyhrnula se totiž bujará ta mládež z domu na prostranství pískem pokryté, aby se hovorem a hrou pobavila. Jedni hráli míčem, druzí chodili po chůdách, opět jiní zapřáhnuvše se do nízkého vozíku vozili v něm své spolužáky. Největší radost měli, podařilo-li se jim svézti některého ze svých učitelů — nebylo to nic neobyčejného — a v rychlé jízdě svrhnouti jej do příkopu, jejž dříve sami byli vykopali. Takové žerty jim byly dovoleny.

Ústav se těšil tak dobré pověsti, že tam nejzámožnější rodiče ze všech zemí evropských posílali syny své na vychování. Byli tu Češi, Poláci, Němci,

Rusové, Francouzi, Maďaři, Vlaši, Bulhaři a t. d., a to z rodin šlechtických i občanských. Chovanci jiné nežli německé národnosti neznali obyčejně ani slova německého; nám českým učitelům bylo pak úlohou, abychom jim na základě jejich mateřštiny oblomili v němčině jazyk tak, aby v učení nezůstali příliš pozadu za svými spolužáky.

Bílka byl jim druhým otcem; tak jej také musili oslovovati. Tykal jim, a oni sobě navzájem též. Žili spolu svorně, ano jako bratří, tak že ústav představoval jedinou velikou spořádanou, ba vzornou rodinu. O rozdílech nebo nějakých přednostech rodových nebylo tu ani zdání; jak ředitel tak i my učitelé nevolali jsme chovance jinak nežli křestními jejich jmény. Bylo-li některého roku v ústavě několik žáků stejného jména křestního, na př. Karel, jmenovali jsme jednoho Karel, druhého Karoli, třetího Karlos a t. d.

Kázeň mezi tou bujarou mládeží byla velmi dobrá, ačkoli — nebo snad právě proto, že žák pro nepilnost, nepozornost a p. trestán byl jen tím, že u společného oběda před třetím pokrmem musil opustiti jídelnu.

Na konci každého semestru vodili jsme žáky ke zkouškám na veřejné ústavy. S chovanci realného oddělení býval jsem u zkoušek na nižší realce v Gumpendorfu, kde tehdáž vyučoval prof. Ševčík; gymnasisté byli zkoušeni na některém vyšším gymnasiu — na kterém, již se nepamatuji — ve vnitřním městě.

Bílkův ústav plnil svůj vychovávací úkol vždy pečlivě a svědomitě. Bývalí jeho chovanci zaujímají v rozličných zemích evropských zajisté postavení čestná, vysoká. Vzpomínají-li kdy na svého »otce« Bílku a na své učitele?*)

V Plzni, 1895.

F. A. Hora.

*) Ač jsem obdržel příspěvek tento, když tisk již valně pokročil, neváhám ho pro zajímavost přece uveřejniti. *Kk.*

OCHOT. JEDNOTA OMLADINA OSVĚTA V LIBNI

Vzpomínky.

U Mechitaristů.

Pok-Poděbradský.

Útulné to místečko, na němžto rozkládá se klášter Mechitaristův a jeho bohostánek ve Vídni! Jest to klášter arménský, v němž spolu nalézá se seminář pro studující mládež arménskou, odkudž pak novovysvěcenci vysíláni bývají do farností a lokalií arménských v Haliči, v Uhrách a dále do Ruska, Turecka a Persie, kde všude Arménové částečně obývají.

Velikými a důsažně působícími středisky arménskými jsou Vlaské Benátky a Vídeň, kdež odedávna zřízeny mají kláštery, při nichž zároveň existují knihtiskárny.

V milé mně zůstává paměti klášter ten; neboť v jeho knihtiskárně dostalo se mně téměř po dva roky existenčního zaopatření.

Knihtiskárna ta jest jedna z větších ve Vídni, a jsouc dobře zařízena a vedena, má typy veškerých hlavnějších řečí evropských i asijských. V letech mého v ní působení tisklo se tam několik časopisů, zejména také: Slovenské Noviny a Vesna v jazyku československém, pak časopis srbský Svetovid a rusínský Věstník.

Redaktorem Slovenských Novin, na svůj čas zejména mezi Slováky dobře působivších, byl nad míru pilný a svědomitý Daniel Lichard, jeden z těch vzácných Slováků, kteří byli zaujati pro užívání jednoho spisovného jazyka, Čechům, Moravanům, Slovákům a Slezanům společného.

Knih tisklo se u Mechitaristů také dost v různých jazycích. Rozumí se samo sebou, že tiskly se tam též veškeré knihy církevní a obřadní v jazyku arménském; také vydáván tam v témž jazyku časopis, do území Armény obývaného hojně zasýlaný.

Zde často bylo se mně stýkati s našimi československými učenci a vědátory, ve Vídni sídlivšími, jako: se slovutným Rybičkou Skutečským, prof. Šemberou, s bratřími Jirečky, se Slovákem Kuzmánym a s jinými.

Mezi vídeňskými Čechy.

Život vídeňských Čechů v ohledu společenském a vlasteneckém před čtyřiceti lety utěšeně se rozvíjel. Upřímně lnul tu našinec k našinci, a v pospolitých stycích, produkcích, zábavách a pod. ovládala každého účastníka vřelá, sebevědomá láska k rodné zemi a k řeči mateřské.

Duchem takovým oživován, nesl se tehda veškeren proud a ruch českého obyvatelstva Vídně mocně a zdatně ku předu.

V životě církevním šla dobrým příkladem napřed důst. správa chrámu Páně Matky boží na nábřeží ve Vídni, kde již po delší dobu v život uvedena byla česká kázaní a při mších svatých ozývaly se s kůru vznešené zpěvy chrámové v českém jazyku. To také přimělo některé z předních rodáků českých, ve Vídni usedlých — zejména pp. Koutského a Svatoše — že r. 1854, když oblíbený farář P. Ignác Fürst byl z řečené fary na jiné místo odvolán, podali mu zástupcové vídeňských Čechů při osobním poděkování v krásné vazbě tiskem vkusně provedené uznání ve verších, z péra autora těchto vzpomínek pocházejících, jejichžto poslední slova zněla:

Věrný sluha Páně v povolání
svatém, dobrý vůdce křesťanův,
v blahém žíti budeš vzpomínání
u vídeňských Čechoslovanův!
K vlasti, k národu Tvou lásku známe,
protož v oběť Tobě podáváme
vděčné »s Bohem!« srdcem hnutým, upřímným.

Podobnou děkovací adresu podali za nedlouho katoličtí Čechoslované vídeňští též panu Josefu Ferdinandu Klossovi, sekretáři první rakouské spořitelny a jednoty k povznešení pravé hudby církevní, řediteli kůru československého chrámu Páně Matky boží na nábřeží ve Vídni. Veršované adressy té třetí sloka zněla:

V stanu Nejvyššího láskou proniknutých,
zbožných pěvců Ty jsi řídil chvalozpěv;
sbor Tvůj v našich vírou nadechnutých
útrobách byl svatých k Bohu citů zjev.
Akkordy Tvé nábožným když klidem
zněly »Sláva Bohu! Pokoj lidem!«
to nám v pravdě byly doby nejkrásnější —
v chrámu pobožnost, vší jiné upřímnější.

Jos. Ferd. Kloss byl též velice dovedný hudební skladatel. Mimo jiné složil též nápěvy na texty autora těchto vzpomínek, »Andělíčku, strážce můj!« a »Ranní píseň«, kteréžto obě písně i s nápěvy Klossovými uveřejněny jsou v královéhradeckém kalendáři »Školník« na r. 1856.

Při této příležitosti pokládám za svou povinnost, vděčnou věnovati vzpomínku statečnému měšťanu vídeňskému Josefu Koutskému, tehda staršímu cechu krejčovského, jenžto byl takřka duší všelikých schůzí a zábavních kroužků vídeňských Čechů. Jemu také jsem za svého ve Vídni pobytu věnoval akrostichon tohoto znění:

Krásné kvetou Čechům v sídle říše
Odpírané být i mnohým radosti,
Utužený dosud cit v nás dýše,
Ty, tatíčku, všemu skytáš živosti.
Synové jsme všichni české máti,
Koutského pak pěstounem chcem zváti,
I mu v lásce po boku vždy státi.

V čele pěvců, pokud se týče pořadatelů produkcí pěveckých, tehdáž ve Vídni velmi často a na různých místech konaných, byli na slovo vzati pp. Pivoda, Smutka a Rosa. Jim po boku působil sbor ochotných a vyškolených zpěváků vlasteneckých. Zejména Moravan František Pivoda byl u Čechů vídeňských

velice oblíben; proto, když na sklonku roku 1852 za jiným povoláním opouštěl Vídeň, uspořádali mu přední Čechové vídeňští zábavu na rozloučenou v jednom hostinci na Landstrasse, a tu mu za vřelého projevení díků podána jako výraz citů všech jeho ctitelů báseň následujícího znění, posud ještě nikde netištěná:

Věrný druh nám s Bohem dává
řídě k vlasti kroky své;
nová doba mu nastává,
umění ho do Čech zve.

Od Dunaje k Vltavinu
loži větřík zavanul
a mu brát se v Libušinu
zemi krásnou pokynul.

Statný jinoch ducha svého
umce hudby zasvětil,
by co národu českého
zdárný syn vlast oslavil.

Nuže s Bohem, bratře milý,
provází Tě pozdrav náš!
Zkvet Ti v Čechách život čilý,
s Bohem! Přijmi pozdrav náš!

František Pivoda složil po čas svého působení ve Vídni krásné nápěvy na dvě veršovní skladby autora těchto vzpomínek, totiž na »Ukolébavku«, kteráž vyšla r. 1858 s průvodem klavíru v hudebním nakladatelství Roberta Veita v Praze, a na »Píseň královskou«, tištěnou v prvním sešitě »Nové doby« V. P. Poděbradského; nápěv této poslednější písně však hledí ještě svému vydání tiskem vstříc.

Roku 1855 zavanul svěží ruch v české společnosti nad Dunajem, kdy za ředitelství statečného divadelního herce Václava Svobody*) pořádány české divadelní hry v divadle Josefovském. Hry zahájeny dne 21. ledna 1855 veselohrou Štěpánkovou »Pivovár v Sojkově«. Začátek učiněn byl ouverturou ze slovanských písní od kapelního mistra Titla, po níž herec pan Bil přednesl proslov od autora těchto vzpomínek. V dalších nedělích sehrány: »Ženichové«, »Hastroš«, »Austria«, »Divotvorný klobouk«, »Fridolín«.

Ve všech těchto hrách spolupůsobil autor těchto vzpomínek jako napověda. Po divadelním představení bývala obyčejně četně navštívená zábava v některém z vídeňských hostinců, kde zpěvy a přednášky české i jinoslovanské jakož i produkce hudební udržovaly návštěvníky ve svorné a nadšené, v pravdě bratrské náladě.

Některé vzpomínky z vídeňského pobytu mého.

Když jsem v letech 1855 až 1858 na universitě vídeňské studoval, scházívali jsme se studenti jihočeští ve sklepě paláce Schwarzenberského na Rennwegu, kde se tenkráte pro úředníky knížecí a pro české studenty čepovalo dobré pivo třeboňské; veškeří hosté činili s námi jedinou rodinu, hovořilo a zpívalo se tam jen česky; po ulicích tehdáž bylo ještě málo slyšeti hovořiti po česku.

Roku 1859 přišel jsem na gymnasium do Prešova na Slovensku, kde tenkráte maturanti skládali povinnou zkoušku z češtiny a z české literatury (!), r. 1860 na gymnasium ve Šťávnici, kde též byla čeština obligátním předmětem (kam se poděli ti Slováci?!), r. 1862 na gymnasium solnohradské. R. 1869 byl jsem mezi 72 kompetenty jmenován ze Solnohradu na akademické gymnasium vídeňské. Zde vyučovalo se tehdáž ještě, jako od dávných let, vedle francouzského a anglického jazyka též českému, a vídeňská mládež učila se mu ráda; brzo však po té vyučování to navždy zaniklo.

Konal jsem zde veřejné populárně vědecké přednášky obsahu geologického a palaeontologického, hlavně o vývinu zeměkoule, živočišstva a pokolení

*) Právě, co toto píšeme, koluje novinami zpráva, že tento zasloužilý muž, trvaje jako ředitel divadelní společnosti v Golčově Jeníkově, byl tam raněn mrtvicí a skonal dne 15. ledna 1895. Věčná mu paměť! (P. Rosa měl při těchto představeních také veliké účastenství.) *Red.*

Komp. Frant. Krásný.

lidského ve velikém slavnostním sále akad. gymnasia; ač vstupné bylo vysoké, byl sál vždy naplněn společností z prvních kruhů vídeňských.

R. 1871 nabídnuto mi bylo odborným radou z H., pozdějším chefem, místo zemského školního dozorce (tenkráte »Schulrath«) pro školy národní v Korutansku, což jsem však na radu odborného chefa F. odmítl. R. 1873 zařizoval jsem v oddělení ministerstva vyučování na světové výstavě odbor geologický a předhistorický. Toto byla první veřejná anthropologicko-astrologická výstava na kontinentu a těšila se nejsilnější návštěvě, ač mě chtěl tehdejší ředitel praesidiální kanceláře ministerské vyhoditi s mou výstavou (»mit den Scherben und g'flickten Kesseln und Rind'ln«). Jiní obdrželi vyznamenání, já kus papíru.

Reorganisace ústavů pro učitele a učitelky jsem se súčastnil tím, že mně bylo svěřeno vypracovati učební osnovu přírodních věd a zemědělství, která pak byla doslovně přijata do ministeriálního nařízení.

Vydal jsem Tělovědu člověka a Zoologii pro střední školy, ale musel jsem Tělovědu s hygienickými poznámkami a Zoologii zvláště dát vázat. Pro Tělovědu zkusil jsem mnoho nepříjemností, jež se dostaly až do zemského sněmu dolnorakouského a do říšské rady, až konečně přijalo ministerstvo učební soustavu mou s tělovědou člověka i pro střední školy a vydalo nařízení dle mé učebnice. Bylo mně i soukromě podotčeno, že bych měl v zájmu učebnic svých vynechati ve jménu svém háček nad *r*, což jsem ovšem rozhodně odmítl.

Byl jsem též v letech sedmdesátých členem komise pro zkoušky učitelův a učitelek. Dílem novotami mými (do mých hodin vyučovacích na gymnasiu docházeli i kolegové filologové a historikové, a vynikající paedagogové), dílem rozsáhlou činností mou v ústavech vědeckých vznikla závist odborná, k níž se připojila brzo i zášť národní. Když se hlavně někteří členové zemské školní

rady dověděli, že synové moji udali mateřskou řeč českou, že ohlásil jsem při sčítání lidu obcovací řeč mou a rodiny mé českou, že jsem měl české přednášky ve Slovanské besedě, tu rozepsaly se paedagogické listy, že není třeba Čecha v komisi zkušebné, že je k tomu dosti německých profesorů schopných, a hned po té tázal se v zemské školní radě N. s hanáckým krátkým jménem, jak se vlastně jmenuji, načež mu dal školní inspektor a známý vlastenec Prausek správné vysvětlení. Tentýž němčour vyjádřil se v jedné společnosti: »Prauska a Woldřicha se musíme zbaviti, ti jsou nebezpečni.« Ale nepodařil se jim úmysl jejich, jelikož jsem v úřadě k tomu příčiny nepodal. Ale, oč jsem tolikráte žádal, o místo ředitele střední školy, jsem nikdy neobdržel, ač jsem byl hned v prvních letech vícekráte v návrhu jako nejzpůsobilejší, což se však v posledních letech dále nestalo.

Vida, že ve Vídni dále nepokročím, žádal jsem o místo ředitelské v Praze, a tu mne odmítli, »jelikož prý neumím česky«.

Vídeňský časopis pro gymnasia a realky přinesl pojednou zničující kritiku mé učebnice, »že nestojí na výši vědecké a že není ani německy psána, což se dle jména autorova ani předpokládati nedá.« Ale jeden z prvních učenců z říše, s nímž stál jsem ve styku, profesor na universitě v Jeně, vynikající badatel H. prohlásil veřejně, »že má učebnice stojí na výši vědy, že náleží mezi nejlepší učebnice a že jest v čistém jazyku německém jasně psána.«

Nejvyššího stupně dosáhla nenávist levičáků proti mně, když zvolen byv v Pošumaví za poslance na radu říšskou, zasedl jsem na lavicích českých. Tu hned v druhé schůzi vyjel si na mne levičák štyrský M.: »Jestli to svět viděl, aby profesor prvního ústavu německého jako poslanec zasedl mezi Čechy; ani za tisíc let se nestane, aby profesor českého akademického gymnasia v Praze, zvolen za poslance, zasedl mezi Němce!« Odpověděl jsem ihned, že napřed musí si dobýti německý profesor způsobilosti, aby mohl na českém gymnasiu vyučovati, a jestli k tomu třeba tisíc let, to že musí páni sami nejlíp věděti.

V ohledu společenském bývala Slovanská beseda, jejímž členem jsem byl asi od roku 1875, až jsem Vídeň r. 1893 opustil, příjemným útulkem pro mne i moji rodinu, a to hlavně ještě v místnostech »u lípy« a pak v místnostech nynějších. Docházíval jsem tam obyčejně současně se svým přítelem a upřímným vlastencem prof. Dr. E. Weyrem; scházívali jsme se tu a přátelsky i vědecky pohovořili se Šemberou, Bílkou, Rybičkou, Fleischmannem, Mezníkem, Kalandrou, Simandlem, Burgersteinem a j. Burgerstein, úředník v ministerstvu vyučování, poeta český, sestavoval výtahy z veškerých novin pražských pro nejvyšší místo, činil to s velikou obětavostí a opatrností vlasteneckou, a tím po tichu pracoval vydatně ve prospěch národa našeho. Se Šemberou, jenž mě často navštěvoval, smlouvali jsme se o společném spisu, jímž bychom na základě předhistorických nálezů konečně jednou širší veřejnosti dokázali, že původní obyvatelstvo Dolních Rakous bylo slovanské; ale po smrti jeho jsem se, bohužel, k tomu sám nedostal. Později dostavil se mezi nás do Besedy bodrý Trojan, jenž se ve Vídni obtížné práce podjal, zámožné vídeňské poněmčilé Čechy obrátiti opět k národu našemu, a skutečně někdy se mu to poštěstilo.

V »Záboji« na Landstrasse scházíval jsem se při každé slavnosti s vrchním radou Pouchlým, jenž tu nikdy nescházel; v něm ztratily spolky české vydatnou podporu.

Dr. *Woldřich.*

Kus ze života chudého českého studenta ve Vídni v letech sedmdesátých.

Napsal Dr. *Jan Urban Jarník.*

Roku 1870, před 25 roky, jsem odbyl v Hradci Králové zkoušku maturitní. Šlo nyní o to, zvoliti si dráhu životní. V té příčině nebylo pro mne dlouhého přemýšlení: již dávno jsem byl rozhodnut věnovati se profesuře, specielně pak studiu jazyků moderních, jimiž jsem se obíral již na gymnasiu. Horší byla

starost o existenci. Na gymnasiu byl jsem zejména v posledních čtyřech letech zbaven starostí těch, maje nadaci ročních 82 zl. r. m.; požitek trval však pouze do ukončení studií gymnasijních, nastala tudíž nová starost. Spásu svou viděl jsem jako každý chudý student v kondicích; myslil jsem, že jich dostanu ihned tolik, kolik jich budu chtíti a moci převzíti. V očekávání tom ovšem jsem byl důkladně sklamán, sklamán přes to, že jsem brzy po maturitě užil zábavního vlaku k výletu do Vídně. Škoda peněz, jež jsem tu vydal: v době prázdnin jsem v příčině té nepořídil praničeho a vrátil jsem se s nepořízenou zpět. Podobně se mi vedlo i na počátku roku školního. Od otce Bilka se mi dostalo přátelské rady, abych, chci-li něčeho dosíci, se nosil elegantně a osvojil si způsoby dvorné, prof. Šembera neměl též ničeho po ruce. Konečně však usmálo se na mne štěstí: profesor akademického gymnasia A. Fleischmann, jemuž mne kdosi doporučil, uvedl mne do domu nižšího úředníka banky rakousko-uherské, jehož syna, quintana, jsem měl vyučovati latině a řečtině. Chodil jsem tam třikrát v témdni a honorář byl zlatý za hodinu! A to byl na tehdejší poměry honorář skutečně skvělý, neboť v hradeckém Borromeu, kde jsem rovněž měl »korrepetice«, jsem byl spokojen, dostalo-li se mi za hodinu denního vyučování měsíčně polovice platu toho, tedy 7—8 kr. za hodinu.

Lekcí tou jakož i podporami ovšem skrovnými od rodičů mých a strýce byla existence má dosti slušně zabezpečena. K tomu se mi podařilo dostati na Landstrasse, v Krieglergasse, za málo peněz byt překrásný: veliký pokoj v prvním poschodí za 5 zl. Bydlili se mnou sice ještě dva krajané, z nichž jeden však, jsa technikem, trávil celé dny na technice, večery pak mezi svými známými, kdežto druhý byl v době té již zasnouben s dcerou domácích a dlel tudíž téměř po veškeren svůj volný čas u své snoubenky. Také jinak hleděla mi naše domácí usnadniti existenci, čehož jsem jí vždy vděčně vzpomínal. Později se odstěhovali oba manželé za dcerou svou do města severovýchodních Čech.

Jsa takto zbaven starostí o denní chléb, mohl jsem se plně oddati svým studiím: poslouchal jsem slavisty Miklosiche a Šemberu, germanisty Scherera a Tomaschka a romanistu Mussafiu. Z doby té mezi svými krajany kolegy vzpomínám nejživěji Moravana Bartoloměje Thoře, syna učitelova z jisté vsi u Rožnova. Byl to jinoch neobyčejně nadaný, jenž za příznivějších okolností by byl zajisté vynikl ve svém oblíbeném oboru, studiu jazyků orientalních. Šlo mu však, poněvadž byl na sebe odkázán, o brzké zaopatření, a toho se mu záhy dostalo: byl tehdáž jazyk francouzský teprve nedávno zaveden na školy realné jako předmět povinný a poněvadž nebylo s dostatek sil zkoušených, braly se i nezkoušené. Tak bylo, tuším, i s kolegou mým Thořem: dostal se do Solnohradu, tam však onemocněl chorobou prsní a zemřel v květu mládí vzdálen své otčiny a svých milých.

Dle starého motivu komp. Frt. Hrachovec.

Vedle studií svých jsem si hleděl pilně též své kondice, doufaje, že si ji takto zajistím na delší dobu. Ale osvědčilo se i tu staré »všeho moc škodí«: uvedl jsem mladíka péči mé svěřeného tak důkladně do známosti obou jazyků klassických, že ke konci zimního půlletí slušně prošel, i dána mi tudíž od 1. března výpověď. Pochopil jsem později, že pro

rodinu bylo to vydání veliké, jehož se hleděla zbaviti, jakmile viděla, že není naprosto nezbytné, ale tehdáž převládal ve mně pouze trpký pocit: jediný spolehlivý pramen výživy vyschl a opět jsem se nalézal tam, kde jsem byl na počátku své dráhy studijní. V rozčilení nad tím jsem ochuravěl povážlivě: již 9. března, když jsem skládal první své kolloquium z historické mluvnice jazyka francouzského u prof. Mussafie, cítil jsem silnou horečku, i divím se, kterak jsem mohl podniknouti cestu do svého rodiště, do něhož mi bylo po dvanáctihodinné jízdě drahou přes dvě hodiny jeti vozem z poslední stanice železniční. Vyváznuv z těžké nemoci odebral jsem se k radě lékařově místo do Vídně pod posvátný Radhošť do Frenštátu, kdež jsem se ubytoval u známé mi rodiny, chodil pilně na procházky do okolí a popíjel žinčici. Nalézaje se pojednou mezi lidmi mluvícími nářečím, jež mi bylo až dosud úplně neznámo, umínil jsem si je studovati a dopsal jsem o tom profesoru Šemberovi.

Poslal mi ihned svou dialektologii a utvrdil mne v mém úmyslu. Zapisoval jsem do sešitu, jejž jsem stále s sebou nosil, vše, co se mi naskytovalo, zejména po stránce lexikálné, kdysi však právě ke konci mého pobytu na družné Moravě se mi zápisky ty na mých potulkách ztratily, a bylo po všem. Knihy Šemberovy jsem užil i jinak. Dověděl jsem se, že kaplan tamější jest rodem Hanák, i došel jsem k němu se žádostí, aby se mnou několikrát pročetl povídku »Ztracené dítě«, v nářečí tom otištěnou na str. 168—9. Učinil tak ochotně a nelitoval práce, aby mi vštípil správnou výslovnost svého kraje. Největší obtíž, jak se dobře pamatuji, mi působila výslovnost hlásky *e*, zejména po jistých souhláskách, jako *s* (*senek*), *ř* (*přešla*) a j. Okříval jsem vůčihledě a jediného bylo ještě třeba k úplnému zotavení: jistoty totiž, že se materielní postavení mé ve Vídni zlepší. Také toho se mi dostalo: jednoho dne jsem obdržel od přítele Thoře lístek, jímž mi podal potěšitelnou zprávu o tom, že jsem dostal jednu ze státních podpor ročních, 300 zl., jimiž ministerstvo tehdáž hledělo přilákati studující ke studiu jazyka francouzského a dodělati se tak sil potřebných. Ihned podána o tom jásavá zpráva rodičům a strýcovi, zdraví se rychle vracelo, takže po prázdninách v romantickém rodišti strávených mohl jsem se s lehkou myslí a pln jsa nejrůžovějších nadějí odebrati opět do Vídně.

Hned den po svém příjezdu jsem učinil návštěvu slavnému děkanství, děkanem byl tehdáž profesor germanistiky Karel Tomaschek. Uslyšev moje jméno odkázal mne na sluhu Ludviga, ten že mi věc odevzdá. Již tu projelo mi hlavou děsné tušení, že žádosti mé nevyhověno a že mi Ludvig má vydati přílohy. Tušení mé mne tentokráte nesklamalo: co platno, že k ominosnímu »Vaší žádosti se vyhověti nemohlo« byly připojeny dva tři řádky, jimiž se mi dovolovalo žádost svou za nějaký čas opakovati, co platno, že i prof. Mussafia nepříjemně byl překvapen, poněvadž se mu dostalo ujištění, že se stipendia udělila dle jeho návrhu, on pak mne navrhoval na místě prvním. Co bylo vše to platno, když jsem rázem byl stržen s nebe, jež se mi otvíralo?

Byv takto sklamán v nadějích svých, hledal jsem opět spásu svou v kondicích a mezi jinými jsem se obrátil k milému svému učiteli prof. Šemberovi. Neměl žádné, vida však, v jak zoufalém postavení se nalézám, pravil: »Hodinu vám dáti nemohu a také se to u mne naskytuje dosti zřídka, ale pro okamžik vám přece pomohu. Vdova po básníku Kollárovi mi totiž každoročně posílá jistý obnos, jejž obyčejně rozděluji mezi dva chudé studující, tentokráte však udělám výjimku a odevzdám celou částku vám, napište mi jen kratičké potvrzení, že jste ode mne obnos ten obdržel.« Nebylo toho mnoho, ale jak vítanou mi byla pomoc ta, tím vítanější, že přišla docela neočekávaně! Od té doby jsem přilnul ještě více k milovanému svému učiteli, jenž jevil vždy vřelý zájem o mou budoucnost. V jedné věci nebyl se mnou spokojen a často mi to vytýkal: že jsem totiž místo francině se měl věnovati češtině a filologii slovanské vůbec. Souviselo to s tím, že často trpce ukazoval k tomu, jaký v tom smysl, zaváděti francinu jako povinný předmět v Čechách na školy realné, na nichž jeden z jazyků zemských jest předmětem nepovinným. Proto také ochotně jsem vyhověl žádosti komitétu, jenž se ustavil k oslavě semdesátých jeho narozenin, zaslav

do almanachu článeček pod názvem »Něco o Rumunech«. Také v posledních letech jeho činného života, jež mu byla ztrpčována známými útoky, jsem častěji s ním obcoval a konečně poslední úctu mu prokázal, jsa přítomen jeho slavnému pohřbu.

Zatím se pomýšlelo v ministerstvu vyučování, kterak vyhověti přímluvám mých příznivců prof. Mussafie a býv. presidenta bukovinského rytíře z Martinů. Přišlo se na to, že jeden ze stipendistů, nalézající se v posledním roce svých studií, zastupuje již místo supplentské na vyšší realce landstrasské a že kumuluje takto plat supplentský s podporou státní. Prohlásilo se tudíž místo to za uprázdněné a dáno mně. Jest pak zvláštní náhoda, že trhnutí pérem, jímž ministr vyučování mne rázem zbavil všech starostí a zajistil existenci mou ve Vídni po čas mých studií universitních, že trhnutí to pérem se stalo dle dekretu v polovici prosince r. 1871 mně dodaného dne 6. prosince — na den sv. Mikuláše!

„V studni".

První operní představení ochotníků vídeňských.

Začátkem zimního období r. 1887 vzniklo ve středu správy »Prvního ochotnického spolku Pokrok« přání, vykrášliti divadelní večery, veliké oblibě se těšící, meziaktní hudbou orchestrální. K tomu cíli požádán svými snahami v popularisování hudby české ve Vídni známý nadšenec, nyní sbormistr »Lumíru«, p. Jan Stiebler. Přijat koncem téhož roku za člena »Pokroku« zarazil zde hudební odbor a stal se jeho řídícím. Tím vzešla spolku »Pokrok« jeho krátká hudební éra, která dobré pověsti jeho zajisté nebyla ke škodě. Hudbou meziaktní podával odbor takřka pravidelně malý slovanský koncert, a v tomto skromném rámci zazářil tak mnohý skvost hudby slovanské, ve Vídni dotud snad nepoznaný. Hudební odbor brzy rozmnožil se kruhem pěveckým a čítal při pořádání prvního svého koncertu v dubnu r. 1888 26 členů orchestru, po většině osobních přátel dirigentových, a kruh pěvecký 18 dam a 22 pánů. Po velmi zdařilém tomto koncertu, jehož pro tehdejší dobu zajisté pozoruhodný program vykazoval jména Smetany, Dvořáka, Fibicha, Bendla, Rozkošného a Novotného, přijata s nadšením idea sbormistrova, vypraviti ještě téhož roku operu »V studni«, a bez váhání přikročeno ke zkouškám. Hlasy sborové pro začátek zapůjčila zdejší Slovanská Beseda, která řízením p. prof. Simandla operu »V studni« již dříve koncertně provedla. Pro nastalé letní prázdniny odloženo další cvičení po málo zkouškách, a dirigent chopil se všech nutných prací předběžných. Bylo třeba rozmnožiti hlasy sborové, upraviti průvod orchestrální dle klavírního výtahu — tak, jak toho skromný počet hudebníkův a nestejné síly vyžadovaly, napsati všecky hlasy nástrojů a konečně i dvě kompletní partitury — zkrátka, objemný balík not vlastního rukopisu byl výsledkem probdělých nocí několika měsíců.

»Pokrok« měl tehdy místnosti své v »Hôtelu Zillingerově«, pěkný sál s vlastním prostorným jevištěm a výborovnu. V této se konaly zkoušky až po tu chvíli, kdy objevila majetnice hotelu, že náš zpěv ruší večerní klid jejích pasažerů, a další zkoušky zkrátka zakázala. Ale jak to bývá, i naši vůli překážka jen vzpružila, a v krátku objevil tehdejší jednatel spolku a naší opery horlivý příznivec Ant. Sýkora příhodnou místnost v hostinci »u zvonu« v Kettenbrückengasse. Byl to malý, příjemný zahradní salonek, tak milý nám vyhnancům; přijal nás přátelsky a trpělivě vyslechl tak mnohou disonanci 46 zkoušek více méně zdařilých, ale vždy stejně nadšených a — nezapomenutelných. Byly pravidelně dvě zpěvní a jedna i dvě orchestrální zkoušky týdně.

Brzy však stihla nás nová rána, neméně osudná. Ochuravěla interpretka Veruny, tehdy slečna Pauerova, která svým zvučným mezzosopránem slibovala Verunu skvostnou, a náhrada nebyla na snadě. Ale nepřestali jsme doufati v konečný šťastný obrat a zkoušeli dále zatím bez Veruny, a tak se přiblížil památný den

Motiv od Žamberka. Kreslil Frt. Pečínka.

první všeobecné zkoušky na jevišti. Bylo to jednoho odpoledne sychravé podzimní neděle, když se malý náš hudební národ stěhoval k stánku svých touţených triumfů, každý hudebník se svým nástrojem. Vystoupili jsme na jeviště v plném vědomí hotových umělců, a snad mi každý uvěří, že nás sklamalo nemálo. Plným právem dilettantů byli jsme po prvních tónech zaraženi hudbou, která nás z nástrojů smyčcových zrovna okouzlovala, a když jsme se poněkud přemohli, tu zase z orchestru mnohý pohled s malou, zajisté omluvitelnou zvědavostí zabloudil z partesů na jeviště a dirigent uprostřed těch dvou neklidných živlů byl v nemalé nesnázi nevěda, na koho se mračit dříve. Přešli jsme operu v úryvkách, přece však se dalo přibližně určiti, jak dlouho asi bude k vypilování jejímu třeba, a představení určeno na 8. prosince.

Stěhování pak se dělo pravidelně. V týdni zkoušeno »u zvonu«, v neděli na jevišti. Mezi hudebníky největších zásluh získal náš neunavný pianista, nyní ředitel kůru u sv. Michala zde, p. Karel Paur, který při všech zkouškách na klavíru doprovázel. Partii Veruny převzala v poslední chvíli sl. Vlčkova a provedla ji s největší péčí po stránce pěvecké i herecké. Janka podal neodolatelně tehdy velmi oblíbený p. R. Freund, a partii Vojtěcha zdařile zapěl p. J. Mlčoch; Lidunku roztomile provedla pí. J. Stieblerová Nám ostatním dostalo se hereckého návodu tehdejším režisérem spolku, Karlem Součkem (†), který i se svou chotí patřil k těm málo členům dramatického odboru, již se opery činně súčastnili.*)

Nevím, co by se vše mělo říci o prvním večeru operním.

U svého pultu stál ubledlý dirigent. Měl mnoho práce za sebou a velikou starost před sebou. Všude nezbytná oposice předpovídala opeře neúspěch a hrozila finanční katastrofou, neboť výdaje byly přese všechny oběti značné. — Náš hlouček pěvecký byl pro tuto chvíli bezstarostně zaujat toilettou, a v šatně plno šumu

*) Zvěčnělý K. Souček byl vynikajícím ochotníkem, bohužel byl příliš brzo zapomenut, ač spolkovému životu ve Vídni prokázal velikých služeb.

a veselí, a než byly všecky důležité přípravy ukončeny, naplnil se sál až do posledního koutečka a dirigentovi pomalu vracel se život. Šum z hlediště zaléhal až do naší odlehlé komůrky a umlkl rázem při zaklepání dirigentské taktovky. Počala rozkošná předehra; z obecenstva nebylo slyšeti ani dechu a z nás neohroženější obléhali direčky v oponě. Nepamatuji se, že kdy dříve bylo mi poznati takového nadšení, jakým obecenstvo předehru přijalo. Až mě lekal ten příliš úspěšný začátek; tleskání a volání nebralo konce. Strachovali jsme se po tomto šťastném začátku o další průběh, ale na štěstí nezbývalo času k přemýšlení. Po úvodních taktech zdvihla se opona a Veruna kulhala k rampě. Byl to největší okamžik naší horečky divadelní, která jest schopna učiniti dilettanta nemožným anebo vzbuditi v něm báječnou odvahu. Skutečně činili jsme se dle sil svých, uchváceni vždy více jásavým ruchem, kterým obecenstvo naše výkony splácelo. Při každém čísle žádáno opakování; ale skrblili jsme, obávajíce se o svou vytrvalost, které bylo ještě i pro příští večer třeba.

Nevím ani, která místa větším dojmem účinkovala; jeť přece každinký takt této rozkošné a tak lahodící, skutečné, nevyfilosofované hudby pochoutkou zvláště pro ucho laika. Když po posledním vyvolání opona posledně spadla, rozcházeli jsme se u milém vědomí, že jsme se sobě navzájem zavděčili.

Večer příští měl stejný průběh prvního. Sál zase přeplněn k uspokojení starostlivých hlav i našemu, a finanční výsledek vykazoval značný přebytek pro »Komenského«. Před poslední scénou, dvojzpěvem Vojtěcha a Lidunky, vystoupil na jeviště tehdejší předseda spolku, p. prof. Menčík, a za všeobecného pohnutí vyslovil účinkujícím vřelé uznání a odevzdal jménem spolku solistkám krásné kytice a dirigentovi skvostný cenný dárek. Od té doby dopřáno nám slyšeti naši drahou hudbu slovanskou od sil povolaných; stal se značný převrat, dobyla si uznání i odpůrců našeho národa a stala se podstatnou částí všeho společenského žití Čechů vídeňských.

Obrázky a dojmy z Vídně.

První noc ve Vídni.

Vzpomínka z mého ochotnického života.

Kln nesrovnaných, roztříštěných dojmů,
sluch zemdlený a utahaný hlukem,
zrak netečný a jako opilý —
tak stál jsem u okna, v noc hlubokou
dnes poprvé zře apathicky.

Ó, velké ticho smutných, šerých lesů!
Ó, velké ticho našich temných nocí!
Ó, samoto, má družko zádumčivá! — — —
Má duše, tichá, vyplašená duše,
víš, co jsi dneškem všechno ztratila?

A zvykneš prý! Má duše, ty prý zvykneš,
ten hlučný život, plný malých snah,
pln efemerních vášní sobeckých,
tvé bílé tělo vilně zneuctí —
a ty se poddáš, a ty zvykneš, zvykneš!

A jako nevěstka, kdy chvíle přijde,
v níž Magdalena v ní se probudí,
zas v hříchu, vášni hledí zapomenout,
tak opíjet se budeš ryčným hlukem,
bys utopila v něm své vzpomínky.

A malých cílů malé, všední touhy
též tebou jednou budou zmítati — — —
Ó, duše má, jsi mi tak náhle cizí,
ba, já to vím, kdos mezi nás se staví,
kýs temný stín — a říkají mu Život.

Lothar Suchý.

Partie z Houstníka
od Ad. Wernera.

Trochu obrázků.

Podle skutečnosti zachytil P. *Ferd. P. Místecký.*

»Ne samým chlebem živ jest člověk, ale každým slovem, které vychází z úst božích.« Tato slova bible tanou mi na mysli, rozjímám-li o trpkých osudech našeho lidu, jenž nucen za hranicemi své krásné vlasti hledati výživy. Jak mnozí by rádi zůstali doma, pod rodným nebem, ve stínu šumných lip, sklánějících své zlaté květy na doškové střechy, ale krutý hlad a neuprosná bída vyhání je do ciziny nehostinné. Mnozí z nich najdou tam skývu chleba, po níž touží, mnozí svou přičinlivostí a důvtipem domohou se i jakéhos takéhos blahobytu, ale většina zakrňuje na duchu, odumírá svému kmenu. Život tělesný je zachráněn, život duševní podťat. Duše trpí hlad. A to je to nejsmutnější, nejhroznější!

Vizte dělníka. Celý týden od prvního zásvitu až do šerého soumraku, ba často i v noci nese jho práce. Celé hodiny musí se shýbat, nemaje ani chvilky, kdy by si utřel na čele hustý pot. Pak vyjde nedělní sluníčko. Obleče čistý šat a se svou rodinou spěje do chrámu, kam ho idyllický hlas zvonku volá. Cestou vidí, jak na poli vše se směje, skřivánek se svou arií k obloze letí a na travách v září červánku rosné svítí krůpěje. On v duši ucítí kouzlo krásy. A v domě božím! Na křídlech zbožné modlitby povznáší se ku sférám věčným, zapomíná na klopoty a trudy všední a slova kazatele povzbuzují ho k vytrvání a těší v zármutku. Tak to bývalo doma. Teď je v cizině, v městě velikém. Pracoval-li doma do úpadu, zde musí pracovati ještě více. A v neděli? Jde opět do kostela, ale ten jeho žízně po dojmech vznešených neukojí. Slyší kázání, ale nerozumí mu. Chce knězi otevříti srdce, ale nedovede se s ním domluviti. Jaký to život! Divno-li pak, že takový ubožák nemající poučení, nemající vesla ve vlnách života utone, že se stává obětí podvratných živlů, že ztratí víru v lidstvo a sebe? Ó, kolik podobných obětí má naše metropole na svědomí! Kolik set Čechů vhání do zhoubného náručí socialismu a bezbožectví!

Stůjtež zde dva obrázky vídeňské. Ženich s nevěstou stojí před oltářem. Oni Češi, pan farář Němec. Má k nim předepsanou řeč o povinnostech manželských, o důstojnosti sedmé svátosti. Oni mu nerozumějí. Řeč dokončena. Kopulant se táže, zda chtějí býti svoji. Žádná odpověď. Opakuje otázku. Zase mlčí. Kostelník poučuje posuňkem, aby na znamení souhlasu hlavou kývli. Trvá to dlouho, než ho pochopí, pak kývnou. »Podejte si ruce!« vyzývá kněz. Marně. Vyzývá opět. Marně. Kostelník jim to konečně ukáže. Pan farář je sváže štolou, pokropí svěcenou vodou a akt spojující dvě bytosti až ke hrobu je u konce . . .

Obrázek druhý. Ve zpovědnici sedí kněz a modlí se brevíř. Čeká, až kdo přijde. Zaslechne šustot. Pozvedne hlavu. Blíží se k němu stará babička. Dle kroje Češka, nosí se po starosvětsku. Přikleká. Zpovědník udělá nad ní kříž. Ona nezačíná. Po chvíli zavzdechne: »Nix dajč!« Kněz na to: »Nix böhmisch!« Staruška tím zaražena opakuje polohlasitě: Nix dajč! Nix böhmisch! při čemž na něho a sebe prstem ukazuje a se slovy: »To ise schlecht! s Pánembohem!« odchází od zpovědnice . . .

Jako pendant k těm tmavým přidávám dva jasnější obrázky. Nakreslil mi je zdejší český kněz.

Ke mně ke zpovědi, vypravoval, přijde jednou muž elegantního zevnějšku. Byl už v letech, bradu měl prosivělou. Ptá se, může-li se zpovídati česky. Odpovídám, že může. I zpovídá se. Když jsem mu pak dával ponaučení obvyklé, byl tak dojat, že plakal jako dítě. »Jak jsem rád, že jsem se opět mohl ve své mateřštině s Pánembohem vypořádati. Jsem tím a tím (jmenuje vysoké postavení, jež zaujímá v Dolních Rakousích v kraji ryze německém) a neměl jsem k tomu po léta žádné příležitosti. Způsobil jste mi nesmírnou radost.« A vřelé krůpěje padaly na mou pravici, kterou mi líbal . . .

Obrázek druhý. Onehdy byl můj vl. p. kollega zaopatřovati. Na smrtelném lůžku ležela mladá dívka. Měla souchotiny. Jelikož onen důstojný pán neuměl česky a ona německy, mohl pouze pomocí tlumočníka jakž takž s ní jednati. Dal jí rozhřešení a tělo Páně. Všichni, kdo zde u lože stáli, myslili, že ještě ten den dokoná. Na druhý den přichvátá ke mně posel, že mám k té nemocné dojíti. Nemůže prý umříti, čeká na českého kněze. I šel jsem. Pohovořil jsem s ní, potěšil ji. Když jsem se k odchodu měl, zašeptaly její sinavé rty: »Nyní už ráda zemru. Jak jsem šťastna!« Na tváři její kmitl se poslední nach. Mateřský jazyk vrátil jí klid. Za půl hodiny zvonili umíráčkem.

* * *

Výrok otřepaný, že člověk celým srdcem touží po tom, co v daleku skryto, potvrzují také ti, kdož mezi cizím lidem dlíti musí. Kolik těch, již zrozeni českou matkou a odkojeni českým mlékem o svou národnost se ani hrubě nestarali, dokud byli doma, ale v cizím světě k ní zahořeli láskou a nadšením!

Bylo to v čas mezinárodní hudební a divadelní výstavy, pořádané ve Vídni r. 1892. Tedy v památných dnech, kdy české umění před veškerým žasnoucím světem zazářilo leskem fénomenálním, kdy české hudbě cizina ovinula čelo vínkem slávy a upřímného holdu.*) Před imposantním výstavním divadlem k večeru, kdy poprvé Národní divadlo naše vystoupiti mělo, stál nás malý hlouček kolem p. ředitele Šuberta. Thema naše: jak nás přijme Vídeň? Všickni jsme byli v jakémsi zimničném rozechvění. Pan ředitel snad jediný zachoval svůj optimismus. Znal svou družinu čackou a byl si vítězstvím jist. Aby i nás do světlejší nálady uvedl, vytáhne list a praví: »Hleďte, zde jsem dostal od jakéhos českého kaplana od hranic štyrských dopis. Prosí mě, bych mu laskavě za přiložené peníze zabezpečil lístek do divadla. Na cestu až do Prahy prý nemá, do Vídně spíše prý se podívati může a rád by jednou za svého života uslyšel českou

*) Že vídeňští Čechové čestně assistovali nově otevřené bráně našeho umění, tomu svědčí také památník od řed. p. Šuberta vydaný. Jsou to pro nás nezapomenutelné dni. Vídeňáci se nám obyčejně dobrosrdečně smávali, »že v těchto dnech mnoho tisíc Čechů blaženě spí«.

hudbu a český hlahol prvního našeho jeviště. Už prý několik roků nezaslechl rodného zvuku. Kdyby prý však do Vídně zavítal a musel s nepořízenou odejíti, že by toho pocitu sklamání nesnesl. Zůstane prý mi na věky vděčen. Pánové,« zakončil své klidné vypravování p. ředitel, »vidíte, máme to idealní duše v národě našem. Taký dopis člověka rozechvěje radostně a rozehřeje.« A rozehřál i nás a mnohou obavnou chmuru zahnal.

* * *

Směrem k jihu zdvihá se za Vídní pahorek »Wienerberg«. Běží po něm široká silnice zvaná »terstská«. Nedaleko té, na pravé straně (na nejvyšším vrchu), na temeni skoro, stojí několik set roků starý gotický kamenný pomník, arci opravený, představující zjevy z umučení našeho Spasitele. Pomník ten nazván »Přadlena u kříže« (Spinnerin am Kreuz). Anastasius Grün napsal na něj pěknou hymnu. O původu krásné této sochařské práce koluje několik poeticky dojemných pověstí.

Zde otevírá se rozkošné panorama. Kdo si chceš utvořiti pojem o velikosti Vídně, udělej vycházku sem. V pravo a v levo neobsáhlé moře střech a kopulí, z nichž jako maják z rozbouřených vln tmavých vyčnívá majestátní věž svatoštěpánská. Nad spoustou ulic a domů její zlatý kříž jak hvězda v oblacích se kmitá. Za ní na obzoru vinou se jako modrá hedbávná stuha Alpy s historickým Kahlenberkem a Leopoldsbergem. Za námi na druhé straně bělají se vesnice jedna za druhou jako perličky na šňůře. Nejbližší je Inzersdorf.*) Tam se chceme podívati. Sestupujeme. Před sebou vidíme komín na komíně. Patří k okružním pecem a ty k cihelnám inzersdorfským. Pojďme blíže. Co vidíme? Všude dělníků jako mravenců. Jedni kopají hlínu, druzí ji sypou do rybníků, jiní dělají z ní cihly, druzí vozí je do pecí, v nichž oheň neuhasíná. Černý kouř plazí se od nich. Tu a tam svítí bílé domky, hospody, pyšní se vily představených, úředníků. Cihelny tvoří samy o sobě imposantní obec. Bydlí zde asi 5000 lidí. A je to skoro vesměs krev česká. Ale kde pak bydlí to množství, vždyť domků je poměrně málo? Většina v bytech hromadných. Zajímavo takové byty navštíviti. Dlouhá prostora a v ní 40, ba i více rodin. Lůžko, nad ním kříž, kolem několik jarmarečních obrázků, pod lůžkem měch s brambory, u lůžka truhla, někdy malovaná, nebo černý kufřík, toť vše, co jedné rodině patří.

Asi dva kroky dále a jsi v rodině druhé. Někde stojí pec železná, kde si vaří. A v tom bytě žije více než sto osob. Nyní lehko si představiti hrozné následky morální takého bydlení. Mezi těmi čtyřmi stěnami odehrává se v mnohou hodinu celá hra života. Zde se člověk rodí, tam umírá, zde si zpívají, tam dva opilci se hašteří, zde veselý smích, tam vzlykot nemocného. V těch hromadných bytech poznal jsem celou bídu tělesnou i duševní. Mnohdy se mi zdálo, že mi srdce pukne. Takové poměry jsou smutným dokladem fráse o »našem osvíceném století« ... Co vyroste z dětí v takovém ovzduší vychovaných? Než doufejme, že i nad těmito otroky se usměje den, kdy lidskost jim odejme pouta.

Dva roky strávil jsem mezi nimi jako kaplan inzersdorfský a měl jsem je rád. Byli pilní a vážili si svaté víry. Ona jim jediné oslazovala strasti a trpká namáhání. Nezapomenu do smrti výjevů některých na cihelnách. Byl jsem vždy hluboce dojat, kdy šel jsem tam s Pánem Bohem, což se někdy dvakrát i třikrát denně stávalo. Jakmile dal kostelník znamení zvonkem, na celém okolí kde jaký cihlář pracoval, nastalo ticho, hlavy se obnažily, všici poklekali a bijíce se v prsa, vítali ve svém středu Syna božího, přítele všech nuzných a sklíčených, a přijímali pokorně Jeho požehnání. Viděl jsem mnohé, jak za zimy do sněhu klekali a čekali hodnou chvíli, až jsem zašel. Ty dobrý český lide, ó zachovej si na věky svou lásku ke Kristu!

Před lety byla na Wienerberku pro děti dělnické škola česká. Než, bohužel, byla zavřena a česká mládež musí do německých škol inzersdorfských.

*) Kde byly nedávno ohromné stávky cihlářů, jak čtenáři se budou pamatovati.

Tam pomalu na češtinu zapomíná a se odnárodňuje. Poněvadž učitel zřídka který je češtiny mocen, má s těmi českými hochy a děvčaty hrozný kříž. Navzájem si ztrpčují život.

Několikrát jsem se musel jako katecheta s chutí zasmáti. Tak na př. jednou čtu v katalogu školním, že do první třídy vstoupil nový žák s divným jménem: Ponchubač. V tom okamžiku vidím v duchu Číňana s copem. Divím se, jak sem k Vídni až zabloudil. Kdyby to bylo nyní, řekl bych, že utekl s tatínkem copatým ze strachy před Japonci. Abych tedy novou, po vědě žíznivou dušinku tu poznal, zavolám s katedry: Ponchubač, heraus! Přibatolí se klučina, silný a červených lící. Aha, už vím, tys přišel nedávno s rodičemi z Čech. Takové růžové kvítí ve vzduchu vídeňském neroste. I spustím: »Jak se jmenuješ?« Hošík postaví se jako voják, oči mu radostně zazáří a z úst vyhrkne ven: »Prosím pěkně, Punčochář.« Německý pan učitel utvořil z poctivého Punčocháře Ponchubače. Jindy opět týž učitel chtěl udělati ze žáčka škaredého hříšníka, nazvav Vlníka »Vilníkem«. Toť se ví, že jsem slavnostně protestoval. Též často přicházeli do školy hoši se jménem dívčím, na př. František Růžičkova. Jak se to stalo? Byl nemanželským dítětem a kněz zapisoval ho dle českého křestního listu matčina do matriky.

A jak je postaráno o duševní potřeby toho lidu v kostele? Ne velice. Jenom v den českého světce, na př. sv. Jana, sv. Václava je ve farním kostele inzersdorfském české kázání. V týž den se na cihelnách světí a velké processí jde na služby boží. Cestou pějí české písně marianské. Osadníci inzersdorfští vybíhají před stavení a poslouchají. Líbí se jim ty české melodie.

V novější době je kněžstvo na faře češtiny znalé a zpovídá se a kopuluje česky. Poslední fukci konal za mých časů kaplan. Jako raritu sluší zaznamenati, že kopulant dostal od nevěsty pomeranč se zastrčeným v něm proutkem myrty nebo rozmariny. Nemohl jsem se dopátrati příčiny toho daru.

V neděli je v cihelnách veselo. Nepracuje se. Muži a ženy i děti jdou do kostela. Odpoledne scházejí se na návštěvy a vyprávějí to i ono, vzpomínajíce svých známých v Čechách. V hospodách je hlučno. Večer se přiblíží, než se toho nadáš, slunko zapadá za Alpy, děti skákají ještě na trávníku. Za hodinu všechno utichne. Na nebi zaplane první zlatá hvězda. Jen tu a tam před stavením slyšeti hovor a do stínů nočních zalétá odkudsi teskný akkord harmoniky nebo sladký, jemný nápěv české písně národní.*)

Cyril Dubický.

Upomínka z dob studentských. Podává *Karel Klostermann.*

Roku 1867 čtyři čeští akademikové na vídeňském vysokém učení — nemýlím-li se, tři z nich byli právníci a jeden filosof — založili spolek, jemuž dali jméno »Vltava«. Spolku tomu přibývalo pomaloučku členů, tak že když já jsem k němu přistoupil, asi půl roku po jeho založení, bylo nás asi dvacet. Scházeli jsme se jednou v témdni v kterés hospůdce v Teinfaltgasse, blíže Skotské brány.

Můj Bože, jak rád vzpomínám těch dob! Byli jsme jako bratři, a jsem přesvědčen, že každý z nás si uchoval ty drahé upomínky, každý z nás, jenž žije; však skoro polovice z těch bujných mladých hlav už kryje chladná zem, a zbyvší osud i povolání rozehnaly do všech úhlů světa. Už se nikdy neshledáme!

Ale v mysli své se k vám vracím, drazí druhové z mládí, k vám, kteří žijete, i k dalekým rovům těch, jež smrt podkosila. A jim položím drobný vínek na mohylu dávno zarostlou, dávno snad už rozdeptanou, vínek upletený

*) Musíme podotknouti, že do Inzersdorfu nevkročí noha obyčejného smrtelníka, a proto jsme milému příteli svému za zdařilý obrázek z tohoto pověstného mraveniště vídeňského dvojnásobně vděčni. *Redaktor.*

z prostých nezabudek, aby duše vaše se nepohněvaly, sobě nepostýskaly, že zlozvěst o lidské bestii opanovala celý svět.

Položím vínek i na tvůj hrob, Cyrile Dubický! Spálil tě mrazivý vítr života, když jsi nejkrásněji kvetl. Kdykoli na tebe vzpomenu, je mi vždycky, jako bych byl věděl, že se neudržíš v zápase o bytí. Poslali tě do života a neobrnili tě. Byls samá duše, měkký, citlivý, ale tuhou korou jsi neobrostl. A lehkou třtinou přece jsi nebyl, která se podává nárazu vichřice, a když bouře mine, nezlomena chocholatou hlavu povznáší, pružné tělo kolébá . . .

Studie od A. Wernera.

Přišel na studie do Vídně, sám otec vypravil svého jedináčka, vesnický učitel z okolí počáteckého. Dvacet let chudák staroch strádal a střádal, aby mu mohl posílat dvacet zlatých měsíčně na jeho vydržování. Matčino věno pozřely doby gymnasialní v Jihlavě nebo v Jindřichově Hradci, už ani nevím. Co loučíc se s ním, prolila slz matička, drobňoučká slabounká jako on! A otec mu dával naučení: »Buď hodný, poctivý, skromný; nedrávej se v popředí, aby tě lidé měli rádi. Jak obstojíš bez přátel? . . . A pak, hlavní věc! Rozvrhni si svoje peníze tak, abys vystačil po celý měsíc. Čtyři zlaté na byt, šest zlatých na oběd, čtyři zlaté na večeři, dva zlaté na snídaní; zbudou ti čtyři zlaté tu a tam na sklenku piva, někdy na zakoupení topiva a pro nepředvídané případy. To víš, šetřit je třeba, tomu se musíš přiučiti záhy. Neradím ti, abys si pomáhal dáváním soukromých hodin; namáhá to ducha, odvracelo by tě to od tvých studií. Jest nezbytno, abys dostudoval co nejdříve — stárnu, a největší, ba jedinou útěchou by mi bylo, vidět tě zaopatřena. Pomni, že odříkání a uskrovnění jest údělem nás všech; bylo by hříchem toho zapomínati. Ku práci a k strádání jsme zrozeni. Dokud jsi byl doma, ostříhali a chránili jsme tě jako oko v hlavě; pokud jsi studoval na střední škole, pomáhali nám v tom ti, jichž péči a dozoru jsme tě svěřili. Nyní stojíš ve světě bez dozoru, ale dá Bůh, že tě povedou zásady, jež jsme ti vštěpovali od dětství . . . Vyhýbej se planým, lehkým společnostem, abys nevzal škody na těle ani na duši; chraň se všeho, co by nám oběma nesloužilo ke cti . . .«

Tak mluvil starý učitel, a syn přislíbil svatosvatě, že se zachová ve všem podle přikázání a rad otcových.

Také se zachoval. Prožil celý rok ve víru sídla, hleděl si svých studií — ničeho jiného. Pokušení jakoby nebylo ani oň zavadilo.

Když plynul druhý rok jeho studií, přivedl ho do našeho spolku kterýs jeho kollega, a my všichni jsme se s ním seznámili. Seznámili jsme se, rádi jsme ho měli. Hošík jako panenka, tvářinky růžové, pod nosem lehounké chmýří, černé, hluboké oči, z nichž dobrota vyzírala; postavička jako z dragantu, ruce bílé, útlé, oduševnělé. Činil na nás dojem, jako bychom ho musili chránit, jako by nás prosil, abychom při něm stáli, kdyby se bouře nad ním vznesla.

Studoval na filosofické fakultě přírodní vědy. Setkával jsem se s ním v zootomickém ústavě professora Brühla. Bylo mi nápadno, že si vyvolil tento odbor; vídával jsem, že všecek bledl, patře na rozkuchanou žábu, na krvavé

preparáty různých drobných zvířat. Měli tam množství takových zvířat, různých ptáků králíků, myší, což já vím, všecka k tomu ustanovena, aby se na nich prováděly vivisekce, za účely anatomickými i fysiologickými. On těch ubohých obětí vědy litovával nesmírně, nemoha se nikdy dívati přímo na experimenty, ba pouhý pohled na živé ještě tvory, odsouzené k blízké hrozné smrti, děsil ho, naplňoval jej jakýmsi příšerným neklidem, o čemž se mi často zmiňoval.

»Tyhle experimenty jsou zbytečné,« pravil mi kdysi. »Ať si je vědci provádějí soukromě, v úkrytě, ale ukazovat nám je, volati nás za svědky . . . to je ukrutenství! Mně by postačilo sdělení výsledku, na slovo bych uvěřil; k čemu to vidět? — Bůh sám zakázal mučení němé tváře.«

»Ježto nemůžeš snésti pohledů těch,« odvětil jsem mu, »proč jsi se věnoval tomuto studiu? Jak tě znám, byl by z tebe znamenitý tichý učenec, mathematik, chemik, historik. Proč jsi se dral právě do přírodních věd?«

»Jdi mi s historií, s mathematikou! Toť jsou věci suché, nezáživné. Můj koníček je botanika, ale ta nestačí na chléb. Nezbývalo než tuhle to vzít nádavkem. Rciž, tebe nerozrušují tato muka žijících a cítících tvorů, umírajících v nevýslovných bolestech pod katanskými rukami?«

»Příteli — nepřemítám o tom; myslím si, že věda vyžaduje těch obětí, a na tom přestávám. Jsem také otupělejší tebe. Uvaž, studuji medicinu; pytvání mrtvol je věcí daleko odpornější nežli tyto experimenty zde. Člověk přivykne všemu, i klidnému pohledu na děsné chirurgické operace.«

»To je něco zcela jiného. Mrtvola je mrtvola. Připouštím, že pohled na ni je hnusný, avšak mrtvola necítí vašich skalpelů. Co se pak týče operací, zdaž se neprovádějí za tím účelem, aby se pomohlo trpícímu člověku, aby po případě se odvrátila smrt na něho se šklebící? — Ale zde se mučí, aby se mučilo. Zde se přivádí naschvál bolestná smrt. Podívej se tam na tu řadu holubů, jimž odňat mozek, aby se konstatovalo, jak dlouho vydrží bez centra všech smyslů a pocitů . . .«

»Nerozjímej o tom, radím ti . . .«

»Jakž bych mohl nerozjímati? Podívej se tam na to ubohé zvíře, krotké, ochočené, ničeho netušící! Zná mne, proto že je hladím každý den. Dívá se na mne velkýma, žlutýma očima. A už je odsouzeno, chudinka. Budou se konat studia na jeho očích. Vyloupnou se mu, dokud sítnice je živa. Pak se budou zkoušet krční jeho svaly, svazy a obratle, abychom seznali, proč dovede otáčet hlavu v úhlu 180 stupňů.«

Ukázal rukou na kulicha, polétajícího po síni. Byl tam už několik měsíců, znali jsme ho všichni; bylo to milé, komické ptačisko, přítulné, znající se k nám, jako bychom byli jeho kamarádi. Když plyn se rozžžal k večeru, mžhouraly jeho žluté oči podivným způsobem. Poletoval lehkým, neslyšným letem po síni, se stolu na stůl, z výklenku do výklenku. Divná stafáže v tomto dusném ovzduší, čpícím líhem, étherem, kyselinou solní a dusičnou; pozadí jakoby klímalo v jakés polotmě, z níž mrkal třepetavý lesk po černých almárkách a skříních rozestavených skleněných nádob, v nichž preparáty se uschovávaly. Kulich se procházíval mezi těmito lahvemi, díval se do nich mžhouravým svým pohledem, zaklepal, zazvonil na ně svým křivým zobákem, a když to zacinkalo, ustupoval frkaje, jakoby se lekal zvuků jím samým způsobených.

»Toho sejce tu nenechám,« zašeptal mi do ucha Cyril; »pomyšlení, že mu budou drásat oči z živého těla, naplňuje mě hrůzou; však ho některak vypálím. Až ho tu nebude, budeš vědět, kam se poděl . . .«

»Já tě neprozradím,« usmál jsem se, přeje z plna srdce záchrany ubohému zvířátku.

On mi stiskl ruku; já pak jsem přidal: »Profesor Hyrtl se také vyslovil kdys ve své přednášce proti vivisekcím zvířat. Je prý to v devadesáti ze sta případů zbytečné týrání, bez něhož by se věda obešla zcela dobře. Ostatně, mně o tom nepřísluší rozhodovati.«

»Za to buď Hyrtl pochválen,« pravil Cyril. »Smrt je něco hrozného. Dost na tom, že příroda se nemůže obejíti bez ní. Nač ujímat kterémukoli tvoru jediný den z beztoho skoupě vyměřeného počtu mu přisouzeného.«

Asi dva dni po té byl kulich ten tam. Sháněli se po něm, nenašli ho.

»Ulítl bezpochyby,« prohodil profesor Brühl, »bude třeba zaopatřit jiného.«

Cyril se na mne usmál; já ovšem věděl, kde by byli našli pohřešovaného. Byli by musili zajíti ovšem z Alserova, kde byl zootomický ústav, až někam na Landstrasse, kde Cyril bydlil.

* * *

Cyril měl tedy v bytě kulicha a v srdci radost z jeho zachránění. Než, zdálo se, že v pověsti lidu beztoho rozkřičené zvíře mu nepřineslo štěstí. Kvartýrští nemeškali viniti ubohého zachráněnce z nemírné nečistotnosti, žádajíce, aby byl odstraněn. Mladý pán stál na tom, že se nerozloučí se svým miláčkem. Přirozený následek tohoto různého stanoviska, jež zaujali vůči ptáku pronájemce bytu a nájemník, byl ovšem ten, že Cyril dal výpověď a že šel hledat jiný byt. Nahledal se dost, než našel kumbálek za čtyři nebo pět zlatých měsíčního podnájmu; snad by ho byl ani nenašel, kdyby kterýs druh z našeho spolku mu nebyl přispěl na pomoc, upozorniv ho, že by v domě, kde on bydlil, někde v Mariahilfu, byl takový byt k zadání.

Cyril si tam došel a najal ten pokojík; tam nejen nikdo neprotestoval v příčině kulicha, ba uvítali ptáka s jistým nadšením.

Rodina malého úředníka, šest nebo sedm dětí jak píšťaly varhanní, bledolící, chudokrevné, a nádavkem dorostlá dcera, trochu bledá také, ale plná, pružná, ohnivých černých očí, malinových rtíků, chlouba maminčina.

Netrvalo dlouho, a kulich se stal miláčkem všech. Drobotina přicházela ho navštěvovati a slečinka také, a Cyril byl šťasten, že jeho chráněnci se dostalo tolik přátel, a spřátelil se brzy se všemi, kdož přáli onomu.

Kéž by se byl jen spřátelil! Ale do jeho mladého srdce vkradla se láska, sladká, ideální něha . . .

Byl upřímný, bez nejmenší falše. Netajil se ničím vůči svým důvěrnějším druhům, nemoha podržeti svého štěstí ve svém nitru. Rozumí se, že Dora byla v jeho očích vrcholem vší ženské dokonalosti. Pomáhala živit celou rodinu, celý den se dřela, vracela se někdy až pozdě večer domů z kteréhos konfekčního závodu, v němž pracovala; co vydělala, všecko přinášela do hospodářství, jen tolik sobě ponechávajíc, čeho potřebovala na svou toaletu. A vkus měla, znamenitě se uměla vystrojit lacinými cetkami, tak že radost bylo na ni pohlížet. Což Cyril věděl, je-li laciná ta pýcha nebo drahá! Dora i matička mu řekly, že lacinější není na světě, tož on tomu věřil.

»Musí representovat závod,« říkávala matka, »jakž by se neměla strojit? neobstála by! Vždyť slušný zevnějšek je první podmínka v takovém obchodě. Obětuje nám chudinka bez toho dost, abychom mohli uchránit decorum pořádné úřednické rodiny, jakou, chvála Bohu, jsme.«

A zase za krátko vědělo se v celém domě, že slečna Dora je nevěstou mladého pána, který bude za rok profesorem, a Dořina maminka zpívala pravé žalmy o výtečných vlastnostech tohoto mladého učence, který zná vlastnosti všech zvířat, rostlin a nerostů, a který přes to, že její Dora nedostane ani krejcaru věnem, bude šťastným, nadlidsky šťastným s takovou ženou, která se vyzná v domácnosti právě tak dobře jako ve všech ženských pracích; Dora umí hrát na piano a vyznala by se také ve francině, jen kdyby měla příležitost k mluvení.

A celý dům záviděl Doře ženicha, i ty tlusté dcery uzenářovy, i jaly se tvrditi, že slečna Dora bývá asi sotva tak dlouho do noci ve svém závodě, a že by nastávající pan profesor učinil dobře, kdyby si tak někdy pro ni došel, aby se přesvědčil, jakými cestami chodí. Avšak mladý pán neměl času, musel večer pilně studovat, aby jeho štěstí se neposunulo v dálku.

V neděli s poledne Dora nechodívala do svého závodu. Navštíviv kdys Cyrila, seznámil jsem se s ní. Přiznám se, že i na mne se neminula s jistým dojmem; ztepilý její zjev stačil pomásti i zkušenějšího než Cyrila. Také cosi mluvilo z jejích očí, co ve mně vzbudilo myšlénku, že by mi nezazlila, kdybych se opovážil dvořit se její kráse. Myšlénka bláhová, zrodivší se v mé ješitné samolibosti, a jak se zrodila, hned jsem ji zahnal; nápadným mi bylo jen, že během času dva nebo tři jiní kollegové se mi vytasili s podobným přiznáním; jeden z nich pravil dokonce, že by se snad doporučovalo, varovati Cyrila.

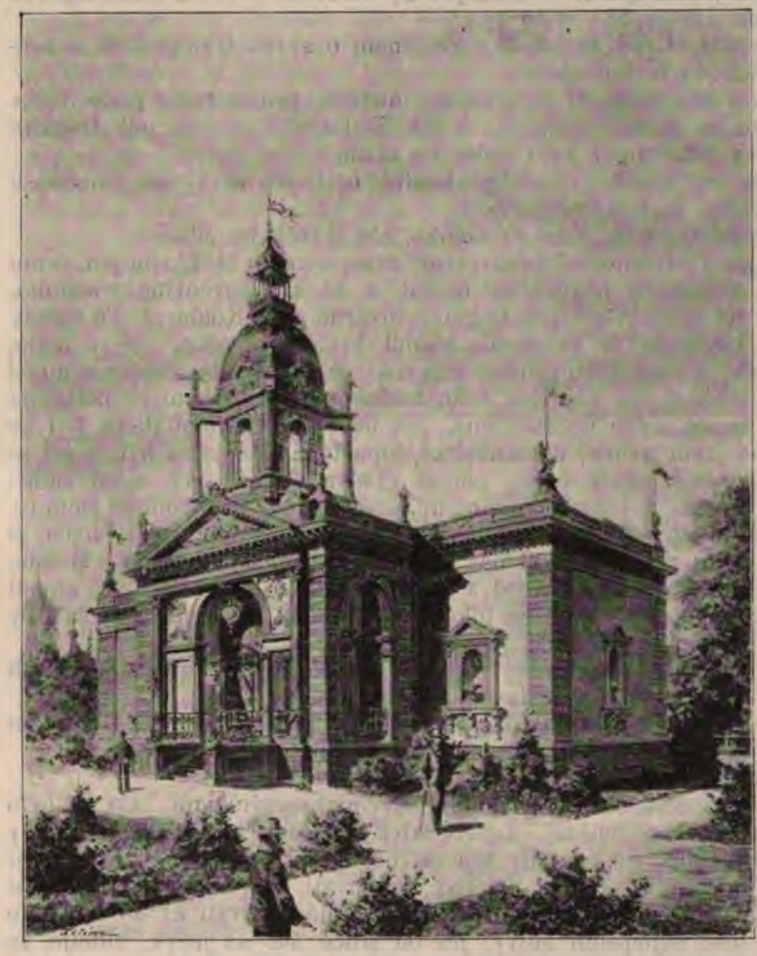

Návrh pavillonu pro pešťskou mill. výstavu,
dle aquarelu od Frant. Skopalíka.

Avšak kdož by se byl odvážil vhoditi símě pochybnosti v tuto dobrou, čistou duši, zkaliti blankyt mladého štěstí neodůvodněným snad podezřívánim?...

S naší strany ani mráček nepřišel zatemnit světlé jeho nebe, odjinud se přihnaly chmury, z čista jasna rozzuřila se bouře.

Otec zemřel, náhle, po třídenní nemoci smrt ho urvala.

Propadaly se naděje, div si nezoufal. Kdo mu poskytne pomoci, aby dostudoval? Matka mu nemohla přispěti ničím, sama ubožka třela bídu, nemajíc než bídný groš výslužného vdovy po učiteli; on sám, nepraktický, světem nezběhlý, nevěděl si rady ani pomoci ve víru velkého města, poukázán jsa jedině na sebe.

A proti všemu nadání se mu dostalo záštity.

Mozolné ruce se ho ujaly.

Žil té doby ve Vídni jeden jeho krajan, Vojta Dostoupil, obuvnický dělník, asi o pět let starší jeho. Žijíce v různých vrstvách společenských a v různých předměstích, zřídka jen se vídali; tu a tam Vojta přicházel se přeptat po

svém krajanu, k němuž choval až tklivou sympatii a pietu. Skromně přicházel, ve vší skromnosti odcházel po krátkém pobytě, aby ho nevyrušoval. Cyril snad ani neznal tu strastiplnou dráhu, kterou Vojta prošel, nežli žil lidsky, jak se vyjadřoval. Historie ševcovského učedníka, naverbovaného jedním z agentů, kteří za tímto účelem navštěvují chudé kraje české a moravské.

Některý rodný nebo známý dopsal snad Vojtovi do Vídně, že starý učitel Dubický zemřel. Faktum je, že týž se objevil asi týden po jeho pohřbu u Cyrila, zoufajícího, přemítajícího o tom, jak by se dostal z Vídně domů a jakou dráhu života by měl nastoupiti.

Poplakali spolu, Cyril se sdělil s krajanem o svých trampotách, o beznadějných vyhlídkách do budoucnosti.

»Nezbude mi než ucházeti se o nějaké místečko provisorního podučitele,« pravil; »zde neobstojím. Konec studií, ... a tak blízko cíle! — Za půl druhého roku, nejdéle za dva roky mohl jsem sedět na místě.«

A Vojta na to, klopě své dobré modré oči: »Pane Cyrile, mnoho-li byste dostával služného jako podučitel?«

»Dvě stě zlatých přece. Není to mnoho, ale člověk by žil.«

»Není možná. Podívejte se, jsem prostý švec, nemám škol, vím jen, čemu jsem se u vašeho nebožtíka pantatíčka naučil, a té své ševcovině rozumím, a přeci si vydělám až patnáct zlatých týdně v továrně páně Kohnově. To člověk žije ... A vidíte, kdybyste se nehněval, nabídl bych vám něco. Je to málo, maloučko — ale rok, v nejhorším případě dva roky se uskrovníte, abyste nemuisl zahodit celý život. Bude z vás pán, jak toho zasluhujete, stojí vám to psáno na čele. A pak, víte — do smrti nezapomenu, jak nebožtík váš pantatíček byl ke mně hodný. Ničeho jsem neměl, nemanželské, opuštěné dítě jsem byl, a on se mne ujal, na housle mě naučil hráti, potom rýsovat ... že prý mám vlohy, říkával, že je mne škoda. A tohle rýsování mi přišlo vhod. Nezapomněl jsem to. U nás v továrně se pracuje podle obrazců, a tomu já rozumím, jinak bych si vydělal jedva šest sedm zlatých. Bydlí nás pohromadě trojice kamarádů u Hundsthurmu, víte, kvartýrská nám vaří oběd a večeři. Přidal bych něco, a najedl byste se s námi, a do pokoje byste se také vešel; srazili bychom se, však by se to dalo udělat ... Nu, pane Cyrile, přijal byste?«

»Bůh vám zaplať vaši dobrotu, Vojto — ale pochopujete přec, jakž bych se mohl dát vámi vydržovat, z mozolných vašich grošů? ...«

»Nic tak. Celého svého výdělku nepotřebuji, leda bych hýřil. Co vám dám, jako bych to ukládal. Až budete na místě, splatíte mi to třeba.«

Konec konců byl, že Cyril přijal.

Zbylo mu, rozloučiti se s dosavadními svými kvartýrskými. Co tu bylo pláče a domlouvání, aby neodcházel. Teprve když jim řekl, že následkem otcovy smrti hmotné jeho poměry se zhoršily tou měrou, že by jim nemohl platiti pět zlatých měsíčního podnájmu, přestali naléhati, zdržovati ho. Ubohá Dora div si jasné oči nevyplakala; přísahala mu, že ho bude věrně milovati až do tmavého hrobu. On pak ji těšil nejlepšími slovy, jež od srdce šla na jazyk, slibuje, že bude přicházeti každou neděli s poledne, aby okřál po jejím boku, aby čerpal nových sil do své práce pohledem na tu, která pozlatí veškeren jeho život.

Dětem dal na památku svého sejce, jemuž děkoval štěstí svého žití.

Za dva dni ho umořily.

* * *

Divné ovzduší ono, v němž jal se žíti. Nízká, špinavá světnička, jejíž jediné okno vycházelo do ještě špinavějšího dvoru, jenž dýchal všemi zápachy velkého města, tak že přes strašné letní vedro nebylo možno je otevříti. Čtyři postele podle stěn, stůl ve prostřed, čtyři stářím svým velebné židle kolem toho stolu. Almary nebylo, šatnice byla na půdě, a prádlo si každý uschovával v kufru.

Cyril nepřemítal mnoho o těchto nedostatcích; on zajisté se zdržoval málo doma, dokud byl den, a zdržel-li se, práce a studie tou měrou ho zaujímaly,

že si nepřál leda toho, aby nebyl vyrušován. A v té příčině mohl být spokojen: ševci se přihnali v poledne, pojedli hltavě svůj skromný oběd, načež odešli bez meškání zase za svou prací. Večer ovšem bývali doma, avšak unaveni jsouce lopotou denní, záhy ulehali.

Vojta se k němu choval jako starostlivý otec: o poslední sousto se s ním sdílel. Brzy po svém přestěhování Cyril obdržel balík od matky, staré šaty po otci, stříbrné hodinky, zlatou jehlici a různé drobnosti, jediné své dědictví, aby prý, jak matka mu psala, mohl to ono prodat, kdyby mu bylo nejhůře. Vojtovi ubohá vdova také dopsala, list vřelý mu poslala, vytrysklý z hlubin mateřského srdce, boží požehnání na něho svolávající. Byl hrd na toto psaní, pochluboval se jím, stokrát je přečetl.

»Z vás bude pán, velký, učený pán,« opakovával, rozmlouvaje se svým chráněncem, »Bůh dá, že se dočkám. Víte, člověk je vlastenec, a vlast potřebuje moudrých lidí, učených.«

A ke svým kamarádům: »Mějte ho ve vážnosti! Kdybyste věděli, jak jeho otec býval hodný! Až bude z něho něco, řeknu si, že jsem nežil nadarmo, že jsem přispěl slabou svou silou, aby takový člověk nezanikl. Vždyť vidíte, jak je slaboučký; co by bylo z něho, kdyby se měl lopotit jako my. Ani tři dni by toho nevydržel. Sílit se musí, dobře jíst a pít, aby mozek mu nevyschl.«

A kde co dobrého mu přinášel, nejlepší sousta mu strkal. Cyril snad ani nevěděl, že jeho přítel pracovával přes čas, jen aby mu mohl přilepšiti. A kamarádi Vojtovi se chovali k němu uctivě, úslužně; naslouchali pozorně jeho řečem, tázali se ho po tom, po onom, a co řekl, bývalo jim evangeliem.

»Vidíte, tak nám splácí,« tvrdíval Vojta; »vykládá nám, čemu nerozumíme, vzdělává nás ...«

Někdy bývalo veselo večer, zejména v sobotu. Přinášeli pivo, Vojta hrával na housle, zpívali své české písničky, a Cyril pil také a býval vesel a učil je novým písním.

Tak k sobě přivykali, vždyť byli krajané, chudáci všichni, odkázaní na lopotu a práci. V pravdě, s počátku Cyril se musel přemáhati. Když se druzi vraceli z továrny, přinášeli s sebou pronikavý zápach kůže, smoly a rybího tuku, tak že se ubohému hochu až na nic dělalo. Ale jak už praveno, přivykl, než se nadál.

Kdys večer při pivě živá rozmluva.

»Pepíku, takové časy mít, jako náš pán!«

»Dnes tam měl zase jednu, krucifix, holku jako růži! Že ho chce taková ...«

»Nu, za peníze všecko, i láska.«

A pak obšírné vypravování, jak pan Kohn žije a jak má v továrně pokojík, kde děvčata ho navštěvují, samá pěkná děvčata, obzvláště jedna. Ne snad známý noční blín velkých měst, to to! — nikdo by neřekl, jaká děvčata, a prý také paničky.

»Ženským věř, a snadno se napálíš,« prohodil Vojta. »Mohl bych vám vypravovat, čeho se dočkal mistr, u něhož jsem se učil. Skandál, vám povídám! — Dost možná, že jsou taky hodné, ale já jim nevěřím.«

A pustil se do vypravování. Cyril poslouchal s opravdovým zděšením.

»Vy nic nepijete, můj zlatý! Jakž obstojíte bez pití? — Věřte mi, v tom pívičku je zapomenutí všech trampot ... Až se budete jednou chtít ženit, dejte si pozor a zkoušejte pilně, abyste se nenapálil ... ale, do té doby bohdá ještě mnoho vody uteče ...«

Cyril pil a Vojta měl z toho radost.

»Že jsem si vzpomněl,« pravil po chvíli, »už jsem vám to chtěl dávno říci, ale vždycky jsem na to zapomněl, proto že se to týká snídaně, a my odcházíme, když vy ještě spíte. Tu mizernou bryndu bych ráno nepil, kdybych byl na vašem místě. Kdybyste byl viděl jako já tu nečistotu, již dávají do mléka, do smrti byste nepil kávy ve Vídni. My pijeme ráno sklínku rumu,

k tomu sníme housku, to zahřeje, občerství, posilní — není nad rum, věřte mi. Zkuste to, můj zlatý.«

A Cyril zkusil. Poprvé ve svém životě se napil tohoto nápoje, jenž mu připadal s počátku jako roztavené olovo. Rozumí se, že to byla pekelná rasovina z blízké kořalny, ale Vojta jí nemohl vynachváliti, uváděje Cyrilovi, že po čase pozná, jak není nad rum.

Jen o jednom Cyril nepromluvil dlouho se svým přítelem: o své lásce. S námi se jí netajíval, s Vojtou dojista proto tak činil, že týž mluvíval málo uctivě o ženách. Zdálo se mu vůbec, že Vojta neměl tušení o ideální, vší hrubé smyslnosti prosté lásce. Konečně, asi po třech nedělích, přiznal se přece, nehledaje lživé výmluvy pro nedělní odpolední své vycházky. Vroucími slovy vychvaloval svou Doru, své slunce, svůj život.

»Nu, jen ať, jen ať,« pravil Vojta, veda sobě velmi skepticky.

»Kdybyste viděl, jak mě vítají pokaždé, když se u nich objevím,« horlil Cyril, »oč, že byste mi potvrdil, že nad moji Dorynku není a že bez ní mi nekvete. Chci, abyste ji poznal, viděl; sám uznáte. Na neděli jsme umluvili vycházku do Meidlinku; vydejte se tam taky, seznámím vás ...«

»To by se nehodilo. Styděla by se za vás, že máte přítele ševce.«

Cyril se smál. »Vy se mýlíte náramně, příteli; však vás už zná, však jsem jí řekl, jaký jste zlatý člověk, můj bratr, můj otec, vše, vše. Byla pohnuta až k slzám vaší dobrotou.«

»Toho jste jí neměl říkat, můj zlatý pane; nač se snižujete před ní? Ostatně, což pak činím tak velkého? — To by každý učinil na mém místě. Vždyť z vás bude učený pán, a oplatíte mi všechno. Což pak myslíte, že já jsem neuvážil, jak málo se pro vás hodí tenhle byt a tahle strava? Jakáž pomoc! Už musíte vzít za vděk.« —

Krásná letní neděle. Davy se hrnuly ven za linii, malí lidé z předměstí, řemeslníci, dělníci, kde kdo, a slunce se na ně smálo, pralo do nich, že pot se řinul s čel a s lící. Ale smáli se, dováděli, těšili se. Pohrávaly paprsky v barevných šatech, v květinách na kloboucích, v lesklých slunečnících. Pánbůh dal neděli, hleď, člověče, abys ji světil v radosti a veselí, nikoli v nelidské askesi ...

Cyril se ubíral v tom nekonečném proudě, Dora jemu po boku, za nimi její rodiče a všecky ty píšťalky — děti. Cyril se viděl v ráji; v předvečer byl prodal dva staré kabáty po otci, aby Vojta nevěděl; styděl se požádati ho o peníze na tento výlet, a zachtělo se mu, vyčastovati je všecky, aby nálada byla hodně dobrá.

Došli všickni do restaurační zahrady. Vysoké, košaté stromy, lípy a kaštany. Volně se dýchalo v tom zeleném svěžím božím chládku. Sta osob všude při stolech, šum, smích, radost, ples. Ohlíželi se po nějakém uprázdněném stole; našli ho, trochu opodál sice, ale tím lépe: byli sami, nikdo jich nerušil. Cyril se ohlížel po svém příteli; nehledal dlouho, brzy ho spatřil, došel si pro něho, přivedl ho a oba jeho soudruhy také

»Můj drahý, bratrský příteli,« jal se ho představovati.

Starý pán podal ruku uctivě, trochu nemotorně se uklánějícímu. Slečna se přitočila, natáhla ručku lesklou rukavičkou přioděnou, aby ji vložila do mozolné tlapy Vojtovy.

Avšak nedotkla se té ruky, couvnuvši, jakoby zmije se po ní sápala. Cyril ani neviděl, jak obličej Vojtův se rázem změnil; jeho oči tkvěly na zářícím líčku slečnině.

A pojednou hlas zaduněl podle něho, hrozivý hlas, jako dušený rachot hromu, jako tlumený řev rozdrážděného lva.

»Vy, vy ... tohohle do svých nečistých tenat? Vy ... nectná osobo! Jedva vás pustil ze svého objetí obstárlý žid, u něhož jste dlela ještě včera ... a vy se opovažujete!« ...

»Co? co? co?« vyhrkl ze sebe otec. »Co to tu mluvíte?«

»To se ptejte, pane, jí, té ...«

Vyřkl plnými ústy děsné, surové slovo. Pak chopil za rameno Cyrila, jenž stál všecek strnulý. »Pojďte! pojďte! můj zlatý, můj drahý! Zde pro vás není místa!«

A ven ze zahrady, Vojta i Cyril i oba soudruhové, a kvapným krokem k Vídni, proti proudu valících se jim v ústrety davů. Cyril se držel sotva na nohou, vlékli ho v pravém smyslu toho slova. Duše v něm, v ubohém, umírala.

»Ta nestyda! viděli jste ji? Je to ona, co?«

»To je ona!«

»Ba právě, ona to je!«

»Což vidíte, pane Cyrile, do jakých osidel jste upadl. Nebojte se, přetrpíte to, jen kuráž! Mně se stalo něco podobného, měl jsem holku, s jiným se spouštěla, až jsem se toho dopídil ... To je štěstí, že jsme sem přišli! Teď je ještě čas, ale pomyslete, kdybyste si ji byl vzal! ... Taková věc bolí, žere, trápí, ale jen do času, zas to přejde. Nesmíte na ni myslit, na onuci prokletou ... Na to je kořalka, Pánbůh ji dal, aby člověk zapil ten bol, tu zlost. Zapije se, zapomene se.«

A zavlékli ho do kterés kořalny, a lili do něho strašlivý nápoj, až ubohého smysly téměř pominuly.

Vyšli zase na ulici, spěchali domů. Vítr zadul, oblaka prachu podnímal. Vzduch jako síra, žlutý, modravý, v tom závoji prachu.

Došli domů, uložili ho. Usnul, spal jak zabitý. Bděli nad ním celou noc, zdál se jim sen nepřirozeným.

Ráno se probral.

»Jak je vám, můj zlatý?«

»Hlava bolí« ... A rázem, jakoby teprve nyní si byl vzpomněl, propukl v tichý pláč. »Je to možné! je to možné?« zalkal.

A Vojta: »Nu, dobře tak, že jsme ji poznali. Ale, co se budete rmoutit nad takovou! Těch je tu na tisíce. Zapijte to, uvidíte, za pár dní si ani nevzpomenete« ...

Přinesli láhev rumu, a Cyril pil. Když se opil, blabolil cosi, že nebe se otvírá, že je mu blaze, blaze.

A oni mu nalévali o překot, až zase usnul. Tak ho léčili asi týden, »aby zalili zármutek«.

Potom ho dopravili do nemocnice. Vojta div nesešílel žalem, uslyšev, že jeho svěřenec dokonává.

Za tři dni Cyril umřel.

Vojta přiběhl ke mně: »Umřel mi! můj Bože na nebi, umřel!... A někdy se mi zdá, že jsem ho zabil. Neměl jsem tam v Meidlinku tak vystupovat; měl jsem mu to pomalu vymluvit. Kdo by se byl nadál, že by láska usmrtila! Chtěl jsem, aby to zapil; ale ani rum nepomohl, a já to tak dobře mínil! Můj zlatý, můj dobrý Cyril. Věčná škoda, takový učenec! ... a tak jsem ho měl rád, před živým Bohem, život bych za něho byl položil ... Proč jsem jen tak zhurta do toho uhodil tenkrát?« ...

Skizza poprsí J. S. Machara,
model. A. Švimberský.

Vypravoval mi pak všechno, co se v poslední době stalo. Na konec doložil: »Ještě jednu prosbu: pište jeho matce ... ta taky snad z toho umře, ale jaká pomoc! musí se jí to říci.«

A já jsem psal té ubohé matce.

Nepřijela, nedostal jsem odpovědi.

Odpočívej v pokoji, ty můj drahý Cyrile! Měli tě lépe obrnit proti světu, než tě mu vydali! —

Obrázky.

Dlouho jsem váhal, než jsem se rozhodl, že znova vydám několik těchto »obrázků« ze života vídeňských Čechů v letech šedesátých. Ale zajímavá forma i obsah, který se mi výborně hodil do rámce Sborníka, přiměly mne, že je zase otiskuji.

Tyto skizzy českého života ve Vídni vyšly jako dopisy v Opavském besedníku r. 1861 a psal je Fr. Slanovodský, jak se Dr. Brzobohatý, který byl horlivým spolupracovníkem Burgersteinovým, pseudonymem nazýval. Ve své brožuře Z Vídně o Vídni jsem nevěděl ještě, kdo se skrýval za anonymitou, ale nyní to mohu zcela bezpečně tvrditi, maje toho doklady od p. prof. Dra. Fr. Studničky a jiných.

Když jsem loni sbíral zprávy o vídeňských Češích, roztroušené v jednotlivých listech venkovských, našel jsem také tyto dopisy, které se mi velice zalíbily. A poněvadž se mi zdálo, že s výstavy dolnorakouských Čechů v Praze a se Sborníka sejde, uveřejnil jsem je v Cinertově Věstníku, nechtě, aby propadly zapomenutí; obrázkům těmto jsem předeslal úvod o předběžných pracích dolnorakouského odboru pro výstavu a popis »Schmaus-Waberl«, a dal si udělati několik set zvláštních otisků, s názvem Z Vídně o Vídni.

Doufám, že článečky Slanovodského pobaví každého čtenáře.

Opavský besedník č. 23. od 2. srpna 1861.

I. Zvláště potřebna jest kavárna ve Vídni, aby Slované nezůstali roztroušeni; k tomu účelu máme kavárnu Bauerovu ve vnitřním městě v ulici, nazvané Singerstrasse.*) Nade dveřmi najdete vedle jména »Café« napsáno též »Kavárna«; i vejdete a zavoláte ve své slovanské prostotě na sluhu po moravsku, aby vám přinesl černou kávu; to jste si dali! Otevře na vás hubu jako dvouletý kapřík a řekne po chvíli: »frště nicht bémiš,« a nyní teprve máte potěšení, dávat svůj rozkaz v libozvučné němčině.

Ohlédnete se trochu po novinách, a to je pravda, co jste ublížili svému jazyku mluvením němčiny, to se vám zde vynahradí v časopisech; kromě 36 nebo 38 českých, moravských a slovenských časopisů, mezi kterými také náš milý Besedník, najdete tu ještě polský Czas, rusínské Slovo, chorvátský Pozor, slovinské Novice, ba i dva srbsko-lužické z Budyšína v Sasku. Kdybyste chtěli všecky přečíst, oči byste si vyhledělí, a celý den byste nesměli ven vyjít; ale nač by vám to bylo? pojďte raději se mnou, ukážu vám ještě jednu slovanskou kavárnu, a ta se nachází v jiném díle města a říká se jí u Bandstetra«.**) Tam se scházejí více starší páni, kteří již několik let ve Vídni bydlí; ale naši čeští a moravští poslanci přece raději chodí do té první mezi mladé, jarobujné studenty, kterými ta kavárna skoro výhradně jest navštěvována. Kromě těchto máme tu ještě polskou a srbskou kavárnu, a v každé větší kavárně jsou Národní Listy a Čas, a českého Lumíra najdete v každé i v té nejmenší kavárničce; budoucně vám zevrubně vypíšu jednu z těchto kavárniček, do které nejvíce Čechoslovanů chodí.

*) Roh Churhausgasse, kde je nyní Mayerovo katolické knihkupectví.

**) Tuchlauben vedle Mollovy lékárny.

Opavský besedník čís. 24. od 9. srpna 1861.

Dnes vás povedu do kavárničky, která se nalézá blízko vysokých škol vídeňských.*) Zelené okenice již z daleka na nás se usmívají, a přistoupivše blíže uvidíme mosaznými literami vysázené slovo »káva« na oknech. Dvéře jsou v létě celý den otevřené, můžete tedy snadno do vnitřku nahlédnouti; jest to veliká světnice, plná stolů a stolic, a každá stolice má šest noh, totiž čtyři svoje, a dvě náležejí tomu, kdo na ní sedí. Toto jsem proto podotkl, aby nikdo nemyslil, že je některá stolice prázdna — ani pomyšlení! stůjte tam třeba celý den, a uzříte, že jakmile někdo vstane, již zase jiný na jeho místo sedá; ale na místě lidských hlav uvidíte tam samé potištěné papíry, které se zdvihají a pouštějí, na stůl kladou, nad hlavami se pohybují a vůbec všelijak s místa na místo přecházejí, zakrývajíce celé poprsí těch pánův a paniček, kteří a které do nich své nosy strkají — uhodnete hned, že to čtou noviny. Snad se divíte, jak mohou lidé, nemají-li náhodou kočičí oči, při tak temném světle číst? Ano, myslím, že byste tomu temnému světlu mohli právě tak dobře říci: světlá tma, aniž byste mu tím ublížili; je tu skoro tak světlo, jak v kostele, když jsou roráty. Ale nebojte se té tmy! ručím vám za to, že tam nestraší; již jsme uvnitř, a proto že nedostaneme hned místa, ohlédněme se trochu po té jizbě. Tam v nejtmavějším koutě sedí okolo podlouhlého stolu několik studentů; jeden čte Národní Listy, druhý Lumíra, třetí olomouckou Hvězdu; dva čtou jakési německé noviny a jeden právě se vadí s posluhovačkou, proč mu nepřináší Humoristické Listy, že by rád trochu se zasmál. V tom tu jeden z těch, již čtou německé noviny, uhodí pěstí na stůl, až všecky sklenice zabřinčí; četl totiž v německých novinách, kterým se říká Presse, nějaký urážlivý a hanlivý dopis proti Čechům, a třeba je sám Moravan, přece ho to nesmírně dopálilo, neboť ví, že Čech a Moravan je jedno.

Druzí ptají se ho, co to je, a z toho rozpřede se velmi živá rozmluva, ve které se nepřikládají Němcům příliš pěkná jména. Pak popisuje Slanovodský zajímavým způsobem několik stálých hostů kavárničky, načež pokračuje:

Právě odcházejí dva páni, pospěšme si tedy, abychom na jejich místa zasedli. Přijde k nám hned děvče a ptá se, co bychom rádi; dáme si donést slezský vdolek. Mají tam pečiva všelijakého velikou hojnost, trnčáky, syrňáky, vdolky s mákem, se třešněmi, ale nejvíce je poptávka po slezských, kteréž jsou připraveny s cukrem a rozinkami. Lze tu dostati též rozličných dortů a jiných lehkých cukrovin, a z nápojův dostanete kávu bílou a černou, čokoládu, čaj, sladké mléko, kýžku, punč a vodu velmi dobrou, které můžete vypiti třeba pět mír čili mázů. Celá obsluha je tu ženská; čtyři děvčata, která jsou z lepších domů, roznášejí jídla i nápoje, dvě dívky ukracují si tím čas, že pořád sklenky s čerstvou vodou po stolech rozestavují a prázdné sbírají, a tři pracují za zvláštní ohradou, z nich jedna náčiní umývá, druhá kávu a jiné nápoje nalévá a třetí vdolky rozkrajuje a máslo na chléb maže.

Všecky jsou Češky nebo Moravanky, anebo alespoň, jsou-li Němky, umějí mluvit česky; a proto táhne se sem všecko, co je československého, a nemůže nebo nechce v kavárně kávu dvakrát dráže platit. Ovšem tu není takového množství českých novin jako v Slovanské kavárně, ale jsou zde aspoň ty nejhlavnější, a to většim dílem postačuje pro toho, kdo nemá času všecky číst. —

* * *

Jak se časy mění! Dnes máme ve Vídni přes čtyřicet českých spolků — ano, my již chodíme do čistě českých hostinců a kaváren! Vzpomeňme si na »Protivínské«, na p. Richtrovu a pod Slovanskou Besedou ve Wallnerstrasse, Šmakalovu v Neustiftgasse, na hostinec Pancův ve Währingu, Drchkovského v Hernalsu, Chmelařovu plzeňskou a Klímovu třeboňskou v X. okrese, na vinárnu Jáchymovu v Ottakringu, na »Oberkoglerku« Am Hof, na kavárnu p. Müllnera,

*) Café Schmaus-Waberl v Bäckerstrasse I. u staré university.

p. Brože atd. Nebudu těch všech místností, zvláště v X. okrese jmenovati, ježto bych byl pak v nebezpečí, že nesmím sám nikam jíti, abych snad něco na pana majetníka a P. T. hosty nevyzvonil. Jen se nedivte, každý z nás je sám sobě nejbližší; také já nejraději si v tichosti popiji. Nepovedu vás také ani do Pratru, kdy bývál v létě milý útulek české společnosti u p. Myslivce, ani do velkolepé »Centrálky«, kde se schází intelligence česká, nýbrž zůstanu blízko tam, jak psal náš dobromyslný, prostonárodní referent o »kavárničce u vídeňských škol vysokých«.

Ve vnitřním městě, v Bäckerstrasse, kam mnohý z vás zřídka kdy zabloudí, jsou dvě malé kavárny, jejichž navštěvovatelé se většinou rekrutují z Čechů. Jedna, p. Klimeschova (č. 26) (Čecha) je vedle cís. Wiener Zeitungu, proti nádhernému jesuitskému kostelu, druhá trochu dále č. 22 — táž, o níž psal náš Slanovodský. Povedu vás, milí čtenářové, do druhé, zvláště starším pánům známé kavárničky pod jménem »Café Schmaus-Waberl«. Tak hlásá zcela zřejmě nápis na tabuli, a tak je kavárna tato vůbec známa. Pojďte se mnou, a nebojte se, že za mne musíte platiti. Stojí »Schale 6 kr., Glas 8 kr.« Chcete-li, dostanete také jiné věci, jako limonadu a sodovku, zmrzlinu i »himbeer«. Na druhé straně se dovídáte, že kavárna se těší ctihodnému stáří. Čtete: »Caffeehaus Schmaus-Waberl, gegründet 1747«.

Nechci sice říci, že byste si snad na kávě pochutnali, ale čtete-li české noviny, tedy je tu jistě naleznete. Na dveřích najdete v seznamu novin také »böhmische Blätter«, arciže takovou orthografií psané, že pan písař uznával všechny čárky a kličky za zcela zbytečné. Jsou tu: Národní Listy, Hlas Národa, Lidové Noviny, Paleček, Humoristické Listy, Šipy, Moravská Orlice, ač nejsou všechny v seznamu označeny. Do místnosti vedou vysoké dvéře, a po straně jsou dvě okna, stejně vysoká jako dvéře, jež jsou opatřena z venku řádnými okenicemi. Bývalého nápisu »káva« již dnes nenajdeš. Vstupme tedy; místnost je dosti veliká, čtyřhranná, kdysi vybílená, nebo snad malovaná, nyní začouzená. V prvním okamžiku se ti skoro zatmí v očích — udělá se ti skoro tma před očima, jež prý je nedostatek světla, což ti

Skizza G. J. Schulze.

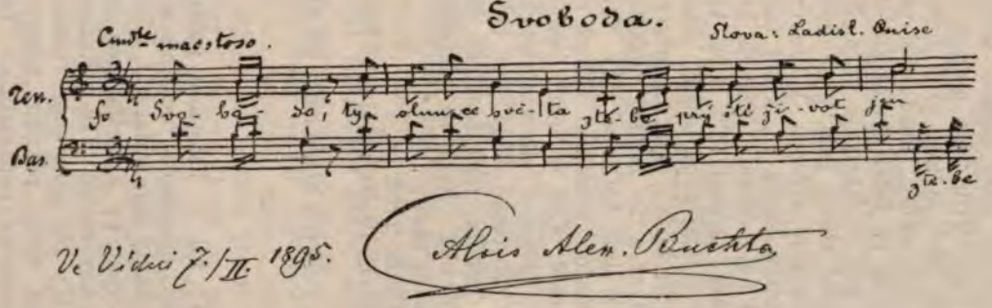

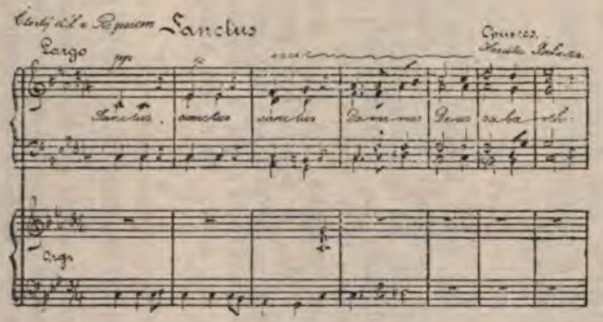

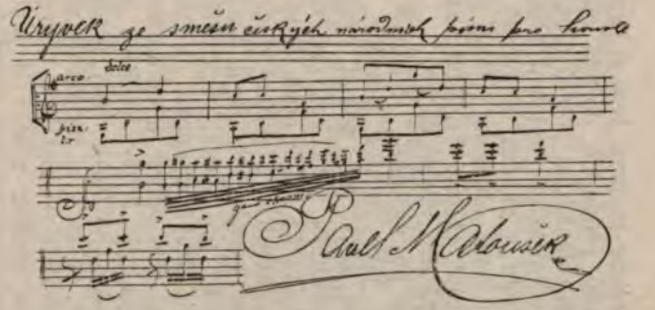

† 15. května 1895.

OCHOT. JEDNOTA OMLADINA OSVĚTA LIBNI

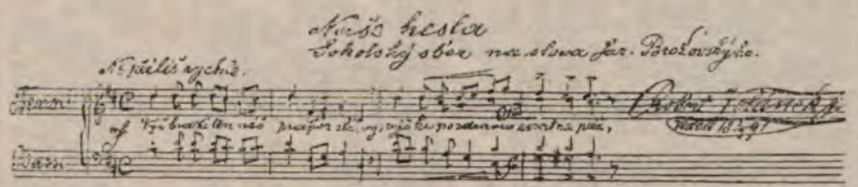

dosvědčí také výrok jakéhosi krajana, jenž si beze všech ohledů česky odlehčuje: »Sakra, když sem někdo přijde, je dočista slepej« — zrovna jako v našem popise z r. 1861. Ale zatrolená tma netrvá dlouho, a brzo se rozhlédneš.

Následkem kastovnického rozdělení světla táhne se ona část publika, která čte noviny, ku předu k oknům, milovníci karet tlačí se do zadu ke kulatým stolkům, jež jsou četně obsazeny; také zde jsou domovem známí internacionalní ptáčkové, zvaní »kibicové«, kteří nahlížejí veselým karbaníkům do hry. Vedle nich sedí mlčeliví ctitelé šachu.

Rozhlédněme se po místnosti! Místnost je klenutá, má tři oblouky a mohutné, obrovské zdi jako pevnost stavěné. Uprostřed stojí kulaté stolky s mramorovými deskami, kdysi snad bílými, nyní již sežloutlými; ale není divu! Kolem do kola celé místnosti jsou bez přetržení dřevěné lavice, před nimiž stojí úzké, podlouhlé stolky na jedné noze, vždy pro dvě osoby; snad také pro čtyři lidi, ale ti by pak museli býti »dobré vůle«, aby se za jeden stolek směstnali. V zadu v levo jest kredence a za ní kuchyň, kde se fabrikuje káva, čaj a jsou uschovány lahůdky pro hosty. Uprostřed zadní stěny jsou prolomeny dvéře, jimiž se vchází do druhé místnosti, hráčům specielně určené. V pravém koutě, v tajemném šeru, jest poprsí lidomilovného císaře Josefa II., který také místnost onu »16. listopadu r. 1759« navštívil a zde byl hostem. Majitelé kavárny byli na tuto vysokou návštěvu vždy právem hrdi; kromě toho měla kavárna tato dříve výsadu, že se v ní prodávaly zbytky z císařských tabulí, pravá pochoutka pro navštěvovatele. Dokud byla universita na blízku, byla kavárnička hojně navštěvována; na prvním místě od studentstva, a to zvláště českého. Dnes sice již klesl počet hostů, ale národnost jejich zůstala většinou táž. Tam od rohu slyšíš zrovna: »Zab to, jak se patří«, což ostatní společnost hlučně po česku doprovází. U druhého stolu je zajímavá společnost: Češi a Němci; mluví se půl věty česky, půl německy. Němec si zvláště libuje v charakteristicky českém: »Satraceny pan X.« Navštěvovatelé patří k obyčejné třídě; na tváři mnohého vidíš znamení práce a snad utrpení; onen mladík, jenž hledí do neurčita, rozjímá o něčem — svědčí o tom výraz jeho oka. Nyní se přibelhal jednonohý chuďas; mnohý odbývá si zde v poledne svůj oběd.

Brzy odpoledne se zde rozsvěcuje; je pochopitelno proč.

Skoro jste zapomněli samým rozhlížením na kávu. Přečteme si také ještě nějaký český list, pro který si sami dojdeme.

Zaplaťme sklepnici a nastupme dále cestu po českých hostincích, po níž nás opět povede p. Slanovodský.

* * *

Tento článeček byl psán koncem října 1894; asi 7. listopadu nalezli jsme Šmausku zavřenou, poněvadž se její dosavadní majetnice přestěhovala. Mnohé vídeňské listy přinesly již Šmausce nekrolog; známý spisovatel p. J. Löwy vzpomněl si dne 15. listopadu na hezkou Poldi ze Šmausky a nešťastnou její lásku, a nedávno (v listopadu 1894) rozepsal se o této kavárničce také p. Kuffner v Národních Listech. Ale Šmauska má tuhé živobytí; vše opraveno, vymalováno, přineseny kulaté stoly, a doprostřed postaven nový, pěkným zeleným suknem potažený kulečník — něco takového ještě Šmauska nepamatuje! Tak tedy patří můj popis té kavárničky již k »historickým pokusům«. »Schmaus-Waberl« dotýká se pan Jul. Löwy ve svých historických vídeňských románech dosti často.

* * *

Opavský besedník, čís. 27. od 30. srpna 1861.

II. Besedy. Besedy upravuje buďto jeden podnikatel nebo více pánův a mladíkův, kteří se sestoupí v »besední výbor«. Nejvíce besed a zábav uspořádal, co já vím, pan Rosa;*) a není také nikomu snadněji do takové věci se pustiti. On

*) Viz jeho autobiografii.

zná všecky slavné i neslavné hudebníky, dobré i špatné zpěváky, vtipné i nejapné deklamátory a sám je též dobrým zpěvákem a byl by též dobrým deklamátorem, kdyby nebylo u nás toho zpropadeného pravidla, že se má přednášet z paměti; ať se tomu naučí doma nevím jak dobře, při vystoupení před obecenstvem vždycky mu některý veršík vyklouzne, což ho však v přednášení nikterak nemate: buďto chytrácky se zasměje, jakoby to věděl, co zamlčel, ale nechtěl povědít, aneb se zamračí a spraví tahy obličeje svého tak, aby se mohl domysliti posluchač toho ztraceného verše, aneb uměleckým ruky pozdvižením vynahradí nám dvojnásobně těch několik slov, která byl na zem upustil.

Již dvě neděle před besedou nastává panu Rosovi pravý pekelný očistec; tu dlužno mu jíti k panu Bláhovi, aby troubil v besedě na lesní roh, tu k panu Královi, výbornému houslistovi, tam zase musí shánětí zpěváky pro sbor a sám je cvičiti; k panu Burgersteinovi letí, aby přečetl v besedě některou ze svých deklamovánek, a některého z lepších zpěváků vídeňských třeba mu získati pro nějaký samozpěv. Pro sebe potřebuje též nějaké deklamovánky, a při vší své jiné práci musí se jí též naučiti nazpamět. Předposledni den před besedou vzkáže mu houslista, že ho bolí prst, zpěvák mu píše, že ochraptěl, a náš mučedlník znova musí shánět jiné umělce, což zajisté není nic lehkého, pomyslíme-li, že to předně musejí býti umělci, za druhé Čechoslované, a za třetí takoví lidé, kteří tím se neurazili, že je nevyzval p. Rosa již dříve k účinkování při besedě.

Snad nemníte, že již ničeho nezbývá činiti panu Rosovi? Potřeba ještě dát vytisknout zvací a vstupní lístky a do vznešenějších domův sám je zanésti, pak smluviti se s majetníkem hostince o místnost a konečně žádost na vysoké c. k. policejní ředitelství o povolení k besedě a předložit mu opisy kusův, které se zpívati nebo přednášeti mají. Vidíte, obyčejný člověk by nestačil toto všecko provésti, ale pan Rosa všecko spraví, a když vcházíme do besední síně, vítá nejenom nás, ale vůbec každého hosta s veselým a půvabným úsměvem. Začátek je určen na sedm hodin večer, ale hosté scházejí se tak pomalu, že se před osmou nemůže začíti. Mužský sbor, který první vystoupí, mohl by býti trochu silnější a pevnější, ale nedostatek těchto vlastností nemůže se pokládati za chybu panu Rosovi, neboť polovice zpěváků, kteří mu včera jistotně přislíbili, zůstala doma, a když p. Rosa nad tím si nezoufá, my také nemáme práva si zoufati. Pak se střídají zpěvy, deklamace, hra na piano a na housle, troubení na roh; hosté sedí okolo stolův a zapíjejí i zajídají v bázni boží tyto umělecké lahůdky, při čemž ovšem také někdy se stane, že v nejlahodnějším šepotu strun houslových najednou zařinčí nůž, který se sveze s tvrdošíjné kosti nevinného nebožtíka telátka, — a hned slyšet kárající sykot se všech stran, kde sedí nábožní ctitelé hry houslové, kteří se nezabývají právě s telecím masem nebo s podobnými hříšnými věcmi. — Po skončeném koncertě teprve nastane pravá veselost; mladí junáci točí se okolo slečen ještě mladších, připíjejí si na zdraví, činí se nové známosti, pije se na bratrství, a konečně když již ženská pleť byla větším dílem odešla, zanotí se ve sboru »Hej Slované«, »Já jsem Slovan s duší, s tělem« a jiné vlastenecké a milostné písně.

Pan Rosa pln radosti, že se beseda zdařila, přechází sem i tam, tiskne známým ruku, slibuje, že brzo zase spořádá besedu, která bude ještě pěknější a z kteréžto polovici čistého výnosu obrátí k nějakému dobročinnému účelu.

Opavský besedník, čís. 25. od 16. srpna 1861.

III. Český hostinec. Na předměstí Mariahilf v jedné postranní ulici nalézá se hostinec »u zlatého věnečka«,*) který navštěvován bývá toliko českými hostmi. Ve všední den chodí tam usedlejší páni, obchodníci a mistři, v neděli však za to jsou tam skoro sami mladší řemeslníci, a na tyto půjdeme se trochu podívat. Při vstoupení do dveří uvidíme za nálevníkem seděti paní nad míru tlustou, která nám na náš »dobrý večer« odpoví přívětivým: »vítám vás, pá-

*) Ve Windmühlgasse.

nové!« Lidí je tu jak mravenců, a my, ohlížejíce se po obou dosti prostranných jizbách, nevidíme ani tolik prázdného místa, kde by náš stín posaditi se mohl, neřku-li aby naše ne příliš outlé postavy nějaké sedlisko našly. Paní hospodská, vidouc nás na rozpacích, máme-li státi nebo jíti, pozdvihne starostlivě svoje třícentové tělíčko a prosí nás, abychom jen chvilečku sečkali, že nám hned nějaké místo vyhledá.

Poroučíme si džbánek piva, ovšem každý jeden; v okamžení stojí džbánky před námi; ale není džbánek jako džbánek, neboť ve vídeňských hostincích obyčejně se tak říká sklence, která je trochu větší než žejdlík a trochu menší než půlka (holba); ale zde jsou skutečně džbánky kamenné s cínovým víkem, ve kterýchžto pivo dlouho čerstvé zůstává, jen že na ně nevidět, jakou má barvu. Dobrý znalec piva pozná jeho barvu i jazykem, a my, třeba takoví znalci nejsme, pochutnáme si na něm přece jak se sluší a patří, poněvadž jest vskutku dobré. Ještě nesedíme ani čtvrt hodiny, an tu vystoupí mladý člověk ve slovanské čamaře a modré slovanské vestě na stůl, aby ho všici viděli, a začne přednášeti zvučným hlasem:

Nechte cizích, mluvte vlastní řečí,
sláva Cechům slouti Slovany;
ujměte se o ni snažnou péčí;
nechte cizích, mluvte vlastní řečí,
ona libým zvukem mnohé předčí,
v ní jsou duše otcův schovány! atd.

Když skončil, následuje hlučný potlesk, a hned po té zanotí někdo »Hej Slované«, a celá společnost zpívá jako jedněmi ústy. Pak zase jiný nějakou báseň přednáší, potom zase se zpívá, a tak to jde skoro až do půlnoci, kdež konečně tito stateční vlastenci se rozejdou. Mezi zpíváním a přednášením chodila paní-máma častěji mezi hostmi, aby viděla, nescházi-li někomu něco, a při tom nám vždycky dala zašňupnout, jak to ve Vídni v obyčeji bývá; sama nešňupe. Při odchodu dá nám dobrou noc a usmívá se tak lahodně, že přijdouce ven nevíme, kdo se pěkněji usmívá, jestli ten plný měsíček na nebi aneb ona.

Jest ještě více hostinců ve Vídni, kde se našinci scházejí, ale žádný nemá tak čistě slovanského rázu jako tento, pročež je můžeme mlčením opomenouti.

Český hostinec ve Vídni.

Bylo to roku 1878, kdy jsem opětně přijel do Vídně za svým životním povoláním. Za jízdy na dráze doslechl jsem, že prý ve Vídni v Leopoldově u »Augartenbrücke« otevřen byl před nedávnem nový český hostinec, který se těší četné denní návštěvě vídeňských Čechů. Večer téhož dne šel jsem přes dunajský most a hledal na levém nábřeží nějaké hostinské tabule buď s naznačením českého hostince neb českého majetníka, ale hledání mé bylo marné! Největší hostinec na nábřeží, zvaném Obere Donaustrasse, byl označen nápisem: »Gasthaus zum Arcieren«. Jelikož se mi tam zdálo býti velice živo, vkročil jsem nejprve do přední velké světnice, kde sedělo více lidí hovořících po chorvátsku; vkročil jsem do druhé světnice, která vedla do zahradního salonu, a v tom ozvaly se zvuky piana: »Proč bychom se netěšili, když nám Pánbůh zdraví dá!« Se mnou to radostně trhlo, neb jsem byl jist, že se nalézám v hledaném českém hostinci! Ještě poslední zvuky naší milé »Prodané nevěsty« dokončeny nebyly, když jsem se setkal s dlouholetým, z Mladé Boleslavi mně známým hostinským, panem Josefem Polívkou, který mne hned shromážděné české společnosti představil. První »český muzikant«, kterého jsem v tentýž večer ve Vídni poznal, byl učitel hudby pan Šámal, a v cizině potkat českého muzikanta aneb vidět skákat bábu přes koště, je prý dle loterního snáře čili vykladače snů dobré znamení! — Z příčin místních, totiž že Slovanská beseda tehdáž

»u Lípy« v Rothenthurmstrasse se nalézající, malé návštěvě se těšila, utvořila se »u Polívky«, jak hostinec ten všeobecně pojmenován byl, četná společnost naší intelligence; vídávali jsme tu nesčíslněkráte ministr. radu Pouchlého, ředitele Kalandru, vojenského lékárníka Hedánka, vrchního účetního Jana Dráždíka s rodinou, inženýra Em. Malého s chotí, stavitele Pecivala a m. j.

V nedlouhé době dostavili se čeští studující zdejší, a poněvadž mezi nimi bylo mnoho dobrých zpěváků, pořídilo se malé jeviště, a konaly se občas zpěvní a deklamatorní zábavy, které byly tak četně navštěvovány, že místnost jinak velice prostranná nikdy nepostačovala a obecenstvo již místo nedostavší odcházeti muselo. První zábava pořádala se ve prospěch »Komenského« za spolupůsobení chvalně známého nám »hanáckého kvarteta«, skládajícího se z pánů Daňka, Jahody, Jiříka a Mlčocha, kteří svými jak uměleckými, tak zábavnými výkony přítomné obecenstvo pokaždé pobavili a rozveselili. Z tohoto výtečného hanáckého kvarteta dlí pouze pan Mlčoch mezi námi; ostatní tři přátele kryje již chladný rov, a budiž jich za nezištné vlastenecké působení těmito řádky vděčně vzpomenuto.

Roku 1881 ustavil se v téže místnosti spolek »Kollár«, a poněvadž od té doby ve spolkové místnosti pražské denní české listy a pro zábavní četbu velká řada dobrých knih vyložena byla, stala se návštěva vždy četnější a uspořádala se pak za pomoci členů bratrských spolků »Pokrok«, »Záboj« a »Československé besedy simerinské« častěji nejenom větší divadelní představení, nýbrž předvedly se zde veškeré opery našeho mistra Františka Veleby.

Když některý kus pro nahodilé překážky sehráti se nemohl, tu byl vždy kapelnik Robert Volánek se svou družinou jako spasný anděl po ruce a upravil nám buď zpěvní, buď hudební koncert; běda tomu, kdo by nás byl z Němců vyzývavě vyrušoval; tomu Polívka ihned vynesl boty, ten se již neopovážil mezi nás vkročiti.

Tak sešli se jednou všichni účinkující v letním období v nejlepší náladě večer do zahrádky ke zkoušce Velebovy opery »Ženská lest«, když na dvoře vedle zahrádky spustil flašinetář »Die Wacht am Rhein!«

Pojednou hudba flašinetářova utichla a my slyšeli pouze nějaké šustění s vmísenými výkřiky: »Jen ho řež!« Když jsme vyběhli a po příčině pátrali, viděli jsme rozčertěného hostinského Polívku a bědující flašinetář přisahal, že je starý voják a Čech, že se jmenuje František Vondráček, že si flašinet teprve koupil a nevěděl, co v tom »kastlíku« a na válci má za písničku.

Když se vše utišilo, a hostinský seznal, že se na chudákovi ve svém vlastenectví přece jenom přenáhlil a flašinetáře chutným gulašem udobřil, rozproudila se v zahrádce o tom veselá debata a sebráno pro flašinetáře šestnáct zlatých, s tím podotknutím, že »Wacht am Rhein« musí z válce a naše národní píseň »Kde domov můj« na válec.

Druhý den šel hostinský s Vondráčkem na Neubau k továrníku, požádal ho o vsazení »Kde domov můj«, složil žádaný obnos a za čtrnáct dní zaslechla česká společnost v Polívkově hostinci z Vondráčkova flašinetu ponejprv »Kde domov můj!« Jaké nadšení to bylo a jaké vlastenecké řeči při této příležitosti proneseny byly, ví zajisté každý ještě, kdo tenkráte byl přítomen. Při této náladě usneseno, uspořádati další sbírku k tomu účelu, aby se na válec »Hej Slované!« dostalo. A netrvalo to ani plných 14 dnů, když Vondráček najednou ji na dvoře z válce spustil. Jásot, jaký nad tím povstal, nedá se popsati! Dali jsme obě písně střídavě vícekráte po sobě hráti; že my se z toho radovali a jiní na to hubovali, na to jsme arciť nepomýšleli. Neues Wiener Tagblatt, který flašinetářovy písně asi slyšel, přinesl několik dní po té úvodní článek s nápisem: »Hrom a peklo!« a zuřil proti takovému provokování vůči ryze německé Vídni! — Tak sedávali jsme často pohromadě v nejveselejší náladě. Přišel opět večer, a to 12. srpen 1881, o kterém měla býti čtená zkouška pro jedno příští divadelní představení, a v okamžiku, kdy jsme se se sedadel zdvíhali a poblíže jeviště ku přečítání úloh se seřaďovali, vkročil mezi nás zdejší zpravodaj pražské Politiky pan Thoř, a oznamoval nám, že hoří Národní divadlo!

Stáli a seděli jsme tu jak omámeni. Když jsme se vzpamatovali a pan Thoř o neštěstí tom bližších zpráv nám podával, slzeli jsme všichni! Kdo mezi nás přišel, — a v onen památný večer byl Polívkův hostinec velice navštíven — každý s námi truchlil. Povstal a promluvil jsem několik vlasteneckých slov k přítomným, sebral arch papíru a provedl jsem sbírku, která nad očekávání skvěle dopadla, neboť vynesla přes tři sta zlatých! Seznam dárců a peníze donesl jsem ihned do redakce Tribune, kterou tenkráte † J. S. Skrejšovský v Hohenstaufengasse v jazyku německém vydával, a odvedl jsem obé redaktorovi panu Peneckemu. Druhý den přinesla Tribune poprvé český seznam dárců s dotyčnými obnosy.

Nedlouho po té přišel jsem jednou později do »Kollára«, kde vyřídil mi veleváženy přítel můj pan Jan Dráždík, že zde byl redaktor Tribune pan Hamann se žádostí, abych pana Skrejšovského navštívil. Učinil jsem tak. Výsledek naší rozmluvy byl ten, že svolal jsem bratrské spolky do Slovanské besedy k důvěrné poradě a že přivedl a představil jsem shromážděným publicistu pana J. S. Skrejšovského. Z této a z dalších porad povstal »Klub rakouských národností« a časopis »Věstník« ve Vídni.

Protože Polívkův český hostinec zmizel, a hostince v tomto domě, II. Obere Donaustrasse 39 (nyní v téže ulici čís. 49), vůbec již není, a jelikož mnohý vlastenec, který mezi námi již nedlí, pro povznesení naší národní věci ve Vídni mnohou hřivnou přispěl, cítil jsem se na vyzvání pana redaktora tohoto sborníku povinován, tento úryvek z tehdejšího života spolkového našemu dorostu zachovati a všech jmenovaných zde vděčně vzpomenouti.

Josef Maruška.

Československé spolky v Dolních Rakousích.

Pořádal JUC. *Josef Urban.*

Přijímaje úkol, naznačiti v této knize vznik a rozvoj československých spolků dolnorakouských, zvláště vídeňských, byl jsem si vědom jak významu, který má vylíčení dějin tohoto nejdůležitějšího činitele v životě Čechů podunajských pro širokou veřejnost i pro spolky samé, tak zejména nesnází u provedení svěřeného mně díla. Není zajisté snadná věc, probrati v krátké době zápisky a vzpomínky skorem padesáti vlasteneckých sdružení a podati pak o nich přehledný historický obrázek. Vždyť od mnohých se mi nedostalo ani dostatečných zpráv. Ač při tom jsem byl i četnými záležitostmi výstavními zaměstnán, přece doufám, že čtenář, který následující stránky bedlivě projde, nenechaje se od toho zapuditi na první pohled se jevící podobnosti obsahu, nabude o zakládání českých spolků na půdě dolnorakouské, o jejich působení a významu národním úplné jasnosti.

Při pojednání o jednotlivých spolcích bylo mně přihlížeti nejen ke stáří a působení jejich, nýbrž i k obmezenosti místa, části spolkové vytknutého. Aby se táž nestala jednotvárnou, poukázal jsem při každém spolku na jiný moment, tak že teprve všechny dohromady znázorňují úplně vnitřní i zevnitřní život spolkový. Působení na venek vylíčeno jest nejobšírněji při spolcích postavených na prvním místě. Rozumí se však samo sebou, že tam, kde na př. Slovanská beseda nebo Zpěvácký spolek slovanský něco podnikal, byl i »Pokrok«, nebo »Lumír«, nebo »Slavoj« a j. Jednou byl v popředí nebo dal podnět ten spolek, po druhé onen; ostatní se přidružily.

Velikou zásluhu o spolkovou část sborníku získali si: pan Bobeš Hübner nástinem dějin Slovanské Besedy, pan Karel Krcha črtou o Akademickém spolku, důst. pan P. Tomáš Bláha zprávou o jednotě sv. Methoděje, pan Josef Slavík obšírným pojednáním o Sokolstvu vídeňském, pan dr. Frant. Preissler o České záložně, pan Václav Švejnoha o Klubu rakouských národností a pan Josef Blský o spolcích dělnických. Při Zpěváckém spolku slovanském byly mně vodítkem dvacetipětileté dějiny jeho od p. Dr. J. V. Drozdy.

Čím jsou spolky Čechům dolnorakouským? Zajisté nejlépe vystihnu převeliký význam tohoto zařízení, když odpovím, že spolky jsou nám téměř tím, čím jsou jiným lidem a národům obce a stát. Vše, co jsme dosud hlavně v ohledu národním vykonali, mělo původ svůj ve spolcích. Kdyby těch nebylo, byli bychom dnes právě tak jako před 35 lety lidem podivně z místa na místo se pohybujícím, jenž sice ještě dovede si v potu tváři vydělávati chléb svůj, který však nemá domova a nucen jest cizí zvuky ze sebe vyrážeti. Kteří z nás nestali by se zcela lhostejnými, ti pomáhali by z Vídně utužovati pouta vlastního národa; dítky naše pak by vesměs se nám odrodily. Jest to smutný obraz, ale věrný, uvážíme-li, že ani obec ani stát přes platné zákony ničeho nepodnikají, co by k hájení a pěstování národnosti a jazyka našeho přispívalo. Ba toto říšské hlavní a sídelní město a naši němečtí spoluobčané nám

právo k tomu přímo upírají, nižádných prostředků nám neposkytujíce, bychom se v řeči mateřské mohli vzdělávati. Za takových okolností cítili jsme se jen ve svých besedách jako doma, tam jsme pookřáli a ku nové práci se nadchli. Ve spolcích jsme se poznávali, jedni druhých ujímali a vzájemně podporovali, tam se čtla česká kniha, pěstoval zpěv, hudba, divadlo a ušlechtilá zábava, ze spolků vyšly časopisy a kalendář, ze spolků vyšly záložny a jiné podniky hospodářské, ze spolků vyšla česká škola a české bohoslužby, tedy nejdůležitější prostředky vychovávací a životní.

Jako každý začátek, tak i základ prvních československých spolků byl těžký. Předně nebylo dosti členů, za druhé nedostávalo se hmotných prostředků, konečně scházela vhodná místnost. Později členů přibývalo i prostředky se množily, ale na místnosti vším právem dosud se naříká. Kdežto Němec hoví si v nádherných soukromých a dvorních divadlech, jest Čech nucen v létě dusiti se, v zimě chouliti se ve starých hospůdkách a zahradních přístřešcích, chce-li se poučiti nebo pobaviti ve své řeči. A co obětí hmotných a překonávání překážek policejních jest tu třeba! Často se mluví o postavení jednoho nebo více národních domů. Ano, jest jich svrchovaná potřeba; ale ke zřízení jich nedojde dříve, dokud se český živel hospodářsky lépe nezorganisuje.

V posledních letech přibylo velice mnoho spolkův, a tu jest pochopitelno, že se jedněm vede lépe, jiným hůře. Nelze však schvalovati tvrzení některých horlivců, že by vůbec bylo ve Vídni příliš mnoho českých spolků. Dle mého mínění jest některých dosti, na př. ochotnických; ale jiných sdružení, zvláště hospodářských, jest ještě velmi málo. Dosud nemáme pojišťoven, skladišť, zastaváren a spořitelen, ba ani stávající záložny na tak ohromné město nestačí. Též bych doporučoval zakládání spolků krajinských, jež by udržovaly živější spojení s vlastí.

Mnozí našinci těžce nesou, že se nyní nepořádají »slovanské plesy«, velké »besedy« a hry v německých divadlech, jako před čtyřiceti lety. To jest ze dvou příčin nemožno. Předně má zde každá větev slovanská své spolky, tak že společnost všeslovanská se schází toliko na koncertech Zpěváckého spolku slovanského. Za druhé jest německé obecenstvo proti nám zaujatější než dříve, kdy jsme nebyli ještě »nebezpečnými«. Za to se můžeme pochlubiti jinými projevy významnými. Tak plesy Akademického spolku bývají dostaveníčkem vybrané české společnosti, na posledních šibřinkách »Komenského« bylo 2000, na výletě 3000 osob, při slavnosti sokolské a zpěvácké v Meidlinku (26. května 1895) sešlo se dokonce 6000 krajanů. Též koncerty spolku »Lumír« bývají velmi četně navštěvovány. Pokud se týče divadla, tu nelze si opravdu naříkati, že by se málo pěstovalo. Stává se, že se hraje třeba v 15 spolcích najednou. Zajisté by se zde i větší divadelní společnost udržela, kdybychom měli své jeviště a denní list. Národní kapelu máme již dávno. Zvláště důležitá jest činnost politická, účast při volbách a schůzích.

Na konec jest mně ještě poukázati na význam spolků pro celý národ. I ten je značný. Předně se pomocí nich udržuje a rozmnožuje počet věrných synův a dcer národa, a tím se zmiňuje ztráta vystěhováním vzniklá. Za druhé jest předůležito, že v době, kdy národu jest pokračovati v odvěkém boji za právo a svobodu, tvoří se na blízku ve středu společné říše mohutný krystal národní. Větev dolnorakouská jest již nyní pozoruhodným konsumentem literárním, též spojení obchodní a protežování domácích produktů počíná se jeviti, ač není dosud nijak organisováno. Čechové vídeňští súčastňují se odedávna radostí i žalostí národních — připomeňme jen divadlo a výstavy — oni přičiňují se o zachování starých součástí kmenových na pomezí dolnorakouském, ano Čech vídeňský, ač sám jest uhněten, podporuje a povzbuzuje bratra Moravana. Výpravy do Břeclavy, Hodonína, Kyjova, Kroměříže atd. zůstanou navždy památnými. — Jak se udržet, jak toho dosíci, aby moc a síla naše aspoň přibližně odpovídala nesmírnému počtu? Toho se domůžeme jen svornou, vytrvalou prací. Pomoc z vlasti vítězství naše jen urychlí. Doufejme, že po Slezsku přijdou na řadu Dolní Rakousy!

Zpěvácký spolek slovanský.

Slovansko pevsko družstvo.
Словенско певачко друштво.
Slavjansko pjevačko družtvo.
Славяньске співацке товариство.
Słowian. stowarzyszenie śpiewaków.
Славянское пѣвческое общество.

»Zpěvem k srdci,
srdcem k vlasti.«

Počátkem druhé polovice tohoto století ukázala se pilná potřeba, aby Slované ve Vídni porůznu roztroušení blíže se stýkali, i zařizovány za tou příčinou uvědomělejšími národovci občas v různých místnostech koncerty, jimžto dáno přijmí »Besed«. Jenko, Heller, Piskáček, Ševčík a j. byli dirigenty sborů z pěvců slovanských porůznu sestavených, a jim předkem děkovati sluší, že i Besedy těšily se oblibě všeobecné. — Hlavní vada při tom však spočívala v tom, že, jelikož nedostávalo se střediska jednotného, zapotřebí bylo zpěváky ke zkouškám společným vždy zvláště teprve shánětí; rovněž pak i nedostávalo se začasté hudebního materialu, jejž si ředitelé sborů vždy teprve pořídíti musili.

Když během roku 1861 v Praze zaražen byl zpěvácký spolek »Hlahol«, razila si také ve Vídni myšlénka volnou dráhu, utvořiti na Dunaji mohutný pěvecký sbor, a to ne výlučně český, nýbrž slovanský. Účelem spolku toho mělo býti účinné pěstování slovanské vzájemnosti zpěvem, čímž platně přičiněno býti mělo k probuzení i mohutnějšímu rozvoji národního vědomí v širší rodině slovanské na Dunaji.

Již koncem roku 1861 sestoupili se někteří jednotlivci k pilným poradám »u Lothringra« (Kohlmarkt), i uložen konečně třem účastníkům porad těchto pánům A. J. Kalandrovi, J. Lenochovi a F. Ptačovskému, aby vypracovali stanovy a elaborát svůj schůzi společné předložili. Osnova tato v plném znění schválena a počátkem roku 1862 podpisy pp.: Dr. Dvořáčka, prof. Arnošta Förchtgotta, Jovanoviče, Dr. Caspara, F. Klosse a j. podepsaná, podána byla místodržitelství k schválení. Již 14. května stanovy schválené Dr. Dvořáčkovi vráceny, tak že ihned přikročeno býti mohlo k první valné hromadě spolku dne 21. května v místnostech »u Lothringra«. Ve schůzi této zvolen za předsedu Dr. Dvořáček, za sbormistra prof. A. Förchtgott, do výboru pak pp. Benevic, Dr. Caspar, A. J. Kalandra, J. Lenoch, Fr. Ptačovský a Em. Veselý.

Přední péčí nově zvoleného výboru bylo zařídíti stálá cvičení pěvecká i odchovati tak nejprve spolehlivý sbor pěvců. Zkoušky pěvecké konány v místnostech »u Lothringra«.

Příležitost k prvnímu vystoupení u veřejnosti zavdalo úmrtí Jaroslava Šafaříka, nad jehožto hrobem spolek truchlosbory zapěl. Zpěváků v roce prvém bylo celkem 33. Tak spolek za skrovné poměrně účasti zahájil činnost svou.

První řádná koncertní beseda položena na den 13. prosince 1862 do dvoran lázní Dianských i rozptýlil skvělý průběh její rázem veškeré obavy, že

by spolek nebyl snad schopen života. Mezi přítomnými nalézali se veškeří téměř poslanci slovanští na říšské radě a statečný kníže černohorský Mirko, jenž se byl se státním sekretářem svým p. Vaclíkem dostavil. Spolek přednesl při příležitosti této tyto sbory: Slavská domovina od Vintra. Ruské národní písně harmonisované prof. Förchtgottem. Na přírodu od Zvonaře a Pěvcovo loučení od Vogla. Zvláště číslo poslední rozpoutalo pravou bouři nadšení. Ze solistů spoluúčinkovali: pp. Nosek (housle), prof. Epstein (piano) a prof. Förchtgott (zpěv).

Následkem nejbližším skvěle se zdařivší zábavy té bylo, že počet údův přispívajících z 19 na 120 vystoupil. Také údův činných se hojně přihlásilo. Na Sylvestra shromáždilo se členstvo v dvoranách hôtelu de l'Europe k přátelské zábavě. Místnosti velice prostranné nestačily pojmouti obecenstvo v počtu přehojném se dostavivší. Průběh večera byl nad míru animován.

Počátkem roku 1863 učiněna tím směrem podstatná změna, že k zakročení starosty u kanovníka Stögra, jako vrchního dozorce národních škol, vymoženo spolku svolení, že nadále zkoušky v místnostech normální školy u sv. Anny konány býti směly. Tím získána účelům spolkovým jednak přiměřenější místnost, jednak odpadla nutnost konati zkoušky v hostincích. Na počest hostí k odhalení pomníku Resslova (9. února) z Chrudimi a z Terstu do Vídně přibyvších uspořádán zvláštní slavnostní večer, při němž hosté přátelskou zábavou mile dojati byli. Počínaje dnem 15. února najal sobě spolek kancelář v Korutanské třídě č. 5.

Druhá beseda spolku konána 24. března v místnostech Sperlových. Spoluúčinkovali pp. Dr. Bezecný (piano), Župčić (zpěv), Laub (housle) a paní Laubová (zpěv). Netřeba zajisté připomínati, že najmě vystoupením světoznámého mistra Lauba Besedě zvláštního lesku se dostalo. U příležitosti té poprvé přednesena Förchtgottova skladba »Na Krkonoších«. Dne 2. května pořádána na počest Chorvátů do Vídně přibylých beseda u Sperla. Program byl téměř výlučně z chorvatských statí složen. Po koncertě hrála hudba kapely Straussovy.

Dne 24. srpna súčastnil se spolek velkolepé slavnosti brněnské zároveň s pražským »Hlaholem«. Při slavnosti té dirigoval vedle Pavla Křížkovského a sbormistra »Hlaholu« F. Hellera též prof. Förchtgott. Při zápase zpěváckých spolků přiznána spolku jednomyslně první cena, skládající se z fáboru trojbarevného na prapor, na němž vyšito po straně jedné: »Odměna při slavnosti Cyrillo-Methodějské« a na druhé straně: »Od vlastenek moravských 1863«. Spolek při zápase tom pěveckém přednesl »národní písně ruské« pro sbor sestavené od sbormistra.

Třetí rok trvání svého zahájil spolek valnou schůzí dne 27. listopadu u Čížka. Člen spolku Veselý podal mezi jinými návrh, jakým způsobem dal by se zaraziti ve Vídni čtenářský spolek slovanský. Myšlénka tato v jádru svém vzata v náležitou úvahu i přivedena během času k žádoucímu provedení: Beseda Slovanská dne 30. května 1865 založená vypučela jako nadějná ratolest ze statného tehdy již kmene zpěváckého spolku slovanského.

První koncertní beseda konána dne 19. prosince u Sperla. Spolek zapěl více nových sborů. Uvedeno zde buď, že při Besedě poprvé u přítomnosti skladatele mohutný sbor »Cyrill a Method« od Křížkovského byl přednesen. Ku poctě Křížkovského sešli se činní členové i množství ctitelů jeho dne 21. prosince u Schottenhammera. Dne 5. ledna 1864 zapěl spolek nad hrobem básníka Furcha smuteční sbor.

Dne 29. ledna konána v kostele řeckém velká panichida za několik dnů před tím zemřelého velkého spisovatele srbského Vuka Stefanoviče Karadžiče, při kteréž spolek žalozpěvy slavnostní zapěl. Na konci masopustu položeny dne 6. února v hôtelu »Viktorie« Šibřinky, kteréž svojí pestrostí, veselostí i překypujícím životem nad míru četně shromážděné obecenstvo mile pobavily.

Při akademii, jižto člen spolku p. Rosa dne 24. dubna k dobročinnému účelu v divadle Josefovském uspořádal, súčastnil se též spolek přednesem několika sborových statí. Akademie ta byla také v té příčině pamětihodnou, že

vedle sborových přednášek v oddělení prvém sehrána česká veselohra »Prodaná láska«, v oddělení pak druhém »Jeden z nás se musí oženit«.

V měsíci květnu vypravil se spolek k vyzvání pražského »Hlaholu« k velké pěvecké slavnosti do Prahy. K slavnosti této dostavilo se celkem 120 zpěváckých spolků. V neděli dne 15. května sloužena u sv. Jakuba slavnostní mše, odpoledne pak konána společná pěvecká zkouška v sále Žofínském. V pondělí 16. května o 11. hodině sestavil se slavnostní průvod všech spolků s prapory z ostrova k divadlu Novoměstskému. O 12. hodině dorazili zpěváci do divadla, načež slavnostní koncert za účasti všech spolků konán. Výsledek sborů byl úchvatný a obecenstvo přímo elektrisující. Po koncertu vrátili se spolkové na Žofín, kdež téhož dne o 7. hodině večer konána společná zábava. Částečné řízení její převzal sbormistr prof. Förchtgott se Smetanou, Kavanem a Pallou. Slavnost sama se skvěle vydařila.

K poctě ve Vídni meškajícího prof. Purkyně a k poctě slovanských deputovaných, při synodalních poradách evangelických meškajících, uspořádal spolek u Schottenhammra přátelskou zábavu. Dne 2. července zařízena zábava »u Čížka«, při níž poprvé zapěn sbor Förchtgotta »Husitská«. Skladba tato tak se líbila, že musela býti třikrát opakována. Dne 7. srpna podniknut výlet do Lednice na Moravě, jehožto se z Vídně 200, z Brna pak přes 300 osob súčastnilo. Vycházka ta nemálo přičinila k sblížení se Brněnských s Vídeňany.

Dne 30. listopadu 1864 zahájil spolek čtvrtý rok činnosti své valnou hromadou za předsednictví starosty Dra. Dvořáčka. Dne 13. prosince pořádána koncertní beseda u Sperla za spoluúčinkování slavného houslisty p. Lauba, výtečného dramatického umělce Bogumila Davisona, prof. Schlesingra a Epsteina. Dne 31. prosince konána jako každoročně v saloně »zur neuen Welt« Sylvestrovská zábava. Sbory žertovné i vážné, duetta i deklamace rozjařily četnou společnost.

Dne 5. února 1865 k pozvání čtenářského spolku v Uherském Hradišti vypravil se spolek se sbormistrem v čele k spoluúčinkování při besedě. Sborové stati spolkem přednesené uvítány s nadšeným jásotem. Dne 9. února spoluúčinkoval spolek při slavnosti, jižto Slovinci v Dianiných sálech na počest slovinského pěvce Valentina Vodnika uspořádali.

Nepředvídaná truchlá událost ohromila celý spolek. V noci z 31. března na 1. duben zemřel zasloužilý starosta Dvořáček, maje 57 roků. Zvláštními plakáty oznámeno úmrtí předsedy obecenstvu, dne 3. dubna pak tělesná schránka na hřbitově matzleinsdorfském k věčnému odpočinku uložena. Spolek při pohřbu zapěl v kostele sv. Michala truchlosbory, po té pak doprovodil starostu až ke hrobu samému. Jednatel spolku p. Veselý převzal po té prozatímně úřad starosty.

Dne 28. května splněny dávné tužby spolku konečným otevřením pevného společného útulku Slovanské Besedy. Tak návrh člena p. Veselého dne 27. ledna 1863 ve valné schůzi spolku přednesený došel tedy konečného svého vyplnění. K oslavě dne toho přispěl spolek dle sil svých jednak přednesem sborů, jinak solových pieç. Dne 13. června uspořádali Slováci ve Vídni na památku národní schůze dne 26. června v Turč. Sv. Martině konané besedu. Lví podíl připadl při tom družstvu našemu. Dne 19. srpna odebrala se část členů spolkových k slavnosti svěcení praporu do Kroměříže, při níž spolku nesčetných ovací se dostalo. Dne 3. září odebrala se deputace spolku k odhalení pomníku Komenského do Brandýsa nad Orlicí. I v Heřmanově Městci byl spolek při svěcení praporu zastoupen. Poslední zábavu uspořádal spolek dne 29. října »u velikého čížka« na oslavu předvečeru památného říjnového diplomu. Dodatkem uvedeno zde budiž, že spolek téměř každý čtvrtek od června počínaje sola i sbory přednášel, a to u přítomnosti Jeho Exell. biskupa ďakovarského Strossmayera, pp. Dra. Riegra, Sladkovského aj. v. v místnostech Slov. Besedy.

Pátý rok správní zahájen valnou schůzí dne 18. listopadu 1865 ve Slovanské Besedě za předsednictví náměstka starosty p. Veselého. Nejprve věnována vděčná paměť zesnulému předsedovi i učiněn návrh jménem výboru,

aby jméno zesnulého na věčnou památku v seznam čestných údův spolku zaneseno bylo. Návrh ten jednohlasně přijat. Stejně jmenován i dávný příznivec spolku ředitel P. B. Bílka čestným údem spolku. Předsedou zvolen prof. K. Svoboda.

Dne 23. listopadu došlo spolek čestné vyzvání městského rady p. Umlaufta, aby spolek účast měl ve společných cvičeních všelikých zpěváckých spolků vídeňských k tomu cíli, aby konaly se aspoň jednou do roka s imposantními silami velké produkce, jež by širšímu obecenstvu za levné vstupné přístupny byly. Spolek usnesl se vyzvání tomu učiniti zadost. Dne 22. března vzdal se dosavadní starosta p. prof. Svoboda svého úřadu, i učiněno opatření, aby sbormistr úřad ten až do příští valné schůze zastával. Dne 5. června konána valná schůze, jíž předsedal jednatel p. Ptačovský. Na programu byly doplňovací volby na místě prof. Svobody a Dra. Korejzla. Zvolen akklamací starostou Zd. hrabě Kolovrat-Krakovský, do výboru pak p. Korbelář.

K vyzvání dvorního kapelního mistra p. Herbeka usnesl se spolek účinkovati při koncertu, jenž ve prospěch raněných vojínů rakouské armády pořádati se měl. Koncert tento původně na 18. června projektovaný konán dne 25. října za účasti 26 spolků zpěváckých (1200 zpěváků) ve dvoraně císařské jízdárny a pro ohromný nával obecenstva dne 28. října opakovati se musel. Výtěžek hmotný byl nad míru skvělý: vybráno 9000 zl., jež věnovány podpoře 12 vdov padlých vojínů bez rozdílu národnosti i vyznání.

Na 200letou památku rekovství jihoslovanského bohatýra Zrinského nad Turky pořádána v místnostech zahradnické společnosti slavnostní beseda (18. prosince). Ze sborových statí najmě Förchtgottův »Svorný duch« těšil se skvělému úspěchu.

Dne 15. září 1867 spoluúčinkoval spolek při besedě »Lumíru« »u velkého čížka«, jež na oslavu památky nálezu rukopisu kralodvorského uspořádána byla. Dne 16. listopadu zahájil spolek zábavou »u zelené brány« sedmý rok činnosti své. Valná hromada konána 5. prosince ve Slovanské Besedě i zvolen A. J. Kalandra starostou. Dne 18. prosince na oslavu 80. narozenin prof. Purkyně pořádána beseda v místnostech zahradnické společnosti. Dne 16. května 1868 súčastnil se spolek s praporem slavnosti kladení základního kamene k českému Národnímu divadlu v Praze. Dne 24. května uspořádána ve prospěch Národního divadla v Praze za účasti slovanských spolků ve Vídni velkolepá beseda u Schwendra, jež byla od více než 3000 osob navštívena. Výtěžek činil 500 zl. Na oslavu 70letých narozenin otce vlasti Dra. Fr. Palackého zařídil spolek se Slovanskou besedou »u zelené brány« zábavu. Dne 20. července súčastnil se spolek svěcení praporu pěveckého spolku »Slavoje« v Pětidomech.

Dne 24. října pořádána ve prospěch pohořelých města Přerova na Moravě zábava, jež 52 zl. a 1 rubl ve stříbře vynesla.

Dne 6. prosince konána valná hromada za předsednictví starosty p. Kalandry. Předložená zpráva jednomyslně schválena i učiněna změna stanov v ten smysl, že napříště správní rok počínati má dnem 1. ledna, nikoliv 1. listopadem. Starostou zvolen p. Tom. Srpek.

Dne 18. února 1869 spoluúčinkoval spolek při besedě, ve prospěch srbské školy ve Vídni v místnostech zahradnické společnosti uspořádané.

Výbor pro zřízení české průmyslové školy ve Vídni obrátil se na spolek s prosbou, aby ve prospěch této uspořádal besedu. Za tou příčinou sestoupily se veškeré slovanské spolky ve Vídni, aby společně besedu tu zařídily. Pořádána táž dne 5. června v místnostech Zoblových řízením prof. Förchtgotta. Výnos podniku toho označiti sluší skvělým: činil 500 zl., z kteréhož obnosu odvedena výboru pro zřízení české průmyslové školy jedna třetina, zbytek pak výboru pro zaražení českých škol ve Vídni.

Při slavnosti Husově v Praze a Husinci dne 4., 5. a 6. září konané zastupován spolek pokladníkem p. Aloisem Myslivcem.

Devátý správní rok inaugurován besedou 10. ledna 1870 na počest jmenin sbormistra prof. Förchtgotta. Artistickou část programu řídil poprvé místosbormistr p. Al. Buchta, jelikož sbormistr sám byl churav. Ze sólových přednášek uvésti sluší p. prof. Epsteina (piano), prof. Brodskijho (housle), slč. Ljubviny (zpěv), p. D. Zamary (harfa) a p. Hlaváče (harmonium). Jak artistický tak i hmotný výsledek besedy této byl velice značný.

V měsíci dubnu stihla spolek náš pohroma: nové ředitelství u sv. Anny odepřelo spolku žádost, aby i nadále v místnostech hlavní školy zkoušky své konati mohl. Tak ocitl se spolek po pěti letech opět bez přístřeší. Prozatímně konány zkoušky v místnostech besedních každou středu.

Dne 11. července súčastnil se spolek slavnosti svěcení praporu československého spolku »Lumíra«.

Desátý rok správní (1871) zahájen valnou hromadou v místnostech Slovanské Besedy.

Desetileté slavnosti bratrského spolku »Hlaholu« v Praze dne 10. května súčastnil se spolek četnou deputací.

Dne 10. června pořádána opětně ve prospěch českých škol ve Vídni za účasti veškerých spolků slovanských ve Vídni beseda u Zobla, řízení sborů měl prof. Förchtgott.

Dne 7. srpna pořádána společně s »Lumírem« a »Slavojem« zábava ve prospěch jednoty zpěváckých spolků v Praze u Myslivce v Pratru, jejíž výnos 61 zl. 82 kr. zaslán ústřední jednotě v Praze.

Dne 15. srpna zastoupen byl spolek četnou deputací při slavnosti Komenského v Přerově.

Dne 11. prosince zařídil dělnický spolek na Vídni besedu ve prospěch vánočního stromku pro chudé české děti. Spolek ochotně na se převzal přednes statí sborových.

Dne 7. března 1872 konána velká beseda ve prospěch srbského fondu chrámového, při níž spolek třemi sbory účinkoval. Dne 11. března pořádána na oslavu desetiletého trvání spolku beseda v zahradnické společnosti. Po sboru slavnostním přednesen proslov Dra. Lenocha A. Buchtou, načež blahopřejné deputace jednotlivých spolkův přistoupily a blahopřání svá přednášely.

Dne 17. června pořádána beseda u Zobla ve prospěch nešťastníků v Čechách potopou postižených. Řízení sborů svěřeno opět sbormistru Förchtgottovi.

Dne 19. října uspořádána ve prospěch spolku »Komenského« v místnostech Schwendra beseda koncertní za účasti všech slovanských spolků ve Vídni.

Na oslavu 60. narozenin p. rady A. Rybičky konána zábava domácí v užším kruhu v místnostech Slovanské Besedy dne 29. října.

Dne 5. listopadu pořádána zábava »u tří andělů«, při níž pp. Eichler a Förchtgott hráli na piano a prof. Förchtgott nad to zpěvem svým sólovým shromážděné mile pobavil.

Na den 6. prosince položena adventní beseda. Účinkovali: slč. H. de Martini (zpěv) a p. Toms (cornet a piston). Z programu ostatního vytknouti sluší najmě Hniličkův sbor »Poslové« s průvodem piana.

Zkoušky týdenní pěvecké roku tohoto konány v místnostech dělnického spolku »u kliče«, IV. Wiedner Hauptstrasse 55. Jelikož spolek ten místnosti ty koncem roku opustil, vzešla spolku nová starost, kde by zkoušky ty konati se měly. To spadlo právě na počátek ročníku dvanáctého. Po delším hledání nabídl se vídeňský spolek Caecilianský, jenž si pěstování klassické hudby kostelní úkolem obral, že spolku našemu místností svých, I. Salvatorgasse 12, za tou podmínkou propůjčí, když se část výkonných členů zaváže, ve smíšeném sboru spolku toho spoluúčinkovati. Třicet činných členů převzalo na se toto těžké břímě a tím pojistilo spolku další trvání.

Dne 6. června 1873 konána valná hromada.

Usneseno po dobu výstavy světové společně se Slovanskou Besedou podniknouti celou řadu zábav za tím účelem, aby krajané do Vídně přišedší nalezli

přátelského střediska. První zábava toho druhu byla již před tím konána 20. května »u zelené brány«.

Dne 26. července uspořádána beseda ve prospěch »Komenského« v místnostech Zoblových. Veškeré spolky české ve Vídni slavnosti té se súčastnily.

V ročníku třináctém (1874) započal spolek poznovu u veřejnosti činnost svou účinkováním při zábavě spolku »Cecilie«.

Dne 25. dubna oslavil spolek památku Kollárovu měrou důstojnou. Český akademický spolek na oslavení padesátileté památky pěvce Slávy dcery uspořádal v menším sále hudební společnosti akademii, k níž složil Förchtgott, zvláště k tomu byv vyžádán, na slova Kollárova »Hřích je ovšem velký vražda vzteklá« slavnostní kantátu, jižto spolek při akademii té s ohromným účinkem provedl.

Dne 20. srpna vyjela si část členů spolku s prof. Förchtgottem v čele ku slavnosti Komenského do Přerova. Přednášky našich pěvců rozpoutaly pravou bouři šlechetného zápalu i vzbuzen všeobecný obdiv precisnosti, jakou jednotlivé sbory byly předneseny. Z Přerova, po odhalení pomníku Komenského podnikl spolek vycházku do mor. Teplic, Prosenic, do Oseku, Lipníka, Drahotuše a do Hranic, odkudž cesta zpáteční nastoupena.

Dne 18. prosince stihla spolek ohromná pohroma úmrtím sbormistra p. Arn. Förchtgotta-Tovačovského. Spolek na vlastní útraty vypravil mu pohřeb, súčastnil se in corpore průvodu, zapěl v chrámu u sv. Trojice Förchtgottovo »Libera« a na hřbitově poslední vzdal čest svému nesmrtelnému Tovačovskému!

Smutný byl začátek čtrnáctého roku spolkového (1875); nedostávalo se starosty. Teprve v druhé valné hromadě 2. března (první konána již 9. února) podařilo se získati k účelu tomu z vlastního středu pěvců vhodnou osobu: Zvolen akklamací Dr. Jan Lenoch, sbormistrem p. Al. Buchta, do výboru pak pp. Bouchal, E. Ciepanowski, Dr. Drozda, Fr. Hůrka, K. R. Jahoda, Fr. Ptačovský a prof. Simandl.

Dne 17. října odhalen náhrobní pomník na rově Förchtgotta-Tovačovského. Slavnostní řeč měl starosta Dr. Lenoch i byloť účastenství ostatních spolků slovanských nad míru četné.

Dne 2. února 1876 podařilo se jednotě sv. Methoda po dvacetileté přestávce opět domoci se stálých služeb božích českých v kostele u sv. Anny. Spolek náš památný moment tento oslavil spoluúčinkováním svým.

Valná hromada konána na počátku roku patnáctého dne 3. února za předsednictví Dr. Lenocha. K návrhu výboru jmenován bývalý starosta p. Tom. Srpek čestným členem. Dne 31. května zastoupen byl spolek při pohřbu otce Palackého čestnou deputací. Dne 18. června účinkoval spolek při zábavě ve prospěch »Komenského« řízením místosbormistra p. Jahody. Dne 28. června oslaveny v užším kruhu jmeniny starosty a sbormistra. V téže schůzi v náležitou úvahu vzat návrh p. Korbeláře, aby na rodném domku Förchtgotta v Tovačově zasazena byla deska.

Dne 4. prosince pořádána byla beseda v zahradní společnosti. Beseda ta byla i tím směrem pozoruhodna, že ji navštívili též generál Černajev a srbský ministr války Nikolić.

Ročník šestnáctý (1877) zahájen valnou hromadou dne 26. ledna za předsednictví Dr. Lenocha.

Dne 7. března oslavil vídeňský Sokol památku 10letého trvání veřejným cvičením »u zelené brány«, při kteréž příležitosti spolek bratrskému družstvu podal adresu a zapěl dva sbory. Dne 21. března na oslavu 70. narozenin prof. Šembery podal spolek jubilantu adresu a spoluúčinkoval při koncertu akademickým spolkem pořádaném v zahradnické společnosti.

Řádná valná schůze na počátku ročníku sedmnáctého (1878) konána dne 28. ledna za předsednictví starosty Dra. Lenocha. Jmenován velezasloužilý o spolek člen p. Miličević čestným členem. Po té provedena změna stanov

v ten smysl, aby počátek roku spolkového napříště datoval se 1. říjnem a ukončil se dnem 30. září, tedy že k způsobu správy původní navrátiti se jest.

Nové dle stanov období — ročník osmnáctý — zahájeno zvláštní slavností: Dne 7. října k vyzvání zvláštního komitétu, ve prospěch rodin záložníků do zbraní povolaných pořádajícího v místnostech zahradní společnosti velkou všerakouskou slavnost pěveckou (Volks-Lieder-Fest), položenou na 12. října, usneseno súčastniti se přednesem skladeb slovanských. Úkolu toho zbavil se spolek s nejlepším zdarem, takže i žurnalistika vídeňská přiznala jemu palmu večera. Bylot to poprvé, co spolek náš v metropoli říše předstoupil před obecenstvo Vídně převahou německé a přece odevšad dostalo se mu pochvalného uznání!

Dne 16. prosince konána adventní beseda spolková, k níž dostavili se členové bosensko-hercegovské deputace u dvora císařského meškající: Čengič aga paša, Filipović, Kapetanović a j.

Dne 15. ledna 1879 došlo spolku vyzvání od zpěv. spolku »Schubertbund«, aby ze středu družstva vysláni byli dva plnomocníci k úradě společné všech spolků vídeňských 26. ledna do městské radnice, aby se rozhodlo, jakým způsobem by nejvhodněji pěvci vídeňští oslavili stříbrnou svatbu Jejich Veličenstev na den 24. dubna spadající. Za účelem tím delegováni ve schůzi dotyčnou starosta Dr. Lenoch a jednatel Dr. Drozda.

Dne 23. dubna podána zvláštní deputací, v jejímž čele stál J. O. p. hrabě Harrach, adressa holdovací vídeňských spolků slovanských do rukou p. místodržitele dolnorakouského. Dne 27. súčastnil se spolek s praporem s ostatními zpěváckými spolky vídeňskými slavnostního průvodu holdovacího i zapěl s nimi na konec velebný chorál »Žachovej nám, Hospodine!«

Dne 15. března 1880 uspořádána ve prospěch Istrianců nouzí trpících zábava, jejížto výtěžek čistý 126 zl. 55 kr. odveden přímo komitétu slovanskému v Terstu. Dne 25. dubna súčastnil se spolek slavnosti pěvecké v cís. hradě s praporem, načež s ostatními zpěváckými spolky byl J. V. císařem pohostěn.

Dne 3. května pořádána za laskavého spoluúčinkování spolku »Schubertbund« ku poctě 60. narozenin řed. p. Petra B. Bílky ve dvoranách hudební společnosti velkolepá beseda. Právem tvrditi nám jest, že podobné slavnosti slovanské Vídeň dosud neviděla!

Dne 14. května 1881 pořádána na počest sňatku J. C. V. královice Rudolfa s princeznou Štěpánkou Belgickou »u města Vídně« zábava, jež se dobře vydařila. Dne 29. května zařízena všemi spolky slovanskými ve Vídni slavnost v místnostech Dreherových ve prospěch »Komenského«, při níž spolek náš účinkoval a starosta Dr. Lenoch byl slavnostním řečníkem.

Dne 11. září stihla spolek krutá rána náhlým úmrtím čestného člena ředitele Bílky. Pohřbu jeho súčastnil se spolek in corpore a zapěl nad rakví jeho truchlosbory, druhého dne pak zapěl velké Förchtgottovo requiem.

Při slavnostním otevření prvé české školy dne 16. září 1883 zapěl spolek slavnou kantátu Förchtgottovu památce Komenského věnovanou a národní hymnu rakouskou.

Ve výborové schůzi po té následující učiněno usnesení jednomyslné, aby aktivován byl zvláštní odbor dam v rámci spolku, i svěřeno provedení předběžných kroků jednateli a sbormistru. Výsledek snah jejich byl zdárný: mohlot se dne 7. ledna 1884 s cvičeními odboru toho začíti.

Dne 20. listopadu pořádán akademiky jihoslovanskými na oslavu 70. narozenin prof. Miklosiče v zahradnické společnosti slavnostní večer s banketem, při němž spolek náš třemi sbory spoluúčinkoval.

Dne 8. března 1885 vypraven divadelní vlak do Brna. Dne 5. dubna podniknuta spolkem výprava na posvátný Velehrad. Spolek náš téhož dne zpíval při bohoslužbách odpoledních, druhého dne pak dopoledních; večer v refektáři klášterním uspořádána nenucená zábava. Spolek byl všude okázale uvítán. Dne 8. května stihla spolek zpráva, že čestný člen spolku P. Pavel Křížkovský zemřel. Čestná deputace vyslána k jeho pohřbu do Brna.

Tak nadešel rok jubilejní 1886—87. Valná hromada spolku konána na počátku roku toho dne 22. října v místnostech spolkových za předsednictví jednatele Dra. Drozdy za četné účasti členstva. Jménem výboru přednesen návrh, by mnoholetý a zasloužilý starosta spolku p. Dr. Lenoch u vděčném uznání jmenován byl čestným členem. Návrh ten přijat akklamací i designována zvláštní deputace, která jemu usnesení to notifikovati měla.

V mimořádné valné hromadě dne 1. dubna povoláni byli do výboru: Dr. Jan Lenoch starostou, L. Bouchal náměstkem jeho, A. Buchta sbormistrem, K. Jahoda a J. Jiřík náměstky jeho; do výboru pak ostatního: Dr. J. V. Drozda jednatel, J. Brlič, Dr. Rad. Pukl, E. Rozmarynovicz, J. Stiebler a J. Veith archiváři, Dr. J. Zavadil pokladník; za náhradníky zvoleni: Dr. Floršić, J. Kušar, St. Petrović a A. Stejskal.

Zatím konány pilné přípravy ke slavnosti jubilejní, jež na počátek měsíce května 1887 položena. V program slavnosti té pojaty:

1. Slavnostní bohoslužby dne 1. května o 11. hod. dopoledne v chrámu Páně u sv. Anny; usneseno, aby při nich oba odbory spolku (dámský i mužský) účinkovaly. Řízení svěřeno místosbormistrovi J. Jiříkovi, varhany místosbormistrovi K. Jahodovi.

2. Jubilejní koncert dne 3. května ve velké dvoraně hudební společnosti (grosser Musikvereinssaal) za laskavého účinkování světoznámé pianistky pí. Annetty Leschetizké-Essipoffové a slavného mistra na housle pana Fr. Ondříčka. K dirigování pièc solových s průvodem orkestru podařilo se získati prof. Th. Leschetizkého a slovutného hudebního skladatele mistra Ant. Dvořáka.

3. Slavnostní večer dne 4. května ve dvoranách Schneiderových (Harmoniesäle), I. Schottenbastei.

Z krátkého náčrtku toho vidno, že výbor postaral se všemožně, aby prvé pětadvacetiletí družstva, které bylo tak bohatým na události všeho druhu, zakončeno bylo měrou naskrze důstojnou, pokud jen lze okázalou.

Činnost Zpěváckého spolku slovanského od r. 1887 byla neméně rozsáhlá a zdárná. Každého roku pořádá družstvo dva velké koncerty, slavnostní a členské večery, výlety atd. Kromě toho spoluúčinkuje přečasto při zábavách všech akademických slovanských spolků, při pohřbech svých členův a zasloužilých mužův atd.

K nejpamátnějším činům spolkovým patří oslava stých narozenin nesmrtelného pěvce Jana Kollára, konaná dne 29. a 30. května 1893, dále oslava stých narozenin Pavla Josefa Šafaříka, konaná dne 18. května 1895. Při obou slavnostech skupil Zpěv. spolek slovanský kolem sebe ostatní spolky slovanské, zvláště české, ku projevům tak okázalým, že jim snad ani v Praze nebylo rovných. Hmotný výtěžek ze slavnosti Šafaříkovy 318 zl. věnován byl zemětřesením postiženým Slovincům. Dne 6. prosince 1894 uspořádána byla ve dvoraně Ronachrově slavnost Tovačovského, která se též velmi zdařila. Čistý výnos 300 zl. věnován byl sestrám po A. Förchtgottu-Tovačovském a B. Smetanovi.

Poslední valná hromada konala se dne 23. října 1894. Ježto všichni tři dosavadní sbormistři Al. Buchta, Konst. Jahoda a Jan Jiřík ochuravěli (poslední dva se, bohužel, již nepozdravili), byl zvolen novým sbormistrem Theobald Kretschmann, místosbormistrem Vilém Chládek. Starostou jest již po více let L. Bouchal, místostarostou Rad. Pukl, ve výboru J. Spáčil, P. Milosavljević, Fr. Vahčíč, V. Vaupotič, P. Jankovič, Dr. J. Lenoch, Fr. Látal, Dr. Bělař, M. Bihun, Al. Čapek, L. Poljanec, Fr. Hůrka, Dr. St. Kostlivý, H. Mlčoch, L. Furlani a Fr. Nemluvil.

Čestnými členy jsou: † Petr B. Bílka, † Dr. Jan Dvořáček, † A. Förchtgott-Tovačovský, † Pavel Křížkovský, † Ferdinand Laub, Dr. Jan Lenoch, Jiří Miličević, Tomáš Srpek, šl. Ivan Zajc, L. Bouchal, Dr. Ant. Dvořák, Dr. Benj. Ipavec a Frant. Ondříček.

Slovanská beseda.

Již od r. 1848 uznávána byla nutnost střediska jakéhosi, kam by se uchýliti mohli všichni Slované ve Vídni žijící k volným zábavám ducha osvěžujícím. Uvažováno, jak by se toho dosíci mohlo, leč k uskutečnění došlo teprve r. 1865, když byla půda dostatečně připravena zábavami a plesy, na nichž se pěstovala vzájemnost mezi Slovany vídeňskými. Nový spolek nazván byl »Slovanská beseda«, a jest po Zpěváckém spolku slovanském a »Pokroku« nejstarší družstvo slovanské ve Vídni. Ustavující valná hromada konala se dne 25. února v tak zvaném »zeleném« sále c. k. akademie nauk. Základní jmění bylo tehdy již tak velké, že se mohlo pomýšleti na opatření slušné místnosti spolkové.

Zakladatelé Slovanské besedy jsou: † Aksakov Iv. Sergěvič, redaktor v Moskvě. Belcredi Egbert, hrabě. Berchtold Sigmund, hrabě, c. k. komoří, tajný rada, říšský poslanec. † Bílka Petr, ředitel vychovávacího ústavu. † Brabec Vojtěch, c. k. úředník. † Breuer Ant., továrník v Hoře Kutné. † Caspar Karel, Dr. med. † Čermák Fr., inženýr ve Bzenci. † Čermák Vilém, podnikatel staveb. † Černín Eugen, hrabě, Excell. † Clam-Martinic, hrabě, Excell. Czartoryski Jiří, kníže, Jasnost. † Czartoryski Konstantin, kníže, Jasnost. † Daubachi-Dolski Iv., dv. rada. Demelič Fedor, statkář. Dobrjanskij Korn. rytíř. Dobrjanskij Ad., dvorní ryt. rada. † Dvořáček Jan, JUDr. Frydrýšek Ferd., JUDr. † Harrach Frant. Arnošt, hrabě, Osvícenost. Helfert Alexander, baron, Exc. † Herkner Josef, velkoobchodník. † Heyda Gustav, podnikatel staveb. Hlávka Josef, člen panské sněmovny atd. Hradec Václav, obchodník. † Jelen Jan, úředník. † Jelínek Frt., ředitel továrny. Kaizl Edm. JUDr., advokát v Karlíně. Knauer Václav, měšťan v Mor. Ostravě. † Kober I. L., knihk. v Praze. † Kohout, starosta na Smíchově. † Kuzmány Karel, vrchní nám. inž. Kuzmány Pavel, ředitel agrární banky ve Lvově. Kužel Jan, majetník domu. Loebel Jindřich, JUDr. † Lubomirski Jiří, kníže, Jasnost. Lukšic Abel, redaktor. † Maširevič Samuel, Jeho Svatost, patr. a metropol. v Karlovicích. † Mautner Ad., rytíř Markhof, velkostatkář. † Mažuranič Jan, Excellence. Michailovič Mik., dvorní rada. † Moravec Hynek, továrník v Jindř. Hradci. † Moyses Štěpán, biskup u sv. Kříže v Uhrách, Excellence. Mudroň Michal, advokát v Břetislavi. Nikolič Vlad., úředník. † Nedopil Jakub, hosp. ředitel. Oliva Alois, cís. rada v Praze, velkoobchodník. Osiek, hlavní město v Slovinsku. † Ožegovič de Barlebaševac et Bella Metel, baron, c. k. tajný a státní rada, Excell. atd. † Palacký František, Dr., dějepisec království českého. † Procházka J. J., Dr. filos. Radivojevič Livij, dvorní rada. † Radlinský Ondřej, Dr., farář a red. v Kútech na Slovensku. † Rajevskij Mich., biskup. Rieger Frant. Ladisl., JUDr. a velkostatkář v Praze. Saksum Jan. JUDr. Schwarzenberg Adolf, kníže, vévoda na Krumlově, Jasnost. Seberiny Jan, prof., Dr., superintendent vojenský. † Sladkovský Karel, JUDr. v Praze. † Smírnov Vsevolod, diakon. Sokol vídeňský. Strossmayer Josip J., biskup v Diakováru, Excellence. Suda Jan, prof. reálné školy. † Svoboda Karel, profesor. Šrom Frant., rytíř, JUDr., člen panské sněmovny atd. v Brně. † Šetka R., úředník a majetník domu. † Urbánek Frd., továrník v Praze. † Utiešenovič Ognieslav, dvorní rada. Wiesner Antonín, stolař. Wolf Jan, majetník domu. Zpěvácký spolek slovanský. † Zykán Josef, obchodník a majetník domu. † Zymandl Tomáš, c. k. vládní rada.

Na valné hromadě dne 25. února zvolen starostou Eugen hrabě Černín, dále rytíř Dobrjanskij, kníže Konstantin Czartoryski, Dr. Dvořáček, Dr. Seberiny, dvorní rada Utiešenovič, prof. Förchtgott-Tovačovský, prof. Svoboda, Skuthan Josef, Plzakovič St., Dr. Bolt, Boyšič, Grottger Arthur, malíř, Rosler Petr, Šetka R., Dr. Procházka, Dr. Loebel a Danelič F.

Výboru tomuto podařilo se v dosti krátké době naleznouti a zaříditi místnosti spolkové v I. okrese Maxmilianova třída čís. 4.

Rok válečný 1866 nepříznivě působil na vývoj besedy. Ne však toliko vojna, ale i značná nedůvěra ku všemu, co nebylo německým, besedě uškodilo. Přednášky, tento mocný faktor povzbuzení a probuzení ve spolcích, byly zapovězeny! Drahota, následek války, hlavně k tomu působila, že beseda přinucena

byla hledati útulek levnější, a proto 1. listopadem 1866 otevřeny místnosti menší ve Strobelgasse 2.

Volnější po válce nastalý ruch dovoloval také volnější rozvinutí spolkového života, a tu i výbor besední pochopil význam doby a pozměnil své stanovy v ten smysl, že v ně pojal odstavec o pořádání přednášek, což valnou hromadou schváleno.

Rok 1868, velepamátný proto, že v matičce Praze položen základní kámen k Národnímu divadlu, také život ve spolcích vídeňských rozproudil a i Slovanská beseda súčastnila se tříčlennou deputací v plesání celého národa dne 16. května a nad to i pro neúčastníky velkého svátku národního uspořádána slavnost dne 24. května v místnostech besedních. Dne 13. června oslaveno ukončení dějin Palackého zvláštní slavností. Téhož roku 11. června však zemřel též první starosta besedy Ervín hrabě Černín z Chudenic, jehož pohřbu se beseda súčastnila a pohrobní služby boží uspořádala.

Roku 1869 zvolen starostou hrabě Jan Harrach, který od té doby vždy jednohlasně dále volen bývá.

Vzrůstající počet členů nutil výbor k tomu, by místnosti změněny byly, a tu přesídlila se beseda r. 1871 do Kurrentgasse 8 v I. okrese a otevřeny místnosti ty 10. prosince téhož roku. Místnosti ty ukázaly se však též příliš malé, a nastala starost o získání místností jiných a pohodlnějších, neboť nedostatek místa bránil volnému rozvoji, členů spíše následkem toho ubývalo než přibývalo. Na ubývání členů také mnoho působilo zřizování jiných spolků slovanských dle národností, tak že od té doby také pozbývala S. B. vždy víc a více rázu všeslovanského a jest nyní spolkem až na nepatrné výjimky čistě českým. Neutěšené poměry r. 1871 i 1872 poněkud osvěženy většími zábavami mimo místnost pořádanými, a slavností konanou na oslavu 60. narozenin slovutného p. Antonína Rybičky dne 29. října 1872.

Roku 1873 za světové výstavy scházeli se skorem denně četní hosté slovanští v místnostech spolkových. Dne 13. února téhož roku uspořádána slavnost na počest Kopernika a 15. července slavnost Jungmannova.

Roku 1874 obětavostí členů S. B. upsáno na přesídlení besedy 700 zl., a tu mohl výbor se poohlédnouti po místnostech jiných, které také nalezl v Dobelhofgasse 4, jež 17. října t. r. slavnostně otevřeny byly.

V roce následujícím 1875 octla se beseda ve velké tísni finanční, kteréž toliko obětavostí členů a hlavně obětavostí jejího starosty hraběte Harracha odpomoženo bylo. V kruhu domácím oslaveno 10leté trvání S. B, 77. narozeniny Palackého a 90. narozeniny Marka.

Pohřbu Frant. Palackého r. 1876 súčastnila se beseda deputací, vedenou p. hrabětem J. Harrachem, který na rakev položil skvostný věnec.

Aby bratřím jihoslovanským, kteří úpěli v boji se svými utlačovateli, poskytnuta byla alespoň malá pomoc, zamýšlela beseda pořádati sbírky ve prospěch jich, ale příslušnými úřady to nedovoleno, tak že zůstati bylo jen při dobré vůli.

Nepohodlné místnosti přiměly valnou hromadu r. 1877 k tomu, by ustanovena byla opět změna místností, a tak ocitla se beseda téhož roku v pěkných místnostech domu čís. 12 v Rothenthurmstrasse, kdež nastal život čilý. Při oslavě 70. narozenin Al. Šembery i beseda se súčastnila, podavši mu skvostnou adresu. Též i jinak jevil se čilý život besední; hleděno bylo totiž k tomu, by bratrské spolky, hlavně Sokol vídeňský a Slov. zpěv. spolek na venek jednotně vystupovaly, a konání to korunováno velikým zdařilým výletem, pořádaným 17. června 1878 do K. Weidlingbachu, jemuž ze zmíněných spolků obcovalo celkem 400 osob. Při odhalení pomníku Jungmannova v Praze zastupoval besedu starosta její p. hrabě Harrach, při slavnosti Bleiweissově pak p. Svoboda. Vojínům v Bosně a Hercegovině zaslány výtěžky sbírek dámami besedními pořádaných, a to 150 zl. v hotovosti a mnoho šatů a prádla.

Roku 1879 propůjčeny místnosti poslancům českým na radě říšské k poradám, čímž beseda nemálo získala, neboť stala se centrem všech příchozích z Čech. Radostná událost v rodině krále a císaře, oslavení 25letého sňatku krá-

VEŘEJNÁ KNIHOVNA V LIBNI

lovských manželů, ponukla besedu složiti povinný hold, což učinila ve spojení s ostatními spolky vídeňskými tím, že skvostnou adressu odevzdala do rukou místodržitele s prosbou, aby ji u trůnu královských manželů složil. Slovutný krajan náš p. Dr. E. Holub, z cest svých se navrátiv, přednášel v besedě dne 23. října za hojného účastenství členů a hostů. Další přednáška téhož cestovatele byla roku následujícího 16. října 1880. Téhož roku účastna byla B. S. odhalení pomníku vojevůdce Jana Žižky v Čáslavi, uspořádala slavnost na počest vychovatele semináře českého Petra Bílky a súčastnila se pohřbu publicisty Sladkovského.

Úmrtím Petra Bílky r. 1881 urván besedě veledůležitý úd, jemuž na paměť ozdobena místnost zdařilou jeho podobiznou. Též smuteční slavnosti Bleiweissovy se beseda súčastnila. Radostnou událost otevřeního Národního divadla, při níž účastna byla S. B. dvěma delegáty, brzo přerušila zvěst, že chrám české uměny lehl popelem! Na znovazbudování jeho učiněna v besedě sbírka, která v málo dnech vynesla 743 zl. Hned po té stiženo bylo sídlo Chorvátů staroslavný Záhřeb krutým zemětřesením, a k ulevení bídy z toho vzešlé přispěla opět beseda obnosem 136 zl., jakož i 50 zl. těm, jichž živitelé děsným požárem okružního divadla ve Vídni života zbaveni byli.

Původní rozdělování údů besedních ukázalo se býti nepříznivým, a proto pomýšleno na změnu stanov, kterýž návrh, dle něhož se dělí údové na zakládající, skutečné a účastníky, ve valné hromadě dne 29. ledna 1882 přijat, a schválena též změna místností. Téhož roku přestěhovala se S. B. do Wallnerstrasse 2., kdež dosud sídlí. Podnětem S. B. pořádána na oslavu 70letých narozenin p. A. Rybičky za účastenství bratrských spolků slavnost »u zelené brány«.

Znovaotevření Národního divadla v Praze r. 1884 podnět dalo ku pořádání divadelních vlaků do Prahy, a myšlénka ta ujala se také v besedě. I pořádán touto vlak z Vídně do Prahy, čímž osvědčili súčastnivší se Čechové vídeňští své vlastenectví, a také uvítání jich v Praze bylo takové, že nikdo z účastníků po celý život svůj na ně nezapomene!

V dvacátém roce trvání besedy v r. 1885 vystoupila beseda na veřejnost širší »Šibřinkami«, které pořádány 10. února t. r. »u zlatého kříže«, kdež se členové a zvaní hosté v počtu dosud nevídaném sešli. Zároveň se Slov. zpěv. spolkem pořádán v týchž místnostech večer na počest ve Vídni dlícího mistra Václava Brožíka. Téhož roku pořádána výstava v Pešti, a tu uvítáni byli Čechové zavítavší k návštěvě výstavy té do Vídně všemi spolky slovanskými ve Vídni a hlavně také S. B. Krajané naši nemohli potlačiti mohutného pohnutí, když vykročivše z nádraží uvítáni byli hromovým voláním slávy lidu českého ve Vídni, a bolně dotknouti se muselo každého, kdo v okamžiku tom vzpomenul, že těm tisícům shromážděným dosud se nepodařilo, dítkám rodičů, jimž slza v oku se leskla při pohledu na šťastné rodáky do Vídně zavítavší, zjednati právo veřejnosti škole »Komenského« ve Vídni! — Posledního května t. r. oslaveno dvacetileté trvání besedy v druhé kavárně v Prateru banketem a koncertem, ku kteréž důležité slavnosti vzletný proslov napsal tehdejší učitel na škole »Komenského« bohužel záhy zemřelý spisovatel Josef Braun. Hojné účastenství při slavnosti té, jakož i četné telegramy z vlasti svědčily, jaké oblibě se těší S. B.

Rok následující vynikal toliko klidem, a nestalo se nic, čím by pozornosti zasluhoval v širším obecenstvu.

Ve valné hromadě dne 30. ledna 1887 uznány zásluhy o besedu velezasloužilých mužů: p. hraběte Harracha a vrchního rady zemského soudu p. Ant. Rybičky tím, že jmenováni čestnými členy S. B. Při téže valné hromadě konstatoval velezasloužilý starosta hrabě Harrach stálý vývoj a mohutnění českého živlu vůbec a ve Vídni zvláště, tak že živel tento stal se tak důležitým činitelem státním, že jej se stanoviska rakouského již ignorovati nelze. Žádal pak dále jménem Čechů vídeňských, by ve Vídni požívali vedle ostatních národností stejných práv s Němci. Bohužel, dosud přání a tužby ty splnění nedošly. — Dne 13. února t. r. pořádán za protektorátu hraběte Harracha a zároveň se Sokolem vídeňským a Slov. zpěv. spolkem první český

elitní věneček v hôtelu »Metropol«, který stal se otcem v letech následujících pořádaného českého plesu.

Valnou hromadou dne 25. ledna 1888 zvolen dosavadní místopředseda S. B. p. A. J. Kalandra čestným členem pro zásluhy, které si o besedu dvacetiletým zasedáním ve výboru jejím zjednal.

Téhož roku hostila po několik večerů beseda Čechy americké, kteří za příčinou návštěvy Národního divadla do Prahy zavítali a z nichž i mnozí Vídeň a besedu navštívili; taktéž navštívila besedu deputace slezská, vyslaná na radu říšskou, a pořádán této na počest v besedě banket, při němž slíbeno si navzájem bojovati na Odře i na Dunaji statečně za právo národa československého. Též zaznamenati dlužno, že mimořádnou valnou hromadou jmenován zakladatel besedy Dr. Frt. L. Rieger, který 70. rok svého života dovršil, čestným členem besedy, jakož i že slovutné vídeňské rodačce paní Sklenářové-Malé zaslán k jejímu pětadvacetiletému jubileu hereckému telegram blahopřejný, dále že súčastnila se S. B. jubilea veterána bojovníků za práva naše p. Dr. Trojana. Rok 1889 stal se pro besedu tím důležitý, že předsevzata velká a podstatná změna v úpravě místností spolkových na návrh tehdejšího hospodáře pana Němečka, ke kterémuž účelu upsán mezi besedníky obnos 1638 zl. Nově upravené a zařízené místnosti tonoucí v záři elektrického světla odevzdány členům k používání dne 19. října t. r. Slov. Bes. má od té doby místnosti jí důstojné, skládající se z prostorné dvorany, ozdobené známým obrazem Art. Grottgera (děti Slávy budují sochu Slavie), pak poprsími Dr. Riegra, hraběte Harracha a J. Nerudy, vše práce mistra Šaffa, dále z prostorné jídelny, náležitě zařízené a vkusně ozdobené, pak z čítárny, herny a vedlejších místností s bytem sluhy. Místnosti besedy spojeny jsou s restaurací a celý den členům a hostům přespolním přístupny. — Téhož roku slavila beseda česká v Liberci památku svého pětadvacetiletého trvání, a tu první pozdravena byla telegramem blahopřejným S. B. — majíť obě besedy mnoho sobě podobného, oběma jest zápasiti o existenci svou uprostřed živlu cizího. — 14. března pořádán za spoluúčinkování bratrských spolků velký elitní věneček v místnostech Ronacherových, který opětně dokázal, jak četnou jest společnost česká ve Vídni.

V pětadvacátém roce trvání S. B. v r. 1890 hlavní péče věnována jubilejní slavnosti na památku založení besedy před 25 lety, která pořádána ve dnech 31. května, 1. a 2. června t. r. způsobem sice jednoduchým, ale důstojným, to jest slavnostními službami božími, koncertem, v němž provozovány vesměs toliko skladby slovanské a při němž poprvé působil sbor besedních tamburašek; banketem v místnostech spolkových, k němuž mnoho telegramů došlo a při němž zastoupeny byly deputace čelnějších českých spolků vídeňských, a konečně výletem na Hameau, který též velmi dobře se vydařil.

Ve valné hromadě dne 31. měsíce ledna 1892 za rok 1891 konané zvolen o věc českou velezasloužilý muž, stavební rada Josef Hlávka, čestným členem. Slov. Beseda též zastoupena byla jednatelem při pohřbu slovutného spisovatele J. Nerudy. V roce již minulém (1891) založený kroužek pěvců besedních činil zdárné pokroky a nemálo přispěl ku zvelebení zábav zvláště tím, že měl a dosud má na svém repertoiru hlavně skladby české, vůbec ale jen slovanské, tak že besedníkům tím poskytnuta možnost seznati nejnovější díla toho druhu. — Roku 1892, kdy pořádána ve Vídni výstava divadelní, také beseda se súčastnila ruchu výstavního tím, že členové její vždy hojným počtem byli zastoupeni při představeních pořádaných Národním divadlem v Praze na výstavním jevišti v Prateru, a také jméno Slov. Besedy vyryto jest na jednom listě stříbrného věnce, který odevzdán byl umělcům Národního divadla pražského po jeho pohostinských hrách.

V roce následujícím (1893) zvolen byl p. hrabě Harrach po pětadvacáté starostou spolku, a tu oslavena událost ta 16. pros. téhož roku přiměřenou slavností v místnostech besedních, nádherně vyzdobených. Slavnost tato pořádána u přítomnosti p. rady Hlávky, Dr. Riegra a p. Kalandry a odevzdán panu starostovi hraběti Harrachovi skvostný pohár stříbrný s nápisem: »J. O. panu Janu hraběti

z Harrachů, svému vysocectěnému, milenému předsedovi, vděčná Slov. Beseda ve Vídni 1869—1893.« Na druhé straně poháru umístěn obraz Grottgera en miniature: Slávové budují sochu Slavii. (Pohár s jinými vzácnými památkami vystaven jest na Národopisné výstavě v Praze.)

Rok 1894, zároveň třicátý od založení besedy, vyniká v dějinách besedních tím, že deficit spolkový po mnoho roků stávající odstraněn, tak že nyní očekávati možno další rozkvět besedy. Téhož roku znova upraveny místnosti, což umožněno hlavně zábavami pořádanými »Klubem mládenců« a dámami besedními, pak mimořádnými příspěvky členů.

Že beseda, pokud jí možno bylo, po celou dobu svého trvání podporovala osobnosti o národ zasloužilé, jakož i jich pozůstalé, když toho potřebí bylo, v letech pozdějších hlavně a vydatně spolek »Komenský«, kterémuž tisíce zlatých odvedla, netřeba dále doličovati. Vzájemnost se spolky jinými po celou dobu vřele pěstována a místnosti pokud jen možno bylo propůjčovány spolkům českým a slovanským k pořádání zábav, ke cvičení zpěvu, k valným hromadám atd.

To jsou v krátkosti dějiny Slov. Besedy, která zasluhuje, by větší pozornosti se těšila i mimo vlast, neb ona jediná má, jak již podotknuto, své vlastní místnosti po celý den otevřené, v nichž vždy vřelého uvítání se dostane všem krajanům českým i slovanským, kteří do Vídně zavítají.

Jako jsme dovolili si jmenovati členy výboru při založení spolku, tak i po uplynulých třiceti letech budiž nám dovoleno jmenovati ty, kteří vedou správu spolku. Jsou to: starosta p. hrabě Harrach, jeho náměstkové pp. Dr. Špaček a J. Kalandra, jednatel p. Žák, jeho náměstek p. Dr. Karásek, pokladník p. J. Hamáček, jeho náměstek p. B. Brejcha, knihovníci pp. J. Navrátil, J. Berka a Dr. Murko, novinář p. B. Hübner, hospodáři pp. Himmelsdorfer, Novák a Sychrovský, výbor zábavní pp. Simandl, Dr. Janatka, F. Skopalík, J. Stiebler, Dr. Glücksmann a J. Rybář.

Doufejme, že tomuto jakož i nastávajícím členům výboru podaří se nejen udržeti S. B. na výši dosavadní, nýbrž že po dalších třiceti letech bude ona prvním a vynikajícím spolkem representačním Čechů vídeňských!

Akademický spolek.

Je, tuším, jakýsi fysický zákon, že stejnorodé prvky v cizím prostředí roztroušené ponenáhlu se sbližují a srážejí. Účinek této soustřeďující síly lze pozorovati sice v první řadě na hmotných molekulech, ale analogicky pak i na lidských jedničkách, u nichž je sesilován ještě přirozeným pudem sebezachování. Této tajemné moci děkuje i Akademický spolek ve Vídni za svůj vznik. Česká studující mládež, roztroušená v chaosu různorodých tisíců, sbližující se doposud v menších jen střediskách, v přátelských kroužcích, dále v známých českých kavárničkách, jež byly nejprimitivnějším počátkem dnešního spolkového života Čechů vídeňských, dospěla založením vlastního spolku teprve pevného centra, těsnějšího střetnutí. Přirozený postup, přirozené působení oné koncentrující síly, jež k témuž resultátu by byla dospěla, bylo zde však násilně popohnáno událostí, jež svou intensitou rázem neuvědomělé splývání pozdvihla na stupeň vědomí, na stupeň cítěné nutnosti.

Bylo to násilné zgermanisování zde stávající »Akademische Lesehalle«, jež do té doby svou objektivitou spojovala v sobě veškero studentstvo zdejší university, německé i slovanské, a jež nyní svou nehostinností vypudila veškeru slovanskou mládež ze svých místností, jsouc takto vlastní indirektní příčinou vzniku nynějších četných slovanských spolků akademických.

Tehdy vznikla též myšlénka Akademického spolku. Vznikla na hrobě Kollárově. Ten tichý rov na hřbitově Sv. Marka byl místem jejího prošlehnutí, ten tichý rov, jenž i později tak tajemným, symbolickým vlivem dlouho na ni

působil. Myšlénka ta ponenáhlu uzrávala, až přišel první máj roku 1868. Den po té došly potvrzené stanovy. Vše stálo v plném květu, vše dýchalo mladou, jarní vůní, když Český akademický spolek vstupoval v jaro svého života. »Český akademický spolek« je první titul nového, velkého střediska české akademické mládeže, zbudovaného ze »Slavie« a »Vltavy«, menších společků, jež tenkráte ještě vedle »Moravy« ve vídeňském vzduchu bez většího významu živořily. S důvěrou a nadšením vstupoval mladinký podnik ve svoji dráhu. Již r. 1869 mohl přestěhovati svoji rozvíjející se knihovnu z nepříhodné, veřejné místnosti hostinské v útulnou čítárnu ve Slovanské Besedě, již mu tato laskavě propůjčila, a téhož roku sesílil i připojením se »Moravy,« jež odděleně byla existovala. Vnitřní život stoupl nyní znamenitě a rozvíjel se utěšeně víc a více. Vzniklo několik vědeckých a zábavních klubů, vydáván časopis Lípa, pořádány četné zábavy, zvláště známé večery slovanské, jež svým neobyčejným úspěchem vhodně karakterisují tehdejší rozkvět spolku těšícího se z hojné přízně a účastenství. To je stadium v letech sedmdesátých.

V tuto dobu poprvé projevuje se zřejmě slovanská tendence spolku dosud výhradně českého. Duch pěvce slovanské vzájemnosti, jenž byl svědkem jeho vzniku, zjevně vydechuje v jeho tehdejším smýšlení, jež manifestováno jak již dříve zmíněnými slovanskými večery, tak i změnou spolkového titulu v Akademický spolek ve Vídni. Zajímavo, že už tenkráte idea tato potkala se s nezdarem. Přes svoje úsilí státi se ohniskem všeslovanským zůstal Akademický spolek spolkem převahou českým.

V následujících letech po té podlehl známému ochabování, jež je vždy nutným účinkem předcházejícího většího napjetí. R. 1872 spolek pozbyv podpory, jíž se mu od Slovanské Besedy dostávalo, byl nucen najati svůj vlastní byt, čímž obtíženy jeho finance, beztoho rapidně klesající náhlým úbytkem členstva. R. 1873 v čas světové výstavy donutila posléze neobyčejná drahota bytů spolek své místnosti vypověděti bez naděje na jakoukoli záchranu. Tenkráte propadal spolek již svému rozkladu, jenž jen neobyčejným napjetím tehdejšího výboru byl zamezen. Najat znova byt, rozmnožen silnou agitací počet členstva, zreformován vnitřní život, založeno opět několik klubů a vydáván znova časopis Zábava, později Akademické listy. Spolek zase se vyšvihnul ze své původní lethargie a zase i nyní jako vždy v doby mocnějšího vypjetí prorážela vsáknutá idea Kollárova.

Opakovaly se pokusy dřívější. Propagována myšlénka jednoho centrálního spolku slovanského, neb aspoň užšího se sdružení všech stávajících společným bytem a p., ale i nyní kletba neuskutečnění, lpící na této veliké idei zmařila všecky snahy a úmysly. Docíleno jen spojení »Tatrana« a srbské »Zory« s Akademickým spolkem, ale i to za pozdějších let bylo nutno zase zrušiti. Než přes to i pak ještě slovanské cítění táhne se jako červená nit celými dějinami spolkovými. Zajímavo by bylo pozorovati celý průběh a nenáhlé se modifikování této myšlénky, jež spolku do vínku se dostala a jež neustále v jeho nitru doutnala, až do nejbližší přítomnosti. Prosycenější stále život spolkový je zdravým — ovšem jen relativním — důkazem vždy vyspělejších členů, a v tomto ohledu možno pak pojati jednotlivé symptomy, širšími neb užšími mezerami od sebe oddělené, přece v jakousi souvislost ve vnitřním spolkovém životě. V nedávnou právě dobu ona idea slovanská umírala v pouhých etiketních deputacích, takřka nucených jakýmsi dobrým tónem, ale nekotvících nikterak ve vážnějším pojímání. Programní řečí dnešního starosty MUC. B. Kalandry posléze postavena slovanská vzájemnost, tak velkou roli ve spolku hrající, na stanovisko personálních styků, spojených s vážnou znalostí jazyka a literárních, politických i sociálních poměrů dotyčné slovanské větve. Na toto stanovisko proveditelné došla teprve za našich dnů tato myšlénka, již zakladatel její odkázal spolku na jeho hrobě vzniklému.

Spolek vsákl ji na jeho tiché mohyle a živil ji ve svém nitru po celý svůj věk, pokládaje pěvce »Slávy dcery« povždy za jakéhosi duševního svého patrona, jemuž několikráte během svého vývoje hold vzdáti se snažil. Tak 20leté

jubileum svoje r. 1888 oslavil na jeho hrobě, zdobeném krásným věncem z národních navštívenek, r. 1882 zahájil velikou akci na převezení jeho ostatků ze zapomenutého hřbitova Marxského do Prahy, ovšem s nezdarem, a r. 1893, kdy pětadvacetileté trvání spolku srazilo se se 100letým jubileem slovanského pěvce, vydal ve spojení s »Tatranem« literárně cenný Kollárův almanach, nelituje finančního napjetí, jež státi se mu mohlo záhubným. Jak vidno, spolek cítí v Kollárovi kohosi vlastního, jakéhosi krevního příbuzného.

Než vraťme se k vlastním dějinám spolku! Od onoho znovavzepjetí se, jež konstatovali jsme kolem r. 1874, plyne život spolkový podoben jsa měnivé vlně, jež hned výše se rozstřikuje, hned níže se prohlubuje a spěchá rychlejším neb volnějším tempem v březích ne vždy stejně regulovaných. Bylo by skoro nemožno a také zbytečno sledovati celý tento běh; nám jedná se jen o jakýsi celkový přehled, o vynikající, ostřejší rysy, jimiž dojem celého obrazu dostatečně bylo by lze vystihnouti.

Přecházím hned k r. 1880, kdy Akademický spolek ve Vídni vystoupil před veřejnost českou rozhodným ohrazením proti rektoru pražské university Dr. Machovi a Dr. Klebsovi, kteřížto pánové při buršáckých pitkách dovolili si neslušných urážek vůči českému národu a českému studentstvu za souhlasu zdejšího německého studentstva. Ohrazením tím Akademický spolek manifestoval svoje smýšlení a cítění vůči svým německým kollegům. R. 1882 jednáno poprvé o převezení ostatků Kollárových, kterážto akce vyšla čistě ze spolku akademického, i ač získala si podpory a souhlasu tehdejšího Čtenářského akademického spolku a Umělecké besedy v Praze, ztroskotala se na kathegorickém vetu Dr. Schellenberga.

R. 1884 zemřel prof. Dr. A. Šembera, nezapomenutelný zdejší vlastenec, paedagog, učenec i spisovatel a rovněž čestný člen spolku. Dr. Šembera byl professorem českého jazyka na vysokém učení vídeňském, a opuštěné učitelské jeho stolici hrozila nyní siroba. Tehdy bylo povinností Akademického spolku pochopiti význam situace a učiniti potřebné kroky k příznivému rozluštění této akutní otázky. I podal výbor jménem spolku klubu českých poslanců na radě říšské petici, jež uvítána byla radostně českou veřejností a jejíž konečné rozluštění bylo nové obsazení jmenované stolice F. Menčíkem. Roku 1887 svolal spolek velkou schůzi všeho českého studentstva ve Vídni bydlícího k nutné poradě o dosavadních všeobecných stescích a jejich odpomoci. Rok 1888 byl svědkem několika vážnějších vystoupení. Nejprve připomenouti třeba deputaci k Dru. Heroldovi stran záměrů Gautschových o reorganisaci akademických spolků, dále účastenství v podniku, týkajícím se podpory Černohorců, a posléze účinné spolupůsobení v komitétu pro zařízení stolice dějepisu slovanského na vídeňské universitě, jenž ze všech slovanských akademických spolků sestaven byl. Na jubilejní výstavu vypravil zvláštní vlak, jehož se súčastnilo studentstvo všech slovanských národností, a letos dal výraz svému pochopení a své lásce k Sv. Čechovi, jmenovav jej čestným členem svým po příkladě jiných svých spolukollegů a pořádav k jeho oslavě »Čechův večírek«.

Ne posledním repraesentačním projevem jsou i veřejné zábavy, jež spolek pořádal. Tento obor působnosti bývá někdy předmětem kaceřování v naší době, ale i přes to nelze ho přehlédnouti. Jednak je to nejobyčejnější forma, jíž přivoděn býti může přátelštější styk s širším obecenstvem, jednak je to resultát namnoze vynucený rozličnými poměry, o nichž netřeba se zvláště rozepisovati, a posléze je to věc, již pozorovati nutno v souvislosti s vlastním, ne vždy zavržení hodným obsahem, účelem a prostředkem.

Prohlédneme-li jen nejdůležitější a největší podniky v tomto oboru, jsou to:

Roku 1877 hudební akademie na oslavu 70letých narozenin prof. Šembery v sále »Zahradní společnosti«, na níž účinkovala i pí. Otilie Sklenářová-Malá.

Roku 1881 velká akademie ve prospěch zemětřesením poškozených Záhřebanů.

Roku 1882 akademie na oslavu zřízení české university v Praze s řečí prof. Masaryka, jednoho z prvních starostů Akademického spolku.

Roku 1883 velká akademie v I. kavárně v Pratru, na níž kromě četného uměleckého světa účinkující Akademický spolek uvítal i tehdejšího rektora vídeňské university Dr. Maasena.

Roku 1888 velká akademie ve prospěch čestného daru paní Sklenářové-Malé.

Roku 1892 oslava 300letých narozenin Komenského.

Roku 1893 komers Kollárův.

Roku 1892—1894 literární večírky, jež spolek buď sám nebo ve spojení se Slovanskou besedou pořádával.

Od r. 1890 vystupuje posléze každoročně nyní opakovaný elitní ples, jenž nejen pro finance spolkové je naprosto nutný, nýbrž i zde ve Vídni významný, jelikož jest jediným velkým plesem českým i slovanským.

K repraesentační této části dlužno přičísti ještě dvě publikace, jež nákladem spolku vyšly: »Almanach Šemberův« a dříve jmenovaný Kollárův.

Na doplněnou obrazu nutno ovšem nyní ještě vylíčení důležitějšího, vnitřního života, poznání síly a schopností vlastního organismu, jenž je sídlem životní energie. Co je účelem Akademického spolku ve Vídni? Sbližovati slovanské studenty, podporovati jejich vědecké snahy, pořádati přátelské zábavy. Přehlédneme-li první a poslední bod, o nichž již zmínka učiněna byla, padá těžiště na podporu vědeckých, vůbec vzdělávacích snah členstva. Krátce, úkol Akademického spolku, podobně jako u většiny jiných, je vzdělávací, vychovávací v nejširším toho slova smyslu, nebo, abych to vyložil slovy z poslední programní řeči starostovy: jeho povinnost je paralysovati nezdravý vliv a působení našich středních škol a připravovati akademika k vážnému vstoupení do života veřejného skytáním podpory jak v jeho odborném studiu, tak i ve snaze po všeobecném vzdělání, po pochopení toho, co Tolstoj zove smyslem života. Je nyní otázka, zda Akademický spolek úloze této také vždy dostál. Prohlížíme-li výkazy jeho ročních činností, docházíme přesvědčení, že se aspoň snažil dostáti.

K vytčenému cíli vede zajisté předem knihovna a čítárna. Knihovna spolková, na akademický spolek znamenitě četná, bývala vždy předmětem veliké péče, a jak statistická tabulka ukazuje, množila se každým téměř rokem. Obohacována bývala spisy všech oborů, krásnou beletrií i pracemi vědeckými. Dnešní revise ovšem nedopadla by zrovna nejuspokojivěji, zvláště byla-li by provedena s toho hlediska, že cena bibliotéky spolkové stoupá pouze tehdy, když vyvinuje se tato rovnoměrně s duchem času. Jsou to ovšem jen finanční nesnáze, jež jsou příčinou mnohých mezer v rejstříku dnešní knihovny, jež spolek, ač každoročně snaží se aspoň nejmodernější a nejdůležitější získati, přece úplně ucpati nestačí. Přes to, pokud se týče starších publikací a četných knih odborných (nejhojněji právnických) je ceny nemalé. Dnes čítá asi 3600 spisů ve 2900 svazcích.

Mimo knihovnu, jež, ne-li dnes zúplna, dříve dojista byla způsobilá členstvu posloužiti v míře dostačující, je velice důležita čítárna. S touto Akademický spolek hrdě postaviti se může po bok svým soudruhům. Od skromného začátku 13 časopisů r. 1868 nabízí dnes čítárna jeho, podporována jsouc laskavou přízní sl. redakcí, členstvu 174 časopisů a novin všech možných oborů, směrů a stran, jež dostatečným jsou pojítkem členstva s veřejností, s časovými i vědeckými myšlénkami, zjevy a tužbami. Po této stránce karakterisován vývoj spolku velmi skvěle.

Než v obvodu vytčeného účelu pracovaly a pracují ještě též podřízeně kruhy a kluby ať vědecké a zábavné, jež specielně zase členstvu podrobnější vzdělání v tom neb onom oboru podávaly. Tvoření se takovýchto kruhů, t. j. spojení se vždy několika osob k nějakému zvláštnímu účelu, je nejlepším měřítkem životní síly spolkové, je známkou nahromaděné energie, je podobno objevení se zdravých pupenců následkem silně proudící mízy. A není snad roku, kdy nebylo by pokusů podobných pozorovati. Ovšem namnoze zase v krátké době zanikly, ale přece mnohé se udržely, a jsou léta, kdy na př. r. 1887 jich

7 ve spolku existovalo. Mnohé kruhy několikráte se během trvání spolku opakovaly. Pokud se účelu jejich týče, bývaly to kluby buď zábavní, buď vzdělávací, jako řečnicko-literární, přednáškový, čtenářský, z nichž vynikal zvláště »Barák« (r. 1886), buď vědecké, jako evang. theologů a podnes živý a čilý Kruh českých zemědělců založený r. 1891. Ku podpoře nemajetných členů stává Bílkův fond.

Než ani v té formě rozsah účelu stanovami vytčeného není úplný. Nad jiné důležity jsou ve vzdělání členstva a jeho sebevýchově také přednášky, neboť jimi podán teprve širší výklad toho, co chtivá mysl pochyti v šumu veřejného společenského života, ve spoustě stále hrnoucích se událostí a masse názorů, myšlének, ve vřavě strannických bojů a v křižování se směrů nejrůznějších. Přednášky podrobněji podávající ukázky z rozličných oborů nebo signalisující důležitější zjevy hodné myšlénkového zachycení jsou ve spolku vždy nepostrádatelny. A i zde Akademický spolek není pozadu. Není sice možno konstatovati množství a qualitu přednášek v jednotlivých správních letech, jelikož zápisy o tom nejsou úplny, ale přece časté jejich opakování je docela jisto, rovněž tak jako přednášení členů v jiných spolcích.

Akademický spolek nejen že vyjmenovanými způsoby snažil se vždy svůj vnitřní život pokud možná oživovati a udržovati, nýbrž nutno podotknouti, že i za meze svoji vytčené povinnosti rozšiřoval svoji činnost, jevící se hlavně ve fysické a morální podpoře spolků a podniků cizích.

Důležito je také, že podporoval a podporuje časopisy a duplikáty knih germanisací ohrožené obce. Zasílal dříve stará čísla novin Československé besedě v Simmerinku, a ještě nyní veliké množství denníků a týdenníků zasílá zdarma do Lom, do Besedy hernalské, do Frýdlantu a jinam.

Ve správním roce 1893—94 měl Akademický spolek 229 členů, z nichž bylo 16 čestných, 61 zakládající, 48 přispívajících a 104 činní. Z činných členů byli: 44 právníci, 21 medik, 23 posluchači vysoké školy zemědělské, 4 filosofové, 4 evang. bohoslovci, 3 posluchači lékárnictví, 2 technikové, 2 posluchači umělecké a 1 obchodní akademie. Rodem byli 64 z Čech, 34 z Moravy, 5 z Dolních Rakous a 1 z Haliče. Čestnými členy jsou: Dr. Čeněk Günther, Ivan Vasiljev, Jaroslav Reindl, Jan Zacpal, Petr Bílka, Alois V. Šembera, František Palacký, Jan S. Skrejšovský, Dr. Jan Strakatý, Dr. E. Holub, Jan hr. Harrach, Antonín Rybička, Ferdinand Menčík, L. Bouchal, Dr. Tomáš Masaryk, Dr. Frant. Pastrnek a Svatopluk Čech.

Akademický spolek má nejbohatší knihovnu a čítárnu ze všech českovídeňských spolků, a kromě Slovanské besedy má jediný svou vlastní místnost, platě 280 zl. ročně nájemného. Významu, jaký by jakožto studentský spolek měl míti pro krajany a zvláště vzdělávací a zábavní spolky, bohužel, nemá; ale pro studentstvo samo má velký význam a proto zasluhuje vší podpory.

„Komenský".

Přes všecky překážky, s nimiž se věc česká ve Vídni hned na počátku setkávala, byly na konci let šedesátých nejnutnější potřeby prvních národních bojovníků ukojeny, a mnohá přání splněna. Byly tu již spolky zpěvácké, ochotnické, zábavní a tělocvičné, již stála první záložna, ano již i na zavádění českých bohoslužeb se vážně pomýšlelo — jen o školní vzdělání útlé i odrostlé mládeže české v jazyku mateřském nebylo nikterak postaráno. A koho hnětl nejvíce tento hrubý nedostatek veřejného zařízení? Třídu dělnickou. Český dělník to byl, jenž nejlépe znal mezeru, která ho dělila od pokročilejšího soudruha německého. On věděl, že Čech byl zde odkázán u vzdělání svém vždy jen na drobty, které mnohý dosti bídně si osvojil ve škole německé, kam byl hned po příchodu do Vídně poslán, a kde ubohému chlapci českému místo poučení a vysvětlení dostalo se pro jeho přirozené chyby v řeči od »pokročilejších« posměchu i opovržení.

Smutné zkušenosti, jichž zažili dělníci naši ve Vídni nejen hned ve školách jako učenníci, ale i téměř všude u veřejnosti, kde zřejmě jako Češi vystoupili nechtějíce tak neb onak národnosti své vůči obyvatelstvu německému zapříti, byly zajisté tou mocnou pákou, jež přiměla je záhy k činnosti, seřaditi se zde v jeden šik a tvořiti spolky výhradně české, kde se mohli konečně scházeti k nenucenému rozhovoru v líbezné řeči mateřské, kde se mohli také vzdělávati pomocí časopisů, přednášek i jiných prostředků a tím aspoň dosíci poněkud náhrady za užitečné vědomosti, jichž jim škola německá, kterou jako Češi beze všeho prospěchu navštěvovali, poskytnouti nemohla.

Tak vznikl nejprve (r. 1868) Československý spolek dělnický, a s ním zároveň zrodila se myšlénka, zříditi ve Vídni českou průmyslovou školu. Návrh podán byl jednatelem Vojmírem Měřinským, ku projednání jeho pak svolána byla dne 8. listopadu 1868 veřejná schůze k Dreherovi (Landstrasse). Po zralém uvážení byl v tomto shromáždění původní návrh rozšířen, a zvoleny dva samostatné odbory: jeden pro školy normální čili obecné, druhý pro školy průmyslové. První z nich, skládající se z prof. J. Špačka, řed. P. Bílky a stud. V. Arlta, zastavil svou činnost za nedlouho. Druhý pak, totiž »výbor pro české průmyslové školy« konstituoval se takto: Předsedou zvolen Václav Novák, místopředsedou Fr. Ryška, zapisovatelem Ferd. Jaroš, pokladníkem Václav Petr, účetním K. Müller, jednateli Jan Bělohlávek a F. Suda a revisory Jos. Kos a Jan Šmída; členy byli Vojmír Měřinský, Ant. Rezek, Václav Tuček, Jan Laznovský, Frant. Kodet a Jan Žerdík.

První starostí výboru bylo opatřiti potřebné prostředky hmotné. I konány byly horlivě sbírky jak ve Vídni tak na venkově, zvláště v Čechách a na Moravě. Povolení ku sbírkám v Rakousku dáno bylo výnosem c. k. ministerstva vnitra ze dne 8. ledna 1869 č. 16/M. J., v Uhersku výnosem vlády uherské ze dne 12. srpna 1869 č. 5104. Činnost sběratelská nesla sice hojné ovoce, zavdala však úřadům státním též podnět k zakročení.

Odbor byl totiž vyzván, aby buď jakožto spolek zvláštní stanovy ke schválení předložil, nebo činnosť svou vůbec zastavil. Rozumí se samo sebou, že se výbor rozhodl pro utvoření samostatného spolku, načež jal se sestavovati stanovy bera ohled nejen na školy průmyslové, nýbrž i obecné. Při tom byli zvláště nápomocni P. Bílka, prof. Šembera, F. Ševčík, prof. Špaček; Dr. Jordán a A. Kalandra. Novému školskému spolku dáno bylo dle slavného učitele národů jméno »Komenský«; stanovy došly schválení výnosem c. k. dolnorakouského místodržitelství ze dne 6. února 1872 č. 2839.

Účel »Komenského« byl tehdy následovně naznačen:

1. Národní a průmyslové školy ve Vídni zařizovati a vydržovati, v nichž by dítky jakož i učňové a dělníci českoslovanští, ve Vídni žijící, předmětům zákonitě určeným a i jiným pro dělníka užitečným, zvláště pak jazyku německému (dle potřeby i druhým) řečí českou vyučováni byli.

2. Duševní vzdělání členů konáním vědeckých a obchodnicko-technických přednášek, vyjmouc všechny politické předměty.

Čím větší byl úkol spolku, tím usilovnější činnosti a vydatnějších prostředků bylo třeba k jeho dosažení. Byly tedy svolány veřejné schůze, vydávána provolání a pořádány zábavy, divadelní představení a slavnostní besedy za účasti všech českých spolků. Koncem roku 1872 měl »Komenský« již zl. 10.108·59 výdajného jmění.

Výbor scházel se nejprve v místnostech záložny »Včely« (IV. Barnabitská ulice), po té ve Slovanské Besedě (Kurrentgasse), pak opět ve »Včele«. Na nějakou vlastní místnost školní nebylo zatím ani pomyšlení, a proto obrátil se výbor nejprve na městskou radu, potom na průmyslovou komisi o propůjčení místností, leč marně. Ba ani najati nebylo lze místností nějakých. Bylo tedy usneseno, pořádati prozatím toliko přednášky nejprve v místnosti »Lumíru«, pak v domě společenstva soustružníků (Spörlingasse 6) dle úředně schváleného řádu. Hlavní předměty byly: řeč česká, německá, počty a kreslení. Od 1. března 1877 ustanoven byl učitel J. L. Vondra stálým správcem školy. Posluchačů bylo prů-

měrně 70. Nejlepším žákům udělovány byly ceny, jež věnovali zvláště Bílka, Pauchlý, Schüller, Novák, Laznovský, Petrydes, Rezek, Tuček, Vačkář a Starý.

Teprve v srpnu r. 1877 odhodlal se »Komenský« ku zřízení soukromé školy průmyslové s vyučovací řečí českou. Ale dle výnosu zemské školní rady ze dne 19. září 1877 č. 5990 nebylo žádosti za povolení k tomu vyhověno, jelikož tehdy vydaným usnesením téhož úřadu školního byly německé odborné školy pro učenníky za povinné prohlášeny. Když druhá žádost byla nepříznivě vyřízena, počal výbor uvažovati, neměl-li by věnovati hlavní pozornost zřízení školy národní, obecné.

Jmění spolku činilo tehdy 14.616 zl. 96 kr. Podotknouti sluší, že sám Jeho Veličenstvo císař František Josef I. věnoval k účelům spolkovým 500 zl.

K období spolkovému od r. 1868—1878 budiž ještě dodáno, že po celý ten čas byl Václav Novák předsedou. J. O. Jan hr. Harrach jmenován byl r. 1872 čestným členem a přijal zároveň protektorát nad spolkem. Dále se stali členy čestnými: P. Bílka (1873), Václav Novák a Václav Petr (1878).

Ve valné hromadě dne 16. ledna 1882 zvolen byl za předsedu Josef Krček, jenž zastával funkci tu obětavě až do 2. března 1885.

Roku 1881 podal spolek na říšskou radu žádost za zřízení dvojtřídní české školy pro učně, k jejímuž vydržování se uvolil ročně 600 zl. přispívati. Téhož roku — hlavně následkem agitace časopisu Lev — bylo se mu zabývati otázkou zřízení školy obecné. Za tou příčinou svolána byla 25. září mimořádná valná hromada, jež uložila výboru, aby počátkem školního roku 1882—1883 otevřel první třídu obecné školy, a to v okrese, kde by se nejvíce žáků přihlásilo. Dále změněny stanovy tak, že spolek 1. rozšířil svou činnost na celé Dolní Rakousy; 2. vytkl sobě za účel, zřizovati nejen obecné a průmyslové školy, nýbrž i opatrovny a dětské zahrádky; 3. dal výboru právo, použiti ku zřizování škol i jmění základního; 4. určil v případě rozejití se nebo rozpuštění jmění své Ústřední matici školské, kdyby té nebylo, král. hlav. městu Praze k opatrování. — Obvyklé přednášky byly ke konci šk. roku 1881—1882 zastaveny, ježto nebylo naděje, že by byly bývaly dále dovoleny.

Pokud se týče školy obecné, byl výbor na rozpacích, má-li ji zříditi v okrese Margarethen nebo Favority. Konečně rozhodl se pro tento čili X. okres a usnesl se zároveň, postaviti tam vlastní dům na rohu Quellengasse a Leibnitzgasse. Stavbu provedl nezištně městský stavitel Jan Pecival na vlastní jméno a odstoupil ji pak spolku za náhradu 30.939 zl. 66 kr. V měsíci červenci 1882 podána byla u zemské školní rady žádost za povolení ke zřízení čtyřtřídní české obecné školy. Když žádosti této nebylo vyhověno, podána byla stížnost k ministerstvu vyučování, jež ji vyřídilo příznivě. Bylo to však již v prosinci, a proto uznal výbor za radno, otevříti první třídu až ve školním roce 1883—1884.

Prvním učitelem a pak správcem školy ustanoven byl Ignat Libíček, katechetou P. Dušek z řádu Redemptoristů. Žádost za povolení k otevření školy a zřízení opatrovny byla podána v červnu 1883. Opatrovna byla povolena výnosem zemské školní rady ze dne 11. září r. 1883, otevříti školu bylo dovoleno teprve výnosem ministerstva vyučování ze dne 14. září 1883. Zpráva o tom roznesla se rychle ve všech částech Vídně jakož i po vlastech českých a způsobila všeobecné nadšení. Největší překážky kladla zemská školní rada stran vyučovacího plánu, žádajíc, aby již od I. třídy se učilo němčině jako češtině, a aby učitelé měli též způsobilost pro školy německé. Naproti tomu ministerstvo schválilo, aby v první třídě se učilo jen německému názvosloví a výše aby se věnovalo jazyku německému jakožto předmětu povinnému několik hodin týdně. Pokud se týče učitelů, uznalo ministerstvo, že ku potvrzení jich dostačí pouhá známka z němčiny na vysvědčení. O šťastné a rychlé vyřízení všech žádostí získal si nehynoucí zásluhy J. O. Jan hrabě Harrach. Po té byla škola dne 16. září 1883 veledůstojným farářem téhož okresu P. Fürstem za přítomnosti výboru, zástupců všech československých

spolků a množství lidu českého slavně vysvěcena. Žáků přihlásilo se tolik, že bylo třeba zříditi 3 oddělení opatrovny a 3 oddělení první třídy.

Roku 1884 oznámila zemská školní rada podmínky, za kterých je ochotna dáti povolení k otevření dalších tříd. Zejména žádala, aby se znenáhla používalo též němčiny jakožto jazyka vyučovacího. Proti tomu se výbor ohradil a na počátku šk. roku 1884—1885 druhou třídu otevřel. Zemská školní rada však protestu nevyhověla a dne 1. října 1884 nařídila, aby byla II. třída zavřena. Tím dosáhla persekuce »Komenského« svého vrcholu. Než výnosem ministerstva vyučování ze dne 25. října bylo ono nařízení zrušeno, tak že mohla býti II. třída znovu otevřena. Pak přišla okresní školní rada s nařízením, aby místo česko-německých frekventačních vysvědčení vydávala se jen německá; ale stížnosti proti tomu podané bylo zemskou školní radou vyhověno.

Ve valné hromadě dne 2. března 1885 konané zvolen byl za předsedu poslanec na radě říšské c. k. lesní rada Karel Šindler, jenž v hodnosti té setrval až do měsíce září 1887. Onoho roku stala se místnost Slovanské Besedy (I. Wallnerstrasse 2) též střediskem »Komenského«. Dle schválené změny stanov bylo mu lze zřizovati též místní odbory. Dne 20. prosince uspořádal spolek »Ludmila« žákům první vánoční slavnost.

Postavením budovy školní nebyly nesnáze spolku zcela odstraněny. Měl k disposici jen 8 učeben, jež sotva byly s to, aby pojaly opatrovnu a první tři třídy. A ku vystavění druhého a třetího patra bylo třeba 20.000 zl.! Než tu osvícený protektor Jan hr. Harrach dokázal spolku svou neobmezenou přízeň, zapůjčiv mu 5000 zl. Zbytek si vymínil stavitel Jos. Němeček opatřiti půjčkou na budovu. Stavba byla provedena o prázdninách r. 1885, ale žádný peněžní ústav nechtěl půjčiti na veřejnou budovu. V největší tísni obrátil se výbor opět na vznešeného protektora a nebyl oslyšán: Jeho Osvícenost převzal laskavě rukojemství za závazky spolkové, načež městská spořitelna pražská půjčila spolku 28.000 zl. splatných v 32 letech. Z této částky byl zapraven dluh stavitele a stará půjčka banky »Slavie«.

Roku 1887 požádány byly zemské sněmy v Dolních Rakousích, v Čechách a na Moravě o podporu; žádný však žádosti nevyhověl. Za to ministerstvo vyučování vyřídilo příznivě žádost, aby c. k. školním knihoskladem vzat byl ohled na chudé žáky školy »Komenského«, a výnosem zemské školní rady ze dne 16. října 1887 č. 8742 dáno bylo svolení ku rozšíření školy na sedmitřídní. Téhož roku dosáhli někteří žáci čtrnáctého roku svého stáří, nikoli však vysvědčení propouštěcího; toho bylo jim si vydobyti na nejbližší české škole veřejné, v Břeclavě na Moravě.

V následujícím roce 1888 zvolen byl za předsedu Josef Maruška, který až podnes v čele spolku stojí. I toho roku bylo 14letým žákům dáti se zkoušeti v Břeclavě, ježto nebyli s to, aby platili po 5 zl. zkušební taxy na zdejší škole německé. Na počátku školního roku 1889—1890 otevřena byla třída sedmá, a tak se škola stala úplnou. Roku 1890 získán byl přispěním »Jednoty sv. Methoděje« stálý katecheta. Roku 1891 vypraveno bylo přičiněním »Národní besedy« mnoho žáků na pražskou výstavu, čímž byla veřejnost znova na spolek upozorněna.

Rok 1892 byl pro spolek ve dvojím směru významným. Předně mu bylo oslaviti 300. narozeniny Jana Amosa Komenského, za druhé své 20leté trvání. První slavnost pořádána byla za spolupůsobení všech československých spolků a neobyčejného účastenství obecenstva dne 27. března v sále Ronachrově, druhá tamtéž dne 12. listopadu. Za tou příčinou došlo spolku přemnoho blahopřejných telegramů a vřelým citem oplývajících dopisů. Co se týče veřejné hmotné podpory, byl tento rok příznivější než všechna předcházející léta spolková. Následkem toho usnesl se výbor r. 1893, rozšířiti své působení a dáti i ve III. okrese základ českému školství. Když jeho žádost za povolení ku zřízení české opatrovny v témž okrese byla zemskou školní radou zamítnuta, podal stížnost k ministerstvu, jíž bylo teprve výnosem ze dne 22. prosince 1894 č. 8812 vyhověno. Tato druhá česká opatrovna ve Vídni bude otevřena ve školním

roce 1895—1896. Nebude to však jediný český ústav na Landstrasse; neboť již po dva roky tam působí učitelem Janem Ludvíčkem zřízená škola jazyka českého, jež má účel, aspoň částečně nahraditi českou školu obecnou. Určena jest výhradně pro dítky českých rodičů, jež jsou školou povinné. Vyučování dovoleno jest jen v tu dobu, kdy se na veřejných školách nevyučuje, hlavně ve středu a v sobotu odpoledne. Chlapci vyučují se zvlášť, děvčata též. R. 1894—1895 navštěvovalo tuto první jazykovou školu 120 žáků všeho stáří, a to s výborným prospěchem.

Doufáme, že se nám podařilo naznačiti stručně a přehledně rozvoj jak spolku tak i školy. Sedmitřídní soukromá obecná škola »Komenský« ve Vídni jest ne-li největší, tož jedna z největších obecných škol v Rakousku. Působí blahodárně již přes 12 let, má 14 oddělení a navštěvována jest rok od roku více než 700 žáky. Přes to netěší se z takových výhod jako jiné školy soukromé: Nemáť práva veřejnosti. Tento nedostatek má mnohé zlé účinky. Předně učitelé spolkoví nepožívají týchž práv a nároků jako učitelstvo škol veřejných, za druhé není ústav oprávněn vydávati 14letým žákům vysvědčení, že vychodili školu s prospěchem, konečně jest spolek povinen platiti ze školní budovy vysoké daně a dávky. Jest tudíž snadno pochopitelno, že výbor záhy hleděl práva veřejnosti dosíci. Ač dosud se mu to nepodařilo, přece vždy našel dosti vlasteneckých učitelů, kteří síly své předúležité škole národní věnovali; žáků pak stále přibývá. V posledním roce bylo jich s dětmi v opatrovně přes 800.

První žádost za udělení práva veřejnosti pro školu »Komenský« byla předložena ministru vyučování 28. prosince 1885. Za tou příčinou provedena byla inspekce ústavu jak se strany okresního tak i zemského školdozorce. Tento nepřišel však přesvědčit se o pokroku žactva, nýbrž o pěstování jazyka německého, i podal o tom nepříznivou zprávu. Shledalť prý, že žáci v I. třídě ani německé mluvě nerozumějí a ve vyšších třídách také prý nepokročili tak daleko, jako ve školách německých. Z těchto důvodů ministerstvo vyučování práva veřejnosti škole neudělilo.

Druhá podobná žádost předložena byla v září r. 1887. Ačkoli český klub na radě říšské se zajisté za příznivé vyřízení její zasadil, přece neviděl se ministr vyučování pohnuta, tak spravedlivému požadavku vyhověti, a to opět pro nedostatečné prý vyučování v jazyce německém. Tudíž výbor, jenž pokládal předmět ten za důležitý, ale ne jediný a hlavní, oznámil zemské školní radě, že na dále bude pokládati jazyk německý za nepovinný, že se však vynasnaží, aby všichni žáci naučili se německy pokud možno nejlépe. Ježto zemská školní rada nevzala usnesení to na vědomí, odvolal se výbor k ministerstvu.

Třetí žádost za právo veřejnosti byla podána 23. ledna 1891. Po dvojí urgenci došlo výboru od okresní školní rady toto vyřízení: »Pan ministr osvěty a vyučování oznámil sem výnosem ze dne 30. července 1893 č. 12957 ex. 1891, že žádosti spolku »Komenského« za udělení práva veřejnosti pro soukromou obecnou školu jím ve Vídni vydržovanou — vzhledem ku předloženým výsledkům inspekčním se toho času nevyhovuje.« Tak se odpovědělo výboru přes to, že c. k. okresní školní inspektor prohlásil v dubnu r. 1893 po zevrubné inspekci v konferenci učitelské, že shledal průměrně velmi dobrý prospěch.

V prosinci téhož roku podána byla nová (čtvrtá) žádost tehdejšímu koaličnímu ministrovi Madeyskému. Tentokráte došlo vyřízení (okr. šk. rady) ne po třech letech, nýbrž již ve třech měsících, a to následujícího znění: »Ústřednímu výboru spolku »Komenského« ve Vídni dává se vzhledem k jeho žádosti za udělení práva veřejnosti pro soukromou obecnou školu s českým jazykem vyučovacím ve Vídni, X. Quellengasse 72, věděti, že pan ministr vyučování — v uvážení, že správa vyučovací teprve nedávno stejnou žádost spolku zkoušela a že se jí nevidělo téže žádosti vyhověti — nepokládá se za daných okol-

nosti pohnuta, dáti se do definitivního rozhodnutí této otázky.« Tedy z požadavku našeho spravedlivého stala se otázka!

Nemaje již naděje, že by za vlády koaliční bylo právo veřejnosti škole uděleno, podal výbor prostřednictvím klubu neodvislých poslanců českých říšské radě petici za subvenci státní nebo za převzetí školy »Komenského« do správy státní, odvolávaje se na německé školy ve vlašském Tyrolsku, jež jsou zcela státem vydržovány. O této petici jednalo se živě v poslední rozpočtové debatě za dosti příznivé situace. Petice byla sice velikou většinou zamítnuta, ale resoluce, kterou udělení práva veřejnosti škole »Komenského« doporučuje se vládě ku bedlivému uvážení, byla dostatečně podporována, a proto přijde na přetřes v rozpočtovém výboru.

Jak již známo, odvolávalo se ministerstvo vyučování při prvních dvou žádostech na nedostatečný prý prospěch žáků v němčině. Proto se správa školy všemožně vynasnažila, aby námitku tu vyvrátila. Skutečně bylo dosaženo takové znalosti jazyka německého, že dospělí žáci skládali pak zkoušku místo v Břeclavě na německé veřejné škole v Inzersdorfu u Vídně. Když však ani čtvrté žádosti za právo veřejnosti nebylo vyhověno, obmezeno bylo vyučování němčině na míru osnovou vyučovací předepsanou. Ježto správa školy v Inzersdorfu se zdráhala (patrně na vyšší nátlak) žáky české školy dále zkoušeti, byli již v květnu 1895 posláni opět do Břeclavy, kdež jim byly zkušební taxy laskavostí správy školy prominuty. Tu si okresní školní rada města Vídně vymyslila nový prostředek, žádajíc od rodičů 14letých žáků, aby předložili překlad vysvědčení břeclavských. K tomu chudé ty krajany sotva přinutí.

Rozumí se samo sebou, že čeští rodičové ve Vídni nejen podporují školu soukromou spolku »Komenského«, nýbrž domáhají se i zřízení školy veřejné, jíž by byla povinna vydržovati obec a země. První krok v tom směru učinilo (r. 1889) 519 českých otců resp. matek z X. okresu předložením žádosti za zřízení české veřejné obecné školy ve Favoritech u zemské školní rady. Tato žádost byla po ohrazení se okr. šk. rady výnosem ze dne 16. prosince 1890 č. 9934 zamítnuta. Proti tomu byla na počátku r. 1891 podána stížnost k ministerstvu vyučování, jež byla přes četné urgence a interpellace teprve letos, totiž po 4 letech vyřízena výnosem ze dne 1. února 1895 č. 15044 ex 1891, a to nepříznivě, ježto prý není důkazů, že by ve Vídni specialně v X. okresu český kmen bydlil, nebo že by jeho řeč byla ve Vídni obvyklou (zemskou). Pro důležitost věci budiž odůvodnění to uvedeno v originale a v celosti:

»Die im Artikel 19 al. 3 des Staatsgrundgesetzes vom 21. December 1867 R.-G.-Bl. Nro. 142 über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger normirte besondere Einrichtung der öffentlichen Unterrichtsanstalten kann nur in jenen Ländern ohne weitere Voraussetzung zur Anwendung gelangen, wo das Wohnen mehrerer Volksstämme als unanfechtbare Thatsache feststeht, — wo dies aber nicht der Fall ist, ist die Anwendung der vorbezogenen gesetzlichen Bestimmung davon abhängig, dass die thatsächlichen Verhältnisse das Wohnen mehrerer Volksstämme zweifellos erscheinen lassen. Dies trifft nun bezüglich der Angehörigen des tschechischen Volksstammes in Wien nicht zu. Denn weder die Gesammtzahl der in Wien lebenden Angehörigen dieses Volksstammes im Entgegenhalte zu der Gesammtziffer der Bevölkerung, noch die Verhältnisse, unter denen sich dieselben in Wien aufhalten, weisen jene Merkmale nach, an welchen sich erkennen liesse, dass in Wien speciell im X. Gemeindebezirke der tschechische Volksstamm wohne, beziehungsweise dass seine Sprache eine in Wien landesübliche sei.«

Bohužel, mezitím co se uvažovalo o formalitách stran rekursu, uplynula lhůta podací ohledně říšského soudu, a tak byla stížnost podána toliko c. k. správnímu soudnímu dvoru jakožto nejvyšší instanci. Týž však dle vyřízení ze dne 13. května 1895 č. 2026 prohlásil se za nekompetentní, jak vyplývá z následujícího:

»Tato stížnost dle § 3 b) zákona ze dne 22. října 1875 ř. z. č. 36 ex 1876 se bez dalšího řízení odmítá, ježto se opírá v první řadě o porušení čl. XIX. zá-

kladního zákona státního ze dne 21. prosince 1867 ř. z. č. 142, však rozhodovati o tom, zdaž toto porušení se stalo nebo ne, není nikterak povolán správní soudní dvůr, nýbrž dle čl. 3 b) základního zákona státního ze dne 21. prosince 1867 ř. z. č. 143 říšský soud.«

Podobně se vede českým rodičům z II. a III. okresu, kteří též o veřejné české školy žádají. Veškeré stížnosti ochotně vypracoval a zastupoval zasloužilý advokát p. Dr. V. Moser. Nyní jest svatou povinností Čechů vídeňských, aby co nejdříve najednou ze všech okresů podali novou žádost, a při tom aby české vesnice dolnorakouské nabádali ku domáhání se řádných českých škol místo dosavadních poněmčujících nebo zcela německých.

Vraťme se ke spolku »Komenskému«. Trnitá to byla cesta, jíž mu bylo projíti, a nesnáze i překážky všeliké doprovázejí ho dosud. Že vůbec byl s to, aby první českou školu mohl zříditi a udržovati, o to si získali tisíce členů a příznivců nehynoucí zásluhu, v první řadě však vznešený protektor Jeho Osvícenost Jan hrabě Harrach, Ústřední Matice školská, královské hlavní město Praha, dále pak četná jiná města česká, okresní zastupitelstva, záložny, průmyslové podniky a vlastenecké spolky ve Vídni i ve vlasti.

Pokud se týče členů vídeňských, nelze říci, že by jich přibývalo, za to však společné podniky spolků československých setkávají se vždy s větším zdarem, zejména obvyklá sbírka svatováclavská a šibřinky. Tyto vynesly letos přes 1000 zl. Loni pořádán byl výlet a podzimní zábava, z nichž dohromady na 1000 zl. se vytěžilo. Místní odbory jsou v okresech II., III., IV. a V., VI., IX., X. (dva), XIV. a XV. Dále působí místní odbor v Hradci Králové. Místní odbory ve Währingu, v Siebenhirtenu a v Mödlinku zanikly. Čestnými členy mimo již jmenované jsou: Josef Krček, úředník; Dr. Viktor Moser, dvorní a soudní advokát; † Dr. Pravoslav Trojan; Václav Tuček, živnostník; Josef Hlávka, člen panské sněmovny; Jan Pecival, městský stavitel; Jan Webr, c. k. zemský školdozorce; Josef Maruška, obchodník, nynější předseda; Vincenc Prausek, c. k. zemský školdozorce v. v.; Ignat Libíček, řídící učitel (první); Emanuel Malý, inženýr; J. Dráždík, statkář, a Vilém Zahradníček, úředník.

V nynějším výboru jsou: Předseda Josef Maruška, místopředseda Vil. Zahradníček, jednatel Jos. Weisz, pokladník Jos. Karber, účetní Gustav Bazala, správce domu Frant. Zrůst, archivář Kar. Mikšík, bývalý dlouholetý jednatel Kl. Pech, Frant. Zíb, Kar. Doležal, Jos. Kroupa, Jos. Kubíček a Hynek Fuchs. Náhradníky jsou: A. Brabenec, V. Kroupa, J. Svoboda, J. Šamal a V. Taška, revisory J. Mladějovský, Fr. Pešina a V. Seidl. Paedagogickým dozorcem nad školou byl po více let čestný člen Vincenc Prausek, nyní poslanec na radě říšské Dr. V. Kurz. Ředitelé byli: Ignat Libíček, Jos. Plhák, Václav Švejnoha a Frant. Assmann. Zásluhu o školu si zvláště získali učitelé: † Josef Braun, † Amalie Hanžlíková, Jan Ludvíček, Karel Prokop, Božena Assmannová (roz. Vaňkova), Kat. Prokopová (roz. Štěpánkova), Hermina Švejnohová, Adéla Nepilová (roz. Chocholouškova), pěstounky Anna Bernátová a Anna Šádková a katechetové P. Dušek, Ignác Bláha, Max Křesadlo, Jan Rech, Leo Maria Žižka a Prokop Štěr.

Vídeňská jednota sv. Methoděje.

Jednota sv. Methoděje ve Vídni má účel pečovati o náboženské a mravní vzdělání lidu českého ve Vídni a v nejbližším okolí. Tohoto vznešeného úkolu má se domáhati výchovou náboženskou v kostele i ve škole, neboť o lid český právě po této stránce ve Vídni velmi chatrně jest postaráno.

Pro tisíce lidu českého ve dvou pouze kostelích — ty však nejsou farní, nýbrž klášterní — vyměřena jest v neděli a ve svátek doba dvou hodin před polednem a po poledni pro české služby boží.

Českých obecních škol veřejných ve Vídni vůbec není, a mládež právě ve svém nejútlejším věku zbavena náboženského vzdělání.

Tento nedostatek a smutné jeho následky upřímní vlastenci velmi bolestně pocitovali, a proto již r. 1861 soukromě se scházívali, radíce se vespolek, jakým způsobem by ve více kostelích vídeňských české služby boží uvésti se mohly. Byli to zvláště tito pp.: Dr. Jan Schwetz, pap. prelát a dvorní farář; J. Burgerstein, c. k. úředník při minist. vyučování; Ant. rytíř Beck, dvorní rada a ředitel c. k. státní tiskárny; Frt. Čebuský, c. k. vrchní účetní rada; Ant. Rybička, rada c. k. vrchního zemského soudu, a Al. Šembera, c. k. univ. profesor a redaktor říšsk. zákonníku.

Po bedlivých poradách usnesli se zříditi spolek, mající jméno Jednota sv. Methoděje ve Vídni, jenž by se o to usilovně staral, nejen vyžádati na vrchnosti duchovní kostely pro české služby boží, ale též získati stálé členy, kteří by ročními příspěvky výlohy se službami božími vzniklé platili. Porady ty téměř tři léta trvaly, ve kterých se zároveň pracovalo o stanovách nového spolku; konečně roku 1864 podaly se stanovy c. k. dolnorakouskému místodržitelství ke schválení, kterého se jim r. 1865 dostalo. Avšak tím žádoucího cíle ještě se nedošlo, nastala nová starost vyprositi na duchovní vrchnosti kostel pro české pozdní služby boží, neboť právě těchto ve Vídni se nedostávalo, poněvadž u důst. pp. OO. Redemptoristů (I. okr. ulice sv. Salvatora) české služby boží již o 7. hod. ranní se konaly a konají, napodobně i u řeholnic téhož řádu v III. okr. (Rennweg). A v této rozhodné době i později setkáváme se s novými horlivými vlastenci, kteří této nesnadné úloze s nevšední horlivostí a vytrvalostí se věnovali. Jsou to velezasloužilí p. t. pp.: veledůst. p. Dr. Antonín Horný, pap. prelát a kustos metrop. chrámu Páně sv. Štěpána ve Vídni; Grosz Vácsl., c. k. vrchní inženýr; Dr. Herm. Jireček rytíř ze Samokova, c. k. odborní přednosta; P. Maximilian Křesadlo, kněz řádu sv. Františka; Pouchlý Martin, c. k. dvorní rada v obchod. ministeriu; Prausek Vinc., c. k. zemský školdozorce; Dr. Frant. Preissler, c. k. redaktor říšsk. zákonníka; Frant. Bedř. Ševčík, prof. na školách realních a docent na vysokém učení technickém ve Vídni.

Po nesčetných překážkách konečně roku 1875 doprosila se Jednota sv. Methoděje, která teprve nyní svou činnost započíti mohla, kostela sv. Anny v I. okr. v ulici téhož jména, a to vyměřena českým službám božím doba půldruhé hodiny od 10—11½. hod. před polednem. V tom čase nejprve se kázalo a pak následovala mše sv. s českým zpěvem, což až do dnešního dne se koná. Tím, ač jen z části, přece velikému nedostatku pozdních českých služeb božích poněkud se odpomohlo.

Poněvadž českého obyvatelstva ve Vídni co rok přibývá, nemohou ani ve třech kostelích české služby boží dostačiti, protož snažila se Jednota i v jiné kostely česká kázání uvésti; to se jí roku 1886 podařilo v klášterním chrámu Páně důst. pp. OO. Lazaristů v VII. okr. v ulici zvané Císařské. V tomto kostele má lid český ráno o 8. hod. mši sv., odpoledne pak o 2. hod. pobožnost růžencovou, kázání a sv. požehnání. Brzy ukázalo se, že poloha tohoto kostela velice jest příznivá pro okolní okresy, proto také české služby boží v hojném počtu vždy se navštěvují. Sem přicházejí Čechové z Pětidomů, Šestidomů, Meidlinku, Hietzinku, Penzinku, Nového Lerchenfeldu, Ottakrinku, Breitensee a Baumgartenu, tak že mnozí i 1½ hod. dalekou cestu konají.

Největší však péči a pozornost věnuje Jednota sv. Methoděje lidu českému bydlícímu v II. okr. ve farnosti sv. Brigity a v X. okr. zvaném Favority, neboť v těchto dvou farnostech nejvíce lidu českého přebývá. Bohužel, všecky snahy vyprositi v kostelích těchto dvou farností české služby boží až posud minuly se s příznivým výsledkem; ve farnosti sv. Brigity pouze dovoleno, aby vždy po třech letech ve farním kostele pro lid český konaly se po 8 dní české sv. missie, v X. okr. však ani tohoto praskrovného výsledku Jednota se nedožádala, dovoleno jen v české škole konati v tělocvičně křesťanská cvičení. Než jak nepřiměřená to místnost úkonu posvátnému, neboť tělocvična jest podzemní sklepení, a za druhé, jak nedostatečná pro ty tisíce lidu českého! Již úřední výkaz, který

se nesrovnává se skutečností, udává počet českého obyvatelstva v tomto okrese na 12 tisíc, a tito nemají žádné pobožnosti v mateřském jazyku ve farním kostele, ač stejná s Němci mají břemena.

Kde že podobně s Němci v Čechách nebo na Moravě se nakládá?

Od roku 1891 vyprosila Jednota sv. Methoděje pro dobu postní kostel sv. Thekly ve IV. okrese vídeňském, kde mají Čechové každou neděli postní kázání a sv. požehnání, kterémuž předchází pobožnost křížové cesty.

Většího výsledku nemohla Jednota při vší snaze po čas svého trvání se domoci; vinu toho nemá spolek, alebrž nepříznivé lidu českému smýšlení ve Vídni. Vždyť všemožných prostředků bylo užito.

Vysílala totiž Jednota četné deputace, podávala petice a memoranda nejdůst. pp. pap. nuntiům, arcibiskupům vídeňským, arcibiskupům a biskupům zemí koruny české, bývalému českému klubu na radě říšské, ministrům vyučování, avšak bez výsledku. Roku 1894 poznovu podala žádost na tytéž osobnosti a kromě toho skrze svého protektora J. O. Jana hraběte Harracha na panskou i poslaneckou sněmovnu.

Při tom přispívá též Jednota řádným ročním příspěvkem 300 zl. na vyučování sv. náboženství na jediné soukromé až posud škole české ve Vídni v X. okr., a dává na své útraty, kde se jí překážky nekladou, ob čas pro lid český sv. missie vykonávati.

V tomto blahodárném působení velikou podporou jest jí I. odbor její, jenž má sídlo své v Pětidomech.

Kromě služeb božích pomýšlí Jednota na to, ještě jiným způsobem po stránce mravní a náboženské o lid český se postarati, a to zvláště o mladý dorost, usilujíc s I. svým odborem zakoupiti dům a v něm zříditi útulnu pro české učně a tovaryše. Kdo by neuznával důležitost tohoto ústavu ve světovém městě?

Jak veliký počet učňův a tovaryšů českých po stránce náboženské a mravní ve Vídni úplně zahyne, kolik jich národu svému se odcizí! V útulně, jejímž ředitelem by byl kněz, nalezl by učeň i tovaryš ve všední i sváteční den útulek, rady i vzdělání náboženského a odborného, tam by i slušnou a ušlechtilou zábavou na těle i duchu pookřál. Podnik tento zajisté pro Čechy vídeňské předůležitým jest.

Nelze též opomenouti, že důst. p. P. Max. Křesadlo, kněz řádu sv. Františka a český kazatel a zpovědník ve Vídni, vyzván jsa Jednotou sv. Methoděje, sepsal vzácnou modlitební knížku pro český lid vídeňský, která nákladem dědictví sv. Václava v Praze Jednotě zdarma vytištěna a lidu českému v hojném počtu opět zdarma se rozdává. I ta okolnost pozoruhodna jest, že ač Jednota značné výlohy má, odkázána jsouc jen na milodary, přece všechny výlohy splácí a při tom i svůj základní kapitál ročně může rozmnožiti, jak to výroční zprávy dokazují. Z tohoto příznivého výsledku předně Pánu Bohu, pak českému lidu ve Vídni, důstojnému duchovenstvu a dobrodincům v zemích koruny české povděčna jest; zvláště pak jmenovati tuto sluší duchovenstvo a lid věřící diécese královéhradecké, bez jejížto pomoci sotva by Jednota svým povinnostem mohla dostáti. K tomu velmi napomáhá vzorná a obětavá správa Jednoty sv. Methoděje, která vložena jest do rukou starostlivých a pečlivých, a to: veledůst. p. předsedy Dr. Ant. Horného, pap. preláta, pak Vinc. Prauska, c. k. zemsk. školdozorce v. v., t. č. místopředsedy, jimž po boku stojí svou obezřetnou a vzácnou radou Dr. Herm. Jireček rytíř ze Samokova, c. k. odborní přednosta, a Dr. Frant. Preissler, redaktor říšského zákonníku a pokladník Jednoty; i jednatel důst. p. Tom. Bláha snaží se dle slabých sil svých starati se o rozkvět Jednoty.

Takto v krátkosti bylo vylíčeno, jak vznikla a posud působí Jednota sv. Methoděje ve Vídni pro český lid. Jest to ovšem jen stručný přehled, zevrubnější zprávy o činnosti její podávají roční zprávy a petice.

Kéž bychom řádky těmito poučili milé krajany o potřebách a trampotách svých rodáků, žijících ve Vídni, kéž pozná se důležitost Jednoty sv. Methoděje a její působení, kéž zároveň nakloní se k ní přízeň a pozornost celého národa českého!

První odbor Jednoty sv. Methoděje.

S upřímnou vděčností uvítal český lid r. 1886 radostnou zvěst, že Jednota sv. Methoděje získala chrám Páně OO. Lazaristů (VII. Kaiserstrasse) pro české bohoslužby dopolední i odpolední. Ze všech okolních okresů chvátal lid do chrámu toho, ve kterém důst. p. P. Max. Křesadlo, P. Petrus Ryšánek z řádu františkánského, dále důst. p. P. Vilém Michele, t. č. prefekt alumnatu u sv. Štěpána a důst. p. P. Tomáš Bláha, církevní kněz, české služby boží konali.

Později obstarávali služby boží u sv. Anny a OO. Lazaristů pouze P. Max. Křesadlo a P. Tomáš Bláha, který v červenci 1887 Vídeň opustil, a tak byla vložena péče o dva chrámy úplně na bedra P. Max. Křesadla, neboť všechny prosby, aby kněží z vyššího ústavu u sv. Augustina lidu českému slovo boží hlásali a takto horlivého kazatele P. Maxe Křesadlo podporovali, byly marnými.

Než Bůh sám ujal se lidu českého a vnukl několika mužům myšlénku spasitelnou, totiž zříditi spolek, který by se postaral o zachování českých bohoslužeb u OO. Lazaristů. Mužové tito byli následující: Antonín a Karel Jelínek, Ignác Naisar, Leopold Holešovský, Frt. Vaněk, Jakub Staněk, Václav Meloun, J. Mošovský a Frt. Unger. Tito pozvali P. M. Křesadlo ke schůzi dne 1. listopadu 1887, jenž jim poradil, aby zařídili I. odbor Jednoty, což s pochvalou přijato. Vyslána byla deputace k veledůst. prelátovi Dr. Hornému, předsedovi Jednoty, aby Jeho Milost ráčila je v této snaze chvalitebné podporovati. Frant. Unger a P. Max. Křesadlo sepsali provolání k českému lidu, aby se umožnil návrat P. Tomáše Bláhy do Vídně. To se skutečně podařilo, a již v prosinci (1887) působil oblíbený kazatel opět u OO. Lazaristů.

Dne 1. ledna 1888 přivtělen byl I. odbor k Jednotě sv. Methoděje, dne 19. února vykonala se volba. Za předsedu byl zvolen Antonín Jelínek, za místopředsedu Frt Vacek, za jednatele Ignác Naisar; do výboru Václav Klíma, Jakub Staněk, Gustav Polcar, Václav Meloun, L. Holešovský, Jan Sklenář, Frt. Vaněk, K. Jelínek, J. Mošovský; čestnými údy: Důst. p. P. Maximilian Křesadlo, Tomáš Bláha, Frt. Unger a Vojtěch Suchan. Tehdy čítal I. odbor již přes 300 členů přispívajících.

Velmi důležito jest, že první odbor založil pro své členy knihovnu, aby tím odvrátil členy své od znemravňujícího čtení tak zvaných krvavých románů. V krátké době čítala knihovna 435 knih, jejichž obsah jest křesťansko-katolicky mravní, vzdělávací i zábavní. Čím dále, tím více vzmáhal se v I. odboru život čilý a horlivý pro vše dobré a křesťanské. Záhy pomýšlelo se také na to, aby se konaly pouti na posvátná místa. K tomu účelu darovala p. Mošovská sochu Panny Marie Lurdské. Velepamátnou zůstane první pouť na Velehrad dne 8. a 9. září 1888 konaná, kterou poutníci 412 počtem, za doprovázení důst. p. P. Max. Křesadla a Tomáše Bláhy zvláštním vlakem po Ferdinandově dráze konali. Za místnost svoji vyvolil sobě odbor hostinec u p. Volánka (Turnergasse 9).

I. odbor již záhy zanášel se tou myšlénkou, členy své cvičiti ve zpěvu a zároveň je pobaviti při nedělních schůzích národními písněmi; k tomu účelu věnoval p. Václav Klíma, zhotovitel harmonií, jeden z nejstarších zasloužilých Čechů vídeňských, harmonium.

V červnu 1888 vzniklo zbožné přání ve spolku, aby se svým časem zakoupil prapor, s nímž by I. odbor při veřejných slavnostech aneb na poutích podíl bráti mohl, a ejhle, v krátké době sešlo se tak hojně příspěvků, že výbor tento prapor objednal v křesťanské akademii v Praze.

I. odbor nezapomínaje na svou vlasteneckou národní povinnost, konal v místnosti spolkové častěji dobrovolné sbírky ve prospěch české školy »Komenského«. Dne 8. října 1888 byla změna stanov Jednoty sv. Methoděje potvrzena, a na základě těchto nových stanov byl potvrzen dne 11. ledna 1889 i I. odbor.

Chvály hodna jest snaha I. odboru, že každoročně dle svých sil pro dítky svých členů vánoční stromek připravuje.

Výroční památka založení I. odboru konaná dne 10. června 1889 velmi se zdařila a hojně navštívena byla. Mezi čelnějšími hosty lze jmenovati veledůstojného preláta Dr. Ant. Horného, Dr. Frt. Preisslera, Václava Grosse, c. k. inženýra, Antonína Bláhu, stavitele a j. Slavnostní řeč měl Dr. Preissler; slova jeho na každého přítomného mocně účinkovala a s velkou pochvalou přijata byla.

Navždy památnou zůstane I. odboru slavnost svěcení spolkového praporu a dvou poutních korouhví, které od Křesťanské akademie v Praze za 300 zl. zhotoveny byly. Svěcení to konalo se v chrámu Páně OO. Lazaristů v pondělí svatodušní o 2. hodině odpolední. Prostranný kostel byl do posledního koutečka naplněn zbožným naším lidem českým. Zpěvácký spolek »Slavoj« doprovázel krásnými zpěvy tuto slavnost, jež sv. požehnáním se ukončila.

I. odbor sv. Methoděje vytknul si však ještě jiný veledůležitý ale těžký úkol, zakoupiti sobě vlastní dům, ve kterém by tovaryši a učňové čeští nalezli útulku a vzdělání náboženského i odborného. Za tím účelem rozeslala Jednota sv. Methoděje na žádost I. odboru provolání do vlasti českomoravské, žádajíc za podporu tohoto podniku. Až posud se sebralo 4100 zl., které jsou v Cyrillo-Methodějské záložně v Brně uloženy; kromě toho má odbor několik losů. Největšího dobrodince pro dům má I. odbor v důst. p. P. Tomáši Bláhovi, který resignoval na měsíční plat 50 zl., spokojiv se pouze 30 zl., a těch 20 zl. ukládá každý měsíc do spořitelny na dům, a kromě toho neunavně vždy a všude do Čech i do Moravy dopisuje, žádaje naše rodáky za podporu tohoto vznešeného podniku. Dne 27. června 1891 byl I. odbor se svým praporem s ostatními českými spolky vídeňskými na výstavě v Praze.

S bolným srdcem musíme se přiznati, že nastaly třenice mezi členy i ve výboru. Pro nesvornost členů utvořil se z našeho I. odboru již druhý český spolek pod názvem »Sv.-Václavský spolek«. Dne 15. května 1892 stal se I. odbor zakládajícím členem »Dědictví maličkých« v Králové Hradci. Dne 22. května súčastnil se I. odbor slavnosti 25letého trvání zpěváckého spolku »Slavoj«.

Dne 13. prosince 1893 byla vyslána deputace tříčlenná z výboru I. odboru k velezasloužilému místopředsedovi Jednoty p. Vincenci Prauskovi, c. k. zemsk. škol. dozorci n. o., aby mu vyslovila blahopřání k 70. narozeninám.

Dne 18. března 1894 konala se valná hromada za předsednictví důst. p. P. Tomáše Bláhy. Do výboru byli zvoleni následující pp.: za předsedu Václav Malý, za místopředsedu Václav Klíma, za jednatele F. Šárovec; do výboru pp.: Karel Přibyl, Jan Aujezský, Cyrill Doležal, Josef Veverka, Jakub Rychnovský, Leopold Čeněk, Jan Müller, Vojtěch Holákovský, Antonín Vondra, Josef Brož, František Fetík, Josef Ceral.

„Pokrok".

»Osvětou ku předu.«

První divadelní ochotnický spolek »Pokrok« jest nejstarší český spolek vídeňský. Založen byl r. 1863, tedy krátce po uvolnění svobody občanské. Litujeme velice, že nemáme z dějin jeho obšírných zpráv, bychom mohli po zásluze činnost jeho zde vylíčiti. Soudíce dle let posledních, konstatujeme rádi, že jest to spolek velmi snaživý, mající dobrý základ. Přemnoho bychom mohli jmenovati podniků, o které se zdarem se zasadil; často kráčel ostatním spolkům v čele. Tak uspořádal »Pokrok« již v dubnu 1869 divadelní představení ve prospěch výboru pro průmyslové školy, jež vyneslo 40 zl. I spolek »Komenský« našel v něm horlivého podporovatele. Roku 1885 založil »Pokrok« pro dítky školní výletní fond, r. 1891 staral se o to, aby výstavní vlaky škole mnoho vynesly, r. 1894 dával ve III. kavárně v Pratru při národní slavnosti ve prospěch »Komenského« divadelní představení. Když v září 1890 pohroma veliká stihla království české, uspořádáno bylo hlavně přičiněním »Pokroku« divadelní představení v divadle Karlově ve prospěch povodní postižených. K tomu zvolen od K. Tůmy zpracovaný obraz ze života: »Svědomí« aneb »Žertva na Balkáně«. Hra tato provedena byla v neděli 21. září 1890 o 3. hod. odpol. a vydařila se i co

do stránky umělecké i co do stránky hmotné nad vše očekávání. Celkový příjem činil 2101 zl., naznačenému účelu odvedeno 1100 zl. Též o skvělý úspěch a pobyt Národního divadla na mezinárodní divadelní výstavě ve Vídni získal si »Pokrok« s ostatními spolky československými nemalou zásluhu. Mezi spolky ochotnickými zaujímá rozhodně první místo, jehož dosáhl zvláště proto, že od počátku působil ve starých okresech vídeňských, v centru města, kde vždy nalezl dostatek příznivců, zejména z předních kruhů české společnosti.

Jako ostatním spolkům, tak i »Pokroku« často bylo se stěhovati a postrádati vhodné místnosti. V poslední době hrával v hôtelu u Zillingra, nyní v sále francouzsko-anglického klubu (I. Wipplingerstrasse 27). Výbor a členstvo schází se od r. 1894 ve zvláštní místnosti elegantní kavárny »u zlaté koule« na Hofu. Divadelní představení dávají se v zimním období každou druhou neděli. Pořad r. 1893—94 byl tento: 1. V zajetí aneb Cesta na východ, 2. Kulatý svět, 3. Směry života, 4. Kazimír, 5. Ona něco ví, 6. Prohráno a Tam na hoře, 7. Sedlák zlatodvorský, 8. Zajíc, 9. Palackého třída, 10. Petr jako Pavel, 11. Noc na Karlštejně, 12. Cyprienna a 13. Majitel hutí.

Roku 1888 oslavil »Pokrok« okázale své 25leté trvání a vydal při té příležitosti skvělý památník. Několikráte vydal se do Prahy, kdež letos při návštěvě Národopisné výstavy sehrál v Národním domě na Král. Vinohradech Směry života od Fr. X. Svobody s takovým zdarem, že došel všeobecné chvály. — Členů čítá nyní 141. Protektorem spolku byl do r. 1894 Dr. Karel Dostal, pak J. O. Jan hrabě Harrach. Čestnými členy jsou: J. O. Jan hr. Harrach, † Petr B. Bílka, Jan Himmelsdorfer, Vojtěch Hromádka, Hynek Král, J. Lederhofer, Ferd. Menčík, Jos. Šamal, ředitel A. F. Šubert, Ant. Sýkora, O. Tichý a Fr. Veleba. Nynějším předsedou jest Karel Palda, místopředsedou Josef Šamal, dále Jedlička, Straka, Jícha, Hollman, Nešuta, Třešňák a Hlaváček, režiséry J. Huňka, K. Šlambor a J. Werner.

„Lumír".

»Buďme zpěvem na Dunaji
jako Lumír v českém kraji.«

Československý zpěvácký spolek »Lumír« založen byl r. 1865 v Šestidomech. Jest to jeden nejen z nejstarších, nýbrž i z nejpřednějších českých spolků vídeňských. Mezi čtyřmi zpěváckými spolky zaujímá v posledních letech důležité místo. Ze starších dějin uvedeme pro omezenost místa pouze slavnost svěcení praporu spolkového, jež se konala dne 11. července 1870 v místnostech Zoblových za účastenství všech spolků vídeňských a přemnohých z Čech i z Moravy. Ke slavnosti složil Förchtgott-Tovačovský sbor »Naše písně«. Prapor je z těžké hedvábné látky, na jedné straně bílý, na druhé červený. Na bílé jsou znaky zemí koruny české, na červené obraz bohatýra Lumíra s lyrou v ruce. Malba pochází od prof. Karla Svobody. Roku 1890 oslaveno bylo 25leté trvání spolku. Čestnými členy jeho jsou: † Petr B. Bílka, † Arnošt Förchtgott-Tovačovský, † Konstantin Jahoda, Václav Petr, Josef Dlouhý, J. O. Jan hr. Harrach, skladatel hudební Karel Bendl, Napoleon Haman a Vojtěch Korecký.

Na stupeň dokonalosti i oblíbenosti, na němž stojí dnes, vyšinul se »Lumír« v letech devadesátých, hlavně za sbormistrovství Jana Stieblera. Jemu přísluší zásluha, že spolek napřed po stránce umělecké vyniknul, a pak i více členstva a síly nabyl. Z činnosti doby této zaznamenáváme především pořádání samostatných českých a lidových koncertův a záslužné působení v jiných spolcích i při širší práci národní. Tak r. 1891 uspořádal »Lumír« s Akad. spolkem první výstavní vlak do Prahy a súčastnil se tam sjezdu pěveckých jednot. R. 1892 kromě zdařilé domácí zábavy uspořádal koncert mistra Karla Bendla a výlet do Pressbaumu, spojený s produkcemi, dále účinkoval při slavnosti založení Sokola favoritského a spolku »Tovačovského«, při zábavách spolku »Pokrok«, Slovanské besedy a místního odboru »Komenského« pro VI. okres, a při slavnostním večeru českých poslanců na radě říšské. Konečně súčastnil se hromadně návštěvy národopisné výstavky v Hodoníně, kdež uspořádal skvělý koncert. V roce 1893

byl »Lumír« neméně činným. Kromě vlastní zábavy a spoluúčinkování při slavnostech jiných bratrských spolkův uspořádal dne 21. března první a dne 3. prosince druhý český koncert ve dvoraně Ehrbarově před hojným a vybraným obecenstvem s úplným zdarem. Nemalou zásluhu získali si členové spolku o provedení Blodkovy opery »Ve studni« v divadle Josefovském při představeních společnosti p. Lad. Chmelenského. R. 1894 uspořádána byla 18. března velká koncertní zábava, 7. dubna účinkoval spolek effektně při slavnosti založení Sokolské župy dolnorakouské ve dvoraně Ronachrově, 24. června súčastnilo se 56 členů spolku velkolepého výletu Čechů vídeňských do Poštorni a Nové Vsi Chorvátské, kdež zapěli na nádraží břeclavském, při hrubé mši v kostele poštorenském a na konec při zahradní zábavě. Dne 22. září proveden v kasině Elterleinově první lidový koncert, hned po té (29. září) účinkoval celý sbor při slavnosti Národní besedy za návštěvy hostí poštorenských a břeclavských, 11. listopadu došlo ke druhé koncertní zábavě a 25. listopadu ke třetímu českému koncertu v sále Ehrbarově. Kde nemohl spoluúčinkovati celý sbor, tam vysláno chvalně známé kvarteto »Ozvěna«. Jakého lichotivého ocenění došly výkony »Lumíru« při výstavním koncertě v Praze, tkví každému ještě v dobré paměti. Největším vyznamenáním jest ovšem bronzová medaile, jíž se mu dostalo od král. hlav. města Prahy k návrhu prof. Kaufmanna. Do 1. dubna t. r. byl starostou Čeněk Pilát, nyní jest jím Emanuel Sichrovský, ve výboru pak Dobruský, Stiebler, Fischer, Chrastil, Dr. Janatka, Janoušek, Petržík, Al. Stejskal, A. Sýkora, Vollek, Zwack, Ant. Stejskal, Suchánek a Šalda.

„Slavoj".

»Statně k činům, dojdem k cíli,
zpěv probudí naše síly.«

Pěvecko-zábavní spolek »Slavoj« založen byl r. 1867 v Pětidomech. Jest to tudíž jeden z nejstarších českých spolků. V zařizovacím výboru zasedali Vendelín Hluchaň, Josef Brambora, Josef Vondráček, Josef Mošovský a sbormistr Josef Kubálek. Heslo spolkové zní: »Statně k činům, dojdem k cíli, zpěv probudí naše síly.« Název »pěvecko-zábavní« má spolek teprve od r. 1874; dříve se jmenoval »řemeslnický zpěváckÝ«. Od té doby pěstuje »Slavoj« nejen zpěv, nýbrž i divadlo. Činnost jeho byla vždy rozsáhlá, utěšená, k čemuž od r. 1881 nemálo přispěla vhodná místnost spolková na Hlavní třídě »u městského statku (Stadtgut)«. Roku 1882 vypravil se »Slavoj« k odhalení praporu spolku »Břetislava« v Břeclavě, r. 1886 do Kyjova, r. 1887 do Kroměříže, r. 1888 do Brna k odhalení praporu typografické jednoty »Veleslavín«, r. 1890 opět do Kyjova. Rozumí se samo sebou, že tím usilovněji pěstoval styky s československými spolky vídeňskými a ujímal se každého společného podniku. R. 1892 oslavil důstojným způsobem své 25leté trvání; ke slavnosti té sešlo se mnoho hostí a spolků nejen z Vídně, nýbrž i z Čech a z Moravy. Předsedou z r. 1894 jest Alois Pícha, sbormistrem Šidák, čestnými členy: Ant. Dvořák, Jos. Hlávka, J. Kerpes, Dr. V. Moser, V. Novák, Vinc. Prausek, Ant. Vostatek, † Petr B. Bílka, † L. Bureš a † Arnošt Förchtgott-Tovačovský. — Jakožto ukázka dobročinnosti československých spolků vídeňských stůjž zde, že věnoval »Slavoj« do r. 1892: »Komenskému« 893 zl., »Ludmile« 84 zl., na Národní divadlo 50 zl., na okrášlení hrobů vynikajících synů národa a členů spolku 80 zl., na vystrojení pohřbů chudých členů 155 zl., potřebným členům darem 260 zl. a jiným dobrým účelům 134 zl.

„Záboj".

Vzdělávací a zábavní spolek »Záboj« byl založen r. 1869. Účelem jeho jest vzdělávání členů poučnými přednáškami, zpěvem, divadlem, knihovnou a ušlechtilými zábavami. Podnět ku zaražení tohoto prvního českého spolku ve

III. okrese dali krajané V. Čtvrtečka, A. Pilař a V. Řezníček. Hlavní porada konala se 13. června 1869 za přítomnosti zástupců Akad. spolku, Slov. Besedy, Zpěv. spolku slovanského, Sokola vídeňského, »Pokroku«, »Lumíra« a »Slavoje«. První zábava pořádána byla »u bílého beránka« na Rennwegu. V době té účinkovali především pí. Ant. Krčková (roz. Braunova), A. Krch, V. Řezníček, F. Veleba, J. Jiřík, Ed. Knotek a J. Kment.

Činnost divadelní započata r. 1871 po zřízení jeviště. Provedením přečetných představení získal si spolek o český lid uznání hodnou zásluhu. Vedle odboru ochotnicko-pěveckého zřízen byl J. Stieblerem odbor hudební, načež dávány též operetky a opery. O pravý český humor pečovali »Kosové«. V místnosti spolkové u Drehera — jedné z nejlepších ve Vídni — pořádány byly přičiněním neunavného sbormistra J. Jiříka zdařilé koncerty. R. 1893 vypravil se »Záboj« do Hodonína na Moravu, kdež uspořádal též koncert. Mimo to účinkoval smíšený sbor mnohokráte při slavnostech jiných spolků, hlavně ve prospěch »Komenského«, jehož se vždy horlivě ujímal. Vůbec pěstoval s ostatními spolky vídeňskými povždy upřímnou vzájemnost a súčastnil se téměř všech společných projevů a podniků.

Protektorem »Záboje« byl Petr B. Bílka, nynějším čestným předsedou jest Jos. Krček. Předsedy vůbec byli: Schuster, Vacátko, Mířiovský, Gärtner, Krček, Balík, Zikmund, Hlaváček, Brunner, Bohdanský, Zahradníček a Spáčil. Dále si získali o spolek zásluhu zvláště M. Pauchlý, Ant. Dvořák a Jos. Gaube. Z dam jest čestnou členkou pí. Klotilda Zahradníčková. Po smrti J. Jiříka (r. 1895) stal se sbormistrem prof. Skalický.

„Tovačovský".

Zpěvácký spolek »Tovačovský« založen byl r. 1892 nadšeným kroužkem »ostrých hochů«, kteří velmi těžce nesli, že v okrese Meidlinku nebylo žádného českého střediska, v němž by národní vědomí bylo probouzeno a láska k vlasti i drahé mateřštině podněcována a v srdce sourodáků vštěpována. Za nejvhodnější prostředek k tomu uznán zpěv, a na štěstí získán byl hned osvědčený sbormistr Robert Volánek, který funkci tu zastává podnes. O zdatnosti spolku svědčí, že za dobu svého trvání nacvičil již 55 mužských sborů a uspořádal 20 produkcí, jež se potkaly vesměs se zdarem. Přečasto účinkoval při slavnostech jiných spolků, stal se záhy zakládajícím členem spolku »Komenského« a došel uznání při společném koncertě vídeňských zpěv. spolků na Národopisné výstavě. Ku pořízení spolkového praporu zřídil zvláštní fond. Předsedou »Tovačovského« jest dosud Josef Šretr, místopředsedou Frant. Šidák. Heslo spolku od K. Prokopa zní:

Pěl Tovačovský: Přijde jaro, přijde!
A jak v té písni jaro budí kraj,
My chceme zpěvem probuditi máj
Zde na Dunaji, Tobě, český lide!

„Ludmila".

Dobročinný spolek paní a dívek českých »Ludmila« založen byl r. 1885. Účelem jeho jest podporovati chudé dítky českých škol a opatroven ve Vídni šatstvem, obuví, školním náčiním a pod., zvláště však vystrojiti jim každého roku vánoční stromek, dále pořádati přednášky pro paní a dívky české. Zakladatelkami byly: paní Karbrová, Gaubeová, Menčíková, Zahradníčková, Himmelsdorfrová, Vilemová, Cebuská, Breuerová, Brunnerová, Stieblerová, Zíbová, Pauchlá, Dor. Benešová, Vítková, Sýkorová, Ant. Benešová, Vondřejcová, Janečková, a slečny Peškova, Bernatova, Šillova, Hanžlíkova a Šnajberkova. Protektorkou jest J. O.

paní Marie Terezie hraběnka Harrachová, čestnými členkami pí. Louisa Špačková a Kristina Karbrová. Předsedkyní jest paní Julie Nickeová, místopředsedkyní paní Tekla Zelenková a jednatelkou pí. Adéla Nepilová. — Úkol, který si »Ludmila« vytkla, plní též svědomitě, zvláště o školu »Komenského« získala si znamenité zásluhy. Slavnosti vánoční, kterou každoročně pořádá, súčastňují se všecky dítky této školy, dále sbor učitelský, rodiče a příznivci přečetní. Po proslovu a hrách nejmenších žáků následují obyčejně zpěvy dospělejších a přednášky dětské kapely. Pak bývají všichni žáci poděleni vánočkami a ovocem, chudí kromě toho šatem a obuví. K účelu tomu věnuje se mnohdy i 1000 zl. — Příspěvků dostává se »Ludmile« nejen z Vídně, nýbrž i z Čech a Moravy. Činností její doplňuje se vydatně působení spolku »Komenského«. Kdyby nebylo tak ochotných paní a dívek českých, použili by mnozí chudí krajané nápadné štědrosti německé v X. okrese a byli by pak nuceni posílati dítky své do německých škol.

Beseda v Cmuntu.

Čtenářsko-zábavní beseda v Cmuntu založena byla r. 1873. Místo, jež obyčejně pod jménem Cmunt rozumíme, jsou ve skutečnosti tři zcela samostatné ale dosti souvislé obce, totiž vlastní město Cmunt (Gmünd), Böhmzeil a Dolní Valenice (Unter-Wielands). Beseda nyní sídlí blíže nádraží v najatém rozsáhlém domě o jednom poschodí, kdež má vlastní restauraci. Dráha Františka Josefa a rozsáhlé dílny její jsou též příčinou, že se Čechové usadili v Cmuntu u velikém počtu. Litovati toho není třeba, ježto na blízku jsou starožitné české obce: Německé, Halámky, Rabšachy atd., na něž mají uvědomělí krajané cmuntští vždy větší vliv. Účel Besedy naznačen jest již při jménu. Nejčastěji pořádá zdařilá divadelní představení, koncerty, domácí zábavy, plesy, výlety atd. Z výtěžku podporuje národní podniky a dle potřeby i své členy. Těchto jest celkem 112 (18 čestných). R. 1883 oslavila Beseda své 10leté, r. 1893 20leté jubileum. Při tomto dáváno představení »Jan Výrava«. Mimo to súčastnila se Beseda odhalení pomníku Žižkova v Borovanech a uspořádala velký výlet do Třeboně, načež r. 1894 vypravily se třeboňské spolky do Cmuntu. V jistou dobu domáhali se Čechové cmuntští české školy, což dalo německým nacionálům podnět ku velikému povyku a štvaní. Nyní snaží se Beseda postaviti národní dům, a zasluhuje proto horlivé podpory. — V prvním výboru byli: Josef Nocar (předseda), Gustav Saga, Jos. Veselý, Karel Veselý, Vilém Diesl a Karel Hůrka, v posledním Karel Hůrka (předseda), Frant. Vodička, Josef Trefný, Emanuel Šulc, Václav Lukas, Jaroslav Voříšek, Adolf Macner, Jaroslav Sýkora, V. Spousta, Emil Čížek a V. Kváček.

Československá beseda.

Československá beseda založena byla roku 1879 v dřívějším předměstí a nynějším XI. okrese vídeňském Simerinku. Prvním předsedou byl Ant. Riegel, místopředsedou Václav Miláček, sbormistrem Josef Koller, režisérem Boh. Srp, jednatelem Čeněk Beneš. Účelem spolku jest soustřeďování všech příslušníků národa, kteří v Simerinku v tisících buď jakožto tovární dělníci nebo jakožto řemeslníci a živnostníci žijí. V prvních letech zdálo se, že většina krajanů, probravši se z národní lhostejnosti a poznavši své povinnosti, bude vždy působiti k šíření českého ducha a udržování vědomí národního. Tehdy také byl v Besedě čilý život: konaly se přednášky, pěstován byl zpěv, divadlo i hudba. Brzy však dostavil se úpadek, neboť někteří schopní členové byli spolku divným osudem urváni, jiní, narazivše ve svém nadšení na překážky, ochabli a složili ruce v klín. Nemohla tudíž Beseda plniti svou úlohu tak, jak si toho zakladatelé přáli. Tradicím svým však zůstala vždy věrna. R. 1889 oslaveno bylo důstojně 10leté trvání za

návštěvy četných spolků vídeňských. Bohužel, odtud dostává se krajanům simerinským málo posily. Jedním ze zakladatelů, šlechetným příznivcem a též čestným členem Československé besedy jest poslanec na radě říšské veledůst. p. P. Frant. Weber, farář v Miloticích. Dále jsou čestnými členy: J. O. Jan hrabě Harrach, dr. Julius Grégr, Ant. Riegel, † Petr B. Bílka, † Frant. Skopalík, † dr. Pravoslav Trojan a † Frant. Novák. Nyní jest předsedou Frant. Tomášek, místopředsedou Václav Strejček, jednatelem Čeněk Beneš.

Občanská beseda v Leopoldově.

Občanská beseda vznikla r. 1880 z jiných dvou spolků ve II. okrese, totiž sloučením Slovanské omladiny a českomoravské omladiny »Žižka«.

Ze jmenovaných dvou spolků byla Slovanská omladina založena na počátku r. 1871 přičiněním nadšených jinochů Holce, Jaroměřského, Jelínka a Srpa. Účelem jejím bylo vzájemně se vzdělávati, ujímati se příchozích krajanů, probouzeti národní vědomí a šířiti osvětu. Provolání k první valné hromadě (25. května 1871 »u zlatého berana« na Táborské tř.) bylo vytisknuto v šesti slovanských řečech. Mimo zábavu a divadlo pěstovali členové nejvíce šerm. Ještě téhož roku zvolen byl Petr B. Bílka protektorem a následujícího roku Fr. Tlučhoř starostou.

Brzy však došlo ve Slovanské omladině ke sporům, a tak se utvořila českomoravská omladina »Žižka«. Oba spolky působily pak vedle sebe až do r. 1880, kdy přičiněním společného protektora a Jos. Šnajberka sloučily se v Občanskou besedu.

V čele jejím stáli nejprve Bílka, Šimíček, Šnajberk a Šebek, místnost byla »u sv. Floriana« ve Flossgasse. Činnost byla hned na počátku rozsáhlá, zvláště hráno bylo divadlo k dobročinným účelům. Příjem činil prvního roku zl. 1586·29, vydání zl. 1471·38. Po smrti Petra B. Bílky (1881) zvolen byl protektorem J. S. Skrejšovský, a r. 1885 Dr. Karel Živný. Nejvíce divadelních představení dáváno bylo r. 1885, totiž 33, ale nejskvělejší doba spolku padá do r. 1887, kdy sídlil spolek na Táborské třídě v sále Štěpánčině. Tehdy měl největší jeviště ze všech vídeňských spolků; členů bylo 158. Od r. 1888, nemaje nikdy vhodné místnosti, upadal stále více, až v nynějším svém sídle (Franzensbrückenstrasse 26) se poněkud zotavil. Z nejstarších ochotníků žijí ještě Masojídek, Růžička a Šnajberk, dále pí. Hošková, Ernestová a Růžičková. Čestnými členy Občanské besedy jsou: J. O. Jan hrabě Harrach, † Jos. Janák, Jos. Šnajberk a Jan Toužimský, jest nynějším předsedou; Frant. Růžička.

„Kollár".

Vzdělávací a ochotnický spolek »Kollár« založen byl r. 1881 některými členy »Občanské besedy«, jež toho roku sídlila ve Flossgasse u německého hostinského. S tím nebyli oni členové spokojeni, a proto založivše nový spolek, usadili se v Horní Dunajské třídě čís. 15. Že naznačená příčina odštěpení nebyla asi ta pravá, vyplývá z fakta, že se »Kolláru« »u sv. Floriana« ihned zalíbilo, jakmile Občanská beseda se odtamtud vystěhovala. Není to sice místnost moderní, ale Čechové jsou tam jako doma.

Prvním předsedou »Kollára« byl Josef Maruška, nynějším jest Karel Selner. Členů bývá 70, roční příjem nebo vydání bývá 800 zl., knihovna čítá 384 svazky, časopisův odbírá se 7. Vydáno bylo na knihovnu 972 zl., na divadlo 7871 zl., na koncerty 675 zl., na různé zábavy 1890 zl. Podniků spolkových bývá ročně 30, a čistý výnos z nich tvoří 70% příjmů spolkových. Roku 1891 oslaveno bylo

10leté trvání spolku. Tehdy se pěstoval v »Kolláru« i zpěv a hudba, tak že se zdá, že byl tehdy v nejlepším rozkvětu. Než i nyní jest platným členem národní organisace. V »Kolláru« jednalo se o českých jazykových školách, tam byla kolébka Sokola leopoldovského i záložny právě budované.

„Blaník".

Československý vzdělávací a zábavní spolek »Blaník« založen byl v okrese Mariahilf. V prvním výboru zasedali: Pecka, Pechánek, Doležal, Jenčíkové, Dvořák, Pilát, Weckerbauer, Černý, V. Vlček, E. Vlček, Kováč a Vítek. Hned na počátku svého trvání věnoval spolek hlavní péči pořádání divadelních představení, a získal si v oboru tom o uvědomění krajanů nemalé zásluhy. Od r. 1887, kdy se po druhé usadil v Gumpendorfské třídě č 25, hrával pravidelně a pořádal též oblíbená taneční cvičení. Několikráte vystoupil »Blaník« pohostinsky, na jaře pak r. 1893 provedl se zdarem operetku »Lucifer«. Bohužel, téhož roku bylo mu příhodnou místnost opustiti a období 1893—94 všelijak přežiti. Teprve na podzim minulého roku přenechán ochotníkům sál »u krásné pastýřky«, a hle, staří známí jak z obecenstva tak z členstva dostavili se zas a »Blaník« rychle se zotavil. Jest též přáním všeobecným, aby spolek tak činný a obětavý mohl bez překážek působiti. Při volbě kusů béře se především zřetel na díla domácí; z překladů vybírají se jen práce cenné a snadno obecenstvu přístupné. Nyní čítá 54 členy, mezi nimiž jsou čestnými Doležal, Červenka a Zoufal. Předsedou jest Jos. Svoboda, místopředsedou Vojtěch Dvořák.

„Národ".

Spolek »Národ« založen byl r. 1882 a má za účel duševní i společenský pokrok svého členstva. Zakladateli byli: dr. Karel Živný, Eman. Tyl, Jan Škrábal, Vladimír Zoufal, Albert Pokorný, Vilibald Pokorný, Josef Macák, Josef Rosák, Jan Chum, Josef Maruška, Jan Hadáček, Jan Em. Vondra, Ant. Vysoký a několik studujících. Byli to příslušníci všech tříd společenských, neboť »Národ« vůbec měl všechny třídy soustřeďovati. Slavnost založení konala se dne 28. května 1882 ve spolkové místnosti (I. Wipplingerstr. 47). Dne 22. ledna 1883 pořádal spolek v sálech zahradnické společnosti elitní ples ve prospěch spolku »Komenského«. R. 1887 oslavil své pětileté a r. 1892 své desetileté trvání. Maje zřídka příhodnou místnost, nerozvíjí se »Národ« tak, jak si toho zakladatelé přáli; ale zdravý duch, srdečnost a přátelství trvá mezi členy stále. S ostatními spolky pěstuje živý styk, ujímaje se též vřele každé společné práce vlastenecké. Od roku 1890 jest předsedou Emanuel Tyl.

Česká beseda.

Vzdělávací a ochotnický spolek Česká beseda založen byl roku 1885 v dřívějším předměstí a nynějším XVII. okrese vídeňském Hernalsu. Účelem jeho jest poskytovati členům příležitost ke čtení, přednáškám, divadelním představením a ušlechtilým zábavám. Čemu se nejvíce věnoval a co dosud přání členův i obecenstva vyhovuje, vysvítá hned z činnosti roku 1886, kdy pořádáno bylo 20 divadelních představení, 1 přednáška, 3 deklamatorní zábavy, 2 plesy a 4 taneční věnečky. Přednášek by Česká beseda pořádala více, kdyby bylo dosti přednášejících. Plesy bývají přehojně navštíveny. Do roku 1894 sídlil spolek v Kirchengasse 19. Ač neměl tam na růžích ustláno, přece se nerad stěhoval. Než i v nynější místnosti se utěšeně rozvíjí, čítaje 114 činných členů. Z nich

jsou $^3/_4$ dělníci, $^1/_4$ řemeslníci a živnostníci. Příspěvky členské tvoří jen $^1/_{10}$ ročních příjmův. Ostatní vyplývají z divadla a ze zábav a činí ročně kolem 1300 zl. Česká beseda má v knihovně 534 svazků, předplácí 8 časopisů, podporuje vlastenecké podniky, zvláště školu »Komenského«, a stará se o šaty pro chudé dítky. Pokud se týče pěstování vzájemnosti, má málo spolků sobě rovných. Čestnými členy jsou: Jan Mazánek, Ant. Rákosník, Adolf Jindra, Ant. Urbánek, Václav Vacek a Václav Mrva. Poslední jest nyní předsedou. Členy České besedy byly založeny: Sokol »Fügner«, stolní společnost »Spořivost« a Český spotřební spolek v Hernalsu. Jednu dobu vnikli do besedy četní přívrženci strany sociálně demokratické, kteří pak založili vlastní spolek »Svornost«, ježto v besedě se jim valně nevedlo.

„Vlastimil".

Beseda »Vlastimil« založena byla roku 1885 na ponuknutí J. Jedličky, E. Linharta a D. Nesvadby. Jest to spolek vzdělávací a zábavný, pěstující hlavně divadlo. Půdu by měl vděčnou a rozsáhlou, působit v XVIII. okrese sám a sám. Ale co platno bylo mnoho členů, když nebylo často příhodné místnosti spolkové. Teprve v nynějším svém sídle povznesl se spolek a rozvinuje nemalou činnost. Čestnými členy jeho jsou J. Jedlička, E. Linhart, D. Nesvadba, Jos. Franže, Karel Toužimský, Hanuš Ernest a J. Rychnovský. Z nich dodělal se J. Jedlička neobyčejné kariery, stav se obecním radou. Bohužel, na radnici nepozvedl nikdy hlasu svého ve prospěch české věci.*) Nemohl-li tak učiniti, tož jakožto bývalý předseda »Vlastimila« neměl ani do obecní rady vstupovati. Nyní jest předsedou zasloužilý krajan Václav Šedivý, místopředsedou J. Reimann, jednatelem Edvard Svoboda.

„Havlíček".

Československý spolek »Havlíček« založen byl r. 1888 pro Floridsdorf a okolí, dnešní Velký Floridsdorf. Účelem jeho jest, soustřeďovati krajany, zaměstnané většinou v dílnách severní a severozápadní dráhy i v jiných továrnách, vzdělávati je a nabádati k životu společenskému. Hned v první době svého trvání získal si přízeň nejen dělnictva, nýbrž i řemeslníků a úředníků. Přes to bylo mu podnikati tuhé boje s přívrženci strany sociálnědemokratické, zvláště r. 1893. Než »Havlíček« zůstal věren svým zásadám, sdružuje dále všecky třídy české společnosti a udržuje přátelské styky s bratrskými spolky vídeňskými.

Největší překážkou zdárného vývoje spolku jest nedostatek místnosti, jíž by mohl dle přání a potřeby četného členstva používati. Proto zabývá se výbor myšlénkou, zříditi n á r o d n í d ů m, což zasluhuje vší podpory. Každého roku pořádá »Havlíček« slavnost vánočního stromku, šatí dítky chudších členů a podporuje jiné spolky. Protektorem jest JUC. Josef Urban, čestnými členy † Jan Pokorný, Richard Horáček, Josef Votruba a Vojtěch Krbeček. Ze zasloužilých členů budiž zvláště uvedeni Václav Svoboda a Antonín Jiruška.

„Palacký".

»Svůj k svému!«

Čtenářsko-ochotnická jednota »Palacký« založena byla r. 1888. V prvním výboru byl předsedou Bohumil Bystřický, náměstkem Václav Labus, jednateli Fišer a Čech, pokladníkem Vácha, ředitelem zábav Koudela, režiséry Bursa a Antony. Za čestné členy zvoleni byli: Václav Labus, František Fausek a Kašpar Macháček. V nynějším výboru jest předsedou Kašpar Macháček, náměstkem

*) Tyto dni propadl.

Tomáš Polák, jednateli Josef Rattig a Augustin Štěpánek, pokladníkem Jan Frantal, režiséry Richard Černil a Leopold Roček. Z členů jsou 4 úředníci, 10 živnostníkův a 64 dělníci. Kromě valné hromady, četných výborových a členských schůzí pořádá spolek divadelní představení, deklamatorní zábavy, taneční věnečky, plesy, šibřinky a výlety. Abychom naznačili, co se v našich spolcích hraje, uvedeme jména některých představení: Mlynář a jeho dítě, Katovo poslední dílo, Výškovský žid, Strakonický dudák, Era Kubánkova, Matčina píseň, Páni doktoři, Není Durand jako Durand, Fraška a basa, Dívka z Podskalí, Pan Vdoleček, aneb: Konečně se mu něco podařilo, Prohráno, vousy dolů, aneb: I chudý lid má svou čest atd.

Národní beseda.

Až do r. 1880 nebylo v X. okrese českého spolku, jenž by se byl o národní potřeby četných krajanů tamějších staral. Dělnický spolek český pečoval toliko o své zájmy (mezinárodní), a proto byla přičiněním hloučku vlastenců dra. Grusse, Komárka, Pecha, Rozšlapila, Zíba a j. r. 1880 založena Občanská beseda, jež záhy mocně vzrůstala, zvláště když byla ve Favoritech zřízena česká škola. Ale r. 1888 přistupovali do spolku nápadným způsobem přívrženci strany sociálnědemokratické, kteří, dostavše konečně správu do svých rukou, vtiskli Občanské besedě ráz utraquistický. Po té zařídili si staří členové Národní besedu.

* * *

Národní beseda založena byla r. 1889. Účelem jejím jest vzdělávati členstvo a podporovati národní podniky. Ač čítá jen 50 členů, přece plní úlohu svou vzorně, pořádajíc přednášky, koncerty i ušlechtilé zábavy a odbírajíc četné časopisy. Na knihovnu vydala celkem 183 zl., podpor udělila 1700 zl., z čehož obdržel nejvíce spolek »Komenský«. Přičiněním Národní besedy byly vypraveny dítky české školy na výstavu jubilejní, vydána brožura na oslavení narozenin Jana Amosa Komenského a zřízena knihovna v Poštorni. Předsedou jest od založení spolku Kliment Pech.

„Šumavan".

»Buďme svorni, vlasti věrni.«

Česká beseda »Šumavan« vznikla r. 1890 přičiněním krajanů Sedláčka, Pízy, Marečka, Nádeníčka, Koláříka, Zadiny a Janouška, z nichž první byl pro zásluhy o spolek jmenován čestným členem. Ač jest to jeden z menších spolků, přece, řídě se heslem »buďme svorni, vlasti věrni«, přispívá všemožně k doplnění národní organisace a zdaru české věci ve Vídni. Přimlouvali bychom se zvláště za darování knih pro knihovnu jeho. — Až do roku letošního jmenoval se spolek »Svatopluk«, a nevíme dosud, proč toto historické jméno se členům znelíbilo. I kdyby byli všichni ze Šumavy, tož neměli se přece takového překřtívání dopustiti.

Spolek pro zřízení českého evangelického reform. sboru ve Vídni.

Když r. 1868 byl jmenován ve Vídni vrchním církevním radou vd. p. Heřman z Tardy, zpozoroval záhy, kterak veliké množství evangelických Čechů přichází ročně do Vídně a odkázáno jsouc na německé bohoslužby, pro neznalost jazyka odcizuje se církvi a hyne. Proto zařídil zvláštní české bohoslužby, které konal vyjma tři letní měsíce ve chrámu reform. církve německé až do r. 1893. R. 1891

učkteří bratří vidouce četná shromáždění ve chrámě německém a těžce nesouce mezery ve službách božích, ustanovili se založiti spolek pro zřízení českého evangelického reform. sboru, který si z prvu místnosti ve IV. okrese, Schikanedergasse 2, najal, od února pak r. 1893 bývalou římskou kapli v VI. okrese, Magdalenenstrasse 32 (ve dvoře). Spolek vytkl si pořádati přednášky a výklady slova božího v mateřském jazyku ke vzdělání spolubratří a sbírati příspěvky pro fond k založení českého sboru. Výklady slova božího uvolili na se vziti laskavě jednak vd. p. rada Dr. z Tardy, jednak pp. studující bohosloví.

Při valné hromadě dne 1. listopadu 1894 čítal spolek kolem 200 účastníků, což jest sotva desetina všech českých evangelíků vídeňských.

Žádost za českého vikáře, kterou spolek r. 1893 podal, byla německým reform. sborem zamítnuta. Sborový fond činil zl. 1232·21, najemného platí se 280 zl. ročně, k čemuž přispívá vd. ev. ref. farář Čeněk Dušek v Kolíně 100 zl. Za předsedu zvolen Jan Hájek, pošt. úředník. Přijat návrh, aby podána byla spolkem petice k synodu reform. církve 1895 za povolání českého vikáře nebo zřízení české kazatelské stanice pro diasporu českou ve Vídni. Důst. pp. faráři se spolkem žádají, aby bratry a sestry do Vídně se beroucí naň upozorňovali a adressy jiných sdělovali. Příspěvky a zprávy přijímá V. Potměšil, pokladník spolku, VI. Gumpendorferstrasse č. 6.

„Tyl".

Vzdělávací a zábavní spolek »Tyl« založen byl r. 1875 v Simerinku, nynějším XI. okrese vídeňském. Účelem jeho jest zušlechťování ducha, šíření vzdělanosti a pořádání společenských zábav. Maje více členů a větší volnost ve své místnosti než Československá Beseda, rozvinuje též větší činnost. »Tyl« jest dělnický spolek, řídící se svým programem, neodlučující se však ostentativně od ostatních českých spolků.

„Vlastenecká omladina".

Čtenářsko-zábavní spolek »Vlastenecká omladina« byl založen r. 1885 a sídlí v Pětidomech, XV. Turnergasse 9, hostinec »u zlatého anděla«. Činnost jeho jest podobna působení ostatních čtenářských a zábavních spolků. Zejména pěstuje divadlo. R. 1894 vypravil se do Ebergassingu, aby navštívil tamější spolek »Vlastimil«. Z členů a funkcionářů nejznámější jsou Václav Habram a František Kapr.

V téže místnosti jest dobročinný Spolek svatováclavský, jenž povstal r. 1893 z prvního odboru »Jednoty sv. Methoděje«.

„Hálek".

Vzdělávací a zábavní spolek »Hálek« byl založen r. 1890 a sídlí v XV. okrese, Rudolfsheim, Hugelgasse 23. Zdá se, že jest ovládán pevnou rukou i že má pilné, obětavé členstvo, snažící se, by jméno spolku vyniklo. Že přes to nezaujímá v řadách českých místo, na kterém by ho hledal pozorovatel výstavního oddělení dolnorakouského, třeba vysvětliti tím, že pracuje více pro sebe, všímaje si málo celku. Roku 1894 vypravil se »Hálek« do Seče u Chrudimi, rodiště svého bývalého předsedy † Václava Holuba. Tam sehrál »Jiříkovo sídění«, jsa po celou dobu návštěvy předmětem neličené pozornosti. Nynějším předsedou jest J. Holub.

„Hnízdo kosů".

»Hnízdo kosů«, založené r. 1890, má účel, podporovati snahy členů po všeobecném vzdělání, buditi v nich lásku k umění a krásné literatuře, pěstovati vzájemnost a zábavu ušlechtilou. Bohužel, k plnění těchto krásných zásad z různých příčin dosud nedošlo; neboť obrkos Jan Šlechta byl mnohdy rád, že se »kosi« nerozletěli. Nyní činí »hnízdo« to, co si asi přáli zakladatelé, než počali psáti stanovy: podporuje dobré účely, zvláště spolek »Komenský« a chudé žáky a pěstuje zdravý humor. Sídlem »kosů« jest první národní hostinec A. Drchkovského, XVI. Ottakrinská hlavní třída, 67. Tamtéž jest společnost »Chomutova Lhota«, zakládající člen »Komenského«.

„Jungmann".

Čtenářsko-ochotnický spolek »Jungmann« založen byl r. 1891 v Hernalsu. Řekli jsme v úvodu k části spolkové, že ochotnických spolků jest již dosti, neboť spolek čistě čtenářský nebo zábavní se snáze udrží. Proto jsme kdysi pokládali založení »Jungmanna« na blízku »Vlastimila« a České besedy za zbytečnou práci. Sotva se uvnitř poněkud usadil, upadl do rukou, pro něž určen nebyl, totiž sociálnědemokratických. Lze si představiti, jak se vedlo asi patronu spolku vedle Lasalla a Marxe! Teprve r. 1894 přešel »Jungmann« opět do správy, řízené duchem zakladatelů. Dnes ovšem za předsednictví Fr. Veselého utěšeně se rozvíjí, ježto má pro divadlo dosti vhodnou místnost.

Čeho se zbavil »Jungmann«, tomu asi sotva ujde spolek »Jasoň«, založený r. 1892, jenž předsevzal si působiti v Ottakrinku. Ale zde by byla okupace socialnědemokratická přirozenější, ježto »Jasoň« hodlal se rozejíti. Nepochybujeme, že by se českým spolkům i na obvodu Vídně dobře vedlo, kdyby, jak se říká, »z města« se jim dostalo časem posily, aspoň morální. Než tam jest mnoho dobré vůle, ale málo volného času a prostředků.

„Láska k bližnímu".

Myšlénka, založiti ve Vídni druhý dámský dobročinný spolek, vznikla r. 1893 ve společnosti u J. Reinera (III. Hörnesgasse 22). Téhož roku založena byla »Láska k bližnímu«. Ježto starší spolek »Ludmila« jen stěží jest s to, aby dostál úkolu svému, jest pochopitelno, že nový spolek nedocházel všude souhlasu. Právem se poukazovalo k tomu, že o veřejnou dobročinnost má se starati obec a zámožné vrstvy obyvatelstva. Proto nemohla »Láska k bližnímu« dlouho rozvinouti činnost, jež by aspoň částečně odpovídala příliš velikému účelu spolku; tvořila spíše zábavní společnost, zvláště v nynější místnosti své. My bychom věděli pole, na kterém by si získala uznání a zásluhu. Stává se totiž často, že přijdou do českých spolků ano i do známějších rodin krajané, kteří žádají o podporu buď na byt, nebo na stravu nebo na cestu do vlasti. Mnozí z nich skutečně bez viny upadli v nouzi a bídu, jiní však byli podvodníci, kteří zneužívali známé dobročinnosti Čechů vídeňských. To však vyšlo obyčejně na jevo až tehdy, když dareba se ocitnul před soudem. Bylo by tudíž žádoucno, aby v takových případech jen jeden spolek uděloval podpory a měl dozor. Předsedkyní »Lásky k bližnímu« jest pí. J. Bohdanská.

„Řip".

Čtenářsko zábavní spolek »Řip« založen byl na podzim r. 1893 krajany, kteří se do té doby scházeli v kavárně Schossmannově v VII. okrese. Nejprve sídlil na Císařské třídě č. 84, pak v Grundsteingasse č. 9 a nyní v XV. okrese

Löhrgasse č. 9. Při zakládání »Řipu« ponejprv žádalo dolnorakouské místodržitelství, aby místo obvyklé věty: jednací řeč ve styku s úřady jest německá, pojato bylo do stanov ustanovení: jednací řečí spolku ve styku se zeměpanskými úřady jest u těchto obvyklá řeč zemská. Schůze spolku, při nichž intervenuje vládní zástupce, konány buďtež v řeči v zemi obvyklé, leč že vyslaný zástupce jest mocen jazyka českého a dá svolení (!) k jednání v této řeči. Opříti se tomu bylo těžko, ježto v tutéž dobu rozhodl říšský soud v podobném případě pro nás nepříznivě. Od toho času nečiní se u nových spolků o jednací řeči žádná zmínka a jedná se na schůzích přece česky. Protektorem »Řipu« jest JUC. Jos. Urban, předsedou Karel Štěpánek.

Klub československých velocipedistů.

Klub československých velocipedistů byl založen r. 1886. Zakladateli jsou: A. Pozděna st., A. Pozděna ml., J. Krčil, B. Potůček, E. Wilhelm, J. Gartner, Č. Jelinek, Fr. Fürst a Fr. Doleček. První dva jsou též členy čestnými. Činných členů bylo r. 1894 45. Každoročně na podzim pořádá klub porovnávací závody a silniční rekordy. Nynějším předsedou jest Josef Pašek.

Český klub cyklistů.

Český klub cyklistů povstal r. 1889 odštěpením se několika členů od Klubu českoslov. velocipedistů. Stalo se to patrně z příčin osobních: ač tyto již pominuly, není sloučení již možno z důvodů místních, pro rozlehlost města. Členů má [illegible]. Ve výboru zasedají: JUC. Jos. Urban, předseda, Josef Blažek, místopředseda, dále Josef Wildmann, Alois Meiser, Alois Mudrunka, Jan Samper a Fm. Valenta.

—

V době, kdy jízda na bicyklu stává se stále oblíbenější, jest prospěšno, že i ve Vídni jsou české spolky, do nichž mohou krajané sport ten milující vstoupit. Jsouť tedy Klub č. velocipedistů a Č. klub cyklistů platnou částí národní organisace. Oba kluby udržují čilé spojení s bratrskými spolky ve vlasti a navštěvují na svých cestách české osady po venkově dolnorakouském. Zvláště Český klub cyklistů získal si zásluhu pořádáním závodů na místech ohrožených r. 1893 v Hodoníně na Moravě a r. 1894 v Poštorni v Dolních Rakousích. Na obou místech způsobil neobyčejný ruch a postavil tak dvoukolku do služeb vlasti. Oba kluby jsou též jediné spolky československé, jež jsou ve styku se spolky německými, přináležejíce k závodnímu svazku Verband Wiener Radfahrvereine für Wettfahrsport. Takové spolupůsobení, děje-li se bez nejmenší národní újmy, třeba schvalovati, neboť na konec jest naším všeobecným přáním, žíti s německými spoluobčany v míru.

Ústřední jednota nepolitických spolků slovanských v Dolních Rakousích.

Při [illegible] českoslovanských spolků dolnorakouských [illegible] jest [illegible]. Ale není [illegible] nebo že [illegible] — jest [illegible]. Aby se nám [illegible] řekneme zase, že spolky naše [illegible] jež tvořiti dohromady

stát. Svoboda v tomto státě byla tak neobmezená, že vláda byla pojmem zcela neznámým. Sněm svolávaly obce samy, jednou ta, podruhé ona, jak která si vzpomněla. Tam se zvolil výbor, jemuž se uložilo, aby provedl přijaté návrhy. Když výbor úkol svůj vyplnil, nastalo opět mezivládí. Pak se občanstvo dovědělo, co se v obcích děje, teprve ze společného časopisu, nazvaného »Věstník«. Následky tohoto stavu byly neblahé; neboť sněmy, naše to schůze delegátů, scházely se vyjma delegaci šibřinkovou zcela nepravidelně, a obyčejně byly kusé. Nebylo zde výkonného orgánu, jenž by řídil celek a byl stále pohotově, nebylo zde nikoho, kdo by nás zastupoval na venek, kdo by udržoval spojení s ostatními spolky slovanskými, kdo by především staral se o české obce a menšiny na venkově dolnorakouském.

Aby se organisace v naznačeném směru doplnila, pomýšlelo se ke konci let osmdesátých na založení centrálního spolku. První veřejný podnět k tomu dán byl ve schůzi, jež konala se dne 1. června 1888 v hotelu Zillingerově. Kromě zástupců 16 spolků českých přítomni byli poslanci Dürich, Dr. Engel a Hevera. Tito přimlouvali se za soustředění českého živlu ve Vídni, zejména Dr. Engel v delší řeči projevil přání, aby zájem pro národní věc proniknul do vrstev nejširších. Přípravné práce další provedl nadšený a obětavý učitel školy »Komenského«, Jan Ludvíček, jenž v letech 1889 a 1890 svolal čtyři další schůze, na nichž byly přijaty stanovy. Dvakráte bylo třeba je změniti, než došly schválení úředního. Nový spolek pojmenován byl »Ústřední jednota«, účel vytknut byl takto: Spojiti všechny slovanské spolky nepolitické v Dolních Rakousích tak, aby svého účelu v mezích stanov svých snáze mohly dosáhnouti; působiti na rozvoj i zakládání nových nepolitických spolků; pěstovati vzájemnost slovanských spolků nepolitických v Dolních Rakousích vůbec. V ustavující valné hromadě zvolen byl za předsedu Jan Ludvíček, za místopředsedu Karel Doležal.

Počáteční práce výboru potkávala se s nemalými obtížemi, i není divu, že výsledek činnosti v prvním správním roce byl dost skrovný. Pořádalo se zejména několik schůzí, v nichž přednášeli posl. Č. Hevera, J. Ludvíček, dr. Živný, a učiněn pokus s vyučováním slovanským jazykům, jež převzal učitel K. Prokop. Řádná valná hromada konala se 22. března 1891. Po schválení výročních zpráv zvolen nový výbor, v němž pak povolán za předsedu J. Ludvíček, za místopředsedu K. Doležal, za jednatele J. Bílek, za pokladníka V. Taška.

Na počátku druhého správního roku naskytovaly se novému výboru stejné nesnáze jako výboru předchozímu. Hlavním nedostatkem bylo, že většina českovídeňských spolků nejevila valného účastenství pro Ústřední jednotu, jejíž význam a vliv ochromoval se tím nejvíce. Výbor přes to ve své práci neochaboval a napjal konečně všecky síly, aby získal pro jednotu větší zájem a tím mohl dáti podnět k čilejšímu ruchu českému ve veřejnosti vídeňské. Za tím účelem svolána dne 4. října 1891 mimořádná valná hromada, jež se dík horlivé agitaci výboru těšila nebývalému účastenství. Dostavilit se kromě četných hostů zástupcové 16 spolků. Předseda J. Ludvíček pojednal v této schůzi obšírně o dosavadní činnosti jednoty a potřebách Čechů vídeňských vůbec, načež redaktor Orla V. Kučera promluvil o národním životě Slovanů dolnorakouských a zejména o organisaci Čechů vídeňských. K návrhu výboru zvolen v této schůzi za prvního čestného člena poslanec Dr. Em. Engel v uznání zásluh, jež si získal podporováním jednoty od jejího založení. Kromě toho předsevzata doplňovací volba výboru, v němž pak ustanoven za jednatele žurnalista V. Kučera, za pokladníka Zd. Kolařík.

Povzbuzen zdarem uvedené schůze, pečoval výbor všemožně, aby ruch takto vzbuzený zase neutuchl. Zahájené tehdy podzimní zasedání říšské rady poskytlo vhodnou příležitost k nové manifestaci, jaké jsme do té doby ve Vídni nemívali. Na uvítanou českých poslanců pořádala jednota dne 12. října přátelský večer, při němž poslanci čeští poprvé v četnějším počtu zavítali do středu Čechů vídeňských. Dostavili se poslanci Eim, Špindler, Dvořák, Vo-

hanka, Sláma, Hájek, Kaizl, Kramář. Také vídeňští Čechové přišli v počtu neobyčejně hojném. Průběh večeru učinil na všecky přítomné dojem nejlepší. Mezi řečmi při večeru pronesenými došla hlučné pochvaly zvláště slova posl. Špindlera, že čeští poslanci nepustí nikdy se zřetele zájmy české stráže na Dunaji.

Aby se upevnily takto začaté lepší styky Čechů vídeňských se zástupci českých zemí na radě říšské, hleděl výbor dostati v čelo jednoty některého z poslanců, i podařilo se mu získati za předsedu chvalně známého zástupce Národních Listů, poslance G. Eima. Ku provedení této volby svolána mimořádná valná hromada na den 24. října, k níž se mimo hosty dostavili zástupcové 19 spolků. Za jednomyslného souhlasu zvolen aklamací posl. Eim za předsedu jednoty, načež Dr. J. Lenoch promluvil o nynějším spolkovém životě a národních potřebách Čechů ve Vídni. Během této přednášky dostavil se do schůze nově zvolený předseda posl. Eim, jenž uvítán hlučným potleskem, rozvinul program o další činnosti jednoty a projevil především přání, aby všecky českovídeňské spolky soustředily se kolem Ústřední jednoty jako druhé komory veřejného spolkového života českého. Dále vyličil případně potřebu českých škol ve Vídni, poukázal na důležitost české záložny, časopisů, bohoslužeb a spolehlivé statistiky o počtu Čechů v Dolních Rakousích.

Brzo po té vystoupila jednota u veřejnosti velmi důstojně pořádáním přátelského večeru na počest čestného člena poslance Dra. Em. Engla dne 13. listopadu. Účastenství při tomto večeru bylo nad očekávání veliké i uznáváno všeobecně, že podobný český večer ve Vídni ještě nebyl. Večerem tím ukázala jednota, že se těší nejen plné přízni politických zástupců českého národa, nýbrž i že při vhodné příležitosti dovede kolem sebe seskupiti výkvět českého obecenstva ve Vídni. Englova večeru súčastnili se následující čeští a jihoslovanští poslanci, pp. Dr. Engel, Eim, Dr. Trojan, hrabě Kaunic, Dr. Herold, Kaizl, Blažek, Adámek, Brzorád, Veselý, Dr. H. Lang, Č. Lang, Slavík, Pacák, Schwarz, Seichert, Kaftan, Masaryk, Formánek, Špinčič, Perič, Kvekvič, Laginja. Z Čechů vídeňských dostavili se zástupcové 29 spolků, korporativně zejména Zpěvácký spolek slovanský, jenž přednesem vybraných sborů nemálo přispěl ke zdaru večera. Předseda jednoty posl. Eim zahájil večer srdečným oslovením oslavence Dra. Engla, jemuž odevzdán potom vkusný diplom čestného členství. Po té přednesla učitelka sl. Chocholouškova vzletný slavnostní proslov, jejž k večeru napsal básník J. Machar, jménem českých dam odevzdala pí. K. Volfová Dru. Englovi pěknou kytici. Dr. Engel děkoval za tyto pozdravy případnou řečí, v níž projevil naději na plné a brzké vítězství české věci. Po té přečetl jednatel velikou řadu telegramů, jež došly k večeru z Paříže od malíře V. Brožíka a z četných měst v Čechách. Pak následovala řada přípitků, z nichž zvláště bouřlivý souhlas vyvolala slova posl. Dra. Herolda, že český národ při svém boji nesmí zapomínati na svou vzdálenou stráž ve Vídni, která nejblíže stojí nepříteli a nejspíše může národ upozorňovati na hrozící nebezpečí.

Po tomto skvělém večeru zabýval se výbor zase bedlivě vnitřní činností jednoty a vystoupil u veřejnost ve schůzi, jež se konala dne 24. ledna 1892 za účastenství 16 spolků. Místopředseda J. Ludvíček přednášel tehdy o vydání souborné výroční zprávy o činnosti všech česko-vídeňských spolků, načež JUC. J. Urban objasnil jednotlivé body dotazníku v té záležitosti rozeslaného. Po té usneseno, aby se výroční zpráva vydala tiskem.

Výbor nepečoval však jen o to, aby Ústřední jednota sama vystupovala u veřejnosti co nejdůstojněji, ale přispíval všemožně k podobnému vystupování jednotlivých spolků, kdykoli se jednalo o vážnou representaci Čechů vídeňských. O tom svědčí zejména skvělá oslava památky J. A. Komenského, při níž nemalá část zásluhy připadá výboru jednoty; dalť podnět k tomu, že se dne 27. března odpoledne konaly na oslavu Komenského ve Vídni četné schůze, z nichž zejména schůze v okresu hernalském měla významný průběh, večer pak že pořádána společná slavnostní akademie v jedné z nejlepších místností vídeňských, v síni závodu Ronachrova. Činnost v jednotlivých spolcích hleděl výbor

jednoty vždy dle možnosti podporovati, i přispěl také k založení několika nových spolků.

Výbor Ústřední jednoty měl také vždy na paměti, aby se pěstovaly náležité styky Čechů vídeňských s českou veřejností v českých zemích. V tom ohledu jednal výbor zvláště o zřízení odboru pro Národopisnou výstavu českoslovanskou, jež se měla pořádati r. 1893 v Praze a k jejímuž obeslání se strany Čechů dolnorakouských vykonal výbor jednoty potřebné přípravy, rozeslav kromě jiného příslušné cirkuláře. Výbor jednoty staral se též, aby při vystoupení Národního divadla pražského na hudební výstavě vídeňské jevilo se náležité účastenství Čechů vídeňských; další kroky v této věci ponechány divadelnímu spolku »Pokrok«.

Bohužel, po tomto znamenitém povznesení Ústřední jednoty nastal brzy úpadek. Předně předseda posl. G. Eim povážlivě ochuravěl, za druhé místopředseda J. Ludvíček vzdal se funkce. Řídil tedy řádnou valnou hromadu (3. dubna r. 1892) zatímný místopředseda JUC. Jos. Urban. Zpráva jeho, že dosavadní předseda nehodlá tuto hodnost vůbec znova přijmouti, zarmoutila velice všechny přítomné zástupce spolků. Každý si byl vědom, že by to byla ztráta nenahraditelná, kdyby spolek opustil muž, zaujímající čestné vynikající místo v životě veřejném. Všeobecně se tušilo, že příčinou resignace jest tendenční zatahování spolku a osobnosti pana poslance do německých novin, což se přičítalo jednateli spolkovému. Za zjevného pohnutí byla valná hromada odročena do 24. dubna. Ježto pokus pohnouti posl. G. Eima ku setrvání v předsednictví se nezdařil, zvolen za předsedu uvědomělý a obětavý vlastenec Josef Mařík, za místopředsedu JUC. Jos. Urban a za jednatele učitel Jos. Marek.

Že potřeba Ústřední jednoty byla uznávána nejen ve Vídni, nýbrž i v Čechách, to soudíme dle hojných přihlášek členských. K seznání spolků a vůbec stavu české věci na Dunaji přispělo nemálo rozšiřování výroční zprávy a brošury »Čechové v Dolních Rakousích, zvláště ve Vídni a za hranicemi«, kterou místopředseda svým nákladem vydal. Dne 17. července (1892) pořádal výbor za přispění všech spolků velkou letní zábavu ve prospěch »Komenského« v Dreherově pivnici, již poctili svou návštěvou četní poslanci čeští. Dne 18. září uspořádala Ústřední jednota první výpravu do Hodonína za příčinou návštěvy národopisné a průmyslové výstavky, což tamější Čechy nemálo povzbudilo. Při společných projevech Čechů vídeňských a při důležitých slavnostech svých členů (spolků) byla Ústřední jednota zastupována výborem.

Aby i v jiném směru své povinnosti dostál, staral se výbor o pořádání schůzí. Dne 29. ledna 1893 přednášeli ve spolku »Havlíčku« ve Floridsdorfu učitel Jan Ludvíček »o charakteru« a místopředseda Urban »o významu Ústřední jednoty«. Dne 19. února přednášel posl. Ervín Špindler v České besedě v Hernalsu »o některých potřebách Čechů vídeňských« a dne 26. února promluvil posl. dr. Sláma v Blaníku »o probuzení národa českého se zřetelem k Čechům vídeňským«. Více schůzí nebylo lze konati pro nedostatek řečníků.

Zpráva o činnosti r. 1892—1893 podána byla ve valné hromadě, konané 12. března 1893 za účasti 14 spolků. Předsedou zvolen byl zástupce »Záboje« Vilém Zahradníček, místopředsedou Ant. Rákosník, jednatelem JUC. Jos. Urban, pokladníkem Jos. Mařík. Nový výbor dal podnět ku pořádání slavnosti ve prospěch »Komenského« v okrese III., XIV. a XVII., a chopil se hned práce ve prospěch českých her divadelního ředitele Ladislava Chmelenského v divadle josefovském. Tyto započaly v pondělí 1. května představením »Čech a Němec« a trvaly 10 neděl. Po celou dobu byl výbor společnosti nápomocen a uspořádal dne 17. června ku poctě její slavnostní večer, při němž byl řediteli Chmelenskému odevzdán vavřínový věnec se stuhami národními, na kterých byla jména téměř všech českých spolků. — Již v dubnu podniknul jednatel první cestu do českých osad dolnorakouských, navštívil zejména Poštorni, Novou Ves Chorvatskou a Hlohovec a pojednal pak o své pouti ve Věstníku.

Nejbližší valná hromada konala se dne 29. dubna 1894. Za předsedu byl zvolen opět Vilém Zahradníček, za místopředsedu JUC. Jos. Urban, za

jednatele uč. A. Letfus a za pokladníka M. Zelenka. Přijat návrh zástupce spolku »Pokrok« V. Hromádky, aby Ústřední jednota se přičinila o zaražení národopisného odboru dolnorakouského, neboť byla naděje, že Národopisná výstava československá bude již r. 1895 přece uspořádána. Ježto zájem pro věc byl články Dr. Jos. Karáska a JUC. Jos. Urbana jakož i národopisným večírkem Akademického spolku nemálo posílen, svolal výbor na 19. května do Slovanské besedy schůzi zástupců všech spolků, kdež dán byl základ k národopisnému odboru zvolením 10členného výboru, který měl právo si přibírati nové spolupracovníky. — Druhý důležitý návrh na výše uvedené valné hromadě podal zástupce Národní besedy Kl. Pech, aby totiž Čechové vídeňští navštívili hromadně české obce na Valčicku. I tento návrh se šťastně uskutečnil uspořádáním prvního výletu do Poštorni a Chorvatské Nové Vsi dne 24. června (r. 1894), jehož se súčastnilo přes 300 osob, hlavně Sokolská župa dolnorakouská a zpěvácký spolek »Lumír«. Byl to veliký den, jenž se bude vždy světiti jakožto den sbratření Čechů dolnorakouských.

Téhož roku pokračoval místopředseda ve svých cestách po Dolních Rakousích. Jednou vypravil se na Vitorazsko, pětkrát na Valčicko a Čistějovsko. O Novém roce (r. 1895) přednášel v Poštorni o Národopisné výstavě československé, čímž pohnul obyvatelstvo tamější i z Nové Vsi a Hlohovce k vystavování domácích vzácných krojů národních, oč si opět získal uznání hodnou zásluhu starosta Antonín Košťál. Velepamátnou bude vždy výstavka, kterou uspořádal národopisný odbor ve dnech 14., 15. a 16. dubna v místnostech Slovanské besedy pod protektorátem J. O. Jana hr. Harracha. Rovněž 28. a 29. červen, kdy tisíc věrných Čechů od Dunaje zavítalo do Prahy, a kdy tam oživla vzpomínka na původní české krajiny dolnorakouské, patřiti bude k našim nejslastnějším chvílím. Lépe jsme nemohli svou příchylnost k národu dokumentovati.

Ježto Ústřední jednota od roku 1892 se Národopisnou výstavou československou zabývala a ježto národopisný odbor dolnorakouský přičiněním jejím se utvořil, pokládáme za svou povinnost, právě na tomto místě jmenovati členy odboru. Byli to předseda Dr. Fr. Pastrnek, jednatel JUC. Jos. Urban, redaktor tohoto sborníku Dr. Jos. Karásek, pokladník Jos. Maruška, zapisovatel Frant. Assmann, dále Václav Cinert, Jos. Hora, Vojtěch Hromádka, Bobeš Hübner, Dr. Jan Lenoch, Josef Němeček, Dr. Frant. Preissler, horlivý sběratel vídeňských bohemik, Ant. Sýkora, pak instalatéři Václav Knop, Jiří Klíma a Ant. Švimberský. Rádcem a přímluvčím ochotným byl odboru poslanec Dr. Vilém Kurz, o výstavku si získali velké zásluhy dámy besední, zvláště pí. Kostlivá, dále důstojný p. P. Kar. Žák a arch. Frant. Skopalík. Zvláštního uznání zasluhuje Slovanská beseda, jež ke všem schůzím a i pro výstavku propůjčila ochotně své místnosti.

Ústřední jednota má 22 členy činné čili spolky. Členem čestným jest Dr. Em. Engel, zemský a říšský poslanec království Českého. Členy zakládajícími jsou poslanci Gustav Eim a Dr. Václav hr. Kaunic, K. Rieger, továrník ve Vilémově, města Slané, Příbram a Domažlice a jednota »Říp« v Roudnici. Členem přispívajícím jest zejména okresní výbor na Král. Vinohradech. Příspěvek člena zakládajícího činí jednou pro vždy 20 zl., přispívajícího nejméně 1 zl. ročně.

Končíce zprávu tuto nemáme snažnějšího přání, než aby v nejbližší době všechny slovanské spolky k Ústřední jednotě přistoupily, a aby mužové vynikající a zkušení, zasedající v národopisném odboru, postavili se jí v čelo.

Vídeňské Sokolstvo.

Jedním z nejmohutnějších činitelů v národním životě Čechů vídeňských jest Sokolstvo, zastoupené dosud 5 jednotami, sdruženými ve svazek Sokolská župa dolnorakouská.

Vznik Sokolstva vídeňského dlužno hledati ve spolčovací době let šedesátých, památné to druhé periodě probuzení národa českého.

Tehdy ze srdce vlasti české zaznělo mužné heslo sokolské »Tužme se!« po krajích československých, vtělujíc se v četné jednoty tělocvičné, a ozvěna jeho nesla se i dále do ciziny, na břehy Dunaje, kde před 28 lety poprvé vztýčen prapor sokolský na osamělé výspě říšského města, vyzývaje roztroušené zde bratry ke společné vydatné práci národní a rozněcuje v srdcích jejich onen posvátný zápal vlastenecký, který jasem svým měl ukázati světu, že Čechové vídeňští, ač vzdáleni své vlasti, kde jich kolébka stála, nepřestali v cizině býti tím, čím byli doma, věrnými syny svého národa.

Tak povstala zde první, tudíž nejstarší česká tělocvičná jednota na půdě cizí, která majíc za stávajících poměrů poskytnouti útulku i ostatním Slovanům ve Vídni žijícím, obdržela název:

Slovanská tělocvičná jednota Sokol vídeňský.

Staloť se tak hlavně přičiněním tehdejšího akademika, později známého umělce českého Bohuslava Šnircha, jenž nabyv přesvědčení, že pokus založiti českou jednotu tělocvičnou ve Vídni se zdarem se potká, s několika vlastenci a přáteli tělocviku připravil stanovy, které došly dne 12. ledna 1867 schválení úředního.

Ve valné hromadě, dne 3. března konané zvolen za prvního starostu hospodářský ředitel Jakub Nedopil, za jeho náměstka akademický malíř professor Karel Svoboda.

Ze členů prvního výboru, skládajícího se z bratří Arn. Förchtgotta-Tovačovského, Jos. Herknera, Jana Hrabáka, Frant. Janského, Al. Myslivce, Jana Procházky, Tom. Srpka a V. Šetky zvolen za jednatele br. Hrabák, za pokladníka br. Šetka, jenž brzy vystřídán br. Herknerem, za cvičitele br. Myslivec, k němuž přidružil se br. Foltin.

Ještě téhož měsíce započato s cvičením v najaté tělocvičně ústavu Rich. Kümmela, I. Riemerstrasse 6. Mladá jednota stala se brzy oblíbenou a dosáhla koncem prvního roku počtu 89 členů.

Na začátku roku 1869 postaven byl v čelo jednoty dosavadní horlivý místostarosta br. Karel Svoboda, muž vzácných vlastností a mnohoslibných nadějí, které však, bohužel, tak záhy v niveč byly uvedeny. Již v následujícím

roce blahodárné činnosti své vyrván byl starosta vřele milovaný ze středu jednoty v okamžiku, kdy táž osvědčené rady a pomoci jeho nejvíce potřebovala.

Byloť jí současně starati se o novou místnost cvičební, již po dlouhém namáhání podařilo se konečně nalézti v tělocvičném ústavu J. Němečka, I. Stubenbastei 3.

Mezi tím však klesl počet členů tak značně, že nutno bylo předejíti obavě, aby opakování podobné události nestalo se jednotě záhubným a opatřiti si především vlastní nářadí tělocvičné, což horlivostí tehdejšího neunavného pokladníka a sběratele br. Jindřicha Hedánka v brzku též uskutečněno.

Na začátku roku 1871 zvolen byl nástupcem zvěčnělého starosty dosavadní náměstek jeho br. Dr. Karel Dostal, jenž čestný úřad ten po 22 let s příkladnou svědomitostí a obětavostí zastával. Jeho náměstkem stal se br. Jan Pecival.

Na cvičišti učiněn rozhodný krok příchodem osvědčeného cvičitele pražského br. Em. Heythuma a později — v roce 1873 — vynikajícího odborníka br. J. Reegra — obou důvěrných přátel Tyršových, kteří v duchu jeho zdárně zde pokračovali.

Známým vlastencem vídeňským, majetníkem vychovávacího ústavu panem Petrem Bilkou, dostalo se jednotě tehda vzácného daru, totiž úplného zařízení tělocvičny z jeho ústavu.

V roce 1876 vykonána volba prvního náčelníka, kteréhož vyznamenání dostalo se jednohlasně cvičiteli br. Reegrovi.

Nadešel rok 1877, desátý to trvání jednoty. Radostná událost tato oslavena byla veřejným cvičením »u zelené brány« — prvním to vystoupením v širším kruhu veřejném. Úspěch byl netušený. Nejen z kruhů slovanského obyvatelstva vídeňského, ale i od přítomných německých spolků turnerských dostalo se jednotě přečetných projevů uznání.

V pohnutém roce 1878 ztenčeny byly řady cvičenců nemálo, ale r. 1879 nový život rozproudil se v jednotě. Mimo veřejné a závodnické cvičení podnikla jednota toho roku výlet do Č. Budějovic a súčastnila se dále slavnosti desetiletého trvání Sokola v Olomouci četnou deputací cvičitelů — poprvé v stejnokroji.

V roku 1880 provedena byla organisace sboru cvičitelského dle vzoru pražského.

Utěšený rozvoj, z jakého se jednota právě těšila, byl však opětně ohrožen. Již odchod obětavého jednatele br. Otty, jakož i starého příznivce a bývalého prvního jednatele br. Hrabáka — byl ztrátou nemalou. Tím citelněji dotkla se jednoty výpověď místnosti tělocvičné. Po marných pokusech získati náhradu v některé městské nebo státní budově školní za nájemné sebe větší (německým spolkům propůjčeny bývají většinou zdarma) — podařilo se konečně nalézti místnost v soukromé škole zdejší evangelické obce, IV. Resselgasse 2., která však novým nářadím opatřena býti musila.

Rozvinuvši v nově upraveném stánku opětně vydatnou činnost, pořádala jednota již v roce 1882 skvělé veřejné a závodnické cvičení »u tří andělů« a súčastnila se téhož roku slavnosti dvacetiletého trvání mateřské jednoty Sokola pražského deputací, která i na slavnostním veřejném cvičení měla podílu.

Odchodem dlouholetého cvičitele a místonáčelníka br. Heythuma a jednatele br. Pasovského bylo jednotě tehda oželiti ztráty členů zvláště věrných a zasloužilých.

Jako zvláště potěšitelný zjev tehdejší doby dlužno zaznamenati, že vedle živlu českého, v jednotě dosud téměř výhradně zastoupeného, i bujaří synové jihoslovanští, z počátku Srbové, později pak Chorváti i Slovinci, zvláště však Bulhaři v řadách sokolských četně objevovati se počali.

Památnou událostí (roku 1883) stalo se zřízení filiálky Sokola vídeňského, kolébky to pozdější samostatné jednoty Sokol favoritský v X. okresu vídeňském, kdež ke cvičení najata tělocvična školy »Komenského«. K tomu přidružila se roku následujícího událost neméně významná, zavedení cvičebních večerů pro starší členy jednoty.

Po obdržení ohromující zprávy o náhlém úmrtí zakladatele a miláčka Sokolstva českého br. Dr. Mir. Tyrše — v roce 1884 — přispěla jednota vydatnou měrou ke zřízení fondu pro uctění jeho památky a vyslala ku pohřbu jeho do Prahy četné poselstvo.

Z činovníků tehdejších dlužno chvalně vzpomenouti svědomitého jednatele br. Fr. Cardy.

Rokem 1885 získán byl jednotě nový místostarosta — br. Jan Částek, jenž úřad ten se vzornou obětavostí po celých 9 let zastával.

V tělocvičně školy »Komenského« zavedena nedělní cvičení učňů, kteráž potrvala až do rozpuštění filiálky.

Téhož roku pořádáno bylo »u zelené brány« veřejné cvičení s výsledkem dosavadní úspěchy daleko předstihujícím.

Se zřetelem na slavnost všesokolskou v Praze, která v témž roce 1887 pořádána býti měla, projeveno bylo všeobecné přání — opatřiti si prapor, což — díky především obětavosti našich vlasteneckým dam — brzy stalo se skutkem.

Následkem úředního zákazu sešlo tenkráte se sletu, za to však zastoupena byla jednota při uvítání hostů amerických v Praze, jakož i na závodech v Č. Brodě.

Mimo to vyslán byl ke slavnosti dvacetiletého trvání bratrské jednoty brněnské úplný sbor cvičitelský, který súčastniv se spolu veřejného cvičení, stal se střediskem nadšených ovací.

Jubilejní slavnost Sokola vídeňského konána byla dne 20. a 22. března téhož roku za přehojného účastenství všech kruhů slovanských a bratrských jednot tělocvičných z blízka i z dáli.

Dne 20. března bylo odhalení praporu a okrášlení téhož stuhami, darem to vlasteneckých paní a dívek českých, v místnostech Slovanské besedy. Matkou praporu byla choť místostarosty pí. M. Částková, kmotrami: pí. Fr. Srpková, P. Suchánková, Fr. z Meisslů, H. Lenochová, M. Menčíková, T. Gaubová, H. Sanýtrová, M. Vačkářová, B. Šretrová, sleč. M. Slavíková, E. Cardová a M. Dráždíková. Téhož dne pořádán byl bratrským divadelním spolkem »Pokrok« na počest Sokola vídeňského slavnostní večer s přednáškou Dra. Ed. Grégra »O životě, působení a významu Dra. Tyrše«, při čemž dostalo se jednotě darem velikého poprsí Tyršova.

Dne 22. března konáno se skvělým úspěchem slavnostní veřejné cvičení se závody v sále »u zelené brány«, jehož súčastnilo se 86 cvičenců pod velením náčelníka br. Reegra.

Sotva byly dozněly zvuky slavnostní, nastala jednotě, bohužel, smutná povinnost loučiti se s milovaným náčelníkem svým br. Reegrem, odcházejícím za svým povoláním do Prahy. Dědictví po něm převzal jeho dosavadní náměstek br. Slavík, který se vším úsilím věnoval se především výchově dorostu cvičitelského.

Ke konci roku stihla jednotu výpověď místnosti tělocvičné, načež se přesídlila do bývalého stánku svého v ústavu J. Němečka, I. Stubenbastei 3.

V roku 1889 vypovězena byla z nařízení městské rady vídeňské tato — v budově městské školy se nalézající — místnost cvičební a tím nastaly jednotě opět nové svízele. Konečně nalezla kýženého útulku v bývalé své tělocvičně (IV. Resselgasse 2), v níž setrvala až do dnešní doby.

Péčí náčelníka br. Slavíka vyhověno dávnému přání četných paní a dívek českých — zřízením odboru damského, který ještě na sklonku téhož roku v život uveden.

Roku následujícího konáno bylo v sále »u zelené brány« velmi zdařilé veřejné cvičení, jehož súčastnilo se 80 cvičenců.

Památného roku 1891, kdy národ český svou jubilejní výstavou podal světu tak skvělý důkaz všestranné vyspělosti, slavila i myšlénka sokolská vzácné triumfy. Velikolepého sletu všesokolského, při té příležitosti pořádaného, súčastnilo se hromadně též Sokolstvo vídeňské, které na všech společných slavnostních podnicích, zejména veřejném cvičení, vynikajícího mělo podílu.

Nadešel rok 1892, v kterém dožila se jednota dvacátéhopátého jara svého života. Bylo proto všeobecným přáním, aby tato nejen pro Sokolstvo, ale i český živel vídeňský vůbec velevýznamná událost co nejdůstojněji byla oslavena.

I byl dne 12. března pořádán v místnostech Slovanské besedy slavnostní banket, na kterém podíl měly četné deputace sem zavítavších bratrských jednot českomoravských i domácích vedle zástupců téměř všech slovanských spolků vídeňských. Druhého dne konáno bylo v nádherných dvoranách c. k. zahradnické společnosti za neobyčejného účastenství obecenstva veřejné cvičení, které provedlo se skvělým výsledkem 74 členů pod vedením náčelníka br. Slavíka.

Během roku sestoupil se přičiněním Sokola vídeňského ze středu předních českých spolků vídeňských zvláštní odbor stavební, jehož úkolem jest opatřiti prostředky ke zbudování společného stánku, v němž by trvání a zdar vlasteneckých spolků vídeňských byly zabezpečeny.

K radostným událostem roku toho přidružila se, bohužel, též událost nad míru žalostná. Zasloužilý starosta jednoty, br. Dr. Karel Dostal, který na založení jejím spolupracoval, již od prvopočátku ve výboru zasedal a posledních 22 let v čele jednoty stál, stíhán delší dobu churavostí — vzdal se starostenství. Odstoupením jeho utrpěla jednota za stávajících okolností ztrátu nesnadno nahraditelnou, která stala se tím citelnější, jelikož dosavadní náměstek jeho br. Jan Částek již dříve výboru byl sdělil, že jemu v roce budoucím nebude lze v činnosti své setrvati.

Ale ve valné hromadě na začátku roku 1893 konané povolán byl v čelo jednoty muž, který vysoko třímal prapor ideálů sokolských, br. Dr. Emanuel Březina, v něhož jednota naději svou složila. Bujarou silou tou nový vypučel život v jednotě i v ostatním Sokolstvu vídeňském, neboť s touto událostí ruku v ruce dostavila se událost jiná, dalekosáhlá — zaražení sokolské župy dolnorakouské.

V hodnost místostarosty povolán dlouholetý člen výboru a obětavý jednatel br. Frant. Pavlovský, po němž jednatelství převzal br. Frant. Krásný. Správu pokladny vedl již od roku předešlého osvědčený br. Boh. Brejcha, setrvav až do dnešního dne.

V době letní podnikla jednota výlet do Ivančic na Moravě, kde hlavního měla podílu na veřejném cvičení na počest Sokolů vídeňských tamtéž konaném. Kromě toho súčastnila se jednota hromadně sletu sokolského v Č. Budějovicích a s ním spojeného veřejného cvičení. Jednoty vídeňské, vystoupivše tehda poprvé jako celek pod jednotným vedením, staly se předmětem četných nadšených ovací.

Na začátku roku 1894 neočekávaně stihlo jednotu vyjádření dlouholetého náčelníka br. Slavíka o složení vůdcovství. Těžko bylo tu hledati náhrady; ale odstupující náčelník sám odkázal jednotě muže, jenž plnou měrou snaží se uskutečniti naděje naň skládané; jest to br. Ant. Zýka.

Rok 1895 zahájen byl přípravami k veřejnému cvičení, které s ohledem na utěšeně se vzmáhající ruch na cvičišti v brzku pořádáno býti mělo. Tu jako hromová rána stihla jednotu nenadálá zvěst o úmrtí milovaného starosty br. Dra. Březiny. Skonal náhle v plné mužné síle a činnosti své, a s ním pochována celá řada smělých snů i nadějí. Osiřelá jednota ztratila v něm vůdce nad jiné povolaného a osvědčeného, věc sokolská na Dunaji nejhorlivějšího apoštola. Pohřeb Dra. Březiny, jehož súčastnilo se mnoho bratří v kroji, byl důstojným osvědčením zásluh zesnulého.

Sokol vídeňský zaujímal již od prvopočátku svého jedno z nejpřednějších míst mezi českými spolky vídeňskými, s nimiž vždy ve svorné, bratrské vzájemnosti obcovati se snažil, a měl vedle rozsáhlé činnosti odborné vynikající podíl na všech téměř významnějších a důležitějších událostech národních zde i ve vlasti, jakož i četných vlasteneckých, dobročinných a j. podnicích bratrských spolků a Čechů vídeňských, jež v obmezeném rámci přítomného nástinu dějinného nebylo lze zvláště uvésti.

Činnost svou snaží se jednota doplniti pořádáním sokolských večerů a společenských zábav, zvláště pak oblíbených výletů.

Sokol vídeňský čítal koncem roku 1894 úhrnem 255 členů, z nichž jest 11 zakládajících, 128 přispívajících a 116 činných. Jmění spolkové činilo 4571 zl., z čehož odpadá na fond stavební 2027 zl. Knihovna chová 350 svazků, mezi nimiž 210 odborných.

Nynější výbor skládá se z bratří: Fr. Pavlovského (místopředsedy), Em. Geisslera (jednatele), Boh. Brejchy (pokladníka), jakož i činovníků: Tom. Dřímalky, Jos. Effenbergra, Fr. Fryštackého, Fr. Krásného, Fr. Nehasila, Lad. Pohla, Jos. Slavíka, Ant. Zýky.

Za dlouhou řadu let svého vydatného působení odchoval Sokol vídeňský Sokolstvu českému a národu svému celou řadu zdárných synů, kteří otuženi ve stálém boji, stali se nadšenými bojovníky národními nejen doma, ale i v cizině.

Přičiněním a vlivem jeho povstaly během času i v jiných okresích říšského města nové jednoty sokolské, které snaží se rozsévati sémě národní myšlénky sokolské všude tam, kde půda jen poněkud tomu přízniva.

Sokolská jednota Tyrš.

Myšlénka, založiti sokolskou jednotu v Pětidomech, vznikla na začátku roku 1888 ve společenských schůzích několika vlastenců v hostinci p. Rob. Volánka, XV. Turnergasse 9.

Když bylo na vydané dotyčné provolání asi 50 členů přihlášeno, ustanovena na den 30. června 1888 zařizující schůze, ve kteréž za předsednictví br. Fr. Pečeného o pracích přípravných a znění stanov rozhodnuto.

Dne 11. července shromáždili se přihlášení členové poprvé ke cvičení, v jehož vedení někteří členové Sokola vídeňského ochotně se uvolili. K tomu účelu zapůjčeno bylo jmenovanou jednotou i některé nářadí.

Zavedená cvičení bylo však následkem tehdejšího prohlášení výminečného stavu přerušiti, načež pořádány soukromé přednášky odborné, a členům v náhradu poskytnuta příležitost navštěvovati nedělní cvičení ve filiálce Sokola vídeňského v X. okrese.

Dne 3. ledna 1889 došly stanovy — mezitím opětně předložené — úředního schválení, načež svolána na den 27. ledna ustavující valná hromada, v níž prvním starostou zvolen br. Fr. Pečený, jeho náměstkem Rob. Volánek, jednatelem K. Vostatek, pokladníkem Fr. Piskáček, náčelníkem dosavadní místonáčelník Sokola vídeňského Vít. Slaviček, členy výboru pak Raim. Volánek, Al. Steffek, J. Mašek a Em. Svoboda. Obětavostí hostinského br. Rob. Volánka propůjčena byla jednotě místnost ke cvičení bezplatně. První péčí jednoty bylo opatřiti si potřebné nářadí, což sbírkami a dary členův a příznivců v brzku uskutečněno.

Dne 7. dubna 1889 konána byla první řádná valná hromada, v níž zvolen nový místostarosta br. Hyn. Zbíral a jednatel br Rob. Volánek; dále usneseno oslaviti založení jednoty zvláštní slavností. Tato konána byla dne 29. června se skvělým průběhem. Vedle hojné účasti ze všech kruhů české společnosti vídeňské vzpomenuto jednoty četnými vřelými pozdravy bratří z království Českého.

Aby veřejnosti podán byl důkaz činnosti jednoty, pořádáno bylo dne 3. března 1890 první veřejné a závodnické cvičení za účastenství 54 cvičících členů, čímž získala si mladá jednota jak v kruzích sokolských tak i v obecenstvu platného uznání. V roku 1890 založen byl v jednotě zvláštní fond stavební, jenž utěšeně vzrůstá. Téhož roku súčastnila se jednota sletu župy východních Čech a slavnosti 25letého trvání bratrské jednoty v Kr. Hradci, kdež měla podílu na veřejném cvičení a získala si diplom čestného uznání.

S úspěchem, jehož si jednota tehda dobyla, zavládl v této nadobyčejně čilý ruch; ano i dámy přiložily ruce k dílu, uloživše si opatřiti jednotě prapor, který již dne 15. března 1891 za účasti bratří z Čech a Moravy jakož i četných zástupců vídeňských spolků matkou praporu pí. Jul. Butkovou — u přítomnosti

kmoter pí. A. Volánkové a pí. F. Zbíralové — slavnostně byl odhalen. Druhého dne pořádáno bylo slavnostní veřejné cvičení, jehož súčastnilo se 61 cvičenců za hojné návštěvy bratrských jednot i ostatních kruhů české společnosti vídeňské, k čemuž přidružily se četné blahopřejné vzpomínky z blízka i z dáli.

V roku 1891 stala se jednota zakládajícím členem spolku »Komenský«. Začátkem téhož roku zahájeny byly přípravy ku památnému sletu všesokolskému v Praze, na kterémž jednota jak počtem účastníků vůbec, tak i členů cvičících vedle ostatních bratrských jednot vídeňských co nejčestněji byla zastoupena. Kromě toho súčastnila se jednota deputací slavnosti rozvinutí praporu Sokola v Bubenči.

Na začátku roku 1892 vystřídán byl dosavadní místostarosta brem. Jindř. Starým. Jelikož stanovy spolkové nevyhovovaly již novým požadavkům, provedena změna jich na základě vzorných stanov České Obce Sokolské.

Tou dobou opustil jednotu dosavadní obětavý místonáčelník br. J. Procházka, jenž za své zásluhy o rozkvět jednoty jmenován byl členem zakládajícím.

Jednota podnikla téhož roku společně s ostatními výlet do Chrudimi k oslavě 25letého trvání tamější bratrské jednoty, odhalení praporu a otevření tělocvičny, kdež súčastnila se i župního veřejného cvičení.

V lednu roku 1893 vypovězena byla novým majetníkem místnost cvičební. Jednotě podařilo se získati brzy novou, prostrannou místnost spolkovou v restaurantu pana F. Mayera, XIV., Šestidomy, Hauptstrasse 7, která potřebným nářadím byla doplněna.

Br. Rob. Volánek, který jednotě až dosud místnosti cvičební bezplatně propůjčoval a svou neunavnou činností k rozkvětu jednoty značně přispěl, jmenován byl členem zakládajícím.

Ve valné hromadě dne 30. dubna 1893 vzdal se br. Pečený starostenství a zvolen dosavadní jednatel br. Rob. Volánek, jednatelem pak stal se br. Jos. Lhoták.

Když byla do Vídně zavítala česká divadelní společnost p. Chmelenského, tu snažila se i jednota Tyrš četnou návštěvou představení poskytnouti jí co nejvydatnější hmotné i mravní podpory, súčastnivši se též večera, na počest společnosti všemi spolky pořádaného.

K utužení sokolské vzájemnosti súčastnila se jednota velmi čestně důležitého sletu sokolského v Č. Budějovicích, jakož i veřejného cvičení, kromě toho pak deputací veřejného cvičení v Ivančicích na Moravě.

Téhož roku měla jednota značný podíl na přípravných pracích k zaražení Sokolské župy dolnorakouské a brzy po té i na slavnosti jejího založení.

Na oslavu 5letého trvání svého pořádala jednota za účasti 61 cvičenců veřejné cvičení, kteréž se zdárným výsledkem jak mravním tak hmotným se potkalo, získavši jednotě řadu nových přátel a příznivců.

Ve valné hromadě dne 29. dubna 1894 konané jmenován byl náčelník jednoty br. Vít. Slavíček za neocenitelné zásluhy své o jednotu i rozkvět myšlénky sokolské vůbec členem zakládajícím.

Jednota měla toho roku vynikající podíl na společném výletu Čechů vídeňských do Poštorni, jakož i veřejném cvičení župou dolnorakouskou tamtéž pořádaném. Kromě toho se pořádalo se zdárným úspěchem domácí veřejné cvičení, jehož súčastnilo se 54 členů cvičících.

Koncem roku vstoupilo v činnost nově zřízené družstvo pro vystavení národního domu ve XIV. okrese, které úkolu svému se vzácnou obětavostí se věnuje.

Vedle odborné činnosti své snaží se jednota Tyrš pořádáním sokolských večerů, přednášek, výletů a různých zábav pole činnosti své rozšířiti a tím i na rozvoj myšlénky sokolské vydatněji působiti.

Jednota čítá 141 členů, mezi nimiž 5 zakládajících, 56 přispívajících a 80 činných. Jmění činí 3718 zl., v němž obsažen stavební fond 1214 zl.

Knihovna obsahuje 129 svazků, z nichž jest 66 odborných. V čele jednoty stojí starosta br. Rob. Volánek, místostarosta J. Starý, náčelník Vít. Slavíček, jednatel Jos. Lhoták, pokladník Fr. Piskáček, kromě toho členové výboru bratří: Fr. Pečený, Fr. Jarý, Fr. Chylle, J. Mayer, Fr. Slavík, J. Schindler, V. Hostinský a K. Novák.

Sokol Fügner.

Povzbuzeno vzácnými úspěchy Sokolů českých v Paříži, odhodlalo se několik podnikavých členů České besedy v Hernalsu založiti v této českým lidem hojně obydlené části Vídně jednotu tělocvičnou.

Myšlénkou tou zaujati, snažili se zakladatelé získati jí co možná nejvíce příznivcův, a když bylo již 44 členů zapsáno, svolána poradní schůze, v níž o založení jednoty bylo rozhodnuto.

Stanovy v téže schůzi přijaté došly v červenci 1889 úředního schválení, načež v září vstoupila nová jednota — tehda Bořivoj nazvaná — v život valnou hromadou, v níž starostou zvolen br. Jan Prusík, místostarostou Ant. Rákosník, náčelníkem Jak. Fišer, do výboru pak bří.: Václ. Hlinka, Václ. Veřtat, Jos. Klíma, Jos. Pražák a Jan Holub.

Ke cvičení používáno bylo hostinské místnosti České besedy, Hernals, Kirchengasse 19.

Sotva však začalo se pracovati, shledáno, bohužel, že mladé jednotě nedostává se především náležitého vedení technického, a tak živořila tato po delší dobu, až na sklonku roku 1889 zavítal do středu jejího bývalý náčelník Sokola v Něm. Brodě br. Jos. Sedláček, který — ač již muž 57letý — jednoty otcovsky se ujal a v ní technické vedení ano i úlohu cvičitele se vzácnou ochotou a obětavostí převzal.

V roce 1891 zaměněno bylo dosavadní jméno jednoty Bořivoj novým názvem Fügner.

Tehda vyskytla se na cvičišti vydatná síla, br. Hugo Müller, cvičitel bratrské jednoty Tyrš, jenž z počátku výpomocně zde cvičiv, později náčelníkem zvolen byl. Jeho přičiněním súčastnila se jednota památného sletu všesokolského a zejména slavnostního veřejného cvičení v Praze. U příležitosti té dostalo se jednotě vzácného daru bratrskou jednotou žižkovskou, která věnovala jí prapor spolkový.

V roce 1893 vystoupil Sokol Fügner za vedení nového náčelníka br. Fr. Štorkana poprvé na veřejnost svým cvičením, jehož súčastnilo se asi 30 cvičenců. Krokem tímto podařilo se jednotě získati si čestného uznání jak v kruzích sokolských, tak i v širším obecenstvu vídeňském.

Bohužel, že jednotě nebylo dopřáno, těšiti se dlouho činnosti svého náčelníka, jenž za povoláním svým brzy Vídeň opustil. Na jeho místo povolán br. Fr. Knejp. Jelikož dosavadní místnost cvičební nevyhovovala svému účelu, byla jednota během času nucena přesídliti do nynější své místnosti v Ottakringu, Langegasse 69.

Na sklonku roku 1894 oslavila jednota srdečným způsobem 30letou sokolskou činnost svého nynějšího horlivého místostarosty a cvičitele br. Jos. Sedláčka. Týž jmenován byl na začátku roku následujícího společně s velezaslouživším starostou br. Fr. Divišem členem čestným.

Působnost svou snaží se jednota rozšířiti pořádáním přednášek, výletů a různých zábav jakož i vzájemným účastenstvím na důležitějších podnicích ostatních spolků vlasteneckých.

Správu jednoty vede toho času starosta br. Fr. Diviš, místostarosta Jos. Sedláček, náčelník Fr. Vlček, jednatel Fr. Hejlík, pokladník Jan Šlechta a činovníci bratří: Kašp. Macháček, K. Prchal, Fr. Skála a Fr. Urban.

Členů čítá jednota 62, z nichž jest 12 přispívajících a 50 činných. Jmění činí 437 zl., z čehož připadá 70 zl. fondu cestovnímu. Knihovna chová 24 svazků odborných.

členů činí 144, z nichž jest 1 zakládající, br. Josef Maruška, 45 přispívajících a 98 činných. Jmění spolkové čítá 505 zl. Knihovna obsahuje 39 svazků, mezi nimiž 22 odborných. — Sokol leopoldovský, nejmladší tato větev Sokolstva vídeňského — nezůstává v činnosti své nikterak pozadu za jednotami ostatními, ale snaží se v ušlechtilém závodění spěti po boku jich vždy čestně v před — ke společné metě Čechů vídeňských.

Sokolská župa dolnorakouská.

Snahy Sokolstva vídeňského, jehož řady během doby sesílením a rozmnožením jednot značně byly vzrostly — vzbudily potřebu nové, jednotné organisace, která došla svého uskutečnění v roce 1894 — sdružením dosavadních pěti jednot ve svazek Sokolská župa dolnorakouská.

Vzácný to zajisté výsledek svorné a úsilné činnosti na půdě cizí, nehostinné, kde každý úspěch živlu českého jen nepřízeň a odpor vzbuzuje.

Když byly dotyčné stanovy dnem 2. března 1894 úřadního schválení došly, svolána na den 18. března zařizující valná hromada, jejímž jednohlasným usnesením postaven byl v čelo nového sdružení rázný a osvědčený starosta nejstarší jednoty Sokola vídeňského, br. Dr. Em. Březina. Místostarostou zvolen starosta Sokola leopoldovského, br. Ant. Bláha, jednatelem br. Jos. Lhoták, náčelníkem Vít. Slavíček, pokladníkem Rud. Knobloch.

V předsednictvu takto sestaveném vystřídán byl během času pouze jednatel, a to nejprve br. Ant. Vaňhou, posléze pak Dr. Jos. Jakubcem.

Dne 7. dubna konána v nádherných dvoranách Ronachrových slavnost založení, která stala se velikolepou manifestací Sokolstva vídeňského. Vedle deputací téměř všech československých spolků vídeňských, říšských poslanců a četných vynikajících hostí domácích zavítali ku významné slavnosti té i vzácní cizí hosté, zejména starosta České Obce Sokolské a náměstek purkmistra královské matičky Prahy, br. Dr. J. Podlipný, v průvodu dvou obecních starších, zástupci Mor.-Slezské Obce Sokolské, Sokola brněnského a j.

Úspěch tohoto prvního representačního vystoupení župního byl nad míru skvělý, odpovídající ve všem hlubokému významu události, pro další rozvoj živlu českého ve Vídni veledůležité.

Předním úkolem mladé župy bylo postarati se o provedení nutné organisace správní i technické, zejména pak o odstranění citelného nedostatku odborně vzdělaných sil vychovatelských, což stalo se zřízením společného kursu cvičitelského za vedení zkušených odborníků bratří J. Slavíka a V. Slavíčka.

Dne 24. června minulého roku súčastnila se župa společně s ostatními spolky výpravy Čechů vídeňských do Poštorni a Nové Vsi, ohrožených to slovanských osad v Dolních Rakousích, kde mohutným vystoupením svým a pořádáním veřejného cvičení na zdaru výpravy a dosažení účelu jejího vynikajícího měla podílu.

Účinky této první výpravy jeví se v nejednom směru. Předně nabyli tamější obyvatelé přesvědčení, že nejsou v Dolních Rakousích sami, ba že právě v hlavním městě mají tisíce upřímných přátel, krevných bratří. Vzorné vystupování všech výletníků působilo na Poštorenské tak mocně, že počali přemýšleti, jak by se probrali z dosavadní lhostejnosti. Nejprve pořádali sice divadelní představení; však i myšlénka Sokolská nalezla mezi nimi ohlasu. Bude-li jednou založena v Poštorni jednota Sokolská, pak nabude župa zvláštního významu jako skutečně dolnorakouská.

V proudu této jaré činnosti stihla župu krutá rána osudu. Hlavní tvůrce župy dolnorakouské, milovaný starosta její, br. Dr. Em. Březina, muž vzácných vlastností občanských, vůdce, na jehož věhlasu budovalo Sokolstvo vídeňské základy mnohoslibné budoucnosti své, zachvácen byl v mohutném letu sokolím náhlou smrtí dne 28 března 1895.

Osiřelé místo župního starosty jest tou dobou neobsazené. —

Dříve než se Sokolstvo vídeňské vypravilo do Prahy ku letošnímu sletu všesokolskému, uspořádala župa dolnorakouská v neděli dne 26. května (1895) první veřejné župní cvičení ve Vídni v Dreherově parku v Meidlinku, jež se skvěle zdařilo. Cvičení a spojené s ním slavnosti zpěvácké súčastnilo se na 7000 osob. Tak mocného projevu národního Čechové vídeňští před tím nikdy neviděli. Však i v Praze budila župa dolnorakouská všestrannou pozornost.

Zaražením Sokolské župy dolnorakouské učiněn byl v organisaci Čechů vídeňských, která, bohužel, dosud s velikými překážkami zápasí — značný krok ku předu. Župa sokolská má jednotám v ní sdruženým býti střediskem, v němž by ochrany a podpory docházely veškeré jich snahy, čelící ku prospěchu a zvelebení národní věci sokolské. Župa tato má býti společným závodištěm v konání povinností sokolských; — ona státi se má pevnou tvrzí českou na Dunaji, chráněnou nejstatečnějším šikem národní armády.

V době nynější, kdy mocné proudy sociální a kosmopolitické — jako příval z ciziny se ženoucí — zachvacují celé vrstvy lidu našeho, svádějíce je národně na scestí, nastává župě sokolské, demokratickou organisací svou k tomu nejzpůsobilejší — důležitý úkol, čeliti neblahým směrům těm pevným přilnutím k ideální myšlénce národní, na jejímž stanovisku národu českému jedině kyne úspěch a zdar.

Símě národního hnutí, zanesené sem v letech šedesátých, vzrostlo v mohutný strom, který rozkládá větve své již nad celou Vídní a okolím, v jehož ochranném stínu vedle četných sice, ale porůznu dosud roztroušených zástupců bojovných dnes pohotově stojí statečná družina Zábojova, čítající na 800 uvědomělých, nadšených, na duchu i těle otužilých bojovníků národních.

Jest to ovšem dosud jen nepatrný zlomek národně uvědomělé části českého obyvatelstva vídeňského, který však značné nabývá ceny i váhy tím, že Sokolská župa dolnorakouská, nejmladší to sice dítko úspěchu Čechů vídeňských — jest dnes nejmohutnějším, jediným duchem ovládaným — českým sdružením ve Vídni, jemuž v budoucím národním životě Čechů dolnorakouských zajisté mnohý čestný úkol jest vyhrazen. Na zdar!

GCHOT. JEDNOTA
OMLADINA
OSVĚTA
LIBNI

Klub rakouských národností.

Na jaře r. 1881 sestoupili se k uspořádání velké zábavy ve prospěch školského spolku »Komenský« důvěrníci skoro všech slovanských spolků a provedli ji se zdařilým výsledkem dne 29. května 1881. Tito důvěrníci scházívali se po té občas ke společným úradám o potřebách československého živlu ve Vídni, a uspořádali, když došla smutná zvěst o zkáze Národního divadla v Praze, opět společně velkou zábavu ve prospěch znovuzbudování jeho, kteréžto druhý podnik zdařil se touž měrou jako první. Již tehdy objevila se myšlénka, zříditi politický spolek, kterémuž připadl by úkol, aby lépe, než to možná stávajícím ve Vídni dosti četným spolkům zábavním, hájil a zastával práva a potřeby zdejšího, na statisíce čítajícího lidu českomoravského, aby zburcoval lid, kterýž po celá desetiletí úpěl pod zhoubnou nadvládou německého živlu. Jelikož však starší, zde ve Vídni po léta již usedlé občanstvo chovalo se k projevené této myšlénce odmítavě, bylo bohužel očekávati, že mladší síly české, jež stály za zmíněnými důvěrníky, s tíží jen myšlénku tu provedou a zřídí politický spolek. Podotknouti dlužno, že kdykoliv důvěrníci ohledem na svrchu zmíněné zábavy toho byli žádali, zdejší list Tribüne přijímal vždy ochotně a uveřejňoval zprávy jemu zaslané. Těchto častých i dosti obšírných zpráv všiml si chefredaktor J. S. Skrejšovský. Týž zavítal pak do schůze důvěrníků a vylíčil tu pádnými důvody nejvyšší potřebu politického spolku ve Vídni. K jeho vyzvání sestoupilo se předem 17 pánů, a to pp.: Jan Balík, předseda »Záboje«, Josef Dlouhý, předseda »Lumíru«, Antonín Dvořák, kupec a měšťan vídeňský, František Evanžín, c. k. účetní rada, Jan Jiřík, c. k. pošt. úředník, Josef Krček, předseda spolku »Komenský«, Josef Maruška, předseda »Kollára«, Václav Miláček, předseda Besedy v Simerinku a předseda při schůzích důvěrníků, Kliment Pech, jednatel Občanské Besedy ve IV. okrese, Antonín Riegel, místopředseda Besedy v Simerinku, J. S. Skrejšovský, publicista a chefredaktor Tribüne a Parlamentáru, Josef Šámal, předseda »Pokroku«, Jul. Šimíček, důvěrník Občanské Besedy v Leopoldově, Václav Seidl, předseda Občanské Besedy v Leopoldově, Václav Tureček, důvěrník »Lumíru«, Frant. Zíb, předseda Občanské Besedy ve IV. okrese a konečně Václav Zikmund, jednatel »Záboje«. Tito pánové usjednotili se na tom, aby sezvalo se na 19. září 1881 do Musikvereinssaalu větší množství zdejších vynikajících Čechoslovanů. K určené schůzi dostavilo se ze 250 sezvaných 67 osob. Skrejšovský jal se ve shromáždění tom vykládati potřebu takového spolku politického, kterýž by nejenom naší československé národnosti, od níž vlastně myšlénka k zřízení politického spolku vzešla, nýbrž stejně i všem ostatním rakouským národnostem vyhovoval, a navrhl pak, aby týž jmenoval se Klub rakouských národností. Návrh tento přijat jednohlasně, a zvolen z přihlásivších se 67 členů desetičlenný komitét k propracování stanov a k prvnímu zařízení. Tomuto komitétu, skládajícímu se z pánů: Jana Balíka, Josefa Marušky, Václava Miláčka, Rudolfa Panze, Klimenta Pecha, Josefa Procházky, Josefa Šámala, Jul. Šimíčka, J. Skrejšovského a Josefa Šnajberka, předložil pak J. Skrejšovský v říjnu jim vypracované nynější stanovy

Klubu rakouských národností, kteréž přijaty byly po malých změnách. V komitétu ventilována především otázka, jakým způsobem opatřiti k zařízení potřebné peníze; v té věci neučiněno dalších kroků, když byl p. Skrejšovský slíbil, že se postará o nějaký fond. V důvěře té zadány konečně stanovy, kteréž schváleny byly výnosem c. k. místodržitelství v Dolních Rakousích ze dne 21. listopadu 1881 č. 44.477. Jednatel komitétu, p. Šimíček, sezval pak ke konstituující schůzi, kteráž konati se měla 11. prosince 1881, celkem 341 osob, ponejvíce to členů ze zdejších spolků, a ohlásil kromě toho schůzi novinami. Ke schůzi dostavilo se 90 členů, mezi nimi i více Němců, z nichž však jen 3 ke klubu přistoupili. Hlavním bodem byla volba desítičlenné správní rady a volba tří pořadatelů. Aklamací zvolen za předsedu Karel Šindler, ač schůzi přítomen nebyl, a za místopředsedu J. Skrejšovský; do rady pak: Jan Balík, Alois Daněl-ovský, Josef Draždík, J. Kment, Václav Miláček, Frant. Ryška, Dr. Antonín Vallach a Jos. Zahner; jako pořadatelé: Jos. Maruška, Rudolf Panz a V. Zikmund.

První schůze správní rady Klubu rakouských národností konala se dne 13. prosince 1881 v hôtelu »u krále uherského«. Podle znění čl. VI. spolkových stanov stalo se toto první ustavení se Klubu rakouských národností ve Vídni od zakladatelův se přihlásivších. Šest měsíců po ustavení se Klubu byla dle znění tohoto článku předsevzata při valné hromadě dne 22. června 1882 nová volba funkcionářů spolkových. Tato valná hromada konala se v I. okrese Kleppersteiggasse 5, a zvoleni byli J. St. Skrejšovský předsedou, Jan Balík místopředsedou, a do správní rady Eugen baron d'Albon, Václav Bárta, Alois Daněl-ovský, Václav Miláček, Jan Urbančík, Valdemar Vaněk, Frant. Zeman a Frant. Zíb; za pořadatele Hugo Hoffmann, Jos. Maruška a Rudolf Panz.

Ale již v prvních počátcích prodělával Klub osudnou krisi. Jednak založen byl dle stanov svých na základě příliš širokém, jednak slíbený větší fond se bohužel nedostavil, dále pak panovala tehdy v kruzích českých ve Vídni k činnosti politické lhostejnost a neochota přímo hrozná. K tomu ke všemu byl Skrejšovský dlouhou dobu nemocen a nemohl se o Klub starati, tak že tehdejší místopředseda asi ještě se dvěma členy tehdejší správní rady, hlavně panem Zíbem vše musil vynaložiti, by se sotva založený Klub zase nerozpadl.

Po smrti Skrejšovského, jenž byl Čechům vídeňským bohužel příliš brzy vyrván, a po přechodním roce, kdy byl předsedou p. Dr. Živný, podařilo se konečně stálému místopředsedovi panu Balíkovi získati za předsedu vynikající osobnost, a to ve vídeňských kruzích odedávna chvalně známého Dra. Viktora Mosera. A nyní teprve začala skutečně činnost všestranná, neunavná, ale také vydatná.

Úlohy rozděleny asi takto: přednášky politické, zajímavé a též i četně navštěvované, kteréž se i tiskem vydávaly a účastníkům schůzí a jinak rozdávaly, převzal Dr. Moser, národohospodářské hlavně Dr. Kozariszczuk, kdežto národní organisaci Čechů vídeňských ve všech okresích skoro výhradně obstarával Jan Balík.

Klub rakouských národností věnoval se během uplynulých 14 roků mnohým užitečným, k ochraně politických a národních práv Čechů vídeňských a k ochraně malořemeslnictva, maloobchodnictva i dělnictva čelícím pracím; podal množství petic k říšské radě i k vládě s rozličnými návrhy k opravě stávajících zákonů a nařízení, a může se pochlubiti také mnohými úspěchy v tomto směru. Od r. 1885 až do května r. 1886 byly svolávány veřejné schůze klubem ve všech tehdejších 10 okresích vídeňských, na kterých resolucemi důrazně žádáno bylo, aby při obnovení a prodloužení privilegia rakousko-uherské banky změněn neb zcela vynechán byl čl. 60., předpisující, že přijímati má banka jen směnky firem protokolovaných k eskomptu. Podané petice měly žádoucí výsledek a tehdejší, v této záležitosti nejvíce pracující člen správní rady Dr. Kozariszczuk oznámil již ve schůzi klubové ze dne 26. května 1886, že z čl. 60. tohoto statutu vynecháno bylo vládou slovo protokolované, čímž banka bude nucena nyní přijímati také směnky pouze s jedním ručitelem i od firem

neprotokolovaných, od maloobchodníků, od záložen, od úsporních spolků a od živnostenských společenstev.

Dále rokováno na schůzích klubovních o odstranění obyvatelstvo nespravedlivě tísnících dřívějších vídeňských linijních valů, které před dvěma roky odstraněny byly, o sociální otázce, o vykořisťování malořemeslnictva, o rozdělení obchodní komory, o nemocenském a úrazovém pojištění, o povznesení stavu vídeňských řemesel, na př. krejčovského, soustružnického a j. I v tomto směru docíleno klubem podanými peticemi mnohých výhodnějších zařízení.

Po delších úradách, hlavně mezi členy tehdejší správní rady, přijat Dr. Kozariszczukem dne 29. prosince 1885 předložený návrh o založení první české záložny ve Vídni a uskutečněn tím, že konati se mohla v hlubovních místnostech již dne 12. května 1886 ustavující schůze, a že činnost české záložny dnem 20. května 1886 již počala.

Další péči věnuje klub již pátý rok vydávání kalendáře Čechů vídeňských redakcí F. Menčíka. Dosud vydané čtyři ročníky prospěly naší české věci ve Vídni značnou měrou, a kalendář ten dochází u Čechů nejen ve Vídni ale i v Čechách, na Moravě a ve Slezsku stále větší a větší obliby. K poučování lidu vydal klub více menších brožurek, tak na př. Drem. Moserem sepsané spisky: O právu volebním, o důležitosti politických spolků, o národnostním sporu v Rakousku; rozšiřoval mezi svými členy inženýrem Schoberem sepsanou studii o bídě, vydal svým nákladem Drem. Klečkou sestavený životopis Kollárův a Dra. Kouteckého v III. sekci klubu konanou poučnou a zajímavou přednášku o státním právu českém a j.

Dalších úspěchů docílil klub tím, že v jednotlivých sekcích zařízeny byly úsporné spolky, tak v II., III., V., VII. a IX. sekci, kdež zařízena byla též filiálka I. spotřebního spolku ve Vídni a kdež sekce klubu má i svou vlastní českou knihovnu.

Přispěním klubu zařízena a otevřena byla ve III. okres vídeňském r. 1893 první jazyková škola a r. 1895 lidová záložna s podíly 10zlatovými. Klub rakouských národností podal v r. 1893 vládě žádost o zřízení české veřejné školy ve II. a III. okrese vídeňském, a když dolnorakouská zemská školní rada žádosti ty v r. 1894 odmítavě vyřídila, podal odvolání z toho k ministerstvu vyučování a konečně ke správnímu dvoru, které dosud vyřízeno nebylo.

Méně vděčných úspěchů docílil klub kroky svými při volbách do zastupitelstev: městského, zemského a říšského. Dřívější demokraté: Dr. Kronawetter, Dr. Lueger, Dr. Pattay a Kreuzig stali se poslanci zemskými a říšskými jen přispěním klubu a jeho podporou. Dosáhnuvše však křesel svých, nehlásili a nehlásí se tito bývalí demokraté již k Čechům vídeňským a při jednáních o právech našich staví se v poslední době proti nám. Totéž platí i o mnohých členech městského zastupitelstva, kteří jen hlasy Čechů vídeňských a po agitaci pro ně se strany klubu většiny při volbách dostali. Z té příčiny staví nyní klub při volbách zvláštní samostatné české kandidáty, arcit dosud čítací, a nepodporuje při prvním volebním zápase ani liberály, ani antisemity, ani demokraty, kteří ponejvíce své přesvědčení v posledním čase zcela zapřeli a buď do táboru antisemitského nebo do táboru liberálního přešli. Obě tyto nynější politické strany ve Vídni vládnou ponejvíce také velkým kapitálem, kterým i do voleb zasahují, kdežto klub, an stále s peněžní tísní zápasí, těmto stranám rovnováhu nijak držeti nemůže. Na Čechoslovanech vídeňských pak jest, aby klub dle zásluhy podporovali hojným přihlašováním se za členy a řádným placením členských příspěvků. Přispívajícími členy měli by býti zámožní Čechové v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, obecní a okresní zastupitelstva, záložny a spořitelny a pak hlavně naši čeští pohlaváři ve Vídni — roční příspěvek jest 25 zl. v půlročních lhůtách anebo jednou na vždy 100 zl. A kolik má klub takových členů? Smutně zní odpověď: Žádného! Zcela jinak vedou si Němci, posílajíce do Třebenic a jinam velké sumy. My, stráž na Dunaji, ponecháni jsme sami sobě! — Činní členové přispívají ročně 6 zl., a ty opět snadno spočítati lze na prstech jedné ruky! Konečně má spolek ještě činné členy z pracujících tříd s ročním

příspěvkem 1 zl. 20 kr., a ti vlastně starají se a drží klub, kdežto zámožnější našinci si ho nevšímají. Někteří z nich přestávají na tom, že jsou členy spolků nepolitických a zábavních, ač by věděti měli, a zajisté i dobře vědí, že se Čechoslované jen tím způsobem nikdy svých práv ve Vídni nedomohou. Spolky ty, kteréž jsou pro politický dorost velice důležity, slavily i pětadvacetiletá jubilea, ale jimi se, jak z toho vidno, cíle, jejž si Klub rakouských národností postavil, nijak ve Vídni nedočkáme.

Zásluha o to, čeho Klub rakouských národností dosud docílil a čeho ještě docíliti si přeje: vymoci Čechoslovanům vídeňským takových práv, jakých požívají Němci ve všech sborech zastupitelských — přísluší dosud a bude, nezmění-li se naši pohlaváři, zajisté příslušeti jen třídě řemeslnicko-živnostenské a dělnické. Na tomto ponejvíce chudobném lidu spočívá činnost klubu, a na něm bude záležeti, aby, jak již uvedeno, řádným placením nepatrného příspěvku členského a čilou agitací usilovně podporoval dle hesla »Národ sobě!« dosažení účelů spolkových i mezi ostatním československým, dosud méně uvědomělým a o klubu snad ani vědomost nemajícím českým lidem, pobádaje jej k přistoupení za členy spolku.

Po odstoupení zasloužilého předsedy Dra. V. Mosra (r. 1891) byl předsedou Tomáš Doffek, místopředsedou Ferd. Menčík. Na podzim r. 1892 zvolen byl předsedou obětavý živnostník František Dlabač, místopředsedou Jos. Kubíček. Nyní jest předsedou Josef Kubíček, místopředsedou Frant. Fürst, ve výboru Švejnoha, Mařík, Dastich, Slunečko, Chrudimák, Fiala, Mančal a Tureček.

Konečně připomenouti dlužno, že má klub toho času sekce v II., III., V., VII., IX., XII. a XVI. okrese vídeňském a že se snaží i v ostatních 12 vídeňských okresích takovéto odbory zříditi, čehož tím více dosíci doufá z té příčiny, any snahy jeho klubem neodvislých poslanců českých na radě říšské zaslouženého uznání a všemožné podpory docházejí.

První česká politická jednota.

Podnět k založení První české politické jednoty dali čeští voličové leopoldovští. Stanovy schváleny byly výnosem c. k. dolnorakouského místodržitelství ze dne 4. července 1885 č. 30.427. Ustavující valná hromada konala se dne 20. července 1885 v hostinci »u Arciera«. Již tehdy se objevilo, že nový politický spolek nemá působiti jen v II. okrese, nýbrž vedle Klubu rakouských národností v celé Vídni. Potřebu jeho odůvodnil jeden ze zakladatelů, vydavatel Lva, F. S. Stejskal-Lažanský takto: Klub rakouských národností řídí se heslem »Smiřujme se«, První české politické jednotě bude říditi se heslem »Nedejme se«. Účelem jejím jest, pracovati za uznání řeči české jakožto druhého zemského jazyka, domáhati se zřízení veřejných českých škol a zavedení českých bohoslužeb, zřizovati knihovny, rozšiřovati užitečné časopisy, vůbec povznésti duševní vzdělání příslušníků kmene českého a rozmnožovati politické i národohospodářské vědomosti členů. — Valná hromada usnesla se jednohlasně, požádati říšského poslance Dr. K. Špačka, aby převzal starostenství; za místostarostu zvolen redaktor F. S. Stejskal-Lažanský, do výboru Budka, Chum, Kadlec, Kublk, J. Myslivec, V. Novák, Šnajberk, Pelikán, Bělohlávek a Konvalina; náhradníky Král, Lacina, Ryšavý, Blatecký a Vítek. Místnost spolková byla v hostinci R. Panze (I. Wipplingerstrasse 29); schůze výborové konaly se u Myslivce v Pratru.

Ze zápisů spolkových vyplývá, že se Dr. K. Špaček vedení jednoty nikdy neujal, a že místostarosta v krátké době vzdal se této funkce; neboť 22. října (r. 1885) konala se valná hromada za příčinou volby nového starosty a místostarosty. Starostou zvolen l K . Ž i v n ý, místostarostou Fr. R y š k a, jednatelem byl dále V zvolen byl místostarostou V. N o v á k. Mužové ti a nejen dosáhla svého účelu jakožto

obranné sdružení Čechů vídeňských, nýbrž aby též pěstovala myšlénku slovanskou. Oni pracovali ke sblížení jak větve podunajské tak celého národa českého s ostatními Slovany duchem, jazykem a církví. O tom jednáno bylo v četných poradách výborových a veřejných schůzích. Duší spolku jakož i budovatelem rozšířeného programu byl předseda Dr. Živný. Týž vědomostmi svými a podivuhodnou výmluvností získával sobě srdce posluchačů a Jednotě mohutné řady přívržencův. Již v prvních letech trvání spolku přestupovali četní krajané k pravoslaví, k původní to víře slovanské, a toužili pak po zřízení české pravoslavné obce. Bohužel, přání jejich dosud nedošlo splnění, jako se stalo šťastnějším Srbům. Přes to lze další přestupování na víru pravoslavnou očekávati, ježto církev římsko-katolická nejeví žádné péče o české bohoslužby; není prý jich nezbytná potřeba.

O záslužné činnosti jednoty svědčí nejlépe pořádání schůzí a přednášek, a to 16 r. 1885, 14 r. 1886, 18 r. 1887, 14 r. 1888, 20 r. 1889, 24 r. 1890 a 40 r. 1891. Po celou tu dobu byl Dr. Živný starostou, kdežto v hodnosti místostarosty následovali po sobě zejména Bělohlávek, Kubík, Šohaj a Kamenický. Častokráte, zejména r. 1891 zasáhla jednota živě do ruchu volebního; v mnohých okresích, jak v starých tak v nových, dala základ ku stálejší práci politické. Možno tudíž právem říci, že úkolu svému dostála, seřaďujíc český lid v jeden národní šik a vedouc ho do boje za práva národní.

I r. 1892, čítajíc přes 1000 členů, hýbala První česká politická jednota mocně massami lidu českého ve Vídni, ale pak náhle v činnosti své ochabla a v druhé polovici r. 1893 poskytovala obraz bezvládí a rozháranosti. V lednu r. 1894 svolána byla valná hromada, aby zvolila nový výbor. Tehdy Dr. Živný, jenž před tím nebyl již ve výboru, ujal se opět předsednictví, a ve valné hromadě dne 4. února konané zvolen byl místopředsedou JUC. Jos. Urban. Brzy nastal ve spolku čilý ruch a pravidelný život. Členstvo, jež bylo skoro po celý rok beze správy a vedení, počalo se opět scházeti a o záležitosti jednoty se zajímati.

Když se byl Dr. Živný v druhé polovici r. 1894 hodnosti předsednické vzdal, resignovali i všichni ostatní členové výboru, pročež bylo třeba nové volby. Ve valné hromadě, konané dne 11. listopadu, zvolen dosavadní místostarosta JUC. Jos. Urban starostou, Jakub Králíček místostarostou, a Antonín Repík jednatelem. Dále byli zvoleni Fr. Bezdíček, Jos. Hejra, Jakub Chromý, Ad. Kolář, Jos. Kula, Fr. Polanský, K. Svátek, Jos. Holzmann, Jos. Hrdlička, K. Slunečko, Matěj Švařiček a Fr. Tejnil.

Nový výbor předsevzal si povznésti spolek na bývalou výši, hájiti práva Čechu dolnorakouských a přispívati k celkové organisaci jejich. Ve snaze té byl podporován poslanci českými na radě říšské. Na schůzích, konaných »u modrého hroznu« (V. okres), v Simerinku, u Rabla (I. okres), v Hernalsu a »u tří andělů« (IV. okres), pojednáváno o politických událostech, o opravě volební, o právu domovském atd. Nejpamátnější byla schůze v X. okrese (30. března r. 1895), k níž se dostavilo na 3000 Čechů vídeňských, aby protestovali proti odpovědi ministra vyučování na žádost za zřízení veřejných českých škol. Na jmenovaných schůzích přednášeli z poslanců českých Dr. Dyk, Dr. Engel, Dr. Kurz, Purghart a Sokol.

Česká záložna ve Vídni.

Podle posledního sčítání lidu žilo ve Vídni 63.834 obyvatelů, kteří za svůj jazyk obcovací uvedli řeč českou. Ovšem ve skutečnosti jest počet Čechů ve Vídni žijících daleko větší, neboť sluší uvážiti, že osobám hospodářsky závislým (tovaryšům, učňům a domácí čeledi) nebylo možno řeč českou za svůj jazyk přiznati, ponévadž za ně příslušné zápisy vykonal jejich zaměstnatel. Můžeme proto pokládati, že řečený počet 63.834 osob hlásících se ve Vídni

k řeči české jako k jazyku obcovacímu jest úhrn těch obyvatelů vídeňských, kteří hospodářsky jsou neodvislými.

Uvážíme-li dále, že z těchto obyvatelů největší část jsou živnostníci drobní, kteří velkým kapitálem vlastním nevládnou, a že velké peněžní ústavy takovýmto lidem až podnes úvěru poskytnouti nechtějí, jest myšlénka, opatřiti si potřebného úvěru vzájemným sdružením, velmi blízkou a přirozenou. Proto již v letech sedmdesátých založena byla od Čechů vídeňských záložna pod jménem »Včela«, avšak společenstvo toto s ručením neobmezeným následkem různých nepříznivých okolností upadlo.

Hledíce k mohutnému rozvoji založen v Čechách a na Moravě, Čechové vídeňští těžce toho nesli, že neměli žádného hospodářského sdružení. Když pak v letech osmdesátých v národním a politickém životě Čechů vídeňských založením Klubu rakouských národností nápadný obrat k lepšímu nastal a blahodárným působením klubu národní uvědomělost ve všech vrstvách lidu našeho se zmohla, cítěna byla stále větší a větší potřeba, aby se Čechům vídeňským, zvláště živnostníkům a obchodníkům, opatřilo středisko, v němž by po stránce hmotné i národní se sblížili a podporovali. Usnesli se proto vynikající vlastenci čeští ve Vídni žijící založiti tu českou záložnu, a společné práci podařilo se vypracovati stanovy v oboru tomto přímo vzorné.

Poradám o tom předsedal Dr. Moser, advokát vídeňský a předseda Klubu rakouských národností. Za základ stanov vzat byl návrh Drem. Kozariszczukem, vydavatelem »Nauky«, zdělaný, jenž v oboru záložnském má vzácné zkušenosti; dále se súčastnili Dr. Špaček, A. Jan Kalandra, Josef Maruška, Dr. Dostal, Vincenc Prausek, Dr. Zavadil, J. Balík a Dr. Preissler.

Účastníkům těchto porad nebylo nijak tajno, že záložna s mnohými a velkými obtížemi bude muset zápasiti. Největší obtíží pro hospodářskou organisaci jest rozsáhlost obvodu města Vídně a roztroušenost vídeňských Čechů po celém tomto obvodě, čímž informace o osobách úvěru hledajících velice jest stížena. Kdežto na venkově a v menších městech takřka celé obyvatelstvo zná hospodářskou situaci každého jednotlivce, jest ve Vídni opak toho pravidlem, pročež jak při správě takového podniku, jako jest záložna, tak i při poskytování úvěru potřebí jest veliké obezřetnosti, a to tím více, poněvadž často jde o osoby, které k hospodaření s úvěrem teprve vychovány býti musí. Avšak zakladatelé se těchto obtíží nelekli. Nejprve se rozhodli, aby záložna zřízena byla jako družstvo s ručením do výše upsaného podílu závodního obmezeným, aby i ty osoby k Čechům se hlásící, které úvěru takového, jako záložna poskytuje, nikdy nepotřebují, mohly k ní bez nebezpečenství za členy přistoupiti a k tomu nápomocny býti, aby její vlastní závodní kapitál co možná byl rozmnožen. Proto také, aby česká záložna co možná svým vlastním velkým závodním kapitálem vládla, ustanoven byl členský podíl na sto zlatých, jenž může splacen býti buď najednou nebo ve lhůtách nejméně po 50 kr. týdně. Aby pak o každém nově přistouplém členu nabyto býti mohlo spolehlivých informací, byla na tři měsíce vyměřena lhůta, která po přistoupení k záložně vypršeti musí, nežli člen nabude nároku na úvěr společenský, a kromě toho přistouplý člen musí splatiti ještě 30 procent svého závodního podílu.

Záložnu spravuje ředitelstvo, jež skládá se z ředitele, pokladníka a kontrolora. Dozorčí rada skládá se z 12 členů, kteří ke správnému vedení záložny přihlédají.

O půjčkách a úvěru eskomptním nerozhoduje nikdy ředitelstvo samo, nýbrž pokaždé dozorčí rada společně s ředitelstvem na základě zprávy a dobrozdání, které o členech úvěr hledajících podati má komise censorů, dílem valnou hromadou, dílem dozorčí radou ustanovených.

Nejvyšší výměra dividendy ustanovena jest na sedm procent. Ustanovení toto zachová záložně stále ráz národního ústavu pomocného, na žádný velký zisk nevypočítaného, jehož úkolem jest, podporovati hospodářské a živnostenské zájmy svých členů.

Na základě takto vypracovaných stanov konala se dne 14. července 1887 v místnostech Klubu rakouských národností ustavující valná hromada české záložny, ve které předložený návrh stanov byl schválen a ředitelstvo a dozorčí rada zvoleny. Do ředitelstva byli zvoleni Leonhard Bouchal za ředitele, Dr. Jan Zavadil za kontrolora, a po vystřídání několika pánů pokladníků pan A. Jan Kalandra za pokladníka. Dle stanov ustavující valnou hromadou schválených zapsán byl dne 19. srpna 1887 nový podnik pod jménem »Česká záložna ve Vídni« do rejstříku obchodního soudu ve Vídni. Po té ustavila se dozorčí rada, za jejíhož předsedu zvolen byl Dr. Moser, za místopředsedu pak Dr. Preissler, a záložna počala činnost svou. Připojený tuto výkaz podává přehled činnosti této od roku 1887 až do r. 1894.

Rok	Počet členů	Splacené podíly		Obnos půjček a eskontu				Obnos vkladů a úspor				Celkový obrat peněžní	
				Vydání		Stav koncem roku		Příjem		Stav koncem roku			
		zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.	zl.	kr.
1887	99	3.423	96	774	52	774	52	2.583	52	1.582	31	12.822	60
1888	156	10.372	75	20.784	53	12.754	91	32.320	89	9.214	96	140.149	22
1889	182	13.547	79	35.471	35	26.113	86	21.416	81	15.177	88	124.644	68
1890	195	14.885	82	41.045	46	35.573	84	23.899	29	17.166	37	169.269	80
1891	187	16.231	21	30.728	49	33.864	70	25.912	65	25.048	12	161.267	20
1892	197	17.594	37	41.673	24	33.923	24	23.533	16	31.182	07	180.030	14
1893	203	18.829	13	41.625	23	41.560	94	26.866	82	37.911	32	186 692	40
1894	209	19.153	25	36.951	31	46 486	33	26.503	33	41.123	08	176.992	30

Roku 1894 činil reservní fond zl. 1435·—, zisk zl. 1920·87.

Svrchu řečené ředitelstvo přes obtíže, které stavěly se v cestu počátkům české záložny ve Vídni, se vzornou obětavostí až do dne 10. března 1895, kde pánové Bouchal a Dr. Zavadil z ředitelstva vystoupili, vedlo správu záložny. Ve valné pak hromadě řečeného dne konané zvoleni byli p. A. Jan Kalandra za ředitele, p. Bohumil Brejcha za kontrolora a p. Jan Balík za pokladníka. Týmž časem česká záložna přesídlila se z obchodních místností u p. Bouchala, I. Tiefer Graben 11-13, do místností od Slovanské besedy najatých (I. Wallnerstrasse 2), kde ředitelstvo úřaduje třikráte za týden, v neděli, ve středu a v pátek.

Česká záložna půjčujíc na 6 procent a zúrokujíc uložené vklady úsporné čtyřmi ze sta, jest sprostředkujícím hospodářským ústavem našeho lidu, u něhož jedni své uspořené peníze ukládají, aby je pak druzí svou prací v obchodě nebo živnosti rozmnožili a s příslušným úrokem vrátili.

Záložna pak ručíc ukladateli úspor celým svým jměním, poskytuje mu bezpečnost, které jednotlivec dáti nemůže, dlužníkům svým pak, nejsouc závodem na veliký zisk vypočítaným, poskytuje laciný úvěr; záložna jest takto vzájemným sprostředkujícím hospodářským ústavem mezi věřiteli a dlužníky.

Ovšem když zakládána byla záložna, všichni byli pevné naděje, že ty tisíce a tisíce našich drobných řemeslníků a obchodníků obrátí se k záložně a že budou v ní spatřovati záštitu proti převaze velkého kapitálu. Ředitelstvo i správní rada také vždy s velkou ochotou všem oprávněným žádostem vyhovovaly. Avšak bohužel řemeslnictvo a jiné kruhy toliko velmi zvolna opouštějí ústavy německé.

Jest proto dvojnásobnou povinností každého uvědomělého Čecha ve Vídni žijícího, aby českou záložnu ve Vídni každým způsobem podporoval, abychom nezůstali pozadu za svými krajany v Čechách a na Moravě. Česká záložna bude moci toliko tenkráte úplně dostáti účelu svému, když všichni ve Vídni žijící Čechové na základě svépomoci mocně se k sobě sdruží dle hesla »Svoji k svému«.

Spolky dělnické.

Že se národní uvědomění dělnictva českého ve Vídni a s ním i smysl pro sdružení dosti pozdě probouzeti počal, byly příčinou trudné poměry školství československého a jeho germanisační a nevlastenecký směr vůbec.

Teprve po r. 1860, kdy v Čechách a na Moravě čilý život národní mezi probudilými vlastenci rozkvétal, i dělnická část Čechoslovanů vídeňských — zajisté ne nepatrný to faktor české kolonie ve Vídni — pomýšlela ve spojení s několika uvědomělými vlastenci zde usedlými na založení spolku, a po více poradách byla dvěma občany, Vácsl. Petrem, kloboučníkem, a S. Štoudou, fotografem, úředně oznámena schůze lidu českého, která dne 29. března 1868 v Šestidomech (Stadtgut) o založení Československého dělnického spolku ve Vídni se usnesla. Krátce po té byly předložené stanovy od c. k. dolnorak. náměstnictva dne 24. dubna 1868 potvrzeny a prozatímnímu předsedovi, krejčímu Ryškovi doručeny.

Při ustavující hromadě dne 10. května 1868 »u tří andělů« ve IV. okrese konané čítal spolek již 320 členův, účty pak vykazovaly příjmů 85 zl. 40 kr., vydání 65 zl. 5 kr.

Při volných návrzích této první hromady bylo usneseno, k slavnostnímu položení základního kamene českého Národního divadla vyslati do Prahy delegáta spolku, a to pozdějšího předsedu a redaktora tehdejšího časopisu Vídeňského Věstníka, Karla Müllera.

První místnost měl Českoslov. děl. spolek v VI. okr. »zur Kettenbrücke« (Magdalenenstrasse), kde se toho času i zábavný a div. spolek »Pokrok« zdržoval.

Ve schůzi dělnictva českého dne 26. prosince 1868 v Neulerchenfeldu (Apollosaal) konané rokovalo se též o změně tendence spolku dělnického na základě programu Schultze-Delitschova, a byly vskutku brzy po té za předsednictví známého vlastence řezbáře Vojmíra Měřínského stanovy Českoslov. děl. spolku ve Vídni dle vzoru pražského »Oulu« na potravní spotřební spolek změněny a dne 21. června 1869 i úředně schváleny.

Každý člen byl povinen upsati akcii 25 zl. Ale právě jako v Čechách za oněch dob se podobné potravní spolky dlouho neudržely, rovněž tak se neosvědčilo i trvání onoho systému ve Vídni, a spolek byl nucen se značnou ztrátou své zařízené 3 obchody ponenáhlu uzavříti.

Českoslov. dělnický spolek však rozvinul činnost svou od toho času jako vzdělávací a zábavný spolek; měl 3 filiálky a hned od začátku svého trvání r. 1868 zvláštní odbor pro průmyslové školy, z něhož se v únoru 1872 nynější spolek »Komenský« pro české školy ve Vídni ustavil.

Zmáhající se tenkráte hnutí socialistické v dělnické třídě celého světa zapustilo záhy i v kruzích dělnictva českého své kořeny a bylo příčinou, že Českoslov. dělnický spolek ve Vídni výnosem dolnorak. místodržitelství ze dne 16. října 1877 pro socialně politické snahy rozpuštěn byl.

Stejný osud zastihl i později ze členů toho spolku povstalou Dělnickou jednotu (předseda Franta Pech), která až do rozpuštění v září 1881 taktéž v X. okrese se nacházela a měla poměrně bohatou knihovnu, již nynější tamtéž sídlo své mající spolek neodvislých socialistů »Rovnost« zdědil.

Po té všichni národně smýšlející usedlejší občané, zejména samostatní živnostníci přestoupili do jiných, nejvíce zábavných spolků, takže od těch dob pěstovány tam jedině zájmy přesně čistě mezinárodním.

Mezi tím založen byl i druhý dělnický spolek jménem »Slovan« — dle stanov ze dne 4. dubna 1872 — který zvláště v západních částech města Vídně četných získal členův, a nejen v ústřední místnosti (Gaudenzdorf, Plankengasse 23), ale i ve svých třech čítárnách v předměstích Meidling, Fünfhaus a Ottakring svého času rozsáhlou činnost v kruzích českého dělnictva ve Vídni rozvinul.

Aby hrozícímu úřednímu rozpuštění pro socialně demokratické snahy předešel, zastavil »Slovan« za předsednictví Jos. Střechy v březnu 1884 veškerou svou činnost. O znovuzřízení spolku se od té doby nikdo již nepokusil.

Dělnický spolek »Rovnost«, který v X. okrese dle stanov od 8. března 1881 zřízen byl, zastavil po třech letech svou činnost, a druhý spolek téhož jména, v lednu 1893 ustavený, má místnost v X. okrese, Simmeringerstrasse 121; čítal při poslední valné hromadě 60 členů, maje 4 zl. 79 kr. na pokladní hotovosti.

Jak známo, rozštěpena jest u nás nyní (1894) celá třída dělnická na stranu socialně demokratickou (mírní socialisté), mající svůj orgán Dělnické Listy ve Vídni, a na stranu radikální (socialisté neodvislí), kteří v časopise Volné Listy, až dosud ve Vídni redigovaném, avšak z příčin finančních nepravidelně vycházejícím, své zásady hájí.

Strana »neodvislých« k anarchismu se klonící má ve Vídni pouze dva ryze české spolky, totiž »Rovnost« v X. a »Volnost« v XIV. okrese. O »Rovnosti« jsou statistická data již v předu naznačena; spolek »Volnost« — i název německý: Lese- und Diskutier-Verein »Volnost« (Freiheit) mající — dle stanov od 5. října 1892, má nyní sídlo své v Pětidomech (Felberstrasse 56); v poslední roční zprávě vykazoval 129 členův a 4 zl. 4 kr. na hotovosti.

České dělnické spolky ve Vídni, v nichž strana sociálních demokratů jest zastoupena, jsou následující:

Občanská beseda v X. okrese (s třemi čítárnami v III., ve IV. a v XII. okrese);

Československý vzdělávací spolek (dříve pod jménem zábavný spolek »Bílka«) v Brigittenau;

»Tyl« v XI. okrese (Simmering);

»Svornost« v XVII. okrese (Hernals);

»Rovnost« (Gleichheit) v XIX. okrese (Heiligenstadt);

»Omladina« a Dělnický spolek vzdělávací »Pokrok« (Fortschritt) v II. okrese, a konečně spolek »Karel Marx« v VII. okrese (v Josefově). Kromě téhož byl tu nedávno zřízen českoněmecký pěvecký spolek »Červánky« se sídlem V. Margarethenplatz 7.

Dále existují ve Vídni ještě jiná slovanská sdružení dělnická, a to: Spolek »Zgoda« a »Síła« polské, konečně »Sloga« chorvátské národnosti, které ovšem jednací řeč mateřskou mají, ale veřejně k mezinárodnímu socialismu se hlásí.

Ke konci zmíniti se třeba, že i organisace dopravních (socialisticky smýšlejících) zřízenců ve Vídni taktéž svůj český odborný list pod názvem »List železničných zřízenců« vydává, a že dále i odborné socialistické německé listy kloboučníkův a jiných ob čas i české články nebo celé stati k vůli německé řeči neznalým českým soudruhům uveřejňují.

Víme zajisté, že nynější poměry dělnických tříd jsou smutné, ale myslíme, že cesta, kterou socialisticky smýšlející dělnictvo kráčí, v úmyslu lepší podmínky životní si zjednati, není tou pravou, a chováme zároveň i to přesvědčení, že rozkotáním stávajícího pořádku a zbudováním socialně demokratického budoucího státu nynější bída a nouze dělnictva ze světa odklizena nebude. Mají-li býti poměry dělnického lidu v socialním a hospodářském ohledu přizpůsobeny požadavkům života, pak musí na místo budoucího státu a druhých těch utopií socialně demokratického programu vstoupiti společenská organisace z povolání, obligatorní zavedení důkazu o způsobilosti, sesílení stavu středního, zkrácení doby pracovní, propůjčení politických práv dělníkům atd. Dovede-li dělnictvo se toho všeho klidně domáhati, pak nastane i radikální náprava trudného stavu jeho.

Přehled žactva školy „Komenského" z roku 1894—1895.

Třída	Počet chlapců mezi rokem stáří										Dohromady chlapců	Mezi těmi repetentů
	pod 6	6—7	7—8	8—9	9—10	10—11	11—12	12—13	13—14	přes 14		
I.	11	37	11	1	—	—	—	—	—		60	9
II.	—	11	40	21	4	—	—	—	—		76	2
III.	—	—	2	29	18	4	4	—	—		57	6
IV.	—	—	—	6	26	15	4	3	1		55	5
V.	—	—	—	—	6	12	14	18	5		55	3
VI.	—	—	—	—	—	4	18	7	7		36	1
VII.	—	—	—	—	—	—	6	15	24		45	—
Úhrnem . .	11	48	53	57	54	35	46	43	37		384	26

Třída	Počet děvčat mezi rokem stáří										Dohromady děvčat	Mezi těmi repetentek
	pod 6	6—7	7—8	8—9	9—10	10—11	11—12	12—13	13—14	14—15		
I.	9	52	11	2	—	1	—	—	—		75	16
II.	—	4	31	20	8	2	1	—	—		66	11
III.	—	—	4	15	25	7	3	1	1		56	13
IV.	—	—	—	—	25	12	6	5	1		49	5
V.	—	—	—	—	3	19	19	5	1		47	4
VI.	—	—	—	—	—	—	15	14	7		36	3
VII.	—	—	—	—	—	—	2	17	13		32	—
Úhrnem . .	9	56	46	37	61	41	46	42	23		361	52

Ze žáků jsou

náboženství	chlapců	děvčat	národnosti	chlapců	děvčat	narození	chlapců	děvčat	bytem	chlapců	děvčat	děti	chlapců	děvčat
římsko-katolického .	380	360	české	384	361	ve Vídni	236	225	v X. okrese	371	357	1. úřed., prof., učit.,		
evang. helv. v. . .	4	1	německé	—	—	v Dol. Rakousích . .	12	11	v III. „	1		lékařů a pensistů	8	10
						v Hor. » . .	1	—	v IV. „	5	1	2. továrn., samostat.		
						ve Štyrsku	1	—	v V. „	5	—	živn., obch. a maj.		
						v Tyrolsku	1	—	v VI. „	1	—	domů	60	55
						v Čechách	100	97	v VII. „	1	—	3. nižších služeb. a		
						na Moravě	30	24	mimo Vídeň	—	3	obch. přiručí . . .	24	30
						v Haliči	1	2				4 průmysl. a továr.		
						v zemích kor. uh. .	2	1				dělníků atd.	292	266
						v jiných zemích . . .	—	1						
Úhrnem . . .	384	361	Úhrnem . . .	384	361	Úhrnem . . .	384	361	Úhrnem . . .	384	361	Úhrnem .	384	361

Skolu »Komenského« navštěvuje . . . . . 745 dětí
Opatrovnu „ „ . . . . . 86 „
Celkem . . . 831 dětí.

Československé spolky v Dolních Rakousích.

I. Na venkově.

Strana

1. **Cmunt** (Gmünd-Bahnhof): Čtenářsko-zábavní beseda 181
2. **Ebergassing** (u Vídně): Vzdělávací spolek »Vlastimil«.
3. **Floridsdorf** (u Vídně): Vzděl. a záb. spolek »Havlíček«, hôtel Bartsch, Angererstrasse 18 184
4. **Poštorňa** (Unter-Themenau): Divadelní ochotníci, Hospodářská besídka, Sbor dobrovolných hasičů a Spolek vojenských vysloužilců.
5. **Nová Ves Chorvátská** (Ober-Themenau): Sbor dobrovolných hasičů.

II. Ve Vídni.

A. Spolky politické.

1. **Klub rakouských národností,***) I. Eschenbachgasse 9 204
2. **První česká politická jednota,** I. Am Hof 11, kavárna Oberkoglerova 207

B. Spolky nepolitické.

a) Spolky, mající odbory s vlastními stanovami.

1. **Komenský,****) spolek ku zařizování a vydržování českých škol pro Dolní Rakousy, III. Messenhausergasse 2. Škola X., Quellengasse 72 . . . 167
2. **Vídeňská jednota sv. Methoděje,*****) I. Stefansplatz 5 173

b) Spolky bez samostatných odborů.

1. **Akademický spolek,** VIII. Laudongasse 7 163
2. **Blaník,** vzděl. a záb. spolek, VII. Siebensterngasse 48 183
3. **Česká beseda v Hernalsu,** XVII. Steinergasse 20 183
4. **Československá beseda v Simerinku,** XI. Hauptstrasse 105 181
5. **Český klub cyklistů,** III. Hörnesgasse 22 188
6. **Hálek,** vzděl. a záb. spolek, XIV. Hugelgasse 23 186
7. **Hnízdo kosů,** XVI. Ottakringer Hauptstrasse 67 187
8. **Jasoň,** XVI. Neulerchenfelderstrasse 92 187
9. **Jungmann,** čten. ochotn. spolek, XVII. Weitmannsgasse 41 187
10. **Klub československých velocipedistů,** XV. Schönbrunnerstrasse 1 . 188

---

*) Klub rak. národností má několik sekcí, zřízených dle zájmů v různých okresech, ale bez stanov.

**) Místní odbor »Komenského« pro Pětidomy, XV. Oesterleingasse 4, jeví též činnost podobnou záb. a vzděl. spolkům.

***) První odbor Jednoty sv. Methoděje má zvláštní místnost, XV. Viktoriagasse 4.

Strana
11. **Kollár**, vzděl. a ochotn. spolek, II. Flossgasse 7 182
12. **Ludmila**, dobroč. spolek paní a dívek českých, I. Wallnerstrasse 2 . . 180
13. **Láska k bližnímu**, dámský spolek, III. Strohgasse 45. 187
14. **Lumír**, zpěv. spolek českoslov., VII. Mariahilferstrasse 30 178
15. **Národ**, vzděl. a záb. spolek, VII. Siebensterngasse 48 183
16. **Národní beseda**, X. Himbergerstrasse 41 185
17. **Občanská beseda**, II. Franzensbrückenstrasse 26. 182
18. **Palacký**, čten. ochotn. jednota, XVI. Langegasse 69. 184
19. **Pokrok**, první divad. ochotn. spolek, I. Am Hof 11. 177
20. **Rip**, čten. záb. spolek, XV. Löhrgasse 9 187
21. **Slavoj**, pěv. záb. spolek, XIV. Sechshauserstrasse 3, (zum Stadtgut) . . 179
22. **Slovanská beseda**, I. Wallnerstrasse 2 159
23. **Sokol vídeňský**, slov. tělocv. jednota, IV. Resselgasse 2 193
24. **Sokol Tyrš**, XIV. Sechshauserstrasse 3, zum Stadtgut. 197
25. **Sokol Fügner**, XVI. Langegasse 69 199
26. **Sokol favoritský**, X. Raaberbahngasse 10 200
27. **Sokol leopoldovský**, II. Taborstrasse 36 201
28. **Spolek mediků a přírodozpytců**, VIII. Laudongasse 7.
29. **Spolek pro zřízení čes. evang. reform. sboru ve Vídni**, VI. Magdalenenstrasse 32 185
30. **Spolek svatovácslavský**, XIV. Geibelgasse 1 186
31. **Šumavan**, česká beseda, XII. Schönbrunner Hauptstrasse 2 185
32. **Tovačovský**, zpěvácký spolek, XII. Vivenotgasse 21. 180
33. **Tyl**, dělnický vzděl. a záb. spolek, XI. Kopalgasse 3 186
34. **Vlastenecká omladina**, XV. Turnergasse 9 186
35. **Vlastimil**, beseda, XVIII. Schumanngasse 45 184
36. **Záboj**, pěv. záb. spolek, III. Hauptstrasse 97 179
37. **Zpěvácký spolek slovanský**, I. Tiefer Graben 11 151

Spolky ústřední.

1. **Ústřední jednota nepolit. spolků slov. v Dolních Rakousích** . . 188
2. **Sokolská župa dolnorakouská**. 202

Společenstva hospodářská.

1. **Česká záložna ve Vídni**, I. Wallnerstrasse 2. 208
2. **Česká řem. živn. záložna ve III. okrese vídeňském**, III. Hörnesgasse 22.
3. **První český spotřební spolek**, XV. Turnergasse 13 (filiálka v IX. okr., Pramergasse 12).
4. **Český spotřební spolek**, XVII. Helblinggasse 7.
5. **Družstvo pro vystavení tělocvičny jednoty Tyrš**, XIV. Sechshauserstrasse 3, zum Stadtgut.
6. **Družstvo pro vystavení národního domu ve Vídni** (tvoří se).

Poznámky: Právě se zakládá lidová záložna ve II. a X. okrese.
Českých dělnických spolků (vlastní organisace) jest 12.
V každém okrese jest jeden anebo více českých spolků úsporných nebo losových.

OCHOT. JEDNOTA
OMLADINA
OSVĚTA
LIBNI

Oddíl národopisný.

Poštorňa, Nová Ves, Hlohovec.

»O Slovanech v Dolních Rakousích« vyjma Vídeň psal již r. 1845 — tedy před půl stoletím — Al. Šembera v Časopise Českého Musea. Hned s počátku své rozpravy musíme vzdáti Šemberovi nejlepší svědectví, že vlastní své zkušenosti a informace velmi svědomitě zpracoval, tak že podnes zůstává článek jeho nepřekonatelný. Ač se od té doby mnoho změnilo, třeba doznati, že zprávy jeho tvoří dosud podklad pro další studium.

My budeme, jak již z nadpisu patrno, přihlížeti pouze k těmto třem uvědomělým československým obcím dolnorakouským; ostatních českých obcí, které se táhnou na jih od Břeclavy podle pravého břehu Moravy, všimneme si jen mimochodem a příležitostně.

Západně od Břeclavy (Lundenburg), tedy od nejjižnějšího cípu Moravy, nalézají se v Dolních Rakousích, v severo-východním rohu tři obce, které se hrdě hlásí k našemu národu a pro ethnografa a slavistu tvoří velezajímavý předmět studia; jsou to Poštorňa (Unter-Themenau), Nová Ves (Ober-Themenau) a Hlohovec (Bischofwart). Také blízké Valčice (Feldsberg) a obce na jih od Poštorni se táhnoucí vykazují slušný počet, ba často naprostou převahu československého obyvatelstva, jako Pernital, Ranšpurk, Cahnov.*) Souvisí tedy obce tyto na východě a na j. východě se slovanským obyvatelstvem. Jinak jest na severu a na západě. Na severu v Lednici, na západě směrem k Mikulovu a na j. z. bydlí Němci. V blízké krajině za Mikulovem za horami Palavskými nalézá se v čistě německém moři slovanský ostrov Chorvátů ve třech obcích Frelešdorfu (Fröllersdorf), Gutfjeldu a Nové Preravě (Neu Prerau). Původcem těchto obcí jest Krištof z Teufenbachu, který sem na své statky osadníky chorvátské přivezl. Tyto osady důkladně popsal p. J. Herben v Časopise Matice Moravské r. 1882 první sešit, na což odkazujeme. Je zvláštní úkaz, že tyto tři vesnice, úplně od domova vzdálené, zcela isolovány, udržely podnes, tedy přes tři sta let, svou národnost. Dá se to vysvětliti pouze tou okolností, že obce ony nestýkajíce se na žádné straně s obyvatelstvem československým, obklíčeny jsou Němci, čímž je veškeren vliv jiného slovanského dialektu na ně úplně zamezen; osadníci tito žení se a vdávají toliko mezi sebou, smíšení děje se velice zřídka, následkem čehož nepodléhají vlivu němčiny, který je se strany jinorodého jazyka dosti nepatrný.

Jinak bylo v Hlohovci, Nové Vsi a Poštorni, vesnicích, které leží j. j. vých. od jmenovaných osad. Také tyto obce byly původem svým chorvátské; dnes však kromě Hlohovce (vyslov Lohovce) jsou čistě české. Pouze v Hlohovci, nejzadnější obci směrem k Němcům, nalézá se asi dvacet osob, které mluví mezi sebou dosud chorvátsky. Nová Ves a Poštorňa jsou nyní již úplně české.

*) Z něm. Zu Hohenau, jako Congr z Zu Augen, cf. Cáchy.

Že osady tyto byly původem chorvátské, o tom svědčí již faktum, že se v Hlohovci podnes mluví mezi starou generací chorvátsky; dále na to ukazují četná jména chorvátská, ve všech třech obcích obyčejná, konečně padá na váhu v těchto krajích název Nová Ves, který je ve všech chorvátských osadách na západu Uher velice oblíben a obyčejný; na př. na sever od Neziderského jezera za Pandrovem (Parndorf) jest Novo Selo (Neu-Siedl), Pots-Neusiedl, sev.-záp. od Prešpurka jest Nová Ves; tato Nová Sela (Vsi) byla zakládána od Chorvátů a od Němců byla zvána Neu-Siedl podle chorvátského zvuku. Příčiny německého názvu naší Nové Vsi, totiž (Ober) Themenau nedovedu udati.

Osady chorvátské tvoří podnes dlouhou řadu, která se táhne od Drávy a Mury po západě Uher na hranicích štyrských a dolnorakouských; dlouhý pruh tento bývá v šíři dvou tří vesnic, někdy již protrhávaný, a jde nyní až po Prešpurk (Parndorf, Nová Ves, Pots-Neusiedl, Gattendorf, Pama, Jarndorf, Kittsee). Dříve přecházely tyto osady do Dolních Rakous na oba břehy Dunaje (Chor. Haslov, Limišdorf atd.), ač také Cindrov, Maneršdorf a Pišldorf v Dolních Rakousích byly a jsou částečně chorvátské, což se až dosud dosvědčuje. Že také severně od Prešpurku se táhl řetěz chorvátských osad až po Břeclavu, ano severně od ní, ukážeme později; dnes je skoro vše poslovenčeno. Pouze v Hlohovci nachází se ještě několik »Mohykánů« chorvátských, kteří dosud znají tento jazyk.

A těchto Chorvátů hlohovských všimneme si důkladněji.

Ještě Šembera (Čas. Česk. Musea 1845) píše, že v Hlohovci bydlí Slováci společně s Chorváty. Když jsem kraj tento navštívil, shledal jsem mezi vlastními jmény velice často chorvátská, což mne zarazilo.*) Tázal jsem se, zdali zde snad nebydlili Chorváté, a tu mi p. Kašník sdělil a jiní potvrdili, že rodiče jejich — tedy před 30—50 lety — mluvili veskrze jen chorvátsky. Rozumí se, že jsem hned dychtivě vyzvídal, nejsou-li v Hlohovci snad dosud lidé, kteří by znali chorvátsky. A když jsem obdržel kladnou odpověď, zapomněl jsem na oběd, a okamžitě se odebral k jednomu občanu, jenž mi byl jako Chorvát označen. Byl to starý Jakof Drobilić,**) jeden z těch posledních, kteří rádi si pohovoří chorvátsky.

Chorváté jsou obyčejně vysokého vzrůstu, silný, zdravý lid,***) mužové mají široký oholený obličej, vlasy na stranu přičesané, do zadu volně visící. Je to týž typus, který najdeš v chorvátských obcích jižně od Prešpurka. Ač chorvátské nářečí jejich jest již dosti promícháno slovenskými výrazy, zvláště pro vyšší náboženství a společenské pojmy, přece lze snadno charakteristiku jeho podati.

Dialekt tento je 1. čakavský (místo českého co — se říká ča, kdežto jiné dialekty jihoslovanské mají kaj nebo što);

2. ikavský za původní ě (jať) mají pravidelně i, zřídka kdy e;

3. vyslovují ć tak jako naše č;

4. ł na konci slov (part.) jako v, což je patrně vliv slovenčiny.

Totéž platí o obcích zamikulovských a j. od Prešpurka.

Uvádím doklady z jejich jazyka. Na mou otázku, chce-li se mnou Drobilić mluviti chorvátsky a kolik lidí v té obci zná dosud ten jazyk, odpověděl:

Težko je nas dvajeset ovde (zde), ča znamo horvatski.†) Moj bratr, aj sin zna horvatski; ćemo††) govorit, meni je se (vse) jedno, otac aj mama govo-

*) Chorvátská jména: Ratković (č) Andreas, Drobilić Jakof, Matiaš, Grbavčic (poslovenčeno) Matiaš, Garčic (na c končící jména jsou poslovenčena), Droblić Jan, Fabičovic Michal, Vaškovič (č) Jákub, Garčic Jákob (*u* a *o* se zaměňují), Garčin, Malčic, Vlašic Fráncek, Grandlić (č), Girič (u Šembery chybně Kyrič), Malinković, Janković, Vlašic (stárek), Mikulić, Klimović, Barančic. Podle Šembery: Kurijal, Damković, Bartolšic, Bartolić, Kuzmić, Brekalić, Mitrić. Moravská jména: Koštál, Sčepánek, Halás Jákub (ač jméno jest původu polského), Novák, Doleček, Nezchleba, Plavec, Kašnik (?), Slunský, Levák, Majdánek, Gajdoš, Sítek etc. Více osobních chorvátských jmen z této krajiny a okolí viz u Šembery (Č. Č. M. 1845, str. 167).

**) Často se jmenuje od Slováků Droblić.

***) Šembera vypravuje, že roku 1813 »jediná obec Lingašdorfská 93 mladíků do pole postavila.«

†) Jedna žena vyslovovala »harvatski«.

††) Pomocí praes. od chtíti (ćú, ćeš, će, ćemo . . .) se tvoří futurum.

rila je horvatski.« Modliti se již chorvátsky nedovedou ani »Otče náš«, ani bibli vypravovati, ač matky jejich tak ještě činily; ale »samo v Nikišpurki (Mikulov) tamo se miliu (sic) horvatski«.

S nimi (s Chorváty mikulovskými) »se sjidemo« zřídka. Velice mi bylo líto, když jsem se dověděl, že nedovedou již »jačit« — zpívati. Vzpomeňme si jen na překrásné »Jačke ili narodne pesme« u Kurelce; podnes jsem nadšen, probírám-li se svými sbírkami písní chorvátských z okolí Mostu nad Litavou, kde »lepi klinčac« (krásný karafiát) = mládenec, »črvena ruožica« *) = dívka hrají tak důležitou roli. To jsou výkvěty lidové lyriky. Když jsem starému Drobilićovi domlouval, aby se na nějakou jačku upamatoval, spustil přece:

Ča sam ja pas (co jsem já pes),
kad me nećeš (když mne nechceš),
s drugim ligaš,
s manu nećeš (se mnou nechceš).
S drugim ligaš
na koprivah,
s manu nećeš
na blazinah (peřinách).

Koprivah a blazinah se může převrátiti. Jak viděti, předmět básně jest příliš lidský — ostatně ländlich-sittlich.

Dále to s jačkami nešlo.

Jačit neznamo, govorit znamo, kad se sjidemo.

Také bych byl rád věděl, jak dříve tancovali, zda jako teď — polsky tajče, moravsky, vrtění — odpověď zněla, že dříve tancovali jinak. »Ja znam táńcat (slov.?), ale nemorem (nemohu) za to, že (sic) imam slabe noge.« V té větě vidíme již silně vliv slovenčiny. Místo českého *že* říkají někdy správně *da*. »Ja sam rad (ne rado), da (nebo že) sam našav (vliv slovenčiny **). *ča* zna horvatski. Ur nek (nyní jen) ti stari znaju horvatski. Oš (ještě) znaju ovde horvatski Maxl Kašnik, Petar Hasl, Josef Drobilić, Kadle Sitko, Matěj Kuzmić, Matěj Nezchleba, ja sam oš zabiv. Matěj Kurka zna takaj horvatski. Moja mama je govorila horvatski, aj tata, aj bratr. Mi si doma smo govorili horvatski aj dvi sestre.

Ja se menujem Jakof Drobilić (zde jsou obyčejná jména apoštolů, jako dosud u Slovinců a pak u katolických Jihoslovanů): ja sam devet a šestdesiet« (69 let stár).

Byl bych se rád také dověděl, zdali ví něco o příchodu Chorvátů do této krajiny, udržela-li se o tom nějaká tradice, ale marně.

»Kada su moji rodiči ***) v vavo (v ovo — pak va-ovo) selo, neznam, moj tata je biv tri a osmdesiet liet, kad je umrv.« A nyní bych se byl rád dověděl, čím se cítí, zda Chorvátem nebo Slovákem. Odpověď byla překvapující: »Materinska rič je horvatska aj moravska.« Zcela jinak v Uhrách u Pamy mi odpověděla jedna žena na podobnou otázku: »Wie Sie wollen — mir ist es Alles eins.« Za to se mi líbilo, když mi řekl, že když se staří sejdou (mi kad tako se sjidemo, to se pominamo [mluvíme] horvatski«) — a nic se nehanbí; jeden syn jeho dovede ještě chorvátsky, druhý již ne.

Ze souvislých vět uvádím:

Čemo puojt na požehnanie (!) v crikvu. (Chorváté v Uhrách neříkají skoro nikdy předložky — vždy jen crikvu) — va vinograd.

Imamo lipu rž (bez vocalu), pšenicu; letos je nam to Buog požehnav, je se (vse) lipo, neg nam to Buog zahrani ot nesriča (neštěstí). Čemo se molit, zvoni puodne (přišel jsem v poledne totiž) na drugoj strani.

Týž den přišlo z Vídně do Valče mnoho lidí; starý Drobilić tam také byl.

* U Herbena: rumena ružica.
** Podobně u jiných partic. praeter.
*** *č* jest všude tvrdé, *č* po d, t, n jako v chorvátštině.

»Danas je došlo z (!) Bieča*) čuda (»mnoho« jako u Chorvátů v Uhrách) ludi, šami na lond (Land) se podivat. (!) Ja sam biv na Vavčici, kad su dojahali na dvih mašinah; je to bilo lipo, ja sam šav rano k maši« (mši).

Zvláště mne zajímala neobyčejná intelligence starého Drobiliće, když jsem z něho opatrně vyzvídal deklinaci:

Velik pas (adjekt. a subst.), velikoga psa, ja sam dav kusić hlibu velikomu psu, da me neugrizie, ja sam vidiv velikoga psa, mi smo govorili o velikom psu,

Selská rodina v Poštorni.

ja sam šav s velikim psuom (zde byl jaksi na rozpacích, jakoby si vzpomínal na slovenský tvar).

V plur. g. ot velikich psuov**) (panuov), je sam to dav panuom; acc. ja sam vidiv v seli psuo (= gen.)

Dále uvádím řadu slov, která jsou nejen lexikálně, nýbrž i pro hláskosloví důležita.

Stvol***) = stůl (Herben stuo), klupe = lavice, hiža = sednice (slov. seknice), tata (otac) = otec, kćer (vyslov ktěr) = dcera, divičica = děvka, ditić (dytyť) = chlapec, selo = vesnice, crikva = kostel, puop = kněz, hlaće (tě) = nohavice (kalhoty), někdy laće, v okolí Záhřebu se říká laće (tvrdé č), hvalim = děkuji, mrvu (acc.) = trochu, tr = a, oš = (chorv. ošte) = ještě, človik, čuda ludi = mnoho lidí, kruov = střecha (krov), pieć (ť) = pec, puostel = postel, vrtlac = zahrádka, kola = vůz, se (vse) = všecko, dica = děti, će (tě) = chce (pomocné

*) Cf. fiertig (fertig).
**) Gen. má obyčejně pouhé *u*, dativ *o* neb *uo*, ježto bylo *ó* chráněno konečným *m*.
***) Zní spíše *vo* než *uo*.

sloveso = bude), tri misace = měsíce (*a* za nasal!), kožuh, klobuk. (Niko [nějaké] slovo se trefi aj horvatski s moravskou rieču, ću puojt v šenk.).

Jak již z ukázek těchto je zcela zřejmě viděti, bydlili v Hlohovci do nedávna Chorváté, kteří jsou nyní na vymření; z častých jmen chorvátských a stejného kroje, zvyků a zařízení domu dá se souditi, že rovněž Nová Ves a Poštorňa, ač jsou obce tyto již dávno poslováčtěny, byly dříve chorvátské.*) Sami se již nepamatují na dobu, kdy do těchto krajin přišli; já jsem bohužel (k čemuž se upřímně přiznávám) nemohl dále stopovati této otázky, ale zdá se mi, že je doměnka Šemberova pravděpodobna, když tvrdí, že krajina tato byla osazena po moru r. 1582 Chorváty, které sem povolal Krištof z Teuffenbachu. Více o té rodině viz u Herbena.

Že je dialekt starých Hlohovčanů skutečně chorvátský, o tom není pro filologa žádného sporu; svědčí o tom (nehledě k lexikální stránce a syntaxi) charakteristické vlastnosti chorvátštiny, jako reflexe za ь a ъ *a*, za *y* *e*, místo *i* se vyslovuje všude *y*, první osoba sing. má koncovku *-m*, první osoba plur. *-mo*, atd.

Připomínám jen, že partic. praet. se nekončí na *o*, nýbrž na *l*, podle vlivu slov. na *v*, podobně jako *l* v kajkavštině na rozhraní slovinsko-chorvátském. Svědčí to o tom, že se tito Chorváté vystěhovali ze své vlasti, než se počalo na jihu vyslovovati konečné *l* jako *o* (*uo*). Také obměna *uo* za *o* v případech jako buog, ruožica, puop, kruov atd. jest pro tento jakož i dialekt jižně od Prešpurku charakteristická. Aoristu a imperfektu jsem nikde nezaslechl; ztrátu těchto forem má patrně slovenština na svědomí.

Jak jsme již dříve řekli, sahají Chorváté jednak až po Prešpurk, a na druhé straně vyskytují se teprve až za Břeclavou.

Namítá se nyní otázka: bylo tomu vždy tak, že mezi Prešpurkem a Břeclavou nebylo nikdy Chorvátův, a byli-li, jak to přišlo, že vymizeli?

Již podle obyčejného běhu věcí možno souditi, že se Chorváté rozšiřovali na sever způsobem přirozeným, stále dále a dále na sever v souvislosti, a že se nedělaly v kolonisování jejich příliš veliké mezery. A tomu bylo i ve skutečnosti tak; podle častých chorvátských jmen, která přicházejí v obcích severně od Prešpurka až po Břeclavu, ba i v okolí Břeclavy po Podivín a Hodonín (ač řídčeji) lze souditi na bývalé chorvátské osadníky. Také ta okolnost padá na váhu, že lid slovenský od Hustopeče a Kyjova nazývá osady tyto chorvátské,**) a sami obyvatelé od Břeclavy dnes říkají »Chorvátská Nová Ves«.

Neméně důležité jsou zprávy historické. Pastrnek (Slovenské Pohľady 1893 str. 302) uvádí o Velkých Šenkvicích tuto zprávu z Bela: Not. Hung. Vídeň 1735. II. 192.: colonia croatica, quam ante annum MDL Nicolaus Beniesius ... isthuc deduxit. Již za časů Belových nemluvili tam čistě chorvátsky, nýbrž »redolebant slavonismum«, měli však ještě svého »starešinu«.

Při tom vyslovuje p. Pastrnek přání, že by bylo záhodno prozkoumati, »jestli a jaké stopy původu chorvátského ve V. Šenkvicích***) se zachovaly.«

Tedy severně od Prešpurka byly ještě před půldruhým stoletím Chorváté; avšak hlavní jejich sídla nešla východně od Malých Karpat, nýbrž na západ, a to hlavně v utěšené rovince mezi Moravou a »Hrubými Horami« (totiž Karpatami, jak Slováci hory ty nazývají). Tak jsem slyšel od p. Turečka z Břeclavy, že prý v Lamači (na státní dráze mezi Děvínem a Prešpurkem) dosud se z části mluví chorvátsky.

A když jsem před třemi lety studoval slovenský dialekt v okolí Uherské Vsi, Dimburku, Hoštetné a Malacké, shledával jsem v mnoha vsech chorvátská jména: Surovič, Jankovič, Doržič, Balšič (Bavšič), Rajšič; ba jména tato přecházela i na pravý břeh Moravy, na př. do německého Mannersdorfu (u Stilfriedu), kde jsem se tázal starosty na původ takových jmen, jako Minkovič,

*) V Poštorni se podnes říká: meje (meze).
**) Cf. Herben, str. 18. (Č. M. M. 1882).
***) Uh. Nagy-Senkvicz, nalézá se u S. Prešpurku, u Bösingu (v. od m. Karpat).

Šukovič, Tevic (Devic), Doršic, Rajšic (nyní Reischütz). Starosta, Němec, věděl, že jména tato zde byla již v 17. století, a proto se všeobecně přezdívalo obyvatelům »Kroboten«.

Před 40—50 lety nosili v Mannersdorfu dlouhý, bílý kožich, koženou čepici, černé, úzké kalhoty, čemuž se říkalo »krobotische Tracht«; nyní se nosí vše (jako celá obec) podle německého systemu. V této otázce stran »krobotův« odkazoval mne na Cvendorf, Cahnov, Ranšpurk a zvláště »červenokalhoťáky« u Břeclavy.

V těchto krajích, totiž od Prešpurku až po Břeclavu, se Chorváté však poslovenštili. Jak aggressivní jest jazyk slovenský, připomíná mi jedna episoda z Kittsee, první osady chorvátské na jihozápadu od Prešpurka. Přede vsí jsem dohonil sekáče slovenské, kteří šli do Kittsee; vyprávěli mi, že si s Chorváty dobře rozumí, jednotlivci prý se už zakupují v této vsi, a skutečně jsem znamenal, že tamější chorvátština je dosti pomíšena slovenštinou, ano sami Chorváté mi doznávali, že již nemluví tak správně chorvátsky jako v Parndorfu.

A jako vidíme zde, tak můžeme předpokládati, že se děl podobný proces dříve v mnohých osadách (v nichž snad od počátku nebo v naprosté blízkosti byli Slováci), které se táhly asi řídce na sever od Prešpurku.

Nyní si snadno vysvětlíme název »Kroboten, Zwiefelkroboten«, kterým Vídeňáci častují Slováky. Přicházeliť s ovocem a zeleninou do Vídně před několika desítiletími z východních hranic dolnorakouských skutečni Chorváté; i nyní, když jsou mnozí Chorváté dávno poslovenštěni, zůstal ten název přece. Proto nelze souhlasiti se Šemberou, který by byl rád obce naše u Břeclavy Čechům zachránil. Souhlasím naopak s Herbenem; nyní si můžeme také vysvětliti, že v Hlovovci se udrželi Chorváté proto nejdéle, že k nim přišel vliv československý nejpozději.

Ještě se dotknu jedné otázky, totiž původu našich Chorvátův. Ač se Chorváté uherští vystěhovali v různých dobách a z různých (ač ne příliš od sebe vzdálených) krajin, jak ku př. rozličný přízvuk a reflex za ě (jať) ukazuje, přece lze říci, že tvoří jeden dialekt — totiž čakavský, ikavský, a vyslovují ć jako t; k témuž dialektu patří i obce na hranicích moravsko-rakouských, jak už bylo dříve označeno.

Když tedy známe tento jazyk, který jest jako zkamenatělý útvar, jenž se dále nevyvinoval (srovnej německá nářečí v severních Uhrách, Gottschee), dalo by se souditi, že chorvátská dialektologie a historická mluvnice nám poskytne pomůcky, abychom jej mohli správně v mateřské zemi lokalisovati. Ale chyba lávky — když jsem se v Záhřebě jednoho odborníka z university tázal, jaký by to byl dialekt, obdržel jsem odpověď, že dialekty jejich jsou dosud — neprozkoumány. Stran čakavštiny se nemusí sice vzíti tento výrok do slova za pravdu, ale faktum je, že v Záhřebě jsem se toho nedověděl. Historická mluvnice nepomůže také mnoho. Nicméně se mi nezdá býti správné mínění, které se tak často opakuje, že přišli tito osadníci ze Slavonie. Má doměnka jest, že praotcové našich Chorvátů bydlili kdysi kolem kvarnerského zálivu, nejvíc na sever a severozápad, ježto jazyk jejich svědčí o přechodu čakavštiny k slovinčině; to podporuje i lexikon.

Nyní se odchýlíme od bývalých obyvatelů těchto osad, a všimneme si nynějšího, nám blízkého lidu československého.

Již před mnoha desítiletími, že již není pamětníka, počeštily se Poštorňa a Nová Ves; vliv našeho jazyka šel od východu, severu a jihovýchodu. Poštorňa souvisí jen mostem takřka s Břeclavou. Je tedy přirozeno, že se rozmohl v těchto obcích československý dialekt, který jest těmto obcím nejbližší. Avšak čistě mluví tímto nářečím pouze staré osoby, zvláště ženy; generace střední a zvláště nová míchá jak do jazyka tak do písma literární jazyk český. Obyvatelstvo jest velmi intelligentní, horlivě čte a rádo se styká s vídeňskými Čechy, kteří se o ně přičiněním p. Urbana také horlivě starají. Není tedy divu, že za nynější doby mluví se spíše jakýmsi »kompromisním« jazykem, který škola —

německo-česká s učiteli z Moravy (budiž odpuštěno, nepíši-li více o škole . . .) jen podporuje.

Jako vzory tohoto nářečí uveřejňuji zrádně dopis p. Baránka z Nové Vsi a několik vět, za které děkuji p. starostovi Košťálovi.*)

Že si v kraji tomto rádi zabrousí do spisovné češtiny, je viděti ku př. z formy »píšu« místo píšem, poněvadž z počátku čteme »skazujem«; také v originále stojí *ř* ve »vydařily«, ač se zde nevyslovuje. V nejbližší krajině moravské se začíná už plésti výslovnost *ř* a *r*.

Bohužel nemám tolik materiálu jazykového po ruce, abych z něho mohl sestaviti úplnou grammatiku nářečí těchto osad. Písně, které mám, nejsou spolehlivý objekt, ježto přicházejí také z jiných krajin a pouze v maličkostech se akkommodují domácímu jazyku. Nejlepší materiál tvoří ona mluva, jak nám zaslal p. starosta Košťál.

Abych pobyl několik dní mezi tímto milým lidem, nemohu na ten čas při svém povolání mysliti. Těšilo by mne však nesmírně, kdybych poznal důkladněji řeč našich krajanů. Ač si stěžovati musím, že mi byly momentaně některé pomůcky nepřístupny, podám přece aspoň některé dialektické drobty.

Již r. 1845 podal Šembera charakteristiku jazyka československého; nicméně musím tuto hned z počátku konstatovati, že Šembera zachytil slovenštinu, která se mluví na l e v é m břehu Moravy až po Prešpurk, a že mezi tímto dialektem a naším jsou přece některé rozdíly.

Hláskosloví: V tomto nářečí není žádné přehlásky postupné ani zpětné. Existují tu původní tvary, jako *duša*, *dušu*, *vňutr*, s *ňú*, večeru (acc. sing.), Poštorňa, *daj*, obyčaj. Není *ř*, nýbrž *r*: říkajú, dobre, reč (skoro rieč). Jako Slováci za Moravou, tak vyslovují i zde *ł* (zvláště na konci) jako *v*, v Poštorni jako *u;* viz příklady v druhé probě jazyka. Ba oni sami cítí tento rozdíl ve výslovnosti. V Hlohovci se říká išla, v Nové Vsi išva. Tato výslovnost *ł* jako *v (u)* jest vůbec význačná pro Slováky od Břeclavy po Prešpurk.

Místo *ou* dlouhé *ú:* sú, súsední, v Rakúsích.

Jako reflex za ę jest *a*, po labialech *ia*; ku př. sa, mosá, retaz (ne reťaz), díťa, díťati; tebia, hoviazí.

Ale měsíc, zajíc, viec; *ě* = *ě* i po retnicích: dědina, měv, světvo; *mě* zní vždy (i v dativě) *mje* ne jako v Čechách *mně*; tebě (3. a 6. pád), vědro; ale *sě* = *si*, *zě* = *zi*: na vozi, v lesi, jako dialekty za Moravou.

Dlouhé *ie* = *í*: víra, díťa, místo, ale malovan*ie*.

ó zní mezi *o* a *u*; na konci *u*, môže, psóm, psů.

é, *ý* zůstávají čisté: dobré (ryby), bílý, strýc.

y někdy *e*; ku př. preč.

ji na počátku jako *i*, iskriły, im, it, ale hyzba (jizba).

je na počátku jako *e*, ešče.

K o n s o n a n t i s m u s: *dь*, *tь* jsou tvrdy: ked, učit.

nь = *ň*, deň, kameň.

di, *ti* zůstávají, ale za Moravou se mění v *dzi*, *ci*. Zde: dědina, dítati, za Moravou: dzedzina, dzíťaci.

de, *te* jsou tvrdé: menujete.

dě, *tě* zůstávají, ale za Moravou se měkčí v *dze*, *ce*, věděł.

ště = *šč*, ešče.

---

*) Ctěný pane Urban! Já Vás skazujem pozdravit a posílám Vám ten zebraný material, který sme zebrali já a Barančic na tu výstavu. A co je tam nového? Dostal jsem (!) zprávu od pana Karáska, že abysme mu to tam poslali, ten zebrany material, a já nevím bližší atresu. Tak buťte tak laskav a dajte mu o tem zprávu a račte mje (sic) dat odpověd. A co je tam nového? Jak se šibrinky vydarily? V Lohovci se odbyly volby a Kašník je prvním radním a Slunský Josef starostú. Pišu Vám, ale nevím kam, esli ešče jste (!) na stare (sic) místě. Tak s Bohem. Váš ctitel J o s e f B a r á n e k, čí. 56 Chorvatská Nová Ves.

»Včérá sem sa k vám dobyvaua, ťukua sem na dvera, žádný mě neotvírau, tak sem šua zas dom. Byuo to včérá parno; šua sem sa kúpat, ležaua sem ale hodinu ve vodě, ale co to byuo na puat, než sem došua dom, potiua sem sa zas. Dnes je ešče věčí hic. Včiu aby čověk ve dně spau a v noci děuau.«

Původní *stě* zůstává: místě.

O zaměňování jednotlivých souhlásek, metathesí, ve skupině *trt* a *tlt* nemohu podávati příkladů. Říká se vždy mosím.

Tvarosloví plyne namnoze ze zákonů hláskoslovných, ku př.:

(*H*) Lohovec, -ca, -cu, -ec, -ci, -cem.

Poštorňa, -ně, -ni, -ňu, -ni, -ňú.

Díťa, -ťate, -ťati atd.

Děti (*ě* zní blízko k *i*), dětí, dětom, dětoch, dětma; koncovka *-ma* jest velice častá jako ve vulgarní češtině.

Psi, psů (*uo*), psóm.

Ty, tebe, tebě, tebia, tebě, tebú.

Ten, tého, temu, o tem, tým.

Plur. ty, tých, tým, ty, tých (súsedech), tými (súsedami).

Jeden, jedneho, jednemu také adjektivně.

Živá duša, živej duše, živú dušu atd.

Nomin. plur. adject. neutr. gen. = fem. šikovné děvčata.

idem, doňdíte, išeł sem.

mluviá (3. plur.).

Také mnohá »zvláštní« slova, která uvádí Šembera ve článku dříve zmíněném, pocházejí ze slovenského nářečí, které se mluví na jihu od našich obcí.

Staré chaloupky v Chorvátské Nové Vsi.

Co tyto obce daleko široko proslavené činí, jest překrásný kroj, který možno srovnati jen s lepým krojem Dolnolužičanů v Bórkách a pak s Chorváty z okolí Záhřeba.

Mladá chasa obojího pohlaví je zvláště tím květem, který naplňuje každého cizince největším obdivem. »Mužáci« a vdané ženy nehonosí se tak úpravnou pestrotou oděvu jako mládež, na které spočine oko pozorovatele se zálibou.

Co mladíka zvláště nápadně vyznačuje, jsou úzké červené kalhoty ze sukna s kapsami do předu, u nichž obyčejně bývá šátek. Obruba kapes jakož i část kalhot pod nimi až po kolena jest okrášlena modrým »vyražením« (šňůrami), které jsou dosti složité a hadovitě skombinovány. Starší muži mají kalhoty z modré barvy; »sdělávali je zdejší krejčíři«. »Nohavice« se dříve nosily jen v neděli a ve svátky. V zimě též ve všední den, obyčejně staré nohavice (hlaće chorv.) koží »palatované«.

Později se nosily také nohavice kožené, které se mohly práti a na bělo nebo žluto nabarviti. V neděli nosí vysoké boty, někdy s růžičkami. Čižmy prý nosili též svobodní chasníci s dlouhými, červenými střapci z »hadbávu«. Jen zřídka kdy mají hoši bílé nohavice (hlaće) bez okras, ale i ty jsou krásné (stojí asi 12 zl.). Kdo má bílé nohavice, má také bílý »ratinový lajbl«.

Nyní začneme popisovati s hora.

Na hlavě sedí »kuobúk«, dříve bez střechy, jak se dosud nosí u svobodných ke kroji svátečnímu, nebo jen se zcela úzkou střechou.

Kolem klobouku (kde my máme pentli) mají hoši několik různobarevných pentlí (červených, modrých, zelených, bílých). Zvláště bohatě jest vyzdoben klobouk hochů, kteří jsou odvedeni. V této době — mezi odvodem a před odchodem k vojsku — slaví hoši jakoby rozkvět svého života; zvláštní péče se věnuje úpravě klobouku. Hochů takových jest viděti dosti; poněvadž jsou pěkně

rostlí, jsou bráni hojně k vojsku. Takový klobouk mívá až 17 pletených »húsenek hedbávných« a 17 střapečků na nich.

Za nimi bývají všelijaké tretky, jako zrcadélka s nadpisem roku, kdy byli odvedeni, celý bouquet zlatých nití, klasů, červených růžiček, stříbrných drátků, listy atd., dále rakouský orel; při tancování nosí také »péro vojanské«, také »kosírek« zvané, často bývá ze pštrosa a stává 8—12 zl.*)

Hoši takto skvostně vyzdobení se nazývají »jeleni«, což svědčí o bohaté úpravě kloboukú.

Na těle jest čistá, bílá »košela« z jemného koupeného plátna, se širokými rukávy, které jsou dole vyšitím (dříve červeným) práce domácí ozdobeny. Na krku mají hoši obyčejně červený, hedvábný šátek a kromě toho čtyři dlouhé na kličku uvázané »pantle«, které visí až po pás a dodávají mužskému pokolení jaksi vzdušného výrazu. Někteří mají také »mašlu« s pěkným špendlíkem.

Pravou okrasou jest »lajbl« (bez rukávů), které šijí tamní švadleny, barvy červené, modré, zelené, pestře ozdobený a bohatě vyšívaný. Toto je kroj slavnostní; jinak nosí na sobě modravý kabát.

Kroj ženatých mužů jest mnohem jednodušší; kabát zakryje prsa, jež jsou u hochů pestře vyšnořena.

Za to se nosí všedního dne do práce mnohem jednodušeji. Dostačí klobouk, košela, katě, boty a halina; to byl kroj původní. »Košela a katě byly z plátna domácího konopného, které přadly ženy a dívky. Tyto košele konopné byly červeným vyšitím ozdobené«

U starších mužův jsou oblíbeny také kožichy, jež se nosí zvláště na velké svátky, při křtu, svatbě a pohřbu, bývají bílé nebo modré barvy; nosí je ženatí obojího pohlaví, ale jen zámožní, protože je »šuba« velmi drahá. Zvláště v létě dělá neobyčejný dojem.

Jestliže při popisu mužského kroje je pravdivý výrok Herbenův, že »sebe lepší popis nenahradí názoru«, tedy je tomu právě tak u žen, zvláště svobodných.

Obyčejný ženský oděv jest: »rukávce« (košile), »rubáč« z domácího, konopného plátna, »kanafaska«, zástěra a boty; vdané nosí také čepce.

Svobodné nosí šátek na půl hlavy.

Za to je slavnostní kroj jejich, který berou na př. o hodech (pouti) a velkých slavnostech, překrásný. U některých částí jsem se od jedné stařenky (Vukovky) dověděl také chorvátské názvy.

Přední okrasou dívek z této krajiny jest k o k e š (slov. rožky). Učiní si z tuhého papíru jakoby kulatou mitru, v zadu vystřiženou, nahoře otevřenou, kterou pokryjí červeným hedvábím, na předu okrášlí celými kytičkami mašlí, rovněž do zadu jde několik stužek. Takový kokeš stojí až 8 zl. Na sobě pak mají košili (rukávce = chorv. oplieća) ze lněného plátna, bohatě vyšívané, před lokty stažené, tak že tvoří nyní modní »paušata«. Vyšívání (čípky, chorv. cangle) se přišijí ke košili; mnohé mají zvláště pěkný obojek (kolariu) »s čipkama nebo s canglama«, pod krkem mají širokou mašli (mašla pod vrat), kolem pasu také (mašle na pás neb opasek). Na košili mají krásný »l a j b l«, červený, modrý, často zlatem a stříbrem bohatě vyšívaný. Dále nosí několik »spodních sukeň« (chorv. kasanica), které mají zde a v okolí Břeclavy různá jména (mušelínka, satinová, kanafaska, súkenka), a jsou buď z plátna, z kašmíru, nebo dokonce z hedvábí. Spodní sukně jsou bílé, svrchní barevné; dívky ovšem vypadají hezky široky.

V neděli nosí dívky širokou, bílou, pěkně ozdobenou zástěru (fěrtoch, z něm. Fürtuch), která jest zakončena »čipkama nebo canglama« (zoubky).

Nyní za všedních dnů nosí ženské »kacabajky« (chorv. kazabaja) batistové, kašmirové, štofové, kartúnové jupky, což prý je novota; pak nosí šátky na hlavě a v zimě velké šátky (vlňáky) na zaobalení; na čižmy nesmíme zapomenouti. Ke konci podotýkáme, že »parazol« na cesty nikdy nechybí. Dokud jsou mladí, nosí »německé košile«, od 12 let již pentličky. Ovšem popis nenahradí nikdy přímého dojmu tohoto rozkošného kroje, který je zvláště u mládeže přelahodný.

*) Srovnej píseň XXII. na str. 231.

Podle popisu Herbenova chorvátských osad zamikulovských lze souditi, že oboje dědiny mají týž kroj.

Dom u Slovanů z této krajiny dlouho nebudeme popisovati. Znají jej navštěvovatelé Národopisné výstavy jako »Tvrdoňskou chalupu z Břeclavska«, při čemž (tuším) si jen mnohé vyobrazení můžeme odmysliti.*)

Poštorňa a Nová Ves leží na rovině a běží podél silnice, ač jest prostora mezi oběma řadami domů značná; Hlohovec jde do kopce a tvoří v hoření vesnici jakousi náves. Zde bývají bohaté statky velice výstavné. Nejvíce však bydlí Slováci v jednom stavení, které obyčejně má žudr (žebračňa) s malováním (v Podivíně žujdr). Je to jakýsi výstupek před domem, kterým se vchází do síně a jenž se kdysi táhl po Hanou, kde nabyl znamenité velikosti, s druhé strany na jih přes Slováky až do vesnic chorvátských. Části domu jsou: síň, hyzba, kuchyň, komora, spižírňa. Slaměná střecha skládá se ze dvou lichoběžníků a dvou trojúhelníků po stranách. Před domky je zahrádka; velmi často jsou mezi domky vrata nebo jsou spojeny úzkou uličkou (j. od Prešpurka u Chorvátů také). V prvních dvou obcích jdou domky do ulice stranou, kde se vchází, v Hlohovci čelem i po straně; rozumí se, že na nepatrné výjimky tu nepřijde. K většímu domu patří maštal, šopa (kůlna), sýpka, stodola, sklep s preshůzem.

Ještě jedné věci nesmím mlčením opomenouti; jsou to nadpisy, které obyčejně svědčí o velkém smyslu pro »rovnoprávnost«. Starosta má v Hlohovci německý a český nadpis; rovněž »obecní hostinec« má svrchu český nadpis, pod tím německý. Ano zcela rovnoprávně také pokladnička: »Sammel-Kasten für den Schulpfennig« a pod tím »Pokladnice sběrací pro peníz školní«, »Škola — Schule« má také rovnoprávný nápis. Uvědomělí našinci mají už zcela český nadpis — to musíme podotknouti.

Popíši ještě tanec. V létě se tančí — jako je vůbec v těchto krajinách zvykem, na dvoře pod širým nebem, někdy pod »šopou«. Uprostřed dvora jest zaražen strom (máj), na který zavěsili odvedení hoši prapory v rakouských barvách s nápisem »Mit Gott«. Děvčata stojí pohromadě v jedné řadě, kdežto hoši se po každém kousku stáhnou do šenkovny (šenkovňa), která mívá v těchto krajích jakýsi přístavek z latí, asi takový, jako vidíme ve valašské hospodě. Vůdce hochů, jak jsme děli, jest stárek; tančí se vždy za sebou, a to velmi obratně tři kousky, čtvrtý jest jakýsi druh čardaše. Tanečník tančí s panenkou vždy všechny čtyři kusy; při tanci položí děvčeti, jež vyhlíží pěkně jako z cukru, na záda pod svou ruku šátek, aby jí neumazal. Po tanci dostačí obyčejně »pac«, večer však padne také hubička. Jsou i zde hoši »všeckýma masťami enom ne tú dobrú mazaný«, a proto také mnohý z nich »slépku nezabije, ale ked kure dostane, hned.« Ale do toho a ostatního nám nic není. Starých tanců nyní již neznají; pustí-li se však do tance, tedy »o hodech sa tancuje tri dni, aj ve stredu, furt v jednem kusi tri dni se hraje«. Tu arci že by ne každý našinec mohl vydržeti tanec do konce.**)

Písně jsou většinou od Slováků přijaté a mnohé jsou známy i v Čechách; přece je pro úplnost uvádím. Rozumí se, že pro studium tohoto dialektu jich nelze užiti; písně jsou vůbec vždy málo spolehlivý materiál dialektický.

Ze zvyků. (Uvádím odpovědi p. Baránka z Nové Vsi na dotazník.)

Položka 141.

Zahájení pastviny r. 1844. Předně (!) se volil celý výbor, rychtár a hlásný a jeden, který spravoval oheň; poněvač ten výbor všeckých súdil a mjel (sic) celé právo, jedni moseli koně pást a druzí moseli drva nosit na oheň, a který neposlechl, tak byl odsúzen k trestu jakémukoliv a též byl potrestán hned; též byla metla k trestání.

149. Drevo káceti je zvykem v starém měsíci, aby ho červy nežrali.

*) Za mého pobytu v Praze byla právě tato chalupa zavřena.

**) Více o »tanci, zpěvu a hudbě« (se zajímavým popisem gajdoše) viz v článku Šemberově, Muzejník 1845, str. 184—186.

156. Na ščedrý deň se užívalo a užívá zpívání dětí a o půl noci byla mša svatá a šlo se na ni. Na Ščepána každý služebný dosúží (sic) a nese koláč, který dostane od hospodára a je celý okrášlen.

157. Škaredá streda se říká, protože první kresťané na popeleční stredu se oblékali do najškarečího (sic) oděvu na znamení kajicnosti.

165. Malované vajíčka se dávaly, protože z vejička (sic) se lahne malý ptáček a vyobrazuje z mrtvých vstání Ježíše Krista.

200. Když dostal pchaní, tak se pomastil orechový list masným a pchaní prestalo.

201. Při (sic) bolení žaludku se uvarilo polynku, ta voda se pila.

206. Bradavice se zhání: namočí se v octě vlaši (flaši) a uváže se pri koži a pák odpadne po krátké době.

211. Prostredek proti ťsteklině: Teplý vinný ocet a vlažnú vodú, tím vymýt tu ránu a uschnut; na to nalét kyseliny chlorovej.

213. Od úroku se dělá voda a modli se tri očena (!) a každém se udělá 3krát kříž (!) a pak se tam púščaly 9 uhlíků a čítaly se.

283. O ostatkách se pri tanci mnohokrát s tanečnicí svalil, a to bylo, že kdo se mockrát svalil, že bude mět mnoho dyní na svém poli.

294. Když chtěl (!) stúpiti mezi dospělú chasu, tak stárci moseli rodičů prosit, když byl 17 roků.

310. Na hody bývalo zvykem, že stárci sbírali od každého stejnú částku peněz a zakúpili několik věder vína, a též múky aj prase, a spravili v jistém domě, který byl nazván hospodú; a když poskákali, tak zebrali prespolních a tam jedli a pili do vůle.

355. Nevěsta skrze ovládání muže: tak při zdavkách ženichovi stúpla na palec na noze a byla pánem v domě.

395. Kosírek znamenal sílu; který si trúfal, tak si dal aj dva; za páse se chytli a který kterého svalil, ten dostal kosír.*)

407. Domovské právo bylo zvykem, když se přiženil cizí, tak dal půl vědra vína, tak byl přijat.

429. Pred rokem 48. za roboty mosel každý sedlák sect trávu nebo cokoliv prišlo; jídlo mosel každý obstarat sám, ale víno dostal od knížecí správy; a kdy byly dožatá (sic), take za roboty, aj muzikanti take za roboty, když dožali, tak muzika jim hrala a chlapci skákali, a když vyhrali, děvčata spolem tancovaly, chvílu žaly, chvílu tancovaly, malí nosili vodu; večer šli s muzikú dom.

659. Na ščedrý večer dobytku se dávalo chleba.

662. Říkalo se pri zatmění, že padá jed s oblaků, též dobytek se zebral z pastvin domů všecek a hnal se domů do maštali.

Písně.

I.

Svif, měsíčku, jasně
na náš krajní dům;
kam sem já chodíval,
chodit nebudu;
jest tam cesta daleká,
ušlapaná, široká,
po ní se prochází
moje panenka.

Já jsem k vám chodíval
za týdeň třikrát,
ani mi nechtěla
růžičku podat;
podala ju z nechuti,
šak ťa žádný nenutí,
udělaj si jak chceš
podlé svej chuti.

*) Srovnej popis u Šembery.

Žito jsem si sázel,
nebudem ho žít;
pivo jsem dal nalét,
nebudem ho pít,
pannu jsem si namluvil,
přišel jiný, rozmluvil,
a tak našej lásce
konec učinil.

Co je po téj lásce,
když ju majú dvá,
jeden bývá blázen,
nebo obá dvá,
ona slibuje tomu,
s jiným se vede domů,
který byl upřímný,
mosí sám domů.

II.

Ten stupavský zámek mezi horama,
slíbilo nám švarné děvče,
že půjde s náma.

Aj vy, panímámo, jak jest dobře vám,
lehnete si do postele
a pantáta k vám!

Jak sme pro ňu přišli, máti nedala,
že je ona ještě mladá,
že jí není muža třeba a mě ženěna.*)

A já nebožátko s kočkú na peci,
obracám sa z boka na bok
všechno mia tlačí.

III.

**)Na konec Poštorně,
u tej Boží muky
stojí tam děvečka,
zalamuje ruky.

Koma bych ťa nechál,
leda Pánu Bohu,
možeš sa chodívat
modlit k mému hrobu.

Zalamuje si jich
za svoju hlavičku,
komus mia tu nechál,
švarný šohajíčku.

Na mojém hrobečku
rozmarinek roste,
choďte si ho trhat
děvčatka poštorňské.

IV.

Už jsem obešel
celú Moravu
aj Trenčin,
ješte sem neměl
takej děvčiny
jak mám včil.

Ona se točí,
má černé oči
jako já,
daj mě ju, Bože,
do mého lože
do rána.

(A. Bartoš: Nové nár. písně moravské, str. 8.)

*) Začátek častý; nebo se cituje jiný zámek (břeclavský, lužanský, krumlovský, zbirovský, řečický atd.); jindy je to »kostelíček«.

**) Variant u Sušila (str. 123):

Na konec Novej Vsi,
u tej Boží muky
stojí tam děvečka,
zanamuje ruky.
Zanamuje si jich
za svoji huavičku:
Komus mia tu nechau,
švárný šohajíčku?
Komu bych ťa nechau,
leda Pánu Bohu;

aby sa's modliua,
abych došeu domů.
Šohaj z vojny jede,
s huavú porúbanú:
Zavaž mi ju, miuá,
naši nepoznajú.
Mamička poznali,
tatíček nemohli:
To jsem já, tatíčku,
co mia v noci vezli.

V.

Nevybírej, nepřebírej,
abys nepřebrala,
aby se ti nedostalo,
koho bys nerada.

Hrabě pro tě nepřijede,
ani pán od stavu,
nemysli si tak vysoko,
já ti dávám radu.

Písař když tě pomiluje,
tak on ti dá kvinde,
napíše ti cedulenku,
hledej sobě jinde!

Naposledy ze všech všudy
nádeník k ní přijde,
může si ho ráda vzíti,
sice sama zbude.

Naposledy ze všech všudy
pastucha k ní přišel,
chceš-li si mě, panno, vzíti,
já chci být tvůj manžel!

Budeš-li mě milovati,
budu já tě taky,
budem spólem chodívati,
vždy na panské mlaty.

Můj pán není žádný sluha,
on je kancelista,
nosí péro na rameně,
když vyháňa z města.

Jak to péro do ruk vezme,
dycky dělá hut hut,
všecky dívky vyhánějte
voly, krávy, kuku.

(Viz Erben, str. 248.)

VI.

Pod dubem, za dubem
byla jedna dvě,
červené jablíčko
slibovala mně,

a když mě ho měla dát,
začala se vymlouvat,
že nemá, že nedá,
že má jenom dvě.

(Viz Erben, str. 281.)

VII.

Zahučaly hory,
zahučaly lese,
kam jste se poděly
moje mladé čase?

Moje mladé čase
neužily kráse,
moje mladé léta
neužily světa.

Mladost, milá mladost,
vyšlas mě na marnost,

tak jsem ťa užila,
jak bych se zabila,
tak jak kdybych kameň
do vody hodila.

Ten kameň se za rok
přec jednou obrátí,
mě se můj mladý věk
jakživ nenavrátí.

(Slezská, velice populární)

VIII.

Vínečko, mázku,
máš-li ke mě lásku,

ty se do mia táhneš
jako po provázku.

IX.

Svět sa točí jako kolo,
miluj dívčo, máš-li koho.*)

Milovala jsem jedného,
nebyl šelma hoden toho.

*) Srovnej poznámku u Erbena (str. 151) a Sušil (str. 592).

Maličko jsem štěstí míval,
když jsem za milú chodíval.

Měl sem štěstí aj neštěstí,
potkalo mia dívčo hezký.

Potkalo mia, potkalo mia,
neznalo mia, zanda, zania volá namia.

Vrať mě, milý, co je mého,
já ti vrátím, co je tvého.

Vrať mě, milý, můj věneček,
já ti vrátím prsteneček.

Nejsú dary darované,
aby byly vracované.

Ale sú dary darované
na památku zanechané.

(Patrně kontaminace dvou písní.)

X.

Včerá mě svítilo slunečko,
dnes už mě zábe v ruce,
když půjdeš, má milá, na jarmark,
kup mě tam rukavice.

Když ty mě jich koupíš na zimu,
já tobě koupím z jara,
když půjdeš, má milá, na trávu,
aby ses nepožala.*)

XI.

Nestojte, vy chlapci, pod okny,
pojte rač do světnice,
jestli vás nožičky bolejí,
sedněte na lavice!

My sme k vám nedošli posedět,
my sme k vám došli postát,
vy máte dvě hezké dcerušky,
my chceme jednu dostat.**)

XII.

Zdálo sa mě, zdálo,
ej to na samé ráno,

žes mě dál hubičku,
můj zlatý Pepíčku.

XIII.

Při městě Budíně
tam nevěsta dříme,
přišla na ňu svekra,
staň, nevěsto, hore.

Staň, nevěsto, hore,
snád už sas vyspala,
běž podojit krávy,
které sis dohnala! — — —

Šak ste vy věděli,
že sme krav neměli,

tak proč jste vy synka
za mnú posílali.

Když jste vy chceli
kravičku rohatú,
měli ste si hledat
nevěstu bohatú! — — —

Dobře jste věděli,
že jsem sirotečka,
že vám nedovedem
krávy do dvorečka!

XIV.

Išla psota přes hory,
až jí nožky brněly,
tak si ona zazpívala,
až ty hory zazněly.

Potkala ju nevola:
Kdes ty, psoto, kdes byla;

u jednoho hospodáře,
co dopoledňa spavá.

Staň, sedláče, staň hore,
už je psota na dvoře,
staň, sedláče, zpoznenáhla,
už je psota v komoře.

*) Erben, 120.
**) Erben, 291.

CHOT. JEDNOTA OMLADINA OSVĚTA LIBNI

XV.

Dej mě, Bože, vedět,*)
ej s kým já budem sedět,
za stolem červeným,
ej pod vínkem zeleným.

Už to neudělám,
ej co jsem udělala,
že jsem pro jedného
ej všeckych opustila.

Opustila sem já
ej sokola pro páva,
išla bych ho hledat,
ej nevím, kde sedává.

Sedává on kdesi v lesi
nebo v poli,
išla bych ho hledat,
ej hlavička mia bolí.

Hlavičko, hlavo má,
ej už mia tolé nebol,
račí mě odpadni,
ej lebo sa mě zahoj.

XVI.

Vrť sa, dívča, vrť sa,
já sa budem dívat,
bude-li to pěkně,
budem k vám chodívat.

(Bartoš: Nové nár. písně mor., 71.)

XVII.

Janičku, čo robíš,
že ty k nám nechodíš,
šeci ludé povídajú,
že ty mia nelubíš.

Ke bych ťa nelúbil,
tak bych k vám nechodil,
moje čtyry vrané koně
hladem bych nemořil.

XVIII.

Chceš-li vědět, šohaj, co dělám,
dondi ty zajtra ráno k nám,
já ráno stávám,
kúdelenku přádám,
kravičku krmím, napájám.

Přišel k ní šohaj na zvědy,
ona si leží v posteli;
kteréhos ďábla dělala,
žes tým kravičkám nedala
slámy jačmenej,
vody studenej,
ze studenky svruběnej.

XIX.

Už sa všeci chlapci poženili,
[:zelené pérečka donosili.:]

Poženili sme sa, milí braši,
[:co nám budú říkat doma naši.:]

Máti bude plakat a otec lát,
[:že sme jim nedošli poděkovat.:]

Děkovali bychme, neumíme,
[:vzali sme na vojnu z dobrej vůle.:]

Vzali sme na vojnu na husársku
[:a to pro děvečku pro zemansku.:]

Sušil, str. 588 (u nás o poslední sloku více).

XX.

Lúčení, lúčení,
což jest to těžká věc,
[:když sa mosí rozlúčiti:]
s panenkú mládenec.

Když jsme sa lúčili,
obá sme plakali,
[:oba sme si bílým šátkem:]
oči utírali.

*) Bartoš: Národní písně mor., 99.

Když jsme sa lúčili,
pod zeleným stromem,
[:vždycki sem ti ríkávala,:]
že ta láska není stála,
že mi svoji nebudem.

Až já půjdu lesem,
budu plakat hlasem;
dám si klobouček na stranu,
na panenku zapomenu
a budu zas vesel.

(Cf. Sušil, 453.)

XXI.

Když jsem šel do Prahy
za jednú pannú,
ona mě ustlala ovesnu slámu.
Ovesná sláma,
jak pěkná panna,
když sis ju ustlala,
lehni si sama.

Ať je tak nebo tak,
prec nějak bude,
pro jedno stvoření
svět nezahyne,
pro jedno kvítí
slunce nesvítí,
však já tě, má zlatá,
nemosím míti.

Myslilas, má milá,
že budu plakat,
až já k vám nebudu
cestičku šlapat.
Pro jednu pannu
klobúk na stranu,
za tebe, má zlatá,
pět jich dostanu.

Šak já tě, má zlatá, prece dostanu.
Když jsem šel po Praze
po Malé Straně,
potkal jsem děvčátko
vyšperkované.
Já na ni česky,
ona německy,
keby tě kozel vzal,
děvčátko hezky.

(Kontaminace známých písní.)

XXII.

Uderila jedna,
aj uderila druhá,
aj ešce sa šohajek,
aj po ulici túlá.

Tulá sa on, túlá,
nemůže trefiti,
nechcela mu jeho milá
aj dvera otevríti.

Otevri mě, (!) milá,
aj vaše lilé dvéra,
nech si nepolámu
režálové péra (kosírek).

Režálové péro
je velice drahé,
jedna perútečka
za čtyry tolare.

Otevri mě, (!) milá,
malovanú bránku,
nech si nepolámu
péro s marijankú.

Péro s marijankú,
z rozmarinu věnec,
aj aby lude rekli,
že su já mládenec.

Sušil, str. 336. Bartoš (Národní písně mor., 129—130).

XXIII.

Svatební.

Co jsem smutna pomyslela,
že jsem s milým prisahala,
prisahala jsem s ním býti,
otce matku opustiti.

Stel, má milá, bílé lože,
už to inač být nemóže;
jak bych já ti lože stlala,
perin sem si nedonesla.

Perin sem si nedonesla,
doma sem si jich nechala,
utrhne mu (!) list dubový,
k temu ešce jaborový.

Dubový si usteleme,
jaborovým prikryjeme.

XXIV.

Naše Karolinka
chce sa vdávat,
neumí na buchty
zadělávat,
[:vitrallala,:]
neumí na buchty
zadělávat.

Zadělala na ně,
spálila jich,
nesla jich do šenku,
chválila jich,
[:vitrallala,:]
nesla jich do šenku,
chválila jich.

Kde si, můj amante,
já ťa hledám,
spálila sem buchty,
já ti jich dám,
[:vitrallala,:]
spálila sem buchty,
já ti jich dám.

Ked sis jich spálila,
sněs si sama
a ty mě, (!) muziko,
hraj do rána,
[:vitrallala,:]
a ty mě, muziko,
hraj do rána.

XXV.

Ked sem byl dvacet,
tak mě byl milý svět,
tenkrát sem si chodil
jako po poli květ.

A od tých dvaceti
išlo mě k triceti,
tenkrát mě počaly
líčka červeňati.

A od tých triceti
šlo mě k štyryceti,
tenkrát mě počaly
mé údy síliti.

Od tých štyryceti
šlo mě k padesáti,
tenkrát mě počaly
vlasy šedivěti.

Od tých padesáti
šlo mě k šedesáti,
tenkrát mě počaly
mé údy klesati.

Od tých šedesáti
šlo mě k sedumdesát,
tenkrát sem sa počal
s malýma dětma hrát.

Od tých sedumdesát
šlo mě k osmdesát,
tenkrát mě počaly
děti rozkazovat.

Od tých osmdesáti
šlo mě k devadesát,
tenkrát mě počaly
děti zakazovat.

Od tých devadesát
už mě išlo ke stu,
tak mě moje děti,
ukazujte cestu.

Cestu ukazujte,
jámu mě kopajte,
jámu mě kopajte,
do hrobu mia dajte.

Do hrobu tmavého,
do hrobu tmavého,
tam já budu ležat
až do dnia sudného.

XXVI.

[:Šak ty, bože, dobre vidíš,:]
[:jaký já mám na světě kríž.:]

[:Na srdci mám velký kámen,:]
[:neodvalí mě ho žáden.:]

[:Neodvalí, není ho tu,:]
[:musí čekat sedem roků.:]

[:Sedem roků tri mesíce,:]
[:to na vzdory mej Nanince.:]

[:Co to, milá, za lásku máš,:]
[:ked k vám dondu, ty sa hneváš.:]

[:Co bych sa já nehněvala,:]
[:probudils mia, ked sem spala.:]

[:Probudils mia, včil tu nejsi,:]
[:švarný šohajíčku, kde jsi?:]

[:U mej milej za dverama,:]
[:je tam postel perinama.:]

[:Na tem loži šohaj leží,:]
[:porubanú hlavu drží.:]

[:Kdo porubal, nech zahojí,:]
[:povezem ho doktorovi.:]

[:K doktorovi takovému,:]
[:co zahojí za hodinu.:]

[:Za hodinu, za dvě minut,:]
[:není možná, snad zahynu.:]

[:Nezahynaj, nezahyneš,:]
[:kam já půjdu, tam ty půjdeš.:]

[:Co mě, milý, za dar nechášs,:]
[:ked ty od tad prec pojachášs.:]

[:Zanechám ti strom zelený,:]
[:k temu ešče jaborový.:]

[:Po kéré naňho pohlédneš,:]
[:vždycky si na mia zpomeneš.:]

XXVII.

Ženuško, hubičko, nehněvaj sa,
vem pohár s vínečkem,
napíjem sa;
ty ráda popíjáš a já taky,
nebudem sobě vyčítati.

Ženuška, hubička, moje dobrá,
když já mám upadnut,
ona nedá,
ona sa mia chytne,
spadnem obá.

(Lituji, že jsem neměl při ruce také slovenských písní, bych je mohl srovnati s našimi. Je doba prázdnin!)

Zvyky.

Na den »štědrý«, 24. prosince, když se setmí, chodí děti od domu k domu zpívajíce vánoční písně:

1. Pásli ovce pastýři
[:pri nebeském majírí.:]

2. Anděl se jim ukázal,
[:do Betléma jim kázal.:]

3. Pojďte, pojďte, pospěšte,
[:pána Krista najdete.:]

4. On tam leží v jesličkách
[:ovinutý v plenečkách.:]

5. Marija se starala,
[:kde by plének nabrala.:]

6. Utrhneme z růže květ,
[:ovineme celý svět.:]

1. [:Išel Pán Bůh, šel do ráje,:]*)
[:Adam za ním poklekaje.:]

2. [:Ze všech stromů požívejte,:]
[:jenom jeden zanechejte.:]

3. [:Ten co stojí v prostřed ráje,:]
[:modrým kvítkem prokvetaje.:]**)

*) Nepamatuji se, kde jsem četl, že píseň tato se nalézá již v bratrských kancionálech. V Uherské Vsi mi zpívali: — do rája — pospíchaja.

**) Obyčejně jest delší; toto jest jen zlomek.

Na smrtnou neděli (Judica) chodí tři děvčátka pěkně oblečená, nesouce zelený stromek (borovici) s mašličkami a pozlacenými oříšky, pak jablíčky okrášlený, po domech zpívajíce:

»Smrtná neděla,
kde si se nám poděla.

Svatý Petr vstává,
žem odemykává,
aby tráva růstla;
tráva zelená,
růža červená.

Svatý Petr z Říma,
nese flašu vína,
abychom se napili,
Pána Boha chválili —«

V pondělí na Velkou noc chodí malí chlapci šlehat děvčátka žilou spletenou z proutků vrbových, začež obdrží červená vajíčka.

V úterý chodí zase děvčata chlapce šlehat za červená a malovaná vajíčka.

V pondělí velkonoční chodí dospělá chasa po domech. Jeden nese rožeň a jeden k tomu najatý — koš.

Těmto dají v některém domě slaninu a jinde zase syrová vajíčka do koše.

Když se vyjde z domu, tak se zpívá:

»Tady nám nedali,
tady nám daju,
zabili komára,
slaninu maju.«

Po sbírce se v domě u stárka vajíčka na škvaretinu se slaninou upraví a společně sní.

Na hody.

(Posvícení.)

Před hody se sejde chasa, složí peníze a stárek přiveze 8 až 10 věder vína, které se uloží ve sklepě, a v hody se tam chodí se džbánem pro víno, nosí se na taneční místo a pije. Přespolní chasa se též častuje, zavolá se do sklepů a počastuje.

Tento zvyk se až posud udržel v Nové Vsi. Hody trvají tři dni. Muzikanti jsou rozděleni po všechny tři dni po domech u chasníků k obědu i k večeři.

V neděli se sejdou po obědě u stárka, odtud se jde s hudbou do hostince, a zastaví se u domu starostova, kdež se zahrají tři kousky.

V pondělí se sejde chasa u podstárka, od kterého se jde s muzikou do hospody.

V úterý se sejde chasa u některého ze starších chlapců a odtud se jde s muzikou do hospody.

Když se přijde do hospody, tedy se napřed skáče. Chasa se postaví do kruhu před muzikanty a chasník jeden po druhém vejde do kola, skočí tři- až šestkrát po notě do výšky, ostatní mu po notě s muzikou tleskají. Když přijde chasa přespolní, uvítá se pochodem, uvede se do kola, dá se od stárka zdejšího stárku přespolní chasy mašlička na dřevku k tomu připraveném za klobouk, a hudba zahraje. Když se hraje, má právo jen ten skákat, který má od stárků mašličku za kloboukem strčenou.

Pro každého se hraje dvakrát; pak dá stárek zase mašličky dále, a který již dvakrát skákal, zaplatí muzice na př. zlatku. Až skákání pod mašličku všechnu přespolní chasu obešlo, pak se skončí a započne tanec. Je-li krásný den, tančí se venku u máje.

Večer se vezmou přespolní chlapci k večeři ke známým. Po večeři jde průvod od stárka zase do tanečního sálu a tančí se do 4 až 5 hodin ráno.

V neděli na to jsou hodky. Pořádek týž jako na hody.

Svatební zvyky.

Námluvy před svatbou se konají v domě rodičů nevěstiných (a to vždy večer), ke kterým se dostaví otec ženichův a ženich. Po pozdravení zasednou za stůl a otec ženichův sdělí účel svého příchodu. Rodičové nevěstiny počastují příchozí chlebem a vínem, při čemž se obě strany dohodnou o věno nevěstino a ženichovo. Obyčejně již na druhý den se smlouva písemní vyhotoví a následující neděli jsou ohlášky; ženich se objeví v kostele se zvláštní kytkou za kloboukem, kterou jemu nevěsta darovala. Tuto kytku nosí ženich až do dne »zdavek«, v kterýž den ji obdrží nejstarší mládenec, jenž vede průvod do kostela a nazpět, nesa prapor zvaný »sulici«, a proto se též jmenuje »suličňák« nebo štandarník. Za kytku tuto dostane pak ženich od své nevěsty kytku s rozmarýnou. Po první ohlášce se zvolí »stolník« od rodičů nevěstiných; není-li k tomu v rodu tom žádný způsobilý, tedy se k tomu zvolí docela cizí, avšak způsobilý člověk, který jest pak všechno.

Stolník má tu úlohu, aby pozval všechny hosty na svatbu; při porážení dobytka ke svatbě vypomáhá, stoly a ostatní náčiní v pořádek uvádí, pak při průvodech do kostela a nazpět je pořadatelem. Večer dárky pro nevěstu od hostí po jednotlivu přijímá, každý dar ohlásí, od koho pochází, a k tomu vždy něco pro zasmání promluví. Při každém dárku promluví asi takto:

»Ještě se vzkazuje tento dárek, jestli jest malý, však jest poctivý, aby byl přijatý z lásky a upřímnosti malý za veliký, od našeho poctivého statila, nevěsty a ženicha. Tento dárek pochází od N. N., kmotra ženichového, však on si to těžko nenabudoval, neb on sklidil velmi mnoho obilí, je draho prodal, a při tom ještě žida ošidil.«

Stolník zve »hostě« dvakrát, po první a třetí ohlášce, vždy ve svátečním obleku, dlouhou hůl maje v ruce a zelenou kytici pozlacenou za kloboukem, oblečen jsa v modrý kožich, tak zvanou »šubu«. Jeho zvací řeč zní asi takto:

»Vzkazují vás svatební otec a matka, ženich a nevěsta pěkně pozdravit, abyste se za ně nehanbili a je ve středu ráno do chrámu Páně vyprovodili, z chrámu Páně do příbytku jejich a s nimi co sobě ku svatbě nachystali, jestli málo nebo mnoho, ve zdraví požili.«

Též nosí stolník jídlo na stůl a přicházeje do dveří zabouchá na ně a praví: »Moji milí hosti domácí a přespolní, jezte a pište, veselí buďte a domů se nestrojte, nebo jest venku takový metel (bouře sněhová), že by ani mrtvý od živého nešel.«

V den svatby se sejdou mládenci v nejskvostnějším obleku, tedy v červených kabátech, do domu ženichova, kdež se i hudba nachází, a odtud se jde nebo jede se ženichem do domu rodičů nevěstiných, kdež se družičky již sešly a ostatní hosté přítomni jsou. Pak jest snídaní, při kterém hudba národní písně a skladby ke svatbě hraje. Obyčejně jest to snídaní na vidličku a víno.

Mezitím strojí nevěstu v jiném pokoji. Po snídaní přivedou družky nevěstu do jídelny, stolník doprovází rodiče tamtéž a posadí je na upravená pro ně sedátka uprostřed jizby. Teď započne stolník řečnit:

»Moji milí hosti, víte, že jest nám nastoupiti cestu dalekou, ke které jest zapotřebí vůdce tohoto průvodu, pak suličňáka a starší družku.«

Vůdcem celého tohoto průvodu, tak zvaným »statilem«, jest jmenován pan N. N., kmotr nevěstin, štandarníkem mládenec bratr nevěstin N. N., a starší družkou kmotřenka nevěsty N. N.

Po té se ujme slova »statila«, který jest první osobou na svatbě; upozorní shromáždění, že jest již na čase, aby se průvod odebral do kostela, vyzve přítomnou nevěstu, aby poklekla na kolena před rodiče a odprosila za všechny poklesky a poděkovala za vychování. Při tom má starší družka tuto řeč:

»Vítám vás, páni hosti jak domácí tak přespolní, vítám vás, družičky, červené jak růžičky, vítám vás, mládenci, kteří jste pod zelenými věnci. Tato ctná nevěsta by vás ze srdce ráda přivítala, kdyby ona oči své vzhůru pozdvihnouti mohla, ale ona oči své pozdvihnouti nemůže, protože kam se ohlídá, všude ji slzavý pot polívá. Proto ona mě včerejšího dne za to prosila, abych se dnes za ni nestyděla a před váma a před jejíma rodičema několik slov promluvila. Kde pak jsi ty, starší mládenečku, prosím tě, poslouž mně jen malou chvílečku, vem nevěstu za ruce, přiveď ji před její staré rodiče, aby ona s nima a my s ní několik slov promluvila. Prostři jí svůj bílý šáteček pod její kolena, aby ona na něj kleknouti mohla, neb jest povinna. Slyš to, nevěsto milá, že na má slova žádný neodpovídá, proto padni na svá kolena a pros rodiče sama, neb jsi povinna.«

Když se odprosí: »Co pak vy, předrazí rodičové, nemáte již radosti žádné, že vy ji dáváte z domu vašeho? Co pak, vy předrazí, nemáte radosti žádné, že vy ji dáváte jako list, když odpadne od stromu fíkového? Vstaň, nevěsto milá, nic sobě z toho nedělej, pěkně se na své rodiče podívej, Pána Boha vzývej a to v chrámu Páně. (Pak dá kytku ženichovi.)

Milý ženichu! Daruje vám tato spanilá mladá nevěsta tuto krásnou kytku na znamení, že vás věrně miluje. Milý ženichu, kdyby vám tento rozmarinek svadl, tedy někdy přece líbeznou vůni ze sebe vydávati bude. Milý ženichu, jakou radost tito rodičové mají, že vám tak krásnou růži vydávají, proto připravte zahrádku v srdci vašem a vsaďte to milované kvítko do něho, aby vám vždy více rostlo a nikdy nevyhaslo. A vy, muzikanti, zahrajte nám s veselostí, vyprovoďte nás z domu tohoto do chrámu božího. Tedy, páni hosti, půjdem, půjdem s radostí, půjdem s Kristem Pánem.«

Průvod jde do kostela, napřed starší mládenec se sulicí (prapor), aneb když jde svatba z Nové Vsi, tedy jedou mládenci na pěkně okrášlených koních jako jezdci. Starší mládenec též s praporem na koni.

Družičky, hosti a hudba, ženich a nevěsta ve společnosti statila a starší družky na vozech. Ženich stojí vzadu za nevěstou na růžovoři, statila a starší družka s nevěstou na zadním sedátku.

Po mši svaté jsou obřady oddavek u oltáře. Za ženichem stojí starší mládenec a za nevěstou starší družka. Ženich má při obřadech malý zelený věneček položený na hlavě, který jemu starší mládenec sejme. Kdyby se tak hned nestalo, tedy jej sejme starší družka a v tomto případě si věneček tento rozmarinový musí starší mládenec od družky koupit. Po oddavkách asi v poledne jedou všichni průvodem do tanečního sálu, kde se tančí až do večera. Nevěsta pak přinese pečivo do hostince, tak zvané brány. Popíjí se víno a pivo.

Až se setmí, jde se průvodem k večeři, jež jest vždy v domě nevěsty na náklad rodičů nevěstiných. Ženich má povinnost zaopatřiti víno, dle potřeby až 6 i 7 věder.

Před průvodem k večeři běží stolník napřed a uzavře všechny dvéře od domu, tak že když průvod přijde k domu, nemůže tam. Štandarník se sulicí zaklepe na dvéře, které se jen trochu otevrou, při čemž se zeptá stolník, kdo jest to? Na to odpoví štandarník, že jest to vojsko, které jest poukázáno k ubytování v domto domě. Na to odpoví zevnitř, že jest to jistě omyl, že to bude dům jiný, aby sobě vyhledali ten pravý, a zavře dvéře.

Po té zaklepá se po druhé a opakuje se totéž. Po třetím zaklepání odevzdává štandarník otvírajícímu ceduli, obdrženou od statila na důkaz pravdivosti ubytování, načež se dvéře otevrou a průvod vstoupí do domu.

Pak se poukazují místa hostům, při čemž hudba hraje přiměřené skladby. Když se již všechno posadilo za stůl, povstane starší družka, sedící u ženicha za prvním stolem a prosloví:

»Kde pak jseš, ty nejstarší mládenečku, že nám na tento panenský stoleček žádný dáreček nepřineseš? Snad se za mne stydíš anebo mně odpovědi nevíš; jak pak kdybys měl jít na jinou svatbu a dostal tam jinou družičku, ona by se ti vysmála a ty bys jí odpověděti neuměl, musel bys tam zahanbený státi, bylo by tě tam potřeba jako pátého kola u voza; tak se mně aspoň ozvi, kde jsi, když tě neslyšet. Prosím vás, milí přátelé, abyste této nevěstě za zlé neměli, že ona tak truchlivá za stolečkem sedí. Jakpak by ona truchlivá nebyla, když za panenského věku po zahradě chodívala, kvítečka trhávala, nyní již trhati nebude. Andělé nebeští přišli, kořeny podkopali, kvítí vytrhali, korunu manželskou na hlavu dali.«

Když přijde maso na stůl, posílá starší družka kousek pečeně na vidličce staršímu mládenci a promluví takto:

»Moji milí hosti, horní a dolní, domácí a přespolní, přestaňte mluviti, poctivá muziko, přestaň hráti, abych já mohla jedno slovíčko nebo dvě promluviti. Já vás srdečně všeckych pěkně prosím, abyste z ticha byli a na má slova pozor dali, jestli bych já tento dáreček dobře neodsílala, mně za zlé neměli. Můj mládenečku milý, ne tak můj, jak něčí jiný, jak růže šípová červený a bílý, když jsem tě já při této veselosti chtěla míti, musela jsem mnoho vystáti, musela jsem pro tě jeti, čtyrma koňma vranýma, diamantem kutýma, přes měděné lesy, přes slonové mosty a křišťálové ulice, na mramorovém domečku, při skleněném stolečku, tam ten mládeneček bývá, červený a bílý jak růže šípová. Haš, haš, havranku, rozstupte se na stranku, dále šíře, abych já mohla k mému mládenečkovi blíže. Ještě se vzkazuje tento dáreček, jestli je malý, ale je poctivý, aby byl přijatý malý za velký, kde jest poctivý štandarník. Prosím o koníčka nazpět.«

Na to starší mládenec:

»Tento dáreček rád mám, ale toho ještě radč, kdo mně ho zasílá.« Pak zašle vidličku nazpět.

Na to ona:

»Můj mládenečku milý, ne tak můj, jak něčí jiný, jak růže šípová červený a bílý, já tobě za navrácení koníčka pěkně děkuji a k tomu pozdravení vzkazuji; až se budu vdávati, já se tobě chci věrně odsloužiti, já budu mít svatbu bohatú, nechám zabít krávu rohatú, nechám klásti na devět míst; na čtyry málo, na pět nic, kdo chce na moji svatbu jíti, musí si chleba do kapce vzíti, k tomu starého sýra, sklenici vína, může veselý být a jest i pít.«

Po té vznáší prosbu statila na hosty o dárky pro nevěstu, které jednotlivě stolník, jak již svrchu podotknuto, odezdává.

Pak vznáší starší družka prosbu o dárky pro muziku následovně:

»Moji milí hosti, poslyšte mne s pozorností, co vám povím v krátkosti. Tito páni hudebníci při této jasnej svíci za stolem smutně sedí, na své porúchané inštrumenty smutně hledí. Když se jelo pro nevěstu, museli hrát celú cestu, když oni si silně hráli, struny se jim potrhaly a nástroje polámaly. Oni jsú nesmělí, mě o to prosili, abych já jako družička za nich se ujala a za ně prosila, aby každý z nás, co je nás, dáreček poskytl a při tom sobě pěkně zazpíval. Hraj, muziko, vesele, čest a chvála se ti děje, hraj, muziko, již máš čas, poslyš hlas našeho poctivého statila, hraj, muziko, vesele. Moji milí hosti, za vaši pozornost vám pěkně děkuji.«

Po té zpívá každý host po pořádku píseň a při tom platí hudebníkům.

Než to vše obejde, jest zatím po večeři. Pak se vynesou stoly ven a tančí se až do rána. Druhý den o 9. hodině dopoledne scházejí se hosti zase do domu nevěstina, načež následuje snídaní. Po snídaní se přivede nevěsta do světnice, majíc již čepec jako žena na hlavě. Za ní mladý muž již bez kytky na klobouku, pak několik žen a za nimi někdo převlečen jako starý žid s pytlem plným střepů, což znamená peníze.

Teď se prodává nevěsta. Jedna z žen, které vyprovodily nevěstu do jizby, zazpívá muzice tuto píseň:

»Ztratila jsem pentlu,
zelený věnec,
a kdo že ho našel,
krásný mládenec.

Aj, ked si ho našel,
nech mě ho vrátí,
šak mu moje máti
dobře zaplatí.«

Pak se zazpívá píseň, při které tančí kupující nevěstu s touto a podávají cenu. Starý žid běhá s pytlem kolem tancujících a kupuje též, házeje pytlem plným »peněz«. Tančí se tak zvaná moravská, to jest vrtí se na jednom místě hned v pravo, pak v levo. Kupující se střídají, tančíce jeden po druhém s nevěstou. Kupující, kteří stojí kolem tančící nevěsty, nastrčí nevěstě nohy, aby přes ně klopýtla, pak ji hanì, že je chromá, aby ji dostali laciněji. Když tento prodej několik minut potrvá, vezme mladý muž (ženich) nevěstu k tanci, podá nejvíc, prodavačky mu ji prodají, žida vyženou pometly ven, čímž se prodej zakončil. Pak přijde jeden z hostů přestrojený za kováře »s náčiním«, několik tovaryšů s ním a prohlašuje, že se musí všechny družičky a ženy na »ostro« podkouti, by na náledí o cestě, která se podnikne, neklouzly. Pomocníci kovářští přivádějí družky jednu za druhou ke kutí, což dělá mnoho veselosti.

Pak se jde s průvodem do bytu tak zvaného »domácího«, kde jest již něco k obědu přichystáno. S průvodem jde šašek, kterého mladíci vezou na plužných kolečkách a jej několikrát vysypou. Po té šašek se žene s prutem v ruce za mladíky, což dělá mnoho veselosti.

Totéž se opakuje, když se jde od »domácího« po obědě do hostince k tanci. Domácím jest obyčejně bratr matky nevěstiny. Večer po tanci v hostinci se jde domů k rodičům nevěstiným k večeři. Mezi večeří se zase zpívá jednotlivě po pořadí jako v den první; muzice položí každý peníz na talíř pro hudebníky.

Asi o půl noci se skončí svatba; hosti se poroučejí a jdou domů. Jest to obyčejně v tu noc ze čtvrtka na pátek.*)

Dr. *Josef Karásek.*

V í d e ň, srpen 1895.

*) Popis těchto zvyků a písně zaslal mi pan starosta Košťál, začež mu srdečně děkuji.

DODATEK.

Pokládám si za povinnost, dodati k lyrickému úvodu několik suchých slov.

Lituji velice, že mi nebylo možno sehnati několik statí, které by byly jednaly o významu Vídně pro slavistiku, zvláště pro český jazyk a literaturu, ač mi to bylo do poslední chvíle slibováno. Rád bych byl měl zde článek o češtině na Theresianu počínaje Polem; také professorové češtiny na vídeňské universitě, Zlobický, Hromádko (ač i v Praze jsem marně tloukl a prosil za krátké ocenění), pak Šembera byli by mi velice vítáni. V dvorní bibliothece působil Durich, jehož rozbor »Bibliotheca Slavica« bych byl rád přinesl; také bylo by zajímavé, aby se byl jednou nestranně probral poměr Kopitarův k Praze. Že Vídeň byla důležitým středem slavistiky, vysvítá již z toho, že zde se tiskly »Institutiones linguae slavicae dial. veteris« od Dobrovského; i »Wiener Jahrbücher« všímaly si, zvláště za spoluredakce Kopitarovy slovanských literatur. Později docházeli sem i ruští slavisté (Srezněvskij, Naděždin atd.), nehledě již k jiným Slovanům — Ossoliński, hr. Dunin-Borkovski a celá řada Jihoslovanův.

Z doby pozdější bych byl rád viděl ocenění kroužku Rybička, Jirečkové, Kapper, Konečný, Jordan, Lukić atd. O Kollárovi a terminologické komisi psal jsem v Kollárovském sborníku; jako o Furchovi byla by mi velevítána studie o Burgersteinovi. Jednotlivé příspěvky k mnohým z těchto jmen najde čtenář v »Památníku« Pokroku.

Této mezery nerad vidím v našem »Sborníku« a lituji velice, že mi slíbené články nebyly dodány nebo já aspoň v čas upozorněn, abych se postaral o náhradu.

Slavné Slovanské Besedě buďtež vzdány opravdově cítěné díky za laskavé propůjčování místností k nesčetným schůzím odboru a k naší výstavce, na niž žádný z našinců nezapomene. Rovněž díky jsme zavázáni p. V. Cinertovi, který ve Věstníku uveřejňoval provolání a oznámení našeho odboru.

Genesi našeho odboru vylíčil již p. JUC. Urban na str. 192. Direktní podnět k súčastnění Čechů dolnorakouských podal redaktor tohoto »Sborníka« článkem ve Věstníku koncem r. 1893. Ke konci minulého roku vydal brožuru »Z Vídně o Vídni«, aby interess pro národopis zase oživil.

Pan Urban specifikoval, jak se má práce odboru rozděliti, načež Akademický spolek svolal schůzi, kde jsme oba vysvětlili s vědeckého stanoviska význam výstavy. Po té sezvala Ústřední jednota všechny spolky, v nichž zvolen užší komitét, jemuž musím vzdáti svědectví, že kdyby jeho nebylo, nebylo by k ničemu přišlo. Účastenství Čechů dolnorakouských na výstavě národopisné — doufám čestné — je prací šesti, osmi lidí, kteří byli od svých krajanů bohužel naprosto opuštěni.

Že život vídeňských Čechů vykazuje mnoho stinných stránek, nelze popírati. Nám však nešlo o to, abychom jej i s této stránky zachytili.

Pan Urban si získal velikou zásluhu důkladnou statí o vídeňských spolcích, při čemž mu byla se strany redakce ponechána úplná volnost, tak že rovněž odpovědnost nemůže redaktor na se v této části převzíti.

Srpen r. 1895.

Dr. *J. Karásek.*

OBSAH.

Díl první.

Strana

Úvodní slovo 1
J. S. Machar: **Opuštěná větev** 3
JUC. Jos Urban: **Jak jest živel československý v Dolních Rakousích četný** 4
Jan hrabě Harrach: **Z mého deníku** 10
Zpěv slovanský a pěstování společenského života ve Vídni od r. 1841 až do r. 1862 11
Ant. Fr. Rybička: První a poslední moje sejití se s hrabětem Lvem z Thunu a Hohensteinu 27
Vzpomínky notáře p. Tieftrunka 30
Dr. J. Karásek: Z roku 1848 32
Dr. J. Karásek: Vídeňský posel z r. 1848 33
Fr. Pivoda. Vyňato z dopisu zaslaného redaktorovi 35
Dr. H Jireček: Vídeňský Denník, Vesna, Slovenské Noviny, Světozor, Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury 35
Jan Lenoch: 1860 42
Dr. F. J. Std.: Upomínka na p. Petra Bílka, majitele a ředitele vyššího ústavu vychovávacího 43
Std.: Upomínka na celodenní vycházku letní do Dornbachu, podniknutou vídeňskými Čechy dne 9. června 1860 44
Začátek let šedesátých a p. Josef Hora 45

Díl druhý.

Dr. Karel Špaček: **Hlavní rysy dějin rodiny hrabat z Harrachů** 51
Josef Maruška: **České školství ve Vídni** 65
Literatura, věda a umění.
Roman Roessel: Čeština na vojenské akademii v Novém Městě za Vídní 68
Vzpomínka pana Ignáce Libíčka 79
Vzpomínka sestry Braunovy, sl. Marie Braunové 79
Vincenc Furch. Vzpomínka od * * * 81
Maydl: Vynikající lékaři vídeňští, Čechové rodem 83
P...: Antonín Wagner 89
J. A. Kalandra: Förchtgott Arnošt aneb Arnošt Bohaboj Tovačovský 95
H.: Slovo o českém malíři J. Führichovi 97
G. Schmoranz: František Schmoranz. Životopisný nástin 99
Czuber: Výkaz studujících české národnosti na c. k. technice ve Vídni od roku 1870-71 až do roku 1893-94 103
Výkaz akademiků české národnosti, kteří v označených letech navštěvovali c. k. Akademii výtvarných umění ve Vídni 104
Statistika českých posluchačů na umělecko-průmyslové škole c. k. rak. musea ve Vídni od založení ústavu z r. 1868/9—1894/5 104
Zasloužilí mužové.
A. J. Kalandra 105
Josef Maruška 106
Dr. Victor Moser 107
Životopis školního rady p. Vinc. Prouska 107
Dr. Rupert Přecechtěl 109

Strana

Autobiografie p. Ignáta Rosy 111
K. Svoboda 113
Jos. Hora: Upomínka na † Frant. Šebka 113
F. A. Hora: Vychovávací ústav Petra Bílky ve Vídni 115

Vzpomínky.

Pok Poděbradský: U Mechitaristů 117
Mezi vídeňskými Čechy 117
Dr. Woldřich: Některé vzpomínky z vídeňského pobytu mého 119
Dr. Jan Urban Jarník: Kus ze života chudého českého studenta ve Vídni v letech sedmdesátých 121
„V studni«. První operní představení ochotníků vídeňských 124

Obrázky a dojmy z Vídně.

Lothar Suchý: První noc ve Vídni. Vzpomínka z mého ochotnického života 127
P. Ferd P. Místecký: Trochu obrázků. Podle skutečnosti 128
Karel Klostermann: Cyril Dubický. Upomínka z dob studentských 131
Obrázky 140
Josef Maruška: Český hostinec ve Vídni 146
JUC. Josef Urban: **Československé spolky v Dolních Rakousích** 149
Zpěvácký spolek slovanský 151
Slovanská beseda 159
Akademický spolek 163
»Komenský« 167
Vídeňská jednota sv. Methoděje 173
První odbor Jednoty sv. Methoděje 176
»Pokrok« 177
»Lumír« 178
»Slavoj« 179
»Záboj« 179
»Tovačovský« 180
»Ludmila« 180
Beseda v Cmuntu 181
Československá beseda 181
Občanská beseda v Leopoldově 182
»Kollár« 182
»Blaník« 183
»Národ« 183
Česká beseda 183
»Vlastimil« 184
»Havlíček« 184
»Palacký« 184
Národní beseda 185
»Šumavan« 185
Spolek pro zřízení českého evangelického reform. sboru ve Vídni 185
»Tyl« 186
»Vlastenecká omladina« 186
»Hálek« 186
»Hnízdo kosů« 187
»Jungmann« 187
»Láska k bližnímu« 187
»Rip« 187
Klub československých velocipedistů 188
Český klub cyklistů 188
Ústřední jednota nepolitických spolků slovanských v Dolních Rakousích 188

Vídeňské Sokolstvo 193

Slovanská tělocvičná jednota Sokol vídeňský 193
Sokolská jednota Tyrš 197
Sokol Fügner 199
Sokol favoritský 200
Sokol leopoldovský 201
Sokolská župa dolnorakouská 202

Klub rakouských národností 204
První česká politická jednota 207
Česká záložna ve Vídni 208
Spolky dělnické 211
Přehled žactva »Komenského« z r. 1894—1895 213
Československé spolky v Dolních Rakousích 214

Oddíl národopisný.

Poštorňa, Nová Ves, Hlohovec 216
Písně 226
Zvyky 233
Svatební zvyky 235
Dodatek 239

Seznam vyobrazení:

Strana

Inicialka *T* k básni J. S. Machara Opuštěná větev. Nakreslil G. J. Schulz 3
První Vendulka ve Vídni. Reprodukce akvarelu od Jana Vilímka 9
Bedřich Smetana. Pro foyer Národního divadla od J. V. Myslbeka 11
Partie z Prateru. Dle tušové kresby od Ad. Liebschera 13
Vojtěch Šaff: Konec písně 17
Hádanka života. Kreslil Kupka 29
Sanctuarium. Komponoval Václav Knop 33
Illustrace Zdeňky Vorlové 43
Jan hrabě z Harrachu 58
Budova školy »Komenského« ve Vídni v X. okresu v roce 1883 65
Budova školy »Komenského« ve Vídni v X. okresu o dvě poschodí zvýšená 66
Chlum u Králové Hradce. Dle tušové kresby od Jindřicha Tomce 82
Antonín Wagner. Kreslila Zdeňka Vorlová 89
Prometheus od Ant. Wagnera 91
Fragment dle kresby pomníku komp. k památce uhořelým v Okruž. divadle ve Vídni od A. Pavla Wagnera 94
Ant. Rybička, nestor českých spisovatelů 97
Část arabské komnaty v c. k. rakouském museu ve Vídni v r. 1883, projekt. † Fr. Schmoranz a Machytka 101
A. J. Kalandra 105
Josef Maruška 106
JUDr. Victor Moser 107
Ve stříbře tepaný relief od Jos. Maliny 112
Náhrobek Frant. Šebka na hřbitově währingském 114
Návrh façady paláce. Komponoval Fr. Krásný 120
Hodiny. Dle starého motivu komponoval Frt. Hrachovec 122
Motiv od Žamberka. Kreslil Fr. Pečínka 125
Partie z Houstníka od Ad. Wernera 128
Studie od A. Wernera 132
Návrh pavillonu pro pěstskou mill. výstavu, dle akvarelu od Frant. Skopalíka 135
Skizza poprsí J. S. Machara. Modeloval A. Švimberský 139
Smějme se jim! Skizza G. J. Schulze 142
Selská rodina v Poštorni 219
Staré chaloupky v Chorvátské Nové Vsi 223

Přílohy:

Vojtěch Hynais: Mír. J. Maixner: Šárka.

OCHOT. JEDNOTA
OMLADINA
OSVĚTA
LIBNI

VEŘEJNÁ KNIHOVNA
LIBNL

Sborník tento lze dostati na Národopisné výstavě v oddělení Čechů vídeňských a u pokladníka dolnorakouského odboru p. Josefa Marušky, Vídeň I. Schottenbastei 8.

Stanford University Libraries
3 6105 002 281 819

DATE DUE

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004

GAYLORD